

B82.39.076/
012 P

JE 800081/1981-1

VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET ONDERWIJS IN NEDERLAND
OVER HET JAAR 1981

1981

Dep. van Ned.

19 OKT. 1982

Publikaties KB

VERSLAG VAN DE STAAT VAN HET ONDERWIJS IN NEDERLAND

over het jaar 1981

ISBN 90 12 04036 1

VERANTWOORDING

Daartoe gemachtigd door Hare Majesteit de Koningin heeft de minister van onderwijs en wetenschappen, ter voldoening van het voorschrift vervat in artikel 208, laatste lid, van de Grondwet het verslag van de staat van het onderwijs betreffende het jaar 1981 aangeboden aan de Heren Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN H. COLEMAN
OF THE CITY OF BOSTON

NEW YORK: PUBLISHED BY
J. H. COLEMAN, 10 NASSAU ST.

Verantwoording 5

Woord vooraf 11

AFDELING I INLEIDING 13

I.1 Wetgeving en bestuur 13

I.2 Ministerie 23

I.3 Automatisering van de onderwijsinformatie 28

I.4 Emancipatiebeleid 29

AFDELING II BASISONDERWIJS 31

II.1 Kwantitatieve ontwikkelingen 31

II.1.1 Werkgelegenheid in het kleuteronderwijs, gewoon lager onderwijs en buitengewoon onderwijs 31

II.2 Kleuter- en gewoon lager onderwijs 32

II.2.1 Voorbereiding van de invoering van de basisschool 32

II.2.2 Onderwijskundige ontwikkelingen 36

II.2.3 Bekostiging 41

II.2.4 Statistische gegevens 43

II.3 Buitengewoon onderwijs 45

II.3.1 Wetgeving buitengewoon onderwijs 45

II.3.2 Fries in het buitengewoon onderwijs 46

II.3.3 Voortgezet buitengewoon onderwijs 46

II.3.4 Randvoorzieningen buitengewoon onderwijs 46

II.3.5 Kinderen van culturele minderheden 47

II.3.6 Projecten in het buitengewoon onderwijs 47

II.3.7 Onderwijs aan en huisvesting voor kinderen van de trekkende bevolking 47

II.3.8 Bekostiging 48

II.3.9 Statistische gegevens 49

II.4 Hoofdingspectie kleuter- en lager onderwijs 51

Onderwerp:

Het plan van inzet stimuleringscholen

II.4.1 Doelstelling en globale opzet van het onderzoek 51

II.4.2 Een onderzoek naar de inhoud van het plan van inzet 52

II.4.3 Het onderzoek naar het functioneren van het plan van inzet 56

II.4.4 Een onderzoek naar de factoren die voor de uitvoering van het plan van inzet van belang kunnen zijn of geweest zijn 59

II.5 Hoofdingspectie buitengewoon onderwijs 60

II.5.1 Het maatschappelijk werk in scholen voor buitengewoon onderwijs 60

II.5.2 Onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen 62

II.6 Inspectie Nederlandse rijksscholen voor k.o./l.o. in de BRD 70

II.6.1 Aantal leerlingen en scholen 70

II.6.2 De onderwijskundige situatie van de scholen 71

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS 73

III.1 Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs 73

III.1.1 Algemeen 73

III.1.2 Planning 75

III.1.3 Aantal deelnemers en aantal scholen 75

III.1.4 Bijzondere en gemeentelijke scholen(gemeenschappen) voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. 76

III.1.5 Scholengemeenschappen v.w.o./a.v.o. met beroepsonderwijs 77

III.1.6 De rijksscholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs 78

III.2 Lager en middelbaar beroepsonderwijs 79

III.2.1 Lager beroepsonderwijs 79

III.2.2 Middelbaar beroepsonderwijs 86

III.3 Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren 94

III.3.1 Algemeen 94

III.3.2 Statistische gegevens 96

III.4 Onderwijs voor volwassenen 99

III.4.1	Algemeen	99	III.8.5	Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs	133
III.4.2	Planning	101	III.8.6	Lager economisch en administratief onderwijs	135
III.4.3	Wetgeving	101	III.8.7	Lager middenstandsonderwijs	136
III.4.4	Statistische gegevens	101	III.8.8	Nautisch onderwijs	137
III.4.5	Personeel	103	III.9	Hoofdingspectie middelbaar beroepsonderwijs	139
III.5	Werkgelegenheid voor leraren in het voortgezet onderwijs	103	III.9.1	Middelbaar technisch onderwijs	139
III.5.1	Werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs	103	III.9.2	Middelbaar middenstandsonderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs	144
III.5.2	Prognoses werkgelegenheid	103	III.9.3	Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs en sociaal-pedagogisch onderwijs	150
III.6	Bouwzaken	104	III.10	Hoofdingspectie Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren	155
III.6.1	Algemeen huisvestingsbeleid	104	III.10.1	Beroepsonderwijs Analyse project	155
III.6.2	Uitgesplitste kwantitatieve gegevens	107	III.10.2	Verschuiving (opeenhoping) van doelgroepen bij het Vormingswerk werkende jongeren	155
III.6.3	Juridische zaken	110	III.11	Hoofdingspectie Onderwijs voor volwassenen	156
III.6.4	Multifunctionele accommodaties	110	III.11.1	Erkend schriftelijk onderwijs	156
III.6.5	Financiële zaken	111	III.11.2	Projecten Introductie Open School-werkwijze	157
III.6.6	Internationale aspecten	112	III.12	Inspectie Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland	159
III.7	Bijzondere aandachtsgebieden	113	III.13	Hoofdingspectie Speciale Diensten	162
III.7.1	Verschenen beleidsnota's	113	III.13.1	Eerste fase	162
III.7.2	Discussienota's	114	III.13.2	Het project kort-m. b.o.	166
III.7.3	Projectenbeleid	114	III.14	Algemene Hoofdingspectie voortgezet onderwijs audio-visuele media	167
III.7.4	Onderwijs en culturele minderheden	120			
III.7.5	Stimuleringsbeleid voortgezet onderwijs	122			
III.7.6	Volwassenen-educatie	122			
III.7.7	Projecten emancipatie v.o.	124			
III.7.8	Onderwijs-Arbeid	125			
III.7.9	Diverse onderzoeken	126			
III.8	Hoofdingspectie lager beroepsonderwijs	127			
III.8.1	3-S-project	127			
III.8.2	Begeleiding Interne Coördinatoren	130			
III.8.3	Scholengemeenschappen l.b.o./i.b.o.	132			
III.8.4	Lager technisch onderwijs	132			

AFDELING IV

HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.1	Algemeen	169
IV.1.1	Vernieuwing van het hoger onderwijs	169
IV.1.2	Planning en middelenverdeling	170
IV.1.3	Studentenaantallen in het hoger onderwijs	171

IV.1.4	Onderzoek van hoger onderwijs	174	IV.5.8	Opleidingen in de sector van de gezondheidszorg	207
IV.1.5	Wetenschapsonderzoek	175	IV.5.9	Kunstonderwijs	208
IV.2	Hoger onderwijsbeleid	175	IV.6	Instellingen voor wetenschappelijk onderwijs	209
IV.2.1	Structurele vernieuwingen	175	IV.6.1	Personeelsbeleid	209
IV.2.2	Bestuurlijke ontwikkeling	176	IV.6.2	Universiteiten en hogescholen	211
IV.2.3	Post-academisch onderwijs	177	IV.6.3	Overige instellingen van wetenschappelijk onderwijs	215
IV.2.4	Studiefinanciering en onderwijsbijdragen	178	IV.6.4	Academische ziekenhuizen	216
IV.2.5	Toelating van studenten	178	IV.6.5	Investerings universiteiten, hogescholen en academische ziekenhuizen	218
IV.3	Wetenschappelijk onderzoek	179	IV.7	Instituten voor wetenschappelijk onderzoek (zelf evaluatief) para-universitaire instituten	218
IV.3.1	Algemene beleidszaken	179	IV.8	Hoofdinspectie van het hoger beroepsonderwijs	219
IV.3.2	Wetenschappelijke organisaties	186		Onderwerp: Enquête over gehanteerde procedures bij de eerste toelating	
IV.3.3	Geesteswetenschappen	190	AFDELING V	DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE	227
IV.3.4	Natuurwetenschappen	190	V.1	Arbeidsvoorwaardenbeleid	227
IV.3.5	Maatschappijwetenschappen	192	V.1.1	Algemeen	227
IV.3.6	Medische wetenschappen	192	V.1.2	Regelgeving	228
IV.3.7	Ontwikkelingen in enige interdisciplinaire en vergelijkbare aandachtsgebieden	193	V.1.3	Het georganiseerd overleg met de organisaties van onderwijspersoneel	230
IV.3.8	Internationale wetenschappelijke samenwerking	194	V.1.4	Het overleg met de organisaties van schoolbesturen	232
IV.4	Informatiebeleid	195	V.1.5	Onderzoek en Analyse	233
IV.4.1	Bibliotheken	195	V.1.6	Werkgelegenheid in het onderwijs	234
IV.4.2	Informatieverzorging	198	V.1.7	Formatieregelingen voor het niet-onderwijzend personeel en voor instellingen in de verzorgingsstructuur	235
IV.4.3	Audiovisuele media	199	V.2	Scholing	235
IV.4.4	Automatisering in de gezondheidszorg	200	V.2.1	Opleiding van leerkrachten voor het kleuter- en lager onderwijs	235
IV.5	Instellingen van hoger beroepsonderwijs	201	V.2.2	Opleiding van leerkrachten voor het voortgezet onderwijs	237
IV.5.1	Algemeen	201	V.3	Verzorgingsstructuur	242
IV.5.2	Hoger technisch onderwijs	202	V.3.1	Leerplan- en toetsontwikkeling	242
IV.5.3	Hoger nautisch onderwijs	203	V.3.2	Onderwijsbegeleiding	243
IV.5.4	Hoger economisch en administratief onderwijs	204			
IV.5.5	Toegepaste huishoudwetenschappen	204			
IV.5.6	Hoger middenstandsonderwijs	204			
IV.5.7	Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs	205			

V.3.3	Landelijke Pedagogische Centra	243
V.3.4	Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven	243
V.3.5	Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs	244
V.3.6	Regionale (advies Verzorgingsstructuur Kunstzinnige Vorming) AKU-projecten	244
V.3.7	Samenwerking Secundair Onderwijs en Culturele Instellingen (SeCu-projecten)	244
V.3.8	Onderzoek van het onderwijs	244
V.3.9	Examens	245
V.4	Hoofdinspectie opleidingen onderwijsgeveinden	246
V.4.1	Inleiding	246
V.4.2	De nieuwe lerarenopleidingen	247
V.4.3	De m.o.-instituten	248
V.4.4	De opleidingen voor het beroepsonderwijs	250
V.4.5	De academies voor lichamelijke opvoeding	250
V.4.6	De lerarenopleiding nautisch onderwijs	251
V.4.7	De opleidingen NXVII en NXVIII	251
V.4.8	De pedagogische academies en de opleidingsscholen voor kleuterleidsters	252
V.4.9	Nascholing	254
V.5.	Hoofdinspectie speciale diensten	255
V.5.1	Aspecten van de verzorgingsstructuur	255
V.5.2	Aspecten van de bouw en de huisvesting	255

AFDELING VI STUDIEFINANCIERING 257

VI.1	Rijkstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten	257
VI.1.1	Studiejaar 1980/1981	257
VI.1.2	Studiejaar 1981/1982	257
VI.2	Rentedragende studietoelagen	259
VI.3	Invoering uitstaande schulden	260

VI.4	Personeelsbestand	260
-------------	--------------------------	-----

VI.5	De regeling bevordering studietoelagen onderwijzers	260
-------------	--	-----

AFDELING VII SAMENWERKING TUSSEN DE LANDEN VAN HET KONINKRIJK EN INTERNATIONALE SAMENWERKING 261

VII.1	Samenwerking tussen de landen van het Koninkrijk	261
VII.2	Internationale samenwerking	261
VII.2.1	Bilaterale samenwerking	261
VII.2.2	Neerlandistiek	262
VII.2.3	Multilaterale samenwerking	263
VII.2.4	Ontwikkelingssamenwerking	264
VII.2.5	Inspectie algemene dienst voor ontwikkelingssamenwerking	265
Bijlage:	Lijst van gebruikte afkortingen	267

WOORD VOORAF

De presentatie van het onderwijsverslag over het jaar 1981 heeft ten opzichte van dat van het voorgaande jaar wijzigingen ondergaan. Er is getracht te bereiken dat de onderwerpen behandeld in de verschillende paragrafen gemakkelijker na te slaan zijn door deze bovenaan de bladzijden te vermelden.

De bijdragen van de directoraten-generaal worden steeds gevolgd door bijdragen van de betreffende inspecties. Deze laatste hebben wel een afzonderlijke nummering gekregen. De centrale directies hebben eigen bijdragen geleverd, welke zijn ondergebracht in de eerste afdeling, tweede paragraaf: Ministerie.

De statistische gegevens zijn ontleend aan publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Tenslotte is gepoogd zoveel mogelijk ook reeds te verwijzen naar ontwikkelingen in 1982.

In de bijlage is een lijst van gebruikte afkortingen opgenomen.

AFDELING I — INLEIDING

1.1 Wetgeving en bestuur

1.1.1 De volgende wetten werden afgekondigd in het Staatsblad 1981:

Wet van 9 maart 1981 tot wijziging van de Financiële-Verhoudingswet 1960 (Staatsblad nr. 106).

Wet van 14 maart 1981, houdende wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, de Wet universitaire bestuurs hervorming 1970 en de Wet van 12 november 1975, Stb. 656 (Wet twee-fasenstructuur w.o.) (Staatsblad nr. 137).

Wet van 11 maart 1981, houdende wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (Staatsblad nr. 167).

Wet van 11 maart 1981, houdende wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 (Staatsblad nr. 168).

Wet van 25 maart 1981, houdende wijziging van de Experimentenwet onderwijs (Staatsblad nr. 196).

Wet van 9 april 1981, houdende wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs inzake nascholing en applicatie van onderwijspersoneel (Staatsblad nr. 241).

Wet van 9 april 1981 tot vaststelling van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1981 (Staatsblad nr. 274).

Wet van 9 april 1981 tot vaststelling van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de aanwijzing en de raming van de middelen tot dekking van de uitgaven van het Rijk voor het jaar 1981 (Staatsblad nr. 275).

Wet van 29 mei 1981, houdende wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs (verhoging collegegeld en afschaffing van de promesseregeling) (Staatsblad nr. 335).

Wet van 14 mei 1981, houdende machtiging tot oprichting van de Stichting Opbouw Open Universiteit (Staatsblad nr. 336).

Wet van 29 mei 1981, houdende invoering van collegegeld voor studenten van dagscholen voor hoger beroepsonderwijs. (Collegegeldwet hoger beroepsonderwijs) (Staatsblad nr. 341).

Wet van 29 mei 1981, houdende wijziging van de School- en cursusgeldwet 1972 (verhoging van het schoolgeld, alsmede van de schoolgeldvrije voet) (Staatsblad nr. 342).

Wet van 4 juni 1981, houdende goedkeuring van het voornemen tot opzegging van het op 31 mei 1951 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Cultureel Verdrag tussen Nederland en de Unie van Zuid-Afrika (Trb 1951, 76) (Staatsblad nr. 360).

Wet van 4 juni 1981, houdende beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o.-l.o. (Wet beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o.-l.o.) (Staatsblad nr. 383).

Rijkswet van 24 juni 1981, houdende goedkeuring van het op 9 september 1980 te Brussel tot stand gekomen Verdrag tussen het Koninkrijk der Nederlanden en het Koninkrijk België inzake de Nederlandse Taalunie (Staatsblad nr. 453).

Wet van 1 juli 1981, houdende wijziging van de Overgangswet WVO (Stb. 1967, 386) (Overgangsregeling 10-jarig onbevoegden) (Staatsblad nr. 456).

Wet van 25 maart 1981, houdende de vaststelling van het recht van aan onderwijsinstellingen verbonden exploitatiepersoneel op een uitkering bij vervroegde uittreding (Wet vervroegd uittreden exploitatiepersoneel onderwijs) (Staatsblad nr. 466).

Wet van 2 juli 1981, houdende Wet op het basisonderwijs (Staatsblad nr. 468).

Wet van 2 juli 1981 tot wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1980 (Staatsblad nr. 489).

Wet van 26 augustus 1981, houdende verlenging van de Machtigingswet inschrijving studenten (Staatsblad nr. 568).

Wet van 9 september 1981 tot het geven van een hechte wettelijke basis aan de MO-opleidingen (Wet op de MO-opleidingen) (Staatsblad nr. 584).

Wet van 16 september 1981, houdende intrekking van de Wet bescherming leerlingen tegen besmettingsgevaar (Staatsblad nr. 619).

Wet van 7 oktober 1981, houdende nadere wijziging van de Wet op de Zeevischvaardiploma's 1935, Stb. 455 (Staatsblad nr. 648).

Wet van 16 december 1981, houdende basisbepalingen omtrent de medezeggenschap van het personeel, de ouders en de leerlingen binnen de scholen voor kleuter-, lager en voortgezet onderwijs (Wet medezeggenschap onderwijs) (Staatsblad nr. 778).

I.1.2 De volgende algemene maatregelen van bestuur, ministeriële verordeningen en andere besluiten werden in 1981 in het Staatsblad gepubliceerd:

Besluit van 2 februari 1981 tot schorsing van het besluit van de technische hogeschool te Delft van 21 maart 1980 inzake vergoedingen van stagiair(e)s (Staatsblad nr. 32).

Besluit van 2 maart 1981, houdende beslissing op het beroep van het bestuur van de Vereniging tot Stichting en Instandhouding van Scholen met de Bijbel te Leusden, ex artikel 17 juncto artikel 76, tweede lid, der Lager-onderwijswet 1920 (Contrair besluit) (Staatsblad nr. 107).

Besluit van 20 maart 1981, houdende wijziging Reglement examens middelbare akten 1959 (Staatsblad nr. 152).

Besluit van 30 maart 1981 tot wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967, Stb. nr. 58 (Staatsblad nr. 176).

Besluit van 7 april 1981 met betrekking tot een verzoek van de raad van de rijksuniversiteit te Groningen om voor de centrale interfaculteit te mogen afwijken van het bepaalde in artikel 17, derde lid, van de Wet universitaire bestuurs Hervorming 1970 (Staatsblad nr. 195).

Besluit van 8 april 1981, houdende wijziging van het Examenbesluit registeraccountants (Stb. 1974, 58) (Staatsblad nr. 197).

Besluit van 28 april 1981, houdende wijziging van het Academisch Statuut (opneming van een studierichting der informatica) (Staatsblad nr. 239).

Besluit van 22 april 1981 tot wijziging van het Besluit interimregeling cursusgeld voortgezet onderwijs (Stb. 1973, 391) (Staatsblad nr. 240).

Besluit van 5 mei 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stb. 1968, 377) (de hoofdstukken I-A, I-C, I-E en I-H), van het Rechtspositiebesluit K.O./L.O. (Stb. 1978, 228) (de hoofdstukken I-C, I-E en I-H) en van het Rechtspositiebesluit W.L.W. (Stb. 1968, 622) (de hoofdstukken C, E en H) (Staatsblad nr. 277).

Besluit van 29 april 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O., het Rechtspositiebesluit W.L.W. en het Rechtspositiebesluit KO/LO (Borstkind) (Staatsblad nr. 310).

Besluit van 25 mei 1981 tot uitvoering van artikel 27, eerste lid onder b en c, alsmede artikel 129 bis, eerste lid onder c, van de Lager-onderwijswet 1920 (Stb. 1974, 565) (Staatsblad nr. 320).

Besluit van 9 juni 1981 tot wijziging van de examengelden voor enige staatsexamens (Staatsblad nr. 346).

Besluit van 26 mei 1981, houdende beschikking op beroep ex artikel 101 ter, derde lid, van de Lager-onderwijswet 1920 (Staatsblad nr. 352).

Besluit van 4 juni 1981, houdende vaststelling van het aantal onderwijzers, dat aan een school voor gewoon lager onderwijs verbonden moet zijn (herziene Besluit leerlingenschaal lager onderwijs 1979) (Staatsblad nr. 353).

Besluit van 12 juni 1981, houdende schorsing van het besluit van de raad van de Technische Hogeschool Delft van 12 december 1980, nr. HR-150.14.4c (Staatsblad nr. 359).

Besluit van 5 juni 1981, houdende vaststelling van het aantal leidsters, dat aan een kleuterschool verbonden moet zijn (Besluit leerlingenschaal kleuteronderwijs 1979) (Staatsblad nr. 364).

Besluit van 16 juni 1981 tot wijziging van de Koninklijke besluiten van 7 december 1973 (Stb. 620) en van 14 december 1967 (Stb. 668), houdende uitvoering van de Wet op het voortgezet onderwijs (Staatsblad nr. 380).

Besluit van 19 juni 1981 tot wijziging van het Besluit interimregeling cursusgeld voortgezet onderwijs (Stb. 1973, 391) (Staatsblad nr. 401).

Besluit van 26 februari 1981, houdende overdracht van de aangelegenheden betreffende de centrale organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek (Staatsblad nr. 421).

Besluit van 11 mei 1981 tot wijziging van de Rechtspositiebesluiten KO/LO, W.V.O., en W.L.W. in verband met de vaststelling van de Regeling Ziektekostenvoorziening overheidsperoneel (Z.V.O.-regeling) (Staatsblad nr. 452).

Besluit van 9 juli 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit K.O. / L.O. (Stageverlof applicatiecursus basisonderwijs) (Staatsblad nr. 462).

Besluit van 2 juli 1981, houdende een regeling inzake het verlenen van een uitkering wegens vervroegd uittreden aan het exploitatiepersoneel dat in het onderwijs werkzaam is (Besluit vervroegd uittreden exploitatiepersoneel bijzonder onderwijs) (Staatsblad nr. 467).

Besluit van 10 juli 1981 tot schorsing van het besluit van de raad van de rijksuniversiteit te Leiden van 27 april 1981, nr. 954, inzake bestuursvergoedingen (Staatsblad nr. 481).

Besluit van 18 juli 1981, houdende toevoeging aan hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1981 van bedragen, die op hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor jaar 1980 onbesteed zijn gebleven en waarvoor schriftelijk verplichtingen zijn aangegaan. (Staatsblad nr. 484).

Besluit van 23 juli 1981 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit K.O. / L.O., het Rechtspositiebesluit W.V.O. en het Rechtspositiebesluit W.L.W. (wijziging salarisschalen) (Staatsblad nr. 487).

Besluit van 22 juli 1981, houdende regelen betreffende de inschrijving aan instellingen voor hoger beroepsonderwijs en de terugbetaling van collegegeld (Collegegeld- en inschrijvingsbesluit hoger beroepsonderwijs) (Staatsblad nr. 488).

Besluit van 28 juli 1981 tot wijziging van het Besluit l.b.o. / l.a.v.o. inzake groepsgrootte individueel technisch onderwijs (Stb. 1973, 167) (Staatsblad nr. 494).

Besluit van 28 juli 1981, houdende nadere regeling inzake het aantal leraarlessen bij het voortgezet onderwijs (Staatsblad nr. 495).

Besluit van 28 juli 1981 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (m.o.-opleidingen) (Staatsblad nr. 496).

Besluit van 28 juli 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stb. 1968, 377), het Rechtspositiebesluit W.L.W. (Stb. 1968, 622), en het Rechtspositiebesluit KO / LO (Stb. 1978, 228) (compensatiepremie AOW / AWW) (Staatsblad nr. 509).

Besluit van 9 juli 1981, houdende schorsing van het besluit van 21 mei 1981, van de hogeschoolraad van de Landbouwhogeschool te Wageningen, inzake de interpretatie van artikel 38, lid 2 van het Bestuursreglement (Staatsblad nr. 535).

Besluit van 14 augustus 1981, tot wijziging van het Financiële-Verhoudingsbesluit 1960 (Staatsblad nr. 536).

Besluit van 14 augustus 1981, houdende regelen met betrekking tot het toekennen van ontslaguitkeringen aan buitenlandse onderwijzers (Staatsblad nr. 538).

Besluit van 14 augustus 1981, houdende wijziging van het Eindexamenbesluit dagscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. (Stb. 1979, 190) en het Eindexamenbesluit avondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. (Stb. 1979, 189) (Staatsblad nr. 543).

Besluit van 21 augustus 1981, houdende wijziging van het Academisch Statuut (schrapping onderdeel landmeetkunde van kandidaatsexamen bouwkunde) (Staatsblad nr. 544).

Besluit van 20 augustus 1981 met betrekking tot een verzoek van de raad van de rijksuniversiteit te Groningen om voor de subfaculteit der psychologie te mogen afwijken van het bepaalde in de artikelen 9, tweede lid, en 17, vierde lid, van de Wet universitaire bestuurs hervorming 1970 (Staatsblad nr. 550).

Besluit van 21 augustus 1981 met betrekking tot een verzoek van de raad van de gemeentelijke universiteit te Amsterdam om voor de subfaculteit der tandheelkunde te mogen afwijken van het bepaalde in de artikelen 9, tweede lid, en 17, vierde lid, van de Wet universitaire bestuurs hervorming 1970 (Staatsblad nr. 551).

Besluit van 20 augustus 1981 tot gedeeltelijke vernietiging van het besluit van de raad van de Technische Hogeschool Delft van 8 juni 1979 inzake goedkeuring van het reglement van de afdeling technische natuurkunde (Staatsblad nr. 552).

Besluit van 20 augustus 1981 tot gedeeltelijke vernietiging van de besluiten van de raad van de Technische Hogeschool Delft van 8 juni 1979 en 7 september 1979 inzake goedkeuring van het reglement van de afdeling der civiele techniek (Staatsblad nr. 553).

Besluit van 20 augustus 1981 tot gedeeltelijke vernietiging van het besluit van de raad van de Technische Hogeschool Delft van 7 september 1979 inzake goedkeuring van het reglement van de onderafdeling wiskunde (Staatsblad nr. 554).

Besluit van 20 augustus 1981 tot gedeeltelijke vernietiging van het besluit van de raad van de Technische Hogeschool Delft van 18 april 1980, inzake goedkeuring van een aantal artikelen van het reglement van de afdeling der scheikundige technologie (Staatsblad nr. 555).

Besluit van 21 augustus 1981, houdende wijziging van het college- en inschrijvingsbesluit 1974 (verhoging collegegeld en afschaffing van de promesseregeling) (Staatsblad nr. 566).

Besluit van 2 september 1981, houdende wijziging van het Academisch Statuut (lerarenopleiding) (Staatsblad nr. 579).

Besluit van 10 september 1981 tot wijziging van het Besluit l.b.o./l.a.v.o. (Stb. 1973, 167) en van het Eindexamenbesluit l.b.o. (Stb. 1976, 31) (Staatsblad nr. 617).

Besluit van 20 augustus 1981 tot gedeeltelijke vernietiging van het besluit van de raad van de Technische Hogeschool Delft van 7 september 1979 inzake goedkeuring van het reglement van de afdeling der scheikundige technologie (Staatsblad nr. 642).

Besluit van 7 oktober 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit WVO (Overuren leraren avondscholen) (Staatsblad nr. 644).

Besluit van 26 oktober 1981, houdende vaststelling van Titel I van het Academisch Statuut (Algemeen Deel) alsmede van de hoofdstukken I en II van het Besluit Academisch Statuut-W.U.B. (Staatsblad nr. 653).

Besluit van 26 oktober 1981 tot uitvoering van artikel 40 van de Wet universitaire bestuurs Hervorming 1970 (Besluit universitaire colleges van beroep voor de examens) (Staatsblad nr. 663).

Besluit van 5 november 1981 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stb. 1968, 377) (Staatsblad nr. 686).

Besluit van 17 november 1981, houdende wijziging van het Uitvoeringsbesluit W.U.B. 1970 (Bepalingen betreffende de toepassing van een aantal artikelen van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs) (Staatsblad nr. 693).

Besluit van 25 november 1981 tot schorsing van het besluit van de raad der gemeente Schipluiden van 27 oktober 1981, nr. 11, houdende verlening van medewerking op grond van artikel 72 der Lager-onderwijswet 1920 (Staatsblad nr. 703).

Besluit van 3 december 1981 tot wijziging van het Besluit studietoelagen W.V.O. (Staatsblad nr. 729).

Besluit van 2 november 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stb. 1968, 377) (invoering hoofdstuk I-T) (Staatsblad nr. 774).

Besluit van 30 december 1981, houdende krachtens artikel 147, vierde lid, van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs verbinding van de titel doctorandus aan het getuigschrift van met goed gevolg afgelegd doctoraal examen in de experimentele studierichting der toegepaste onderwijskunde aan de technische rijkshogeschool te Enschede (Staatsblad nr. 823).

Besluit van 30 december 1981, houdende wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 o.a. inzake uitbreiding van vakken en verlaging van enkele leerlingsschalen (Staatsblad nr. 824).

1.1.3 Wetgeving aanhangig bij de Staten-Generaal op 8 februari 1982:

12357. Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs (brugklassen). Tweede Kamer, ingediend 13 april 1973; voorlopig verslag vastgesteld 27 augustus 1973; memorie van antwoord en nota van wijziging ingediend 29 augustus 1974; eindverslag vastgesteld 13 januari 1975; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 29 september 1975; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen 15 april 1976; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 20 januari 1977; verslag van een mondeling overleg vastgesteld 29 maart 1979.

15902. Voorstel van het lid Konings tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs met betrekking tot het Plan van Scholen. Tweede Kamer, ingediend 14 november 1979; voorlopig verslag vastgesteld 12 juni 1980.

15951. Voorstel van de leden Van Kemenade en Konings tot wijziging van de Overgangswet WVO (herziening regeling ten aanzien van de bewijzen van bekwaamheid tot het geven van voortgezet onderwijs). Tweede Kamer, ingediend 4 december 1979; voorlopig verslag vastgesteld 17 april 1980.

16075 (R 1142). Goedkeuring van het op 24 november 1977 te Straatsburg ondertekende Europees Verdrag inzake de rechtspositie van migrerende werknemers (Trb. 1978, 70) alsmede van artikel 19, achtste en tiende lid van het op 18 oktober 1961

te Turijn ondertekende Europees Sociaal Handvest (Trb. 1962, 3; 1963, 90). Tweede Kamer, ingediend 22 februari 1980; verslag van de Staten van de Nederlandse Antillen ingediend 12 juni 1980; voorlopig verslag vastgesteld 9 september 1980; memorie van antwoord en nota van wijziging ingediend 8 december 1980; eindverslag vastgesteld 3 maart 1981; nota naar aanleiding van het eindverslag en tweede nota van wijziging ingediend 4 november 1981.

16114. Voorstel van wet van de leden Van Kemenade, Stoffelen en Van Ooijen tot wijziging van de Kleuteronderwijswet, de Lager-onderwijswet 1920, de Wet op het voortgezet onderwijs en de Gemeentewet inzake de bestuurssamenstelling van instellingen voor bijzonder kleuter-, lager- en voortgezet onderwijs inzake het openstellen van het raadslidmaatschap voor onderwijsgeevenden van gemeentelijke scholen, die wonen en werken in de gemeente, waar de school gevestigd is. Tweede Kamer, ingediend 27 maart 1980; voorlopig verslag vastgesteld 26 augustus 1980; memorie van antwoord ingediend 24 december 1980; eindverslag vastgesteld: 3 maart 1981; nota naar aanleiding van het eindverslag ingediend: 18 maart 1981; nota van wijziging ingediend: 7 april 1981; openbare beraadslaging: 8, 9 april 1981; bij zitten en opstaan aangenomen: 9 april 1981; tegen stemden de aanwezige leden van de fracties van de S.G.P. en het G.P.V. Eerste Kamer, gewijzigd voorstel van wet; voorlopig verslag vastgesteld: 30 juni 1981; memorie van antwoord ingediend: 9 juli 1981; eindverslag vastgesteld: 17 augustus 1981; openbare beraadslaging: 25 augustus 1981; met 37 tegen 28 stemmen aangenomen: 15 september 1981.

16191. Regelen omtrent de bescherming van de titels architect, stedenbouwkundige, tuin- en landschapsarchitect en interieurarchitect (Wet op de architectentitel). Tweede Kamer, ingediend 12 mei 1980; voorlopig verslag vastgesteld 21 oktober 1980; memorie van antwoord, nota van verbetering op het ontwerp van wet, en nota van wijziging ingediend 1 september 1981.

16241. Intrekking van de Wet van 26 mei 1870 tot regeling van het onderwijs van rijkswege in de beeldende kunsten - 'de Wet op de Rijksacademie' - en machtiging tot het oprichten van een rechtspersoon welke ten doel heeft nieuwe vormen van kunstbeoefening te stimuleren. Tweede Kamer, ingediend 9 juni 1980; voorlopig verslag vastgesteld 20 januari 1981, brief van de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk ingediend 25 mei 1981, en van dezelfde minister ingediend 24 juli 1981.

16471. Voorstel van wet van het lid Mertens tot wijziging van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs, de Wet universitaire bestuurs hervorming 1970, de Wet van 12 november 1975, Stb. 656, en de Wet wederzijdse doorstroming hoger onderwijs (Wet structuur-kader wetenschappelijk onderwijs). Tweede Kamer, ingediend 31 oktober 1980, voorlopig verslag vastgesteld 27 augustus 1981.

16535. Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs inzake de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs. Tweede Kamer, ingediend 17 december 1980; voorlopig verslag 27 februari 1981; memorie van antwoord en nota van wijzigingen ingediend: 17 maart 1981; eindverslag vastgesteld: 3 april 1981; openbare beraadslaging: 24, 25 juni 1981; zonder stemming aangenomen: 25 juni 1981. Eerste Kamer, voorlopig verslag vastgesteld: 10 november 1981; Memorie van antwoord ingediend: 12 januari 1982; eindverslag vastgesteld: 19 januari 1982.

16689. Voorstel van Wet van de leden Van Kemenade, Meijer en Worrell houdende regelen met betrekking tot de voorziening en de samenhang van de vorming en opleiding van volwassenen. Tweede Kamer, ingediend: 17 maart 1981; brief van de indieners ingediend: 18 november 1981; nota van verbetering 18 november 1981.

16719. Invoering middelbaar diensten-, gezondheids- en nijverheidsonderwijs (Wet invoering m.d.g.n.o.). Tweede Kamer, ingediend: 27 maart 1981; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 9 november 1981; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 17 november 1981.

16760. Voorstel van Wet van de leden Van Ooijen en Schaapman tot wijziging van de Kleuteronderwijswet en van de Lager-onderwijswet 1920 (Overblijfmogelijkheden). Tweede Kamer, ingediend: 29 april 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 24 november 1981.

16772. Voorstel van Wet van het lid Van Ooijen tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 met betrekking tot de vergoeding van weekeinde- en vakantievervoer van leerlingen. Tweede Kamer, ingediend: 29 april 1981; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 18 juni 1981; nota van wijziging ingediend: 19 juni 1981; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 22 juni 1981; openbare beraadslaging: 25 juni 1981; zonder stemming aangenomen: 25 juni 1981. Eerste Kamer, gewijzigd voorstel van wet, eindverslag vastgesteld: 25 augustus 1981; openbare beraadslaging: 25 augustus 1981; zonder stemming aangenomen: 25 augustus 1981.

16795. Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs, houdende regeling en invoering van de opleidingsscholen voor leraren basisonderwijs. Tweede Kamer, ingediend: 14 mei 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 15 mei 1981; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 29 oktober 1981; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 17 november 1981.

16802. Herziening regeling van het wetenschappelijk onderwijs (Wet op het wetenschappelijk onderwijs 1981). Tweede Kamer, ingediend: 19 mei 1981.

16803. Regeling van het hoger beroepsonderwijs (Wet op het hoger beroepsonderwijs). Tweede Kamer, ingediend: 19 mei 1981; nota van wijziging ingediend: 10 september 1981.

16808. Wijziging van de Kernenergiewet. Tweede Kamer, ingediend: 18 mei 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 1 september 1981.

16811. Interimwet op het speciaal onderwijs, Tweede Kamer, ingediend: 21 mei 1981.

16961. Wijziging van de Kleuteronderwijswet, de Lager-onderwijswet 1920, de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet op het leerlingwezen. Tweede Kamer, ingediend: 1 juli 1981; nota van wijziging ingediend: 9 september 1981; voorlopig verslag vastgesteld: 5 november 1981.

17100-VIII. Vaststelling van de begroting voor het dienstjaar 1982 (Departement van Onderwijs en Wetenschappen). Tweede Kamer, ingediend: 15 september 1981; verslag vastgesteld: 25 november 1981; nota naar aanleiding van het verslag ingediend: 16 december 1981; nota van wijziging ingediend: 16 december 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 22 december 1981; gewijzigd ontwerp van wet; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 20 januari 1982; aanvullend verslag

vastgesteld: 22 januari 1982; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 21 januari 1982; brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 1 februari 1982.

17201. Wijziging van beroepsbepalingen in een aantal onderwijswetten in verband met uitbreiding van de werking van de Wet administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen. Tweede Kamer, ingediend: 26 november 1981.

17222. Wijziging van hoofdstuk VIII (Departement van Onderwijs en Wetenschappen) van de begroting van uitgaven van het Rijk voor het jaar 1978 (Tweede wijzigingsvoorstel). Tweede Kamer, ingediend 8 december 1981; verslag vastgesteld: 20 januari 1982; zonder beraadslaging en, na goedkeuring van de onderdelen, zonder stemming aangenomen: 28 januari 1982.

1.1.4 Nota's

16006. Schets van een beleid voor emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen; ingediend: 10 januari 1980; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen; ingediend: 3 december 1980;

Voortgangsnota Onderwijsemancipatiebeleid, verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 20 februari 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 15 december 1981.

Lijst van vragen en antwoorden naar aanleiding van de Voortgangsnota Onderwijsemancipatiebeleid ingediend: 15 december 1981.

16491. Algemeen Financieel Schema Universiteiten en Hogescholen 1982-1985. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 21 november 1980. Lijst van vragen vastgesteld: 29 januari 1981; brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 4 februari 1981; lijst van antwoorden ingediend: 10 februari 1981; verslag van een mondeling overleg vastgesteld: 25 februari 1981.

16579. Rijksuitkeringen kleuter- en lager onderwijs. Tweede Kamer, brief van staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 13 januari 1981.

16590. Nota Examens in het voortgezet onderwijs. Tweede Kamer. Brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend 19 januari 1981, lijst van vragen 11 maart 1981, uitgebreide commissievergadering agenda 19 maart 1981, lijst van antwoorden 24 maart 1981, uitgebreide commissievergadering 30 maart 1981, (UCV 53); stemming over moties 28 april 1981.

16591. ZWO-projectfinanciering Technische Wetenschappen. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen en de minister voor wetenschapsbeleid ingediend: 15 januari 1981, mondelinge behandeling: 14 mei 1981.

16629. Avond-h.e.a.o. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 10 februari 1981.

16650. Nieuw stelsel van studiefinanciering. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 25 februari 1981.

16676. De werkgelegenheid in het onderwijs in de jaren tachtig. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 13 maart 1981.

16753. Structureel beleid ten aanzien van WSW-jongeren in het vormingswerk voor jeugdigen. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 28 april 1981.

16779. Opleiding leraren beroepsgerichte vakken in de gezondheidszorg. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 7 mei 1981.

16786. Toelating eerstejaarsstudenten in bepaalde studierichtingen voor het studiejaar 1981-1982. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 8 mei 1981.

16790. Beleidsnota (detail)handelsonderwijs. Tweede Kamer, brief van de staatssecretarissen van onderwijs en wetenschappen en van economische zaken ingediend: 12 mei 1981; lijst van vragen vastgesteld: 27 november 1981.

16791. Beleidsnota Stages. Tweede Kamer, brief van de minister en de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen en de minister van sociale zaken ingediend: 8 mei 1981.

16792. Structuurschema kort-m.b.o. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 8 mei 1981.

16809. Dislokatie in het voortgezet onderwijs. Tweede Kamer, brief van de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen ingediend: 21 april 1981.

16810. Beginselennota inzake de volwasseneneducatie. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 18 mei 1981, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 24 juni 1981, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 9 december 1981.

16815. Toelatingscriteria numerus fixusstudierichtingen voor het studiejaar 1981-1982. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 20 mei 1981, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 1 juni 1981.

16825. Beleidsplan Culturele Minderheden in het Onderwijs. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 25 mei 1981.

16957. Zwaartepunten in het Muziekvakonderwijs. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 18 mei 1981.

17015. Post-academisch onderwijs. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 14 augustus 1981.

17101. Wetenschapsbudget 1982. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 14 september 1981, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 15 oktober 1981. Lijst van vragen vastgesteld: 29 oktober 1981, agenda voor een openbare commissievergadering vastgesteld: 11 november 1981, lijst van antwoorden ingediend: 18 november 1981, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 3 december 1981, uitgebreide commissievergadering: 14 december 1981.

17120. HTS te Emmen. Tweede Kamer, verslag van een mondeling overleg vastgesteld 30 september 1981; voor kennisgeving aangenomen 30 september 1981.

17258. Algemeen Financieel Schema Universiteiten en Hogescholen 1983-1986. Tweede Kamer, brief van de minister van onderwijs en wetenschappen ingediend: 30 december 1981.

1.2 Ministerie

1.2.1 Algemeen

a. Onderwijsvoorangsbeleid

In april 1981 verscheen het Beleidsplan culturele minderheden in het onderwijs. Het was gebaseerd op:

- het concept-beleidsplan van april 1980;
- de commentaren op het concept-beleidsplan;
- de resultaten van de studieconferentie in Ede;
- het verslag van de inspectie over onderwijs aan culturele minderheden (zie Onderwijsverslag 1980, 48 e.v.).

In het beleidsplan is prioriteit toegekend aan maatregelen ten behoeve van:

- vrouwen en meisjes;
- jongeren zonder adequate scholing en onvoldoende voorbereiding op de arbeidsmarkt;
- de kinderen van minderheden en de autochtone kinderen op scholen in de stads wijken met hoge concentraties van minderheden.

In het bijzonder zal aandacht worden geschonken aan:

- de scholing en nascholing;
- de ontwikkeling van leermiddelen;
- de samenhang tussen het emancipatie- en het stimuleringsbeleid;
- de versoepeling van de faciliteitenregelingen, opdat de school of samenwerkende groepen van scholen een grotere vrijheid krijgen bij de keuze en inzet van de middelen.

Een samenvatting van het beleidsplan werd opgenomen in de gelijktijdig uitgebrachte ontwerp-nota Minderhedenbeleid.

Zowel in het beleidsplan als ook in de ontwerp-pregeringsnota Minderhedenbeleid is gewezen op de noodzaak het beleid ten aanzien van alloctonen en autoctonen op elkaar af te stemmen.

Op het WPRO-congres (Werkverband van Plaatselijke en Regionale Onderwijsadviescentra) op 4 november 1981 over de onderwijsstimulering kondigde de minister van onderwijs en wetenschappen (in dit licht) aan, dat hij de verworvenheden van het onderwijsstimuleringsbeleid en het onderwijsbeleid voor minderheden wil verbreden en versterken door beide beleidsterreinen een gemeenschappelijke wettelijke basis te geven, waarin ook elementen voor het emancipatiebeleid en de volwassenen-educatie zullen zijn opgenomen.

In de memorie van toelichting op de nota van wijziging bij de begroting 1982 zijn de beleidslijnen nader uiteengezet.

Eind 1982 wordt een ontwerp van Wet op het onderwijsvoorangsbeleid aan het parlement aangeboden. Het is de bedoeling dat deze wet op 1 augustus 1983 van kracht wordt.

De stimuleringsprojecten blijven tot 1 augustus 1982 gehandhaafd, waarna een overgangsregeling naar het voorangsbeleid in werking treedt.

Begin maart 1982 zijn, vooruitlopend op het onderwijsvoorangsbeleid, door de

bewindslieden van O&W en van CRM projecten voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs uitgezet.

Voor de uitwerking van de drie laatste beslissingen wordt verwezen naar de afdelingen basisonderwijs en voortgezet onderwijs van dit Onderwijsverslag.

In het kader van het interdepartementale minderhedenbeleid zijn f 15 miljoen uitgetrokken voor projecten op het gebied van de Nederlandse taal en de oriëntatie op de Nederlandse samenleving.

b. Leerplichtwet 1969

Ingevolge de bepalingen ex art. 25 Leerplichtwet 1969 en artikel 7 en 8 van de Leerplichtbeschikking 1971 moeten de colleges van Gedeputeerde Staten het verslag over de naleving van de Leerplichtwet 1969 in hun provincie over het cursusjaar 1979/1980 op 1 april 1981 bij het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen hebben ingediend.

De provincies Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant hebben de verslagen - ondanks rappelleren - nog niet ingezonden.

Om enigszins in te spelen op de moeilijkheden die door veel leerplichtambtenaren worden ondervonden bij hun werkzaamheden met betrekking tot de controle op de naleving van de leerplicht wordt op het ministerie een 'leerplichtcircularis' voorbereid. Mede in dit verband wordt een periodiek overleg over leerplichtaangelegenheden met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en, zo nodig, met het Interprovinciaal Overlegorgaan, overwogen.

De volgende tabel is samengesteld uit de gegevens van de ingezonden verslagen.

Verslagen ex artikel 25, 1e lid, van de Leerplichtwet 1969

Schooljaar 1979/1980

provincie	art. 3 3e lid	a	b	c	a / b / c	ongeoorloofd schoolverzuim	proces verbaal	schuldigen- klaringen	art. 74 W v S.
	l/pl *	l	pl	l/pl	l	pl	l/pl	l	pl
Groningen	72	52	15	22	1	3	2	1	1
Friesland	95	21	154	137			2	1	
Drontje	107	4	81	42			15	212	105
Overijssel	272	78	244				77	840	6
Gelderland	293	69	147	130	4	1	12	40	85
Noord-Holland	geen verslag ontvangen							37	1074
Zuid-Holland	geen verslag ontvangen							1200	662
Utrecht	220	49	45	83				26	126
Noord-Brabant	geen verslag ontvangen							7	5
Zeeland	34	53	28					61	3
Limborg	240	37	74					2	26
Zuidelijke Wielmeerpolders	12		14					14	16
totaal	1345	195	670	774	5	1	40	283	33
					47	108	88	1496	5307
								2865	93
								319	47
								38	162
								20	32

Toelichting op tabel:

art. 3, lid 3:

bevat de mogelijkheid het laatste leerjaar te vervangen door inschrijving aan een instituut voor partiële leerplicht.

Art. 5 regelt vrijstelling voor de verplichtingen minderjarigen als leerling van een school, resp. een onderwijsinstituut in te schrijven onder bepaalde omstandigheden.

* gebruikte afkortingen: l = leerplicht

pl = partiële leerplicht.

1.2.2 Personeelsbeleid

a. Als gevolg van de behoefte op het departement aan een meer slagvaardig, eenduidig en consistent personeelsbeleid is in de loop van 1981 formeel begonnen met rayonsgewijze werken. Er is een vast team personeelsfunctionarissen uit diverse disciplines voor elk departementsonderdeel ingesteld, waardoor

- de herkenbaarheid van Personeelszaken wordt vergroot;
- de onderlinge communicatie bevordert en
- de belangenbehartiging van de mens in de organisatie beter gewaarborgd wordt.

In het kader van de bevordering van de serviceverlening pasten, naast intensivering van reeds bestaande activiteiten, o.m.:

- de herziene opzet van de introductie van nieuw personeel. Direct op de eerste werkdag en tijdens volgende bijeenkomsten worden 'nieuwkomers' wegwijs gemaakt in de organisatie van het departement;
- het organiseren van prepensioneringsbijeenkomsten voor oudere medewerk(st)ers (al dan niet vergezeld van echtgeno(o)t(e)), waarin vanuit diverse invalshoeken wordt ingespeeld op de behoefte aan deskundige voorlichting;
- uitbreiding van de scholingsmogelijkheden, bijvoorbeeld basiscursus Nederlands, correspondentie bij de overheid, administratieve opleiding automatiseringscursussen, financiële cursussen;
- voorbereiding van een nieuwe circulaire 'Deeltijdarbeid', mede op basis van de reacties op en de discussies over de eerste circulaire 'Voorlichting over deeltijdarbeid' (februari 1981). Een en ander zal meer duidelijkheid verschaffen over rechten en plichten van de deeltijdwerk(st)er en de mogelijkheden van deeltijdarbeid binnen het departement.

Op het gebied van emancipatie is in 1981 veel aan de orde geweest. Naast de periodieke informele lunchbijeenkomsten op diverse lokaties en informatieve avond-bijeenkomsten zijn vermeldenswaard:

- workshop 'Omgaan met macht' (externe begeleiding);
- cursus Vrouw en Werk-Vrouwenwerk (eigen beheer) waarin vrouwen werk- en thuissituatie evalueren;
- bijeenkomsten voor oudere vrouwelijke werknemers met follow-up door werkgroep en workshop;
- bijwonen strategische conferentie; 'Personeelsbeleid en Vrouw' waaruit een actieplan is opgesteld ten behoeve van het departement en tenslotte
- opening van het kinderdagverblijf 'Het Drempeltje' per 29 oktober 1981, dat duidelijk in de behoefte tot opvang voorziet.

b. Inleveringsoperatie 1981

In november 1980 werd beslist dat structureel f 10 mln. moest worden bezuinigd op het personeelsartikel van de O&W-begroting 1981.

Een en ander kon worden gerealiseerd door:

- a. inlevering van 100 sterkteplaatsen;
- b. halvering van de uitzendkrachten, van 100 naar 50;
- c. het niet laten toenemen van het overwerk gedurende 1981, het jaar van de inleveringsoperatie.

De inlevering werd zo evenredig mogelijk over de rangsgroepen verdeeld en wel als volgt:

Peildatum 31-12-1981	Lagere ambtenaren	Middelbare ambtenaren	Hogere ambtenaren	Totaal
Inleverings- percentage	34%	48%	18%	100%
Bezettings- percentage v.h. departem.	35%	40%	25%	100%

1.2.3 Spreidingsbeleid

In het Onderwijsverslag over het jaar 1980 werd melding gemaakt van de voortgang bij de interne spreidingsoperatie. Zoals bekend dienen in de periode tot 1985 de in Groningen bestaande diensten uit te groeien tot één grote, zo homogeen mogelijk samengestelde dienst, die werkgelegenheid zal kunnen bieden aan ten minste 500 ambtenaren met een volledige dagtaak. De bezetting van O & W Groningen bedroeg per 1 april 1981: 343. Per 1 april 1982 bedroeg deze bezetting: 395.

De uitbreiding is op de volgende wijze tot stand gekomen:

- de afdeling van de centrale directie Uitvoering Rechtspositieregelingen te Groningen breidde uit van 36 tot 51 ambtenaren (was per 1 april 1981: 36);
- door een verdere verbreding van het takenpakket bood de centrale afdeling Administratieve Taken per genoemde datum werkgelegenheid aan 40 ambtenaren (was per 1 april 1981: 28);
- de centrale directie Studiefinanciering breidde in het genoemde tijdvak eveneens met 20 arbeidsplaatsen uit. Thans biedt deze directie werkgelegenheid aan 245 personen;
- ten gevolge van deze concrete stappen hebben ook de centrale directies Personeelszaken en Algemene Zaken te Groningen enige uitbreiding (5 arbeidsplaatsen).

In de loop van het jaar 1981 werd een voorzichtige aanvang gemaakt met de opbouw van een afdeling Organisatie Examens (DGD) en met de overplaatsing van het bureau Verplaatsingskosten en Woningzaken (CDPZ). In de loop van het jaar 1982 zullen deze beide bureaus werk kunnen gaan bieden aan 20 à 25 ambtenaren, waarmee dan het aantal van 400 arbeidsplaatsen overschreden zal worden.

De werkgroep Spreidingsbeleid O&W zal zich onder het voorzitterschap van de heer J.A. van Boven (plaatsvervangend secretaris-generaal) de komende tijd gaan beraden over de vraag welke stappen thans nog ondernomen moeten worden teneinde het gestelde doel tijdig te kunnen bereiken.

1.2.4 De centrale directie Voorlichting

Met ingang van 1 september 1981 werd een tweede plaatsvervangende directeur bij de centrale directie Voorlichting benoemd. Per 1 oktober 1981 werd voorzien in de vacature van chef van de afdeling Publieksvoorlichting (voorheen Onderwijs- en studievoorlichting). In verband met de inwerkingtreding van de Wet Nationale Ombudsman per 1 januari 1982 werd de staffunctionaris voor de WOB tevens belast met zaken voortvloeiende uit de invoering van die wet. Elke ambtenaar van O&W over wie bij

de Nationale Ombudsman is geklaagd, kan van de staffunctionaris in eerste aanleg ondersteuning krijgen.

Bij de kabinetswisseling op 11 september 1981 werd de nieuwe minister van onderwijs en wetenschappen tevens projectminister voor het wetenschapsbeleid. De organieke eenheden die voor de minister voor wetenschapsbeleid werkten, werden gehandhaafd. Dit geldt ook voor de Voorlichtingsdienst Wetenschapsbeleid. Er zijn tussen de centrale directie Voorlichting en de Voorlichtingsdienst Wetenschapsbeleid eenvoudige en praktische werkafspraken gemaakt waardoor de doelmatige functionering van beide is gewaarborgd.

Ter ondersteuning van het onderwijsemancipatiebeleid heeft de voorlichtingsdienst drie wandplaten met bijbehorende tekstboekjes uitgebracht met als onderwerpen: Aletta Jacobs, de vrouw omstreeks 1900 en de vrouw tijdens de bezettingsjaren. Verder kwam de brochure 'Onderwijs en emancipatie' uit. Veel aandacht heeft de film 'Als je wilt, kun je meedoen' getrokken; een film gewijd aan de problemen waarvoor vrouwen kunnen komen te staan, als zij een school voor dag-avondonderwijs willen bezoeken. De bijbehorende brochure, die wordt uitgereikt aan degenen die de film zien, vond gretig aftrek. In het kader van het emancipatiebeleid is gewerkt aan de samenstelling van een bundel opstellen, gewijd aan vrouwen die in de loop van de laatste 900 jaar, als gravin of prinses, gouvernante of koningin, aan het hoofd van het landsbestuur hebben gestaan. Voor het interne emancipatiebeleid is een audio-visuele presentatie gereedgekomen. Ter ondersteuning van de Nederlandse inbreng op het INSEA World congress dat in augustus 1981 in Rotterdam werd gehouden, werden de rijk geïllustreerde brochures 'Art Education in the Netherlands' en 'Künstlerische Erziehung in den Niederlanden' geproduceerd en aan de deelnemers van het congres uitgereikt. Ten behoeve van de culturele minderheidsgroepen werd de brochure 'Naar school in Nederland' in acht talen verspreid. Daarbij is gebleken, dat het onmogelijk is een publikatie in zoveel talen vlot en synchroon te laten verschijnen. Het was vooral erg moeilijk om een goede vertaler voor modern Moluks te vinden.

De verantwoordelijkheid voor een nieuwe editie van de kalender (+ toelichtende brochure) over feest- en gedenkdagen van culturele minderheden in Nederland werd overgedragen aan de staatssecretaris voor culturele minderheden, werkzaam bij binnenlandse zaken.

Ter bevordering van het kort-middelbaar beroepsonderwijs zijn twee brochures uitgebracht. De ene brochure richt zich tot de werkgevers, en doet op hen een beroep om stage-plaatsen beschikbaar te stellen. De andere brochure richt zich tot die jongeren voor wie het k-m.b.o. bijzonder geschikt zou zijn.

De historische collectie leermiddelen van de voorlichtingsdienst werd voor het publiek opengesteld, en wel in het Nationaal Schoolmuseum te Zoetermeer. De collectie is ondergebracht in de fraai gerestaureerde 17e eeuwse herenboerderij Meerhoeve. De opening geschiedde op 19 maart 1981 door staatssecretaris Hermes. In dit museum wordt samengewerkt door het Ministerie van O&W, de gemeente Zoetermeer en de Stichting Schooladviescentrum te Utrecht. Het schooladviescentrum bracht zijn historische verzameling in, de gemeente Zoetermeer stelde de hoeve Meerzicht ter beschikking, terwijl het Ministerie van O&W zijn collectie inbracht en zorgt voor de exploitatie. Het museum is geopend op woensdagmiddag en zondagmiddag en heeft van de eerste dag af regelmatig bezoekers uit alle delen van het land en uit België getrokken.

De voorlichtingsdienst schoeit de publieksvoorlichting over het onderwijsbestel en over de studiefinanciering op een nieuwe leest door deel te nemen aan het viewdata-systeem van de PTT. Met medewerking van de Rijksvoorlichtingsdienst worden stelselmatig alle gegevens in deze databank van de PTT opgenomen. Deze gegevens kunnen worden

opgevraagd door ieder die over een aangepast televisietoestel beschikt. Deze vorm van voorlichting heeft vooral praktisch nut omdat de gegevens op deze wijze beschikbaar komen op tal van openbare plaatsen in het land, zoals gewestelijke arbeidsbureaus, bibliotheken, gemeentelijke informatiediensten en postkantoren. Vooral als aan het televisietoestel een printer zou worden verbonden, zou het nut van viewdata erg groot zijn.

Aan het eind van 1981 werd de Wet Medezeggenschap in het onderwijs aangenomen. Een voorlichtende brochure hierover vond zijn weg, in tienduizenden exemplaren, naar de scholen en de ouders.

1.3 Automatisering van de onderwijsinformatie

Door de toenemende verwevenheid van het informatievoorzieningsbeleid met het onderwijsveld is begin 1981 getracht bij de opstelling van de begroting 1982 voor wat betreft de informatievoorziening aansluiting te vinden met onderwijsprioriteiten en -posterioriteiten.

De daarbij gehanteerde methode zal in de komende begrotingsjaren worden herhaald, waarbij rekening wordt gehouden met de opgedane ervaringen.

De eerste stappen voor de invulling van het raamwerk voor een systematische informatievoorziening op korte en lange termijn, genoemd in het Onderwijsverslag over het jaar 1980, werden in 1981 gezet:

- de voorbereidingen om voor 1982 een voorlopig plan op te stellen zijn in het jaar 1981 voor een groot deel voltooid. Het plan draagt nog een voorlopig karakter, omdat de daarin genoemde onderwerpen nog niet zijn gebaseerd op een lange-termijn-visie en nog niet systematisch konden worden gerelateerd aan de Informatie-atlas;
- de inventarisaties ten behoeve van de Informatie-atlas zijn in 1981 afgesloten en de verwerking van de daaruit verkregen gegevens die zal leiden tot de Informatie-atlas zijn voor het grootste deel afgerond;
- met de eveneens in het Onderwijsverslag 1980 genoemde Werkmethodiek Ontwikkeling Informatiesystemen zijn in het jaar 1981 enige proeven genomen bij het ontwikkelen van nieuwe systemen. Deze proeven leverden een goed resultaat op.

In 1981 werd een aantal informatiesystemen in gebruik genomen en werd het startsein gegeven voor de ontwikkeling van een aantal nieuwe informatiesystemen. Dit betreft:

- **CASO-systeem**

Met ingang van 1 januari 1982 is het gerenoveerde CASO-systeem gereedgekomen. Optredende tegenvallers zijn opgevangen door een extra inspanning van het OA- en RCC-personeel, door het tijdelijk inhuren van externe krachten en door het uitstellen van een aantal wensen. In 1982 zal worden getracht deze te realiseren. Het tot ontwikkeling brengen van dit CASO-nieuw heeft met zich gebracht dat acht andere geautomatiseerde O&W-systemen (ingrijpend) moesten worden aangepast. Ook deze aanpassingen zijn/worden volgens planning gerealiseerd.

- **Adresseringssysteem**

Het geautomatiseerde adresseringssysteem ten behoeve van de centrale directie Algemene Zaken is in 1981 in gebruik genomen. Mede op basis van gegevens uit het Centraal Informatiesysteem Onderwijs-instellingen zijn de adresseringsmogelijkheden van poststukken, met betrekking tot inhoud, selectie en snelheid verbeterd.

- **Stichtings- en exploitatiekosten kleuterscholen (OES)**

Dit informatiesysteem berekent vergoedingen en stelt deze betaalbaar voor het kleuteronderwijs. Het systeem is eind 1981 gereedgekomen.

● *Registratiesysteem Kroondocenten (KIS)*

Dit informatiesysteem, dat ten doel heeft gegevens over leerstoelen en kroondocenten vast te leggen en om informatie over de beleidsvoorbereiding te verschaffen, is eind 1981 voltooid.

● *Registratiesysteem van onderzoekprojecten bij DI / VG*

In 1981 gereed gekomen.

● *Leerlingeninformatiesysteem speciaal onderwijs*

De ontwikkeling is in 1981 begonnen. Naar verwachting is het informatiesysteem in april 1982 gereed.

● *Wet op het basisonderwijs*

Deze wet heeft consequenties voor de informatievoorziening, zowel in de fase van de voorbereiding van de invoering van de wet als in de uitvoeringsfase. In 1981 is het startsein gegeven voor een vooronderzoek.

1.4 Emancipatiebeleid

In de loop van 1981 is de instellingsbeschikking van de Stuurgroep Emancipatiebeleid Onderwijs (SEBO) gewijzigd en aangevuld.

De wijzigingen hebben met name betrekking op de taken en bevoegdheden van de stuurgroepleden om meer adequaat het facet emancipatie binnen het onderwijsbeleid gestalte te geven.

De aanvulling van de beschikking betreft de formalisering van een coördinatiegroep emancipatie per directoraat-generaal.

De coördinatiegroepen hebben tot taak:

- a. te bevorderen dat het facet emancipatie systematisch aandacht krijgt in het onderwijsbeleid van het betreffende directoraat-generaal;
- b. het coördineren van de beleidsvoorbereiding voor het onderwijsemancipatiebeleid binnen het directoraat-generaal en het bewaken van de voortgang van het beleid;
- c. het adviseren en doen van voorstellen aan de SEBO over het onderwijsemancipatiebeleid.

Activiteiten van de Stuurgroep in 1981

1. De Stuurgroep heeft een bijdrage geleverd aan het in mei 1981 door de regering gepubliceerde Nederlands Actieprogramma Emancipatiebeleid.
2. Zij coördineert en bewaakt de aangekondigde maatregelen uit de nota 'Schets van een beleid voor emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek' en de Voortgangsnota onderwijsemancipatie.
3. Zij houdt zich sinds het aantreden van de nieuwe regering intensief bezig met het samenstellen van een beleidskader onderwijsemancipatie.

Dit beleidskader bevat:

- een overzicht van de lopende maatregelen;
- een evaluatie van het tot nu toe gevoerde beleid;
- te nemen initiatieven op korte termijn.

AFDELING II — BASISONDERWIJS

Onderafdeling II.1 — Kwantitatieve ontwikkelingen

II.1.1 Werkgelegenheid in het kleuteronderwijs, gewoon lager onderwijs en buitengewoon onderwijs

Als gevolg van de daling in het aantal geboorten in de voorgaande jaren, daalde in 1981 het aantal leerlingen in het primair onderwijs, vergeleken met 1980, met bijna 56 000. Tabel 1 bevat deze ontwikkeling per schoolsoort.

Tabel 1 Aantal leerlingen in het k.o., g.l.o. en bu.o.

jaar	k.o.	g.l.o.	bu.o.	totaal
16-1-1980	418 499	1 379 866	88 945	1 887 310
16-1-1981	409 576	1 330 945*	91 219	1 831 740

Bron: CBS

*) voorlopig cijfer

Hoewel het leerlingenaantal daalde, nam het aantal verplichte full-time leerkrachten in het primair onderwijs per saldo met ongeveer 200 toe.

Daarnaast steeg het aantal niet-verplichte leerkrachten, waardoor het totale aantal full-time arbeidsplaatsen kwam op iets meer dan 85 000 (zie tabel 2 en 3).

Tabel 2 Verplichte leerkrachten bij k.o., g.l.o. en bu.o. (in full-time arbeidsplaatsen)

jaar	k.o.	g.l.o.	bu.o.	totaal
16-1-1980	18 024	50 665	7 267	75 956
16-1-1981	17 938	50 787	7 444	76 169

Bron: 8e publikatie van de commissie Prognose KBO.

Tabel 3 Niet-verplichte leerkrachten bij k.o., g.l.o. en bu.o. (in full-time arbeidsplaatsen)

jaar		k.o.	g.l.o.	bu.o.	totaal
16-1-1980	boventalligen	860	3 300	267	
	taakverlichters	246	2 312	786	
	assistenten*	88	-	-	
	totaal	1 194	5 612	1 053	7.859
16-1-1981	boventalligen	1 218	3 829	322	
	taakverlichters	334	2 260	818	
	assistenten*	82	-	-	
	totaal	1 634	6 089	1 140	8.863

* alleen full-time assistenten; de (enkele tientallen) part-timers konden niet worden omgerekend in f.t.-equivalenten;

Bron: 8e publikatie van de commissie Prognose KBO.

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.1 Kwantitatieve ontwikkelingen II.2 Kleuter- en gewoon lager onderwijs

II.1.2 II.2.1

II.1.2 Scholen

II.1.2.1

Huisvesting en gebouwen

Het huisvestingsbeleid is gebaseerd op de medio 1981 in het Staatsblad verschenen Wet beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o.-l.o. Met het doel de leegstand van schoollokalen zo veel mogelijk te beperken, zijn regelingen van kracht die

- het zoveel mogelijk gebruikmaken van bestaande schoolgebouwen bevorderen. Bijzondere aandacht wordt daarbij geschonken aan de toekomstige integratie van het kleuter- en lager onderwijs;
- door het zorgvuldig toetsen van nieuwbouwplannen de op lange termijn niet noodzakelijke uitbreiding van capaciteit voorkomen.

Daarnaast zijn wijzigingen in de Kleuteronderwijswet en de Financiële-Verhoudingswet 1960 aangebracht die een betere verdeling van rijksmiddelen aan de gemeenten mogelijk maken. Deze wetsaanpassingen betekenen tevens, dat een ander knelpunt dat een effectieve leegstandsbestrijding tot nog toe in de weg stond, is opgelost: weggenomen zijn de financiële drempels die het medegebruik, waar mogelijk, van scholen gebouwd voor het kleuter- en lager onderwijs door andere onderwijssoorten belemmerden. De regering heeft de voorstellen in het eindrapport van de interdepartementale werkgroep Leegstand Schoollokalen aanvaard. Deze voorstellen houden in, dat het gebruik van leegstaande capaciteit in schoolgebouwen ten behoeve van sociale en culturele activiteiten wordt bevorderd door het verwijderen van bepaalde financiële drempels op voorwaarde dat deze activiteiten het onderwijs niet schaden.

II.1.2.2

Kleine scholen

Ook in 1981 kwam de terugloop van het aantal kleuters en leerlingen nog niet tot stilstand. Daardoor nam het aantal ontheffingen voor scholen, die niet meer voldeden aan de wettelijke instandhoudingsnorm, verder toe. Het totale aantal ontheffingen voor het kalenderjaar 1981 bedroeg voor kleuter- en lagere scholen te zamen ca. 1600. Uit CBS-gegevens blijkt, dat de verwachting gerechtvaardigd is, dat in 1981 het laagste punt van het aantal kleuters in het kleuteronderwijs is bereikt. Na 1981 zal het aantal kleuters weer een lichte stijging te zien geven. In 1981 is een aanvang gemaakt met een instandhoudingsbeleid waarin in sterkere mate dan voorheen de levensvatbaarheid op langere termijn bij de beoordeling betrokken werd. Er werd niet meer alleen gekeken naar de afzonderlijke situatie van de school, maar ook of de school over een zgn. integratiepartner beschikte, dan wel of de school voldeed aan de overgangsregels voor het nieuwe basisonderwijs, zoals deze bekend zijn gemaakt. In het bijzonder is rekening gehouden met de bepalingen van artikel 96, derde lid van de WBO. In 1981 is ook een begin gemaakt met een notitie Kleine Scholen, waarin o.m. aandacht wordt geschonken aan de problematiek van de zgn. alleenstaande lagere scholen, welke op het ogenblik door het ontbreken van een nabijgelegen kleuterschool niet daadwerkelijk ervaring met het werken met kleuters kunnen opdoen.

Onderafdeling II.2 — Kleuter- en gewoon lager onderwijs

II.2.1 Voorbereiding van de invoering van de basisschool

II.2.1.1

Bestuurlijke maatregelen meerjarig beleidsplan voor het basis- en speciaal onderwijs

Het tweede meerjarig beleidsplan, dat als bijlage bij de memorie van toelichting op de begroting voor 1982 van het Departement van Onderwijs en Wetenschappen is verschenen, heeft naast het basisonderwijs nu ook betrekking op het speciaal onderwijs.

De planning van de projecten is gerealiseerd voor zover de gegevens betrekking hebben op 1981. Wat betreft de applicatie en nascholing, de integratie van pedagogische academies en opleidingen voor kleuterleidsters en het onderzoek wordt verwezen naar de paragrafen over deze aangelegenheden in dit Onderwijsverslag.

Inmiddels is de planning voor de wetgeving en voor de administratieve juridische regelingen gewijzigd. Op 2 juli 1981 is de WBO door de Eerste Kamer aanvaard en vervolgens geplaatst in het Staatsblad 1981, nr. 468.

In de regeringsverklaring van het tweede kabinet-Van Agt is een nieuwe datum aangekondigd voor de inwerkingtreding van de Wet op het basisonderwijs, namelijk 1 augustus 1985. In de memorie van toelichting bij de begroting 1982 was nog sprake van (op zijn vroegst) op 1 augustus 1984, hetgeen reeds een uitstel van 1 jaar betekende ten opzichte van het vorige meerjarig beleidsplan.

Een voorontwerp van de Overgangswet Wet op het basisonderwijs (Overgangswet WBO) is op 26 februari 1982 aan het onderwijsveld ter advisering aangeboden. De overname van de uitkeringen lager onderwijs geschiedt in hoofdlijnen volgens de aangegeven planning. De overname van het vakonderwijs is inmiddels per 1 januari 1982 gerealiseerd. De aanbieding van het voorstel tot wijziging van de Lager-onderwijswet 1920 en de Financiële-Verhoudingswet 1960 is enigszins vertraagd. Indiening van het wijzigingsvoorstel per 1 maart 1982 bij de Tweede Kamer is niet gehaald. Dit neemt niet weg dat nog steeds wordt gestreefd naar overname van de onderwijsuitkeringen uit het Gemeentefonds per 1 januari 1983. De hoofdlijnen van een formatieregeling voor het onderwijzend personeel worden vanaf begin 1982 in het Georganiseerd Overleg besproken.

II.2.1.2

De adviesraad voor het basisonderwijs, het speciaal onderwijs, de opleidingen basis- en speciaal onderwijs en de nascholing (ARBO)

De ARBO, die onder voorzitterschap staat van de heer K.G.K. Hanselman, bestaat uit zes kernleden en twee tijdelijke (thema) leden die voorts nog volledig deelnemen aan de werkzaamheden van de kerngroep. Daarnaast is er een inhoudelijk secretaris.

De minister heeft in het voorjaar van 1981 het programma van de ARBO goedgekeurd. Het programma werd in brochurevorm gepubliceerd in september 1981. De ARBO-kerngroep vergaderde in 1981 vijftien maal.

De kerngroep van de ARBO heeft zich in 1981 in hoofdzaak toegelegd op de voorbereiding van een zgn. Generaal Advies, dat beoogt een grondslag te leggen voor de verdere specifieke advisering over de afzonderlijke in het programma opgenomen thema's.

Op 12 november 1981 werden adviesaanvragen aan het programma toegevoegd over de structuur en inrichting van de lerarenopleiding voor het basisonderwijs en de regionalisering van het ontwikkelings- en vernieuwingsproces. Het advies over de opleidingen werd met zeer grote spoed opgesteld en op 3 december 1981 informeel aangeboden.

Bij brief van 27 januari 1982 heeft staatssecretaris Deetman de ARBO verzocht omstreeks juni 1982 advies uit te brengen over de nota *Verder na de basisschool*.

Op 2 maart 1982 vond een gesprek plaats tussen de minister en de ARBO over het onderwijsvoorraadsbeleid.

Mede als gevolg van deze nieuwe adviesaanvragen was een bijstelling van het adviesprogramma, en met name van het tijdschema, noodzakelijk.

I.2.1.3

Innovatiebeleid

a. Advies- en overlegstructuur

Het innovatieproces basisschool is verder voortgegaan in 1981. In het voorjaar werd het 'Plan vernieuwingsprojecten en activiteiten basisonderwijs' gepubliceerd waarin de activiteiten opgenomen zijn voor het schooljaar 1981-1982. De in dit plan aangekondigde projecten en activiteiten vormden een impuls voor scholen en ondersteuningsinstanties op weg naar de realisering van basisonderwijs.

In 1981 werd in de Centrale Commissie voor Onderwijsoverleg (CCOO) gesproken over het eerste advies van de Stuurgroep Innovatie Basisschool (SIB): School en ondersteuning; het 'Raamplan IVB (Integratievoorbereidende bijscholing);

Informatievoorziening Primair Onderwijs en Regionalisering.

De Stuurgroep Innovatie Basisschool (SIB) bracht in 1982 een aantal adviezen uit. Het belangrijkste advies voor het innovatieproces is: 'Ondersteuningsplan I' dat in december 1981 aangeboden is aan de staatssecretaris belast met de zorg voor het basisonderwijs. Dit advies moet gezien worden als een eerste stap naar een totaal ondersteuningsplan, waarin alle activiteiten ten behoeve van de voortgang van het innovatieproces op elkaar zullen zijn afgestemd. De totstandkoming van dit totaal-ondersteuningsplan verloopt moeizaam. De verwachting is dat er in het voorjaar van 1982 een dergelijk plan zal zijn. Aan de SIB namen alle koepels en ondersteuningsinstellingen deel, met uitzondering van de Nederlandse Katholieke Schoolraad en het Katholiek Pedagogisch Centrum. In februari 1982 heeft de staatssecretaris besloten de SIB, APSO en OPSO te vervangen door twee groepen: de Adviesgroep Projecten Primair Onderwijs (APPO) en de Ondersteuningsgroep Projecten Primair Onderwijs (OPPO). Deze groepen zullen taken hebben te vervullen voor het gehele projectenbeleid in het primair onderwijs. De taken zijn met name gericht op de coördinatie en uitvoering van activiteiten binnen de vastgestelde beleidskaders. Advisering over de opzet van nieuwe beleidskaders blijft voorbehouden aan de Adviesraad Basisonderwijs, Speciaal Onderwijs en Opleidingen (ARBO).

b. Ontwikkelingsprojecten

De uitvoering van het Plan Vernieuwingsprojecten en Activiteiten Basisonderwijs gaf verdere impulsen aan het innovatieproces basisschool.

In 1981 is het aantal projecten uitgebreid met nog eens 21.

Het gaat hier om vier soorten projecten, nl. om projecten passend in een regionaal of plaatselijk innovatieplan (4), om zgn. breed opgezette projecten (9), d.w.z. met relaties van SBD, PA/KLOS, universiteit, rayonraden, etc., projecten culturele minderheden (5) en onderwijskansen meisjes (3). Deze projecten zijn per 1-1-1982 met de uitvoering van hun plan begonnen, of zullen dit per 1-8-1982 doen.

Uit de selectieprocedure van de laatstbedoelde groep bleek dat een zeer gering aantal projecten echt als 'breder opgezet' of passend in een regionaal/plaatselijk innovatieplan is aan te duiden.

In augustus 1981 zijn ook drie oude samenwerkingsexperimenten als ontwikkelingsproject verder gegaan. Er zijn per 31-12-1981 in totaal 153 ontwikkelingsprojecten.

De gecoördineerde landelijke ondersteuning van de ontwikkelingsprojecten begon in 1981 goed te lopen. Deze ondersteuning staat onder auspiciën van het Werkverband 03 (*ondersteuning en ontwikkeling van ontwikkelingsprojecten*); dit verband wordt gevormd door CPS, APS, PgLOB, WPRO en het CITO. Het secretariaat hiervan berust bij de CPS.

De ondersteuning bestaat uit een aantal regionale bijeenkomsten waarbij de pg-LOB (projectgroep Leerplanontwikkeling Basisonderwijs) het voortouw neemt, een serie themabijeenkomsten en de zgn. begeleidersplatforms.

Bij de regionale bijeenkomsten gaat het om 'zorgbreedte', klasse-organisatie, geïntegreerd onderwijs en educatieve achterstanden/onderwijskansen meisjes; de bijeenkomst wordt gehouden in deze vier 'stromen'. Bij de themabijeenkomsten gaat het om onderwerpen 'de verworvenheden van het kleuteronderwijs', 'kleine scholen' en 'identiteit'.

De begeleidersplatforms houden zich onder meer bezig met zaken als rapportage, communicatie en verspreiding.

De ontwikkelingsprojecten leveren een groeiend aantal publikaties op; deze publikaties worden veelal opgenomen in het informatiebestand van het Informatiepunt basisonderwijs (IPB). De eindrapportage gebeurt volgens mede door het Informatiepunt ontwikkelde richtlijnen; hierdoor wordt de verspreidbaarheid vergroot.

c. Activeringsplan

Een ander belangrijk innovatie-element is het activeringsplan. Aan het activeringsplan hebben in de schooljaren '77/'78 t/m '80/'81 1900 scholenkoppels deelgenomen, waaronder 879 stimuleringscholen en 20 scholen voor buitengewoon onderwijs.

In het schooljaar '81/'82 nemen 1060 scholenkoppels deel, waaronder 416 koppels stimuleringscholen en 20 scholen voor buitengewoon onderwijs.

In het schooljaar '81/'82 is tevens een planning gemaakt voor de periode '82/'83 t/m '85/'86. Per schooljaar zullen 1200 scholenkoppels aan het activeringsplan deelnemen. De planning is per verzorgingsgebied van een schoolbegeleidingsdienst (SBD) na overleg met het bevoegde gezag van de scholen opgesteld.

De rijksinspectie is bij het overleg betrokken geweest. In veel regio's was het overleg tijdrovend. Thans kan het echter als afgerond beschouwd worden. De succesvolle afronding van de planning voor de komende vier jaar maakt het voor de SBD's mogelijk om de begeleiding en ondersteuning van de activeringsscholen beter te programmeren.

Tevens betekent het dat de activiteiten van de projectgroep Communicatienetwerk (pg CN) van een meerjarig perspectief voorzien worden. De pg CN is gevraagd in het activiteitenplan voor 1982/1983 een meerjarenplanning op te nemen.

De begeleiding en ondersteuning van het activeringsplan is meer een zaak geworden die door SBD's uitgevoerd wordt. Deze decentralisatie van de primaire zorg voor activeringsscholen is een belangrijke stimulans voor het innovatieproces. Het effect hiervan is dat de reguliere begeleiding en ondersteuning van de scholen afgestemd wordt op de begeleiding en ondersteuning als activeringsschool.

De vorming van zgn. Informatie en Communicatie Circuits (IC2) vordert gestaag. Een IC2 bevordert dat binnen een verzorgingsgebied van een SBD mogelijkheden ontstaan voor scholen om kennis te nemen van elkaars ontwikkelingen, ervaringen uit te wisselen en impulsen te krijgen om het veranderingsproces voort te zetten.

d. Informatiepunt basisonderwijs (IPB)

In 1981 is tevens de verdere opbouw van het Informatiepunt basisonderwijs (IPB) met kracht voortgezet. De dienstverlening aan de ontwikkelingsprojecten en activeringsscholen in de vorm van toezending op aanvraag van schoolinformatiestukken voorziet in een behoefte. Het IPB geeft tevens een periodiek uit: Basisbulletin, dat naar alle scholen voor kleuteronderwijs en lager onderwijs gaat, alsmede naar instellingen in de verzorgingsstructuur, rijksinspectie en departement. Het bulletin heeft een voorlichtende functie, met bijdragen vanuit bij het innovatieproces betrokken projectgroepen.

Voor de komende jaren wordt een verdere uitbreiding van de dienstverlening door het IPB voorzien. Een probleem daarbij is de beperkte budgettaire ruimte, zowel voor menskracht als voor activiteiten.

e. Onderzoek

Ten behoeve van het innovatiebeleid wordt er beleidsgericht onderzoek uitgevoerd. Onderzoekthema's die daarbij centraal staan zijn:

- onderzoek naar gehanteerde planningsprocedures bij schoolwerkplanontwikkeling;
- onderzoek naar aansluiting basisonderwijs-buitengewoon onderwijs;
- onderzoek naar deelaspecten van basisonderwijs (teamfunctioneren, creativiteit, zelfstandigheid en verworvenheid van het kleuteronderwijs).

Het onderzoek heeft zowel betrekking op de evaluatie van het innovatiebeleid als op de vormgeving van de nieuwe basisschool.

Het onderzoek naar de verworvenheden van het kleuteronderwijs heeft geleid tot de publikatie 'De basis van de basisschool', die toegezonden werd aan alle scholen voor kleuter- en lager onderwijs. Het onderzoek naar planningsprocedures bij schoolwerkplanontwikkeling zal worden betrokken bij het werk van de projectgroep leerplanontwikkeling basisschool van de SLO (pg LOB).

Deze projectgroep produceert regelmatig belangrijke bijdragen aan de ondersteuning van de schoolwerkplanontwikkeling. Naast de tweede versie van het Informatiepakket Schoolwerkplan en de publikaties van enkele deelschoolwerkplannen werkt de pg LOB aan een definitieve versie van het Onderwijsleerplan Basisonderwijs. Dit zal in de loop van 1982 het licht zien.

f. Engels in het Basisonderwijs

In april 1982 is een beleidsnotitie verschenen over de invoeringsstrategie voor het vak Engels in het basisonderwijs en, waar mogelijk, in het buitengewoon onderwijs.

**II.2.1.4
Verruimingswet**

De Verruimingswet geeft een aantal mogelijkheden om van bepalingen in de Lager-onderwijswet 1920 en de Kleuteronderwijswet af te wijken. De mogelijkheden zijn erop gericht het integratieproces van kleuter- en lagere school te vergemakkelijken. De Verruimingswet wordt toegepast voor ontwikkelingsprojecten, indien in een onderwijssituatie geen experimentele basisschool gevormd kan worden. Dit is het geval indien kleuter- en lagere school niet onder hetzelfde bevoegd gezag staan of indien er voor de lagere school geen kleuterschool aanwezig is. In deze laatste situatie is er bij vijf projectsituaties toestemming voor gegeven dat op de lagere school kleuters kunnen worden toegelaten.

Buiten ontwikkelingsprojecten wordt de Verruimingswet toegepast in de volgende situaties:

1. Creëren van éénhoofdige leiding bij een koppel van een kleuter- en een lagere school.
2. Ontheffing van de onderwijsbevoegdheidseisen voor resp. het lager of het kleuteronderwijs om het mogelijk te maken, dat dezelfde leidster of leerkracht de schooltijden in verband met stimulering of het onderwijs aan anderstaligen verricht.

Het overleg met de vakorganisaties over de voorwaarden waaronder deze toestemmingen voor de gevallen onder 1 en 2 genoemd worden verleend, is in 1981 afgerond.

3. Het toekennen van extra financiële middelen ten behoeve van leer- en hulpmiddelen voor anderstalige leerlingen of voor gehandicapte leerlingen.
4. Ontheffing van de voorwaarden voor leerplan en spelwerkplan ten behoeve van de opstelling van een gezamenlijk schoolwerkplan.
5. Ontheffing van voorwaarden voor de toelatingsleeftijd voor het l.o., als men vooruitloopt op de toepassing van het schoolwerkplan voor de basisschool.
6. Ontheffing ten behoeve van de vorming van gezamenlijke oudercommissies bij het openbaar onderwijs. Deze ontheffing is met de ingang van de Wet medezeggenschap onderwijs niet meer mogelijk, aangezien de betrokken wetsartikelen in de l.o.-wet en k.o.-wet zijn vervallen. De Wet medezeggenschap onderwijs geeft de mogelijkheid tot vorming van een gezamenlijke medezeggenschapsraad.

II.2.2 Onderwijskundige ontwikkelingen

**II.2.2.1
Stimuleringsbeleid**

In 1981 is een uitvoerige discussie gevoerd over de toekomst van het onderwijsstimuleringsbeleid. De aanleiding daartoe was de aflooptdatum van de zes stimuleringsprojecten (1 augustus 1982). Tijdens de behandeling van de notitie 'Een vernieuwd stimuleringsbeleid' was aan deze projecten toegezegd dat een jaar voor die datum voorstellen voor de voortgang bekend zouden zijn.

In mei 1981 werd de concept-notitie 'Naar een algemene regeling voor onderwijsstimulering' in de Centrale Commissie voor Onderwijsoverleg (CCOO) besproken. Bovendien werd daar verslag gedaan van de uitvoering van de notitie 'Een vernieuwd stimuleringsbeleid'. De CCOO stemde in met de voorstellen in de notitie.

Deze betroffen een ombouw van de stimuleringsprojecten tot combinatiepakketten en de uitbreiding van het aantal combinatiepakketten naast een verdere inbedding van de stimuleringsactiviteiten in het reguliere onderwijsbeleid door opname in de regelingen voor de formatie van de basisschool, de regeling voor de schoolbegeleidingsdiensten en de regelingen voor het welzijnswerk.

Na de bespreking in de CCDO zijn besprekingen gevoerd met de zes projecten over de uitvoering van de notitie, voordat de notitie ter kennis van het parlement zou worden gebracht. Door de demissionaire periode en de kabinetswisseling kon deze procedure niet worden afgerond.

Tijdens het congres over onderwijsstimulering dat op 4 november 1981 o.a. door het WPRO werd georganiseerd is meegedeeld dat de notitie 'Naar een algemene regeling voor onderwijsstimulering' werd ingetrokken. Het onderwijsstimuleringsbeleid zal in het nieuwe onderwijsvoorrangsbeleid van de regering worden opgenomen. De zes grote projecten hebben de mogelijkheid gekregen nog een volledig schooljaar (82/83) hun activiteiten voort te zetten, zodat de verworvenheden uit deze projecten in het onderwijsvoorrangsbeleid kunnen worden opgenomen.

Sinds het einde van 1981 zijn de voorbereidingen van het onderwijsvoorrangsbeleid in volle gang. (Zie ook afdeling III.6.5 Voortgezet onderwijs.)

De uitvoering van het stimuleringsbeleid in het basisonderwijs ging in 1981 als volgt voort.

a. Scholen

Het schooljaar 1981/82 was het tweede jaar van de stimuleringsperiode 1980-1983. De ruim 3000 scholen voerden de aangekondigde activiteiten uit hun plan van inzet uit. De inspectie k.o./l.o. heeft in dit schooljaar een onderzoek ingesteld naar de uitvoering van het plan van inzet in een aantal scholen. In het algemeen bleek dat de introductie van het plan van inzet heeft geleid tot een meer doelbewuste inzet van personele faciliteiten. De inspectie stelt voor jaarlijks een plan van inzet te laten opstellen. In het kader van fusies van scholen is in een aantal gevallen de beroepeniactor opnieuw vastgesteld en zijn de faciliteiten aangepast.

b. Verbreding van het stimuleringsbeleid

Voor de verbreding van het stimuleringsbeleid waren in 1981 70 arbeidsplaatsen beschikbaar.

Deze arbeidsplaatsen zijn ten goede gekomen aan scholen waar de problematiek van een opeenhoping van verschillende achterstandssituaties voorkomt (aan de vier grote gemeenten zijn in dit kader 30 arbeidsplaatsen beschikbaar gesteld) en aan scholen die bezocht worden door relatief veel kinderen met educatieve achterstanden die het gevolg zijn van een bijzondere gezinssituatie (bijvoorbeeld kinderen uit gebroken gezinnen of uit tehuizen) of van een fysieke of psychische handicap, waardoor een dusdanige extra hulp nodig is dat uitbreiding van faciliteiten op zijn plaats is.

c. Begeleidingsdiensten

Met ingang van het schooljaar 1981/1982 zijn opnieuw medewerkers aan schoolbegeleidingsdiensten toegewezen ten behoeve van stimuleringsactiviteiten. De toewijzing vond plaats op grond van het aantal aanwezige zware stimuleringsscholen, de activiteiten in het verleden en de initiatieven voor samenwerking met welzijnsinstellingen. De toewijzing geldt tot 1 augustus 1983. De voorbereidingen zijn begonnen voor de regeling na 1 augustus 1983. Het streven is erop gericht de extra subsidie onder te brengen in de dienstsubsidie.

d. Combinatiepakketten

De tien lopende combinatiepakketten hebben hun activiteiten voortgezet. De vijf combinatiepakketten 1980/1983 (Delft, Nijmegen, Utrecht, Leiden en

Amsterdam-Bijlmer) kunnen ook in het schooljaar 1982/1983 over de volledige faciliteiten beschikken, hoewel dit schooljaar eerder was bestemd voor een geleidelijke beëindiging. Rondom het combinatiepakket Amsterdam-Bijlmer zijn ernstige problemen blijven bestaan, omdat plannen en uitvoering niet volgens de gestelde eisen konden plaatsvinden. Begin 1982 is voor oplossing van deze problemen een begeleidingscommissie ingesteld.

De beoordelingsprocedures rond de combinatiepakketten 1981/1984 zijn in het najaar van 1981 afgerond. De plannen van de combinatiepakketten (Tiel, Breda, Maastricht, Arnhem en Zaanstad) zijn na advies van inspectie, CRM-buitendienst en Onderwijsraad goedgekeurd.

e. De zes grote projecten

De zes grote stimuleringsprojecten (Groningen, Helmond, Z.O.-Drenthe, Den Haag, Oostelijke Mijnstreek en Enschede) hebben zich in het schooljaar 1981/1982 in toenemende mate gericht op de produktie van overdraagbaar materiaal en op de ontwikkeling van procedures om in opleidingen voor onderwijsgevend en welzijnswerkers aandacht te geven aan de werkwijzen uit het stimuleringsbeleid. Met name de projecten Groningen en Helmond hebben hiervoor initiatieven genomen. In de contacten met zowel de projecten als met de combinatiepakketten zijn afspraken gemaakt over de werkwijzen bij jaarwerkplannen en jaarverslagen. Deze afspraken zijn neergelegd in de zogenaamde STOS-werkcyclus.

f. Regionale projecten

In januari 1982 is toestemming verleend voor twee regionale projecten waarbinnen nagegaan wordt langs welke procedures een herverdeling van de reeds toegekende schooltijden tot stand zou kunnen komen. Deze projecten zullen tot stand komen in de Oostelijke Mijnstreek en Bellingwedde.

g. Onderzoek

Het onderzoek naar het stimuleringsbeleid is voor wat de eerste fase betreft afgesloten door middel van de publikatie van het rapport 'Onderwijsstimulering op weg'. Deze publikatie is een samenvatting van eerdere deelonderzoeken, voorzien van een beschouwing door de onderzoekers van de Stichting Centrum voor Onderwijsresearch te Amsterdam en het Instituut voor Toegepaste Sociologie te Nijmegen. In het voorjaar van 1982 zal ook de tweede fase van het onderzoek worden afgesloten.

h. Onderwijs en Sociaal Milieu

De werkzaamheden van het project 'Onderwijs en Sociaal Milieu' zetten zich volgens plan voort. In 1981 kwam de handelsversie beschikbaar van het eerste deel van het lees-taalprogramma 'Taalkabaal', waarvan de proefversies op de betrokken 22 koppels lagere en kleuterscholen waren ontwikkeld. Ten behoeve van de relatie school-ouders verscheen een pakket 'Ouder-School-Samenwerken'. Naast ontwikkeling en begeleiding is ook de evaluatie een van de hoofdaspecten van het project. Zeer belangrijk is in dit geval het volgen van een vaste groep kinderen gedurende hun schoolloopbaan.

i. LPC-project Verspreiding GEON

In 1981 kwam de wetenschappelijke evaluatie van het voormalige GEON-project beschikbaar in de SVO-brochure-reeks (GEON = gedifferentieerd onderwijs voor kinderen van 4-12 jaar). De belangrijkste conclusie van deze evaluatie is, dat activiteiten ten behoeve van kinderen in achterstandssituaties effectiever zijn naarmate deze meer in de werkwijzen van school, schoolbegeleidingsdienst en opleiding zijn verweven. Het LPC-verspreidingsproject was in 1981 vooral gericht op de introductie van GEON-werkwijzen bij schoolbegeleidingsdiensten en opleidingen.

In de loop van 1981 zijn de LPC in overleg met het WPRO ook begonnen met de

inventarisatie van materialen uit het overige stimuleringsbeleid om deze verspreidbaar te maken. Dit werk gebeurt in nauwe samenhang met de activiteiten van het Informatiepunt basisonderwijs.

II.2.2.2

Onderwijs aan kinderen van culturele minderheden in Nederland

a. Beleidsplan Culturele Minderheden in het Onderwijs

In 1981 is het definitieve beleidsplan 'Culturele Minderheden in het Onderwijs' verschenen. De doelstellingen, die in dit plan zijn geformuleerd, zijn:

- het onderwijs dient de leden van de minderheidsgroepen voor te bereiden op en in staat te stellen tot volwaardig sociaal-economisch, maatschappelijk en democratisch functioneren en participeren in de Nederlandse samenleving met de mogelijkheid dit te doen vanuit de eigen culturele achtergrond;
- het onderwijs dient, onder meer via intercultureel onderwijs, de acculturatie van de minderheden en de overige leden van de Nederlandse samenleving te bevorderen (acculturatie is een twee- of meerzijdig proces van elkaar leren kennen, aanvaarden en waarderen en het zich openstellen voor elkaars cultuur of elementen daarvan). Door middel van de volgende aangrijpingspunten moeten de doelstellingen worden gerealiseerd:
 - de eerste opvang in het onderwijs;
 - de aandacht voor eigen taal en cultuur in samenhang met het Nederlandse lesprogramma;
 - de meerzijdige achterstandenproblematiek;
 - de vormgeving van het interculturele onderwijs.

b. Kwalitatieve gegevens

Het aantal leerlingen uit de culturele minderheden in het kleuter- en het gewoon lager onderwijs is in 1981 toegenomen. Ook het aantal scholen met ten minste één leerling uit de culturele minderheden is toegenomen (zie tabel 1 en 2).

Tabel 1 Aantal leerlingen uit culturele minderheden (cumi-leerlingen) in het k.o. en g.l.o.

	kleuteronderwijs		gewoon lager onderwijs	
	16-4-1980	16-4-1981	16-4-1980	16-4-1981
buitenlandse kinderen	18 830	22 376	43 200	51 542
Surinaamse en Antilliaanse kinderen	5 000	5 420	15 500	19 081
Molukse kinderen	800	785	23 300	2 519

Het percentage leerlingen uit culturele minderheden in het k.o. is gestegen tot 6,4% (was in 1980: 5,7% en in het g.l.o. tot 5,54% (was in 1980: 4,67%).

Tabel 2 Aantal k.o.- en g.l.o.-scholen met één of meer leerlingen uit culturele minderheden in 1980 en 1981

	jaar	aantal scholen met cumi-leerl.	totaal aantal scholen
kleuteronderwijs	1980	3385 (43%)	7886
	1981	3852 (48%)	8047
gewoon lager onderwijs	1980	4366 (51%)	8599
	1981	4738 (55%)	8695

(Zie ook § II.2.4.3 Buitenlandse leerlingen op Nederlandse scholen).

c. Maatregelen

De hiervolgende maatregelen waren in 1981 gericht op de in het Beleidsplan genoemde doelstellingen en aangrijpingspunten.

Extra leerkrachten

Met de groei van het aantal cumi-leerlingen in het k.o. en g.l.o. is een toename van het aantal toegewezen extra leerkrachten gepaard gegaan.

In 1981 waren ten behoeve van het onderwijs aan culturele minderheden beschikbaar: ca. 2300 leerkrachten voor toepassing van de A- en B-schaal in het k.o. en g.l.o. (1980: $\pm 2\ 000$);

ca. 550 buitenlandse leerkrachten voor het geven van onderwijs in de eigen taal en cultuur in het g.l.o. (1980: ± 450);

235 leerkrachten voor het onderwijs aan culturele minderheden in de concentratiegebieden (1980: ± 235);

ca. 60 leerkrachten voor het onderwijs (inclusief het onderwijs in de eigen taal en cultuur) aan Molukse kinderen (1980: ± 60).

Plan van inzet

Vóór 1 januari 1981 hebben scholen met extra faciliteiten voor het onderwijs aan cumi-leerlingen een plan van inzet moeten indienen bij de rijksinspectie. Met ingang van het schooljaar 1981/1982 is het verplicht in dit plan ook de werkzaamheden van de buitenlandse leerkracht op te nemen.

Begeleiding van scholen

Voor de begeleiding van scholen met cumi-leerlingen waren meer dan 40 consultants, aangesteld bij schoolbegeleidingsdiensten, werkzaam. Voor het verrichten van een aantal coördinerende en ondersteunende taken zijn drie medewerkers bij de Landelijke Pedagogische Centra werkzaam.

Scholing

In 1981 hebben een aantal pedagogische academies (soms in samenwerking met een opleidingsschool voor kleuterleidsters) de organisatie van cursussen voor buitenlandse leerkrachten van het Nederlands Centrum Buitenlanders overgenomen. Deze cursussen zijn gericht op het aanleren van Nederlands en het verstrekken van informatie over de pedagogisch-didactische aanpak van het onderwijs in Nederlandse scholen. Tegelijk met de overname van de cursussen is het aantal lesuren uitgebreid.

Sinds 1981 kunnen maximaal 75 (in 1980 nog 20) buitenlandse leerkrachten in Rotterdam, Hengelo en Eindhoven een applicatiecursus volgen. Dit is een tweejarige cursus waarmee buitenlandse leerkrachten een volledige Nederlandse onderwijsbevoegdheid kunnen behalen. Voor de Nederlandse leerkrachten die betrokken zijn bij het onderwijs aan cumi-leerlingen zijn de cursussen voortgezet die gericht zijn op het verschaffen van inzicht in de sociaal-culturele achtergrond van leerlingen, de onderwijskundige aanpak van het onderwijs aan deze leerlingen en de didactiek van het onderwijs van Nederlands als tweede taal.

Leermiddelen

Op het gebied van leermiddelen voor cumi-leerlingen hebben diverse initiatieven steun gekregen, vooral die voor de verwerving van het Nederlands. De middelen zullen deels aan het begin van het schooljaar 1982-1983 beschikbaar komen via twee educatieve uitgeverijen. Aan gemeenten met een aanzienlijk aantal cumi-leerlingen in het k.o., g.l.o. en bu.o. is wederom een incidentele financiële tegemoetkoming verstrekt in de kosten voor het aanschaffen en het vervaardigen van extra leermiddelen.

Projecten

In 1981 hebben vijf koppels van een kleuter- en lagere school de mogelijkheid gekregen in projectvorm activiteiten op het gebied van de acculturatie te ontwikkelen. Hierbij wordt vooral gedacht aan samenwerkingsvormen tussen kinderen, kennisverwerving en attitudevorming. Het project Enschede, een project waarin samen met de EEG onderzocht wordt hoe in de school buitenlandse leerlingen het best kunnen worden opgevangen, is gecontinueerd.

II.2.2.3

Vervroegde toelating tot de lagere school

Evenals in voorgaande jaren hebben ook in 1981 veel ouders op grond van de Koninklijke besluiten van resp. 17 maart 1951 (Stb. 78) en 23 maart 1977 (Stb. 171) vervroegde toelating voor hun kinderen aangevraagd bij het ministerie. In 1981 zijn 1166 verzoeken ingediend. In 925 gevallen (595 meisjes en 330 jongens) is toestemming gegeven tot vervroegde toelating. Voor 241 kinderen (147 meisjes en 94 jongens) is afwijzend beslist. De ingewonnen adviezen bij de (hoofd)leidsters van de betreffende kleuterscholen bevatten duidelijke aanwijzingen dat laatstgenoemde groep van kinderen met een langer verblijf op de kleuterschool meer gebaat was dan met een vervroegde toelating tot de lagere school. De ingewonnen adviezen zijn bij het nemen van de beslissingen veelal van doorslaggevende betekenis geweest.

In het volgende overzicht is per schooljaar het aantal binnengekomen verzoeken en de daarop genomen positieve en negatieve beslissingen verwerkt.

schooljaar	aantal ontvangen verzoeken	aantal goedgekeurde verzoeken	aantal afgewezen verzoeken
1977-1978	1 038	744	294
1978-1979	1 348	1 019	329
1979-1980	1 141	935	206
1980-1981	1 213	946	269
1981-1982	1 166	925	241

II.2.3 Bekostiging

II.2.3.1

De Interdepartementale werkgroep regeling rijksuitkeringen kleuter- en lager onderwijs (werkgroep-Londo)

In het tweede interimrapport van de werkgroep-Londo dat in november 1980 is gepubliceerd, zijn de voorlopige programma's van eisen voor kleuter- en lagere scholen opgenomen. Over de in het rapport voorgestelde maatregelen is op 13 januari 1981 het regeringsstandpunt verschenen.

De werkgroep-Londo stemt de verdere activiteiten af op de ontwikkeling van de basisschool. Verder zullen de afzonderlijke programma's van eisen voor kleuterscholen en lagere scholen worden geïntegreerd tot programma's van eisen voor de basisscholen.

II.2.3.2

Kostenontwikkelingen

De uitgaven voor het kleuteronderwijs zijn in 1981 ten opzichte van 1980 vrijwel gelijkgebleven. Het hiermee gemoeide bedrag is groot f 1 370 mln. De uitgaven in 1981 hebben vergeleken met die van 1980 de volgende ontwikkelingen te zien gegeven.

Stijging van de materiële uitgaven in verband met prijsverhogingen	22 mln.
Stijging van de personele uitgaven door de ontwikkelingen van het loonniveau	39 mln.
De maatregelen op het gebied van de bouw voortvloeiend uit de Wet beheersing huisvestingsvoorzieningen k.o.-l.o.	- / - 16 mln.
De eenmalige verschuiving van de betalingsmaand van de ABP-premie hield een voorschotbeperking in van	- / - 15 mln.

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.2 Kleuter- en gewoon lager onderwijs

II.2.3 II.2.4

De uitgaven voor afrekeningen van de stichtings- en exploitatiekosten oude jaren zijn achtergebleven met -/- 47 mln.
De stijging van het aantal scholen en de geringe daling van het aantal kleuters per leidster leidden tot een verhoging van de uitgaven met 11 mln.
De materiële kosten zijn hoger in verband met de stijging van de gemiddelde lokaalvergoeding per leidster 2 mln.

De uitgaven van het gewoon lager onderwijs betreffen uitsluitend personele uitgaven. De uitgaven van het jaar 1981 zijn ten opzichte van 1980 gestegen met f 52 mln.: van f 3 297 mln. in 1980 tot f 3 349 mln. in 1981.
Deze stijging wordt gevormd door de volgende mutaties:

Stijging van de personele uitgaven door de ontwikkeling van het loonniveau 126 mln.
De uitgaven voor afrekeningen van afgesloten dienstjaren zijn verminderd met -/- 20 mln.
Een daling van het leerlingenaantal en mutaties in het personeelsbestand -/- 49 mln.
De realisering van de actieplannen, prioriteiten en posterioriteiten vergde per saldo 24 mln.
De eenmalige verschuiving van de betalingsmaand van de ABP-premie hield een beperking van de voorschotten in van -/- 43 mln.
Extra kosten van vervangingspools 2 mln.
Salarissen van buitenlandse leerkrachten in verband met gewijzigde vergoedingsmethodiek 12 mln.

II.2.3.3 *Vakonderwijs*

Met de wet van 25 april 1974 (Stb. 271) werd in de Lager-onderwijswet 1920 een bekostigingsregeling voor het vakonderwijs opgenomen, n.l. artikel 56 voor het openbaar gewoon lager onderwijs en artikel 98 voor het bijzonder gewoon lager onderwijs. Deze artikelen zijn krachtens de algemene maatregel van bestuur van 22 maart 1982 (Stb. 171) op 1 januari 1982 in werking getreden.
Deze algemene maatregel van bestuur is in 1981 voorbereid en omvat tevens de maatstaven voor de vergoeding van dat onderwijs aan de gemeente- en schoolbesturen.

II.2.3.4 *Beleid artikel 28, vijfde lid, van de Lager-onderwijswet 1920*

In het schooljaar 1981/82 is een actief beleid gevoerd inzake de toepassing van artikel 28, vijfde lid, van de Lager-onderwijswet 1920. In dit wetsartikel wordt de mogelijkheid geopend tot verlaging van het wettelijk verplicht aantal onderwijsgegenden aan een school voor g.l.o. Deze maatregel beoogt structureel gelden vrij te maken (200 arbeidsplaatsen op jaarbasis) ten einde knelpunten in het onderwijs, onder meer op het gebied van de culturele minderheden, te kunnen oplossen.
Voor de toepassing van genoemd wetsartikel moet aan twee voorwaarden krachtens de wet worden voldaan:
a. een aanzienlijke daling van het aantal leerlingen beneden het grensgetal van de schaal waarnaar het aantal onderwijzers wordt bepaald, en
b. een spoedig herstel in de loop van dat schooljaar wordt niet verwacht.
In de 290 gevallen waarin tot toepassing van artikel 28, vijfde lid, der wet werd overgegaan, is het tijdvak voor de lagerstelling van het verplicht aantal onderwijsgegenden zo gekozen, dat het bevoegd gezag de redelijke opzegtermijn van 3 maanden in acht zou kunnen nemen.
Het aldus gevoerde beleid resulteerde in een besparing van ca. 180 arbeidsplaatsen op jaarbasis.
Bij de Raad van State werden ca. 40 beroepen tegen de toepassing van genoemd wetsartikel voor het schooljaar 1981/1982 ingediend.

II.2.4.1
Kleuteronderwijs

II.2.4 Statistische gegevens

Het aantal kleuterscholen bedroeg aan het einde van 1981 8 047, waarvan 2 458 voor openbaar en 5 589 voor bijzonder kleuteronderwijs. Op 16 oktober 1981 werden de kleuterscholen voor openbaar onderwijs bezocht door 110 106 en die voor bijzonder onderwijs door 251 358 kleuters.

Het aantal verplichte onderwijsgevenden (exclusief de onderwijsgevenden die zijn aangesteld op grond van de regeling taakrealisatie schoolleiding) voor het schooljaar 1981-1982 bedraagt 17 693, te weten: 5 374 bij het openbaar en 12 319 bij het bijzonder kleuteronderwijs.

De toename van het aantal scholen bedroeg 161 (88 openbare en 73 bijzondere meer).

Het aantal kleuters bij het openbaar kleuteronderwijs daalde met 951; het aantal leerkrachten steeg met 31.

Het aantal kleuters bij het bijzonder kleuteronderwijs daalde met 5 351; het aantal leerkrachten daalde met 167.

Taakrealisatie schoolleiding:

De taakrealisatie schoolleiding is voor het schooljaar 1981-1982 ongewijzigd gehandhaafd. Zie hiervoor onder gewoon lager onderwijs.

Stimulering:

Het aantal schooltijden voor stimulering bedraagt: 3 387.

II.2.4.2
Gewoon lager onderwijs

Het aantal scholen voor gewoon lager onderwijs bedroeg aan het einde van 1981 8 695, waarvan 3 020 voor openbaar en 5 675 voor bijzonder lager onderwijs.

Op 16 oktober 1981 werden de openbare scholen voor gewoon lager onderwijs bezocht door 404 189, de bijzondere scholen door 865 955 leerlingen.

Het aantal verplichte onderwijsgevenden (exclusief de onderwijsgevenden die zijn aangesteld op grond van de regeling taakrealisatie schoolleiding) voor het schooljaar 1981-1982 bedraagt 49 558, te weten: 15 948 bij het openbaar en 33 610 bij het bijzonder lager onderwijs.

De toename van het aantal scholen bedroeg 96 (44 openbare en 52 bijzondere meer).

Het aantal leerlingen bij het openbaar lager onderwijs daalde met 13 633; het aantal leerkrachten daalde met 176.

Het aantal leerlingen bij het bijzonder lager onderwijs daalde met 36 295; het aantal leerkrachten daalde met 838.

Taakrealisatie schoolleiding:

De taakrealisatie schoolleiding is voor het schooljaar 1981-1982 ongewijzigd gehandhaafd.

Situatie per 1 augustus 1981:

Hoofd en onderw.gevenden	Schoolt.p. week	Aantal schooltijden taakrealisatie	
		k.o.	l.o.
h+o, h+1, h+2	-	-	-
h+3	1	461	1 273
h+4, h+5, h+6	2	332	8 062
h+7, h+8, h+9	4	4	4 644
h+10	5	-	770
h+11	8	-	976
h+12, h+13, h+14	9	-	1 242
h+15, h+16	10	-	350
h+17, h+18, h+19	11	-	154
h+20	12	-	80
		797	17 551

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.2 Kleuter- en gewoon lager onderwijs II.3 Buitengewoon onderwijs

II.2.4 II.3.1

Stimulering:

Het aantal schooltijden voor stimulering bedraagt: 8 030.

II.2.4.3

*Buitenlandse leerlingen op
Nederlandse scholen*

Hier volgen twee tabellen over kleuteronderwijs en gewoon lager onderwijs die aangeven hoe de verschillende nationaliteiten zijn vertegenwoordigd in de categorie buitenlandse leerlingen en in welke mate de scholen van verschillende denominaties door leerlingen van culturele minderheden worden bezocht.

Tabel 1 Aantal buitenlandse leerlingen in het k.o. gesplitst naar nationaliteit en richting van het onderwijs naar de toestand op 16-4-1981

	gem.	r.-k.	p.-c.	OB	totaal
aantal buitenlandse					
kleuters totaal	10 589	6 940	4 048	790	22 367
Griekse	73	97	36	7	213
Italiaanse	217	260	71	17	565
Joegoslavische	339	209	153	29	730
Marokkaanse	3 000	1 959	1 130	143	6 232
Portugese	202	140	126	54	522
Spaanse	266	481	153	23	923
Tunesische	48	52	19	7	126
Turkse	4 527	2 292	1 593	201	8 613
Overige	1 917	1 450	767	309	4 443
aantal Molukse kleuters	280	76	420	9	785
aantal Surinaamse en Antilliaanse kleuters	2 483	1 591	1 139	207	5 420

Tabel 2 Aantal buitenlandse leerlingen in het g.l.o. gesplitst naar nationaliteit en richting van het onderwijs naar de toestand op 16-4-1981

aantal buitenlandse leerlingen totaal	26 121	16 167	7 727	1 527	51 542
Griekse	225	306	63	29	623
Italiaanse	724	1 104	213	69	2 110
Joegoslavische	466	304	182	38	990
Marokkaanse	6 130	3 353	1 695	170	11 348
Portugese	553	447	283	59	1 342
Spaanse	683	1 545	303	57	2 588
Tunesische	82	43	24	4	153
Turkse	12 823	5 484	3 358	297	21 962
Overige	4 435	3 581	1 606	804	10 426
aantal Molukse kinderen	556	324	1 623	16	2 519
aantal Surinaamse en Antilliaanse kinderen	8 602	5 596	4 041	842	19 081

II.2.4.4

*Nederlands onderwijs in het
buitenland*

a. Rijksscholen voor kleuteronderwijs en gewoon lager onderwijs in de Bondsrepubliek Duitsland (BRD).

De negen scholen voor kleuter- en gewoon lager onderwijs voor kinderen van Nederlandse militairen, die in het kader van het NAVO-verdrag in de BRD zijn gevestigd, werden op 16 oktober 1981 bezocht door 468 (496) kleuters en 1 408 (1 477) leerlingen g.l.o. (tussen haakjes de aantallen per 16 oktober 1980). Het aantal onderwijsgevenden bedroeg bij het kleuteronderwijs 21 (22) en bij het gewoon lager onderwijs 79 (80), waarvan 16 (13) in deeltijdbetrekking. Hierbij zijn inbegrepen de onderwijsgevenden, die speciaal waren belast met de begeleiding van kinderen met leerstoornissen. Het onderwijs vond ook in 1981 normaal en bevredigend voortgang.

b. Europese scholen

Aan de Nederlandse afdelingen voor kleuter- en gewoon lager onderwijs in Bergen (NH),

Brussel-Ukkel, Brussel-Woluwe, Varese (It.), Karlsruhe, Luxemburg, Mol (België) en Culham (Eng.) hebben in 1981 geen bijzondere ontwikkelingen plaatsgevonden. Aan de Nederlandse afdeling in München is sinds 1 september 1981 een Nederlandse onderwijsgevende verbonden. Totaal aantal leerlingen: k.o. 76 en l.o. 432. Onderwijsgegenden resp. 5 en 27.

c. Overig gesubsidieerd onderwijs

Nederlandse rijksschool voor kleuter- en gewoon lager onderwijs in Casteau (België) - onderdeel van de Shape international school - : g.l.o. 45 leerlingen. In 1981 is voor de Nederlandse kleuters, die voordien in een grote internationale school waren ondergebracht, mede in verband met de integratie k.o./l.o. een kleuterklas met een eigen Nederlandse leidster aan de lagere school toegevoegd. Het aantal kleuters schommelt tussen 10 en 20.

Nederlandse Afdeling Lycée International in St. Germain-en-Laye (Fr.): 67 leerlingen.

Nederlandse bijzondere school in Antwerpen: 37 kleuters en 121 leerlingen g.l.o.

Nederlandse bijzondere school in Brussel: 23 kleuters en 60 leerlingen g.l.o.

Nederlandse school van de Astmakliniek in Davos (Zwits.). Een steeds wisselend aantal leerlingen uit verschillende onderwijssectoren: lager onderwijs, algemeen voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. Er zijn drie onderwijsgegenden.

Collegia Hollandes in Tres Arroyos in Argentinië: lessen in de Nederlandse taal en cultuur aan ongeveer 65 kinderen.

Cursussen in Nederlandse taal, uitgaande van de Nederlandse Bond in Duitsland: 25 cursisten.

d. Niet-gesubsidieerd onderwijs

Het plan om de tot heden niet-gesubsidieerde Nederlandse scholen, Nederlandse afdelingen van buitenlandse scholen en concentraties van Nederlandse leerlingen in buitenschools verband in 1981 een subsidie te verlenen kon om budgettaire redenen niet worden verwezenlijkt. Voor zover thans bekend zullen er plm. 50 scholen en afdelingen, over de gehele wereld verspreid, van de subsidiëring kunnen profiteren. Een groot aantal daarvan zal juridisch worden ondergebracht bij de in 1980 opgerichte Stichting Nederlands Onderwijs in het Buitenland, gevestigd te 's-Gravenhage. In 1981 is voor deze categorie scholen de ministeriële beschikking ex artikel B 2 onder c van de Algemene Burgerlijke Pensioenwet afgegeven, op grond waarvan de onderwijsgegenden ambtenaar in de zin van die wet kunnen worden.

Onderafdeling II.3 — Buitengewoon onderwijs

II.3.1 Wetgeving buitengewoon onderwijs

a. Bij Koninklijk besluit van 30 december 1981 (Stb. 824), is het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 gewijzigd. Het besluit bevat o.a. een uitbreiding met een aantal vakken dat in het voortgezet buitengewoon onderwijs kan worden gegeven, alsmede de aanwijzingen van bewijzen van bekwaamheid die onderwijsgegenden moeten hebben om deze vakken te kunnen geven, de verlaging van leerlingenschalen voor scholen voor ziekelijke kinderen, scholen voor dove kinderen en scholen voor moeilijk lerende kinderen, de verplichting tot het opnemen van een maatschappelijk werker in de toelatingscommissie en de invoering van de verplichting om leerlingen die gedurende twee jaren een afdeling voor zeer jeugdigen hebben bezocht waarvan de toelatingsleeftijd drie jaar is, aan een herhalingsonderzoek te onderwerpen. Een nieuwe wijziging van het Besluit is in voorbereiding genomen, ten einde onder meer het aantal vakken dat in het voortgezet buitengewoon onderwijs kan worden gegeven, verder uit te breiden.

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.3 Buitengewoon onderwijs

**II.3.2
II.3.3
II.3.4
II.3.5
II.3.6
II.3.7**

b. Op 22 mei 1981 is bij de Tweede Kamer het ontwerp van een Interimwet op het speciaal onderwijs ingediend. Het wetsontwerp kent dezelfde systematiek als de Wet op het basisonderwijs. Waar mogelijk, zijn bepalingen gelijk of analoog geformuleerd. De voorbereiding van de Overgangswet voor het speciaal onderwijs is enigszins vertraagd. Het is de bedoeling de Interimwet op het speciaal onderwijs tegelijk met de Wet op het basisonderwijs in werking te doen treden op 1 augustus 1985.

c. Een wetsontwerp tot wijziging van artikel 13 der Lager-onderwijswet 1920 over de vergoeding van de kosten van het weekend- en vakantievervoer van leerlingen van scholen voor buitengewoon onderwijs die in een internaat of pleeggezin verblijven, waarvoor op het departement reeds voorbereidingen waren getroffen, is op initiatief van D. van Ooijen, lid der Tweede Kamer, door beide Kamers aanvaard en door de regering overgenomen. In 1982 is de wijziging in het Staatsblad verschenen (Stb. 51). Voorbereid wordt een a.m.v.b. ter uitvoering van dit artikel. Die zal aangeven onder welke voorwaarden een vergoeding zal worden verstrekt.

II.3.2 Fries in het buitengewoon onderwijs

De 'Commissie Fries in het buitengewoon onderwijs', die op 23 april 1979 door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen, de heer A.J. Hermes, werd ingesteld en geïnstalleerd, rondde in de tweede helft van 1981 haar werkzaamheden af. Het eindrapport van de commissie werd op 3 december 1981 aan de staatssecretaris aangeboden. Deze maakte bij die gelegenheid bekend tot 1986 in totaal f 1 miljoen beschikbaar te stellen voor de invoering van het Fries in het buitengewoon onderwijs in de provincie Friesland. Begin 1982 is het rapport ter advisering aan diverse instanties voorgelegd.

II.3.3 Voortgezet buitengewoon onderwijs

In april 1981 werd een beleidsnotitie aangeboden aan de CCOO over de ontwikkelingen binnen het voortgezet buitengewoon onderwijs (v.b.o.).

Het v.b.o. bestaat relatief kort (vanaf 1967). In de afgelopen tien jaar is een sterke groei te constateren van het aantal leerlingen. In het bijzonder is de toename van het aantal leerlingen op scholen voor moeilijk lerende kinderen opmerkelijk. Veel v.b.o.-leerlingen komen ná het lager onderwijs of enkele jaren voortgezet onderwijs in het v.b.o.

II.3.4 Randvoorzieningen buitengewoon onderwijs

De verdere uitvoering van het rapport Randvoorzieningen buitengewoon onderwijs, dat op 3 maart 1977 aan de Tweede Kamer werd aangeboden (zitting 1976-1977, nr. 14 395) is voortgezet. De voor het jaar 1981 beschikbare extra middelen ad f 12 mln. op jaarbasis zijn vooral aangewend ten behoeve van de verbetering van de normen voor fysiotherapie, nieuwe therapieën als ergotherapie of speltherapie en versterking van de schoolartsendiensten. De verbeteringen zijn ingegaan op 1 augustus 1981. In verband met het tekort aan logopedisten in het buitengewoon onderwijs is in overleg met de beroepsvereniging in 1981 een wederenschakelingscursus voor niet-werkzame logopedisten georganiseerd, die op drie plaatsen in Nederland in januari 1982 is begonnen.

II.3.5 Kinderen van culturele minderheden

Uit het in 1981 ingevoerde systeem van automatische leerlingenregistratie in het buitengewoon onderwijs is onder meer naar voren gekomen, dat het aantal leerlingen uit culturele minderheidsgroepen veel sneller is gestegen dan aanvankelijk werd verondersteld. Het totale aantal bedroeg in 1981 in het buitengewoon onderwijs 3 646. Voor deze leerlingen zijn extra faciliteiten beschikbaar gesteld.

II.3.6 Projecten in het buitengewoon onderwijs

II.3.6.1 Adviesgroep projecten speciaal onderwijs (APSO) en ondersteuningsgroep projecten speciaal onderwijs (OPSO)

De in het Onderwijsverslag 1980 aangekondigde installatie van de Adviesgroep projecten speciaal onderwijs (APSO) en de Ondersteuningsgroep projecten speciaal onderwijs (OPSO) vond in april 1981 plaats. De APSO heeft vooral als taak advies uit te brengen over de soort projecten en over de projectplannen.

In dat verband heeft men zich uitvoerig beziggehouden met de plannen van de eerste serie projecten-speciaal onderwijs die in het schooljaar 1981-1982 met de uitvoeringsfase moesten beginnen. Daarnaast is een algemeen advies uitgebracht voor een tweede serie projecten. Dit advies hield in dat in deze serie uitsluitend aandacht zou moeten worden gegeven aan de ontwikkeling van het lesgeven van de leerkracht: het zgn. 'werken met handelingsplannen'. Het advies is overgenomen en zal ertoe leiden dat in het voorjaar van 1982 scholen zich voor dit soort projecten kunnen aanmelden. Het gaat hierbij om 20 projecten.

De OPSO, een coördinatiegroep van de onderwijsverzorgingsinstellingen, bracht eind 1981 zijn eerste ondersteuningsplan uit. Het opstellen van dit plan vormt de hoofdtak van deze groep. In het plan is getracht zo goed mogelijk de activiteiten van de betrokken instellingen aan te doen sluiten bij het in uitvoering genomen projectenbeleid.

In maart 1982 is in de CCOO overeenstemming bereikt over het voornemen de beide groepen en de Stuurgroep Innovatie Basisschool (SIB) in een nieuwe advies- en coördinatiestructuur om te zetten om ervoor te zorgen dat het innovatieproces basisschool en dat van het speciaal onderwijs goed op elkaar afgestemd blijven.

Omdat in de relatie basisschool-buitengewoon onderwijs vooral de vergroting van de zorgbreedte aandacht heeft, zijn nu ook enkele tientallen scholen voor buitengewoon onderwijs betrokken bij het activeringsplan en de ontwikkelingsprojecten basisschool.

II.3.6.2 Projecten voortgezet buitengewoon onderwijs

In het kader van de nadere uitwerking van het activiteitenplan buitengewoon onderwijs zijn acht projecten begonnen in het v.b.o. Deze projecten hebben als doel de mogelijkheden van het v.b.o. te ontwikkelen, teneinde leerlingen beter te kunnen voorbereiden op de overstap naar het regulier onderwijs of naar de arbeidsmarkt. De projecten zijn te karakteriseren als het werken met handelingsplannen. Vier projecten zijn gericht op het werken met handelingsplannen, vier andere geven daarbij speciale aandacht aan de mogelijkheden voor een verruimd onderwijsaanbod. Onderzoek wordt thans uitgevoerd naar de oorzaak van de instroom in het v.b.o. en naar de uitstroom uit het v.b.o. naar de arbeidsmarkt.

II.3.7 Onderwijs aan en huisvesting voor kinderen van de trekkende bevolking

II.3.7.1 Concept-nota

In mei 1981 heeft staatssecretaris Hermes de concept-nota 'Onderwijs en huisvesting voor de trekkende bevolking' aangeboden aan het onderwijsveld. Hoewel de ontvangen commentaren instemden met het beginsel dat aan de nota ten grondslag ligt, nl. dat de kinderen van de trekkende bevolking worden opgenomen in het reguliere onderwijs,

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.3 Buitengewoon onderwijs

II.3.7 II.3.8 II.3.9

werd van verschillende kanten aangedrongen op een bijstelling van het voorgestelde faciliteitsniveau, zowel in de overgangsregeling als daarna.

II.3.7.2 Onderwijs

Het experiment met een rijdende school voor kinderen van circusmedewerkers is dermate geslaagd geweest, dat met ingang van 1982 de Stichting Rijdende School permanent het onderwijs aan kinderen van circusmedewerkers op zich zal nemen. Het overleg over het onderwijs aan varende kleuters is afgerond. Tot de invoering van de Wet op het basisonderwijs zal deze onderwijsvoorziening geregeld zijn op basis van de Experimentenwet.

II.3.7.3 Huisvesting voor de trekkende bevolking

Staatssecretaris Hermes heeft bij beschikking van 16 september 1981 de Vereniging tot instandhouding van het begeleidingsorgaan voor internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten subsidie verleend. Hierdoor kunnen de specifieke internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten over een eigen begeleidingsorgaan beschikken. Verder hebben de internaten De Maasvaart en Prins Bernhard te Maasbracht nieuwbouw toegewezen gekregen, terwijl het internaat Prinses Irene-Zuid te Rotterdam over nieuwe huisvesting kan beschikken.

II.3.8 Bekostiging

II.3.8.1 Interdepartementale werkgroep rijksuitkeringen kleuter- en lager onderwijs (werkgroep-Londo)

In 1981 is de werkgroep-Londo begonnen met de werkzaamheden ten behoeve van het bekostigingsstelsel voor het buitengewoon onderwijs. Ook voor het buitengewoon onderwijs wordt het noodzakelijk geacht om voor de vergoeding van de materiële exploitatie- en stichtingskosten een vergoedingssysteem te ontwikkelen op basis van taakstellende normen. Hiervoor dienen per schoolsoort, onderscheiden naar lager buitengewoon onderwijs, voortgezet buitengewoon onderwijs, lager en voortgezet buitengewoon onderwijs of een afdeling, programma's van eisen te worden ontwikkeld. De werkgroep-Londo is in 1981 begonnen met het opstellen van de programma's van eisen voor de stichtings- en exploitatiekosten van alle categorieën scholen voor buitengewoon onderwijs.

II.3.8.2 Kostenontwikkeling

De uitgaven in 1981 hebben ten opzichte van 1980 de volgende ontwikkeling te zien gegeven:

Bedragen x 1 mln.	Uitgaven in 1981	Uitgaven in 1980	Verschil	waarvan personeel	waarvan materiaal
gemeentelijke en bijzondere scholen voor buitengewoon onderwijs: cursussen voor voortgezette vakstudie voor leerkrachten bij het buitengewoon onderwijs: vernieuwingsactiviteiten buitengewoon onderwijs: onderwijs aan kinderen waarvan de ouders een trekkend bestaan hebben	613,5	583,5	30,0	30,0	-
	-	4,2	-/- 4,2	-/- 3,6	-/- 0,6
	1,5	-	1,5	1,4	0,1
	66,8	59,4	7,4	7,8	-/- 0,4
Totaal	681,8	647,1	34,7	35,6	-/- 0,9

Ook in 1981 was er bij de scholen voor het buitengewoon onderwijs sprake van een toename van het gemiddeld aantal leerlingen ten opzichte van 1980, hetgeen kostenverhogend heeft gewerkt.

Verder waren in 1981 van invloed op de hoogte van de personele kosten bij scholen voor buitengewoon onderwijs:

- een hoger vervangingspercentage (6,0 in plaats van 5,6);
- minder onvervuld gebleven vacatures;
- schaalverlaging voor moeilijk lerende en ziekelijke kinderen;
- de per 1-8-1979 verstrekte faciliteiten ten behoeve van anderstalige kinderen.

Met ingang van 1 januari 1981 zijn de kosten voor cursussen voor voortgezette vakstudie overgeheveld naar de directie Scholing, terwijl met ingang van dezelfde datum de kosten voor vernieuwingsactiviteiten buitengewoon onderwijs van de directie Verzorging zijn overgenomen door de directie Speciaal Onderwijs.

Bij het onderwijs aan kinderen waarvan de ouders een trekkend bestaan leiden, wordt de stijging van de materiële kosten (als gevolg van opgetreden prijsverhogingen) tenietgedaan door de verhoogde inkomsten uit internaatsgelden. De stijging in de personele kosten is het gevolg van de doorwerking van de invoering van de formatieregeling ten behoeve van internaatspersoneel, de uitbreiding van onderwijs aan kleuters en circuskinderen en de invoering van provinciale beraadsgroepen en experimentele plaatsingsadviescommissies en een begeleidingsorgaan.

II.3.8.3 Vakonderwijs in het buitengewoon onderwijs

Met debesturenbonden en vakorganisaties is overleg gevoerd over de nieuwe bekostigingsregeling voor het vakonderwijs. Hierbij zal de bekostiging gaan plaatsvinden ten laste van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. De nieuwe regeling zal na een overgangsperiode ingaande 1 januari 1982 met ingang van 1 augustus 1982 in werking treden.

II.3.9 Statistische gegevens

II.3.9.1 Buitengewoon onderwijs

Het aantal scholen voor buitengewoon onderwijs bedroeg in 1981 953, nl. 246 openbare en 707 bijzondere. Deze scholen werden respectievelijk bezocht door 25 742 en 68 846 leerlingen, tegenover in 1980 respectievelijk 24 662 en 69 376. De toename van het aantal scholen voor buitengewoon onderwijs ten opzichte van 1980 bedroeg 2.

Het aantal leerlingen en leerkrachten in het buitengewoon onderwijs steeg respectievelijk met 550 en 222.

Het aantal verplichte leerkrachten (exclusief de leerkrachten die zijn aangesteld op grond van de regeling taakrealisatie schoolleiding / de gefaseerde invoering van artikel 15, lid 1, van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967) bedroeg in 1981 7 971, te weten 2 012 bij het openbaar - en 5 959 bij het bijzonder buitengewoon onderwijs. In 1980 waren dit er respectievelijk 1 949 en 5 800. Het aantal boventallige leerkrachten bedroeg 150 voor openbaar en 330 voor het bijzonder buitengewoon onderwijs.

Hiervan waren er in 1981 153 leerkrachten toegekend in verband met de aanwezigheid van anderstalige leerlingen en 35 voor ambulante begeleiding van ex-leerlingen van het buitengewoon onderwijs die regulier onderwijs volgen. In 1980 waren er 83 leerkrachten in verband met anderstalige leerlingen en 19 voor de ambulante begeleiding.

Het aantal specifieke internaten voor kinderen van binnenschippers en kermisexploitanten bedroeg in 1981 28.

In totaal werden er in 1980 3 482 kinderen gehuisvest, terwijl dit aantal in het 1981 gedaald was tot 3 428.

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.3 Buitengewoon onderwijs II.4 Hoofdinspectie kleuter- en lager onderwijs

II.3.9 II.4.1

In 1981 is begonnen met een geautomatiseerd systeem voor de registratie van leerlinggegevens over het buitengewoon onderwijs. Met dit systeem is het in de toekomst mogelijk om gedetailleerde gegevens (leeftijden, geslacht, nationaliteiten etc.) via een geautomatiseerd bestand te bewerken.

II.3.9.2 Buitenlandse leerlingen in het buitengewoon onderwijs

Tabel 1 en 2 verschaffen gegevens over de aantallen anderstalige leerlingen in het buitengewoon onderwijs. Tabel 1 geeft de verdeling van de aantallen naar schoolsoort, tabel 2 de verdeling naar nationaliteit.

Tabel 1 Aantal anderstalige leerlingen per 16 april 1981 in het buitengewoon onderwijs

	kern	school VBO	VBO-afd.	zeer jeugd.	z.m.l.k. ¹	e.sp.geb. ² z.j.e.sp.geb. ³	db.geb. ⁴	sl.znd. ⁵	totaal
dove kinderen	134	7		57					198
slachthorende kinderen	118	4		49			2		173
ernstig spraakgebrekkige kinderen	10			12					22
blinde kinderen	10	7							17
slachtiende kinderen	22	10					1		33
lichamelijk gebrekkige kinderen	95	36		42			9		182
langdurig zieke kinderen	8	3		2					13
langdurig zieke kinderen									
ziekeliike kinderen	83								83
kinderen lijdend aan toevallen									
moelijk lerende kinderen	1471	184	399		16				2070
zeer moeilijk lerende kinderen	233			4					237
inrichting v. zwakz. kinderen	3								3
zeer moeilijk opvoedbare kinderen	111	29	27						167
art. 5 Beginselenwet									
Pedologische Instituten	24		12						36
leer- en opvoedingsmoeilijkheden	185	72	84	2					343
meervoudig gebrekkige kinderen	69								69
totaal	2576	352	522	168	16		12		3646

1) z.m.l.k. - zeer moeilijk lerende kinderen

2) e.sp.geb. - ernstig spraakgebrekkigen

3) z.j.e.sp.geb. - zeer jeugdige ernstig spraakgebrekkigen

4) db.geb. - dubbelgebrekkigen

5) sl.znd. - slachtienden

Tabel 2

school	GR	IT	YOU	MAR	POR	SP	TUN	TUR	BEL	DUI	MOL	SA	OVERIG	TOTAAL
doven	1	4	0	32	2	1	0	39	0	2	1	110	6	198
slachthorenden	2	5	1	24	6	4	0	32	0	1	1	69	28	173
ernstig spraakgebrekkigen	0	2	1	4	0	1	0	2	0	0	0	7	5	22
blinden	0	0	0	3	0	0	0	3	2	1	0	5	3	17
slachtienden	1	2	1	3	0	0	0	9	0	0	0	14	3	33
lichamelijk gebrekkigen	1	4	2	40	4	3	0	74	0	0	2	34	18	182
langdurig zieken	0	0	0	1	2	0	0	7	0	0	0	3	0	13
ziekeliike kinderen	0	3	1	12	6	0	1	15	1	1	0	34	9	83
moelijk lerende kinderen	9	37	12	274	37	73	3	469	15	25	41	946	129	2070
zeer moeilijk lerende kinderen	2	6	1	20	1	4	3	71	1	5	1	103	19	237
zwakzinnige kinderen	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	3
zeer moeilijk opvoedbare kinderen	3	4	6	25	1	3	0	26	2	6	0	77	14	167
pedologische instituten	1	0	1	3	2	0	0	7	0	0	3	14	5	36
leer- en opvoedingsmoeilijkheden	2	20	3	28	5	16	3	38	3	18	6	137	64	343
meervoudig gebrekkige kinderen	0	4	1	7	0	0	0	7	17	1	1	28	3	69
Totaal	22	91	30	476	66	105	10	799	42	61	56	1582	306	3646

Onderafdeling II.4 — Hoofdinspectie kleuter- en lager onderwijs Het plan van inzet stimuleringscholen

II.4.1 Doelstelling en globale opzet van het onderzoek

Een werkgroep van inspecteurs, de Responsgroep Onderwijsstimulering, was belast met de opzet en organisatie van dit inspectie-onderzoek naar de inhoud van het plan van inzet en het functioneren van dit plan in de dagelijkse schoolpraktijk.

De doelstelling van dit onderzoek is te vinden in één der overwegingen die - aldus de beleidsnotitie van 19 november 1979 - tot het plan van inzet hebben geleid: het bieden van een mogelijkheid aan de overheid 'om inzicht te verkrijgen in de wijze waarop de faciliteiten worden benut'.

Het feit dat van de jaarlijkse kosten van het onderwijsstimuleringsbeleid (ca. 100 miljoen gulden in het cursusjaar 1980-1981) niet minder dan 80 procent wordt besteed aan de schoolfaciliteiten kan het belang van deze vraag slechts onderstrepen.

Dit onderzoek zal echter op deze vraag slechts zeer ten dele antwoord geven. Van meet af aan heeft de inspectoriale werkgroep gesteld dat het bij het onderzoek ging om een eerste verkenning in deze complexe materie. Tijdens de inrichting en uitvoering van het onderzoek is duidelijk gebleken, hoe terecht deze bescheidenheid is geweest. Wat dit onderzoek heeft opgeleverd, is zeer beslist geen volledig 'inzicht in de wijze waarop de faciliteiten worden benut', doch slechts een eerste stap in deze richting. De uitkomsten van dit onderzoek moeten dan ook niet als een eindpunt worden gezien doch veel meer als een beginpunt voor nader onderzoek en bezinning. In zekere zin geldt dit ook voor het doen van aanbevelingen voor het beleid. Bewust heeft de werkgroep hiervan afgezien. Ze is niet alleen van mening dat dit niet tot haar taak behoorde, doch tevens dat een zorgvuldig voorbereid breed overleg binnen de inspectie hiervoor beter kan dienen.

Het inspectie-onderzoek valt uiteen in twee - of liever: drie - duidelijk te onderscheiden delen, hierna genoemd 1, 2a en 2b.

1. Een onderzoek naar de inhoud van de ingezonden plannen van inzet. Door middel van een bestudering van een groot aantal plannen van inzet is nagegaan aan welke van de volgende stimuleringsactiviteiten de scholen de extra-faciliteiten dachten te besteden

- klasseverkleining,
- het verkrijgen van meer kennis omtrent de leerlingen door
 - a. observatie
 - b. toetsen
- directe onderwijskundige hulp aan kinderen uit achterstandssituaties,
- samenstellen van speelwerkplan, leerplan of schoolwerkplan,
- ontwikkeling van onderwijsleerprogramma's en/of leermiddelen,
- verbetering van het overleg binnen het team,
- verbetering van externe relaties

- a. school - ouders
- b. school - welzijnswerk.

2. Een onderzoek naar het functioneren van het plan van inzet in de dagelijkse schoolpraktijk

- a. Teneinde een antwoord te verkrijgen op de vraag of de in het plan van inzet voorgenomen activiteiten ook inderdaad werden uitgevoerd, heeft elke inspecteur in de periode van februari tot mei 1981 een bezoek gebracht aan - zo mogelijk - zes kleuterscholen en lagere scholen in zijn inspectie die een plan van inzet hadden ingestuurd.

Van elk dezer scholen werd nagegaan of de stimuleringsactiviteiten uit het plan van inzet ook inderdaad in de school werden gerealiseerd.

b. Bovendien is elke inspecteur gevraagd op grond van deze schoolbezoeken aan te geven welke factoren de uitvoering van de voorgenomen stimuleringsactiviteiten zijns inziens hadden bevorderd, dan wel belemmerd.

II.4.2 Een onderzoek naar de inhoud van het plan van inzet

A. Beschrijving

In dit gedeelte van het onderzoek is getracht te achterhalen welke aandacht er in de plannen is geschonken aan stimuleringsactiviteiten van diverse aard.

Iedere inspecteur heeft daarvoor uit de ingezonden plannen k.o. en l.o. op a-selecte wijze een aantal scholen getrokken.

Gelet op de meer dan 400 kleuterscholen en lagere scholen die een eigen, apart plan hebben ingezonden - los dus van een integratiepartner - is niet het scholenkoppel doch de school als onderzoekseenheid genomen.

Het aantal geselecteerde plannen was van inspectie tot inspectie verschillend, afhankelijk van het totale aantal stimuleringsscholen. Het maximum was echter gesteld op 12 voor elk schooltype.

Tabel 1 Aantal scholen dat een plan van inzet moest inzenden, en het aantal onderzochte plannen

a. Aantal scholen dat een plan moest inzenden

Schooltype	Rayon						Totaal
	IA	IB	IIA	IIB	IIIA	IIIB	
Kleuterscholen	404	257	210	134	208	240	1 453
Scholen g.l.o.	550	302	217	137	241	261	1 708
							3 161

b. Aantal bestudeerde plannen van inzet

Schooltype	Rayon						Totaal
	IA	IB	IIA	IIB	IIIA	IIIB	
Kleuterscholen	125	118	88	102	89	104	626
Scholen g.l.o.	145	113	94	102	95	106	655
							1 281

Uit deze tabel blijkt dat van 3 161 plannen van inzet (k.o. 1 453 en l.o. 1 708) 1 281 plannen zijn geanalyseerd (k.o. 626, l.o. 655). Gelet op de omvang van deze steekproef en de a-selecte wijze waarop ze is getrokken, kunnen de onderzoekresultaten redelijk representatief geacht worden voor alle kleuterscholen en lagere scholen die een plan van inzet hebben ingezonden.

Bij de bestudering van elk plan is nagegaan welke van de volgende acht stimuleringsactiviteiten in het plan werd(en) vermeld.

1. Klasseverkleining.

Dit is het geval als de extra leerkracht geheel of voor een gedeelte van de tijd wordt ingezet om een klas te kunnen splitsen in twee kleinere klassen zonder dat hierbij van een doelbewuste, specifieke aandacht voor de problematiek van de 'kinderen in achterstandssituaties' kan worden gesproken. Het is juist tegen een dergelijk gebruik van de extra schooltijden waartegen de circulaire van 6 juni 1980 waarschuwt.

2. Het verkrijgen van meer kennis over de kinderen door observatie.

3. Het verkrijgen van meer kennis over de kinderen door toetsen.

4. Directe onderwijskundige hulp aan bepaalde kinderen, individueel of in groepsverband.

In dit geval wordt de extra leerkracht duidelijk ingezet om de kinderen in achterstandssituaties individueel of in groepsverband gedurende de schooldag te helpen. Dit kan gebeuren door de stimuleringskracht zelf, dan wel door de groepsleider of klasseleerkracht waarvan hij de taak overneemt.

Hoewel door deze activiteit in zekere zin ook een klas wordt verkleind, is de aard van deze maatregel geheel anders dan die welke werd beschreven onder 'klasseverkleining'. In tegenstelling tot die klasseverkleining is bij deze activiteit de relatie tot de doeleinden van het stimuleringsbeleid wel aanwezig.

(Natuurlijk is het denkbaar - en het onderzoek bevestigt dit - dat op dezelfde school de faciliteiten zowel voor klasseverkleining als voor specifieke hulp aan bepaalde kinderen kunnen worden gebruikt).

5. Samenstelling van spelwerkplan, leerplan of schoolwerkplan.

6. Ontwikkeling van speciale leer- en spelprogramma's, van behandelingsplannen en spel- en leermiddelen.

7. Verbetering van overleg binnen het team zelf.

8. Verbetering van de externe relaties der school.

a. School - ouders

b. School - welzijnswerk. Dit laatste onder meer omvattend peuterwerk, club- en buurthuiswerk, bibliotheekwerk en onderwijsopbouwwerk.

De keuze van de activiteiten berust enerzijds op ervaringen die de inspectie in de afgelopen jaren reeds met het stimuleringswerk in de scholen heeft opgedaan, anderzijds op de verwachtingen die de overheid ten aanzien van de inhoud der plannen koestert.

In deze activiteiten is enige structuur aan te brengen.

1. Activiteiten samenhangend met het bieden van directe onderwijskundige hulp aan kinderen in achterstandssituaties. Deze hulp (activiteit 4) die aan het kind individueel of groepsgewijs wordt geboden, is onderwijskundig gemakkelijk te verbinden met de observatie en/of de toets (act. 2 en 3) waarmee zou kunnen worden vastgesteld welke kinderen welke hulp behoeven. Dit geldt ook de aanmaak van speciale programma's en materialen (act. 6) ten dienste van deze hulp en - in wat verwijderd verband - voor het verbeteren van het onderling overleg tussen teamleden (act. 7).

2. Activiteiten gericht op een verbetering van de relatie van school tot ouders, buurt en wijk (act. 8).

3. Activiteiten gericht op een aanzet voor een schoolwerkplan (act. 5).

Opmerking: De klasoverkleining (act. 1).

Vooraf met het oog op het kwestieuze verband met de doeleinden van het stimuleringsbeleid is het de moeite waard te trachten om enig idee te krijgen van het aantal scholen dat de extra faciliteiten geheel of gedeeltelijk aan de klasoverkleining besteedt.

Bij de bestudering van een plan werd nagegaan welke van de hierboven genoemde activiteiten in het plan waren vermeld. Werde bijvoorbeeld beschreven hoe de school voornemens was om onderwijskundige hulp te verlenen aan de leerlingen uit sociaal-economische achterstandssituaties onder gebruikmaking van zelf opgestelde leerprogramma's, dan werden op een daartoe ontworpen formulier bij die school de activiteiten 4 en 6 gescoord.

Van een behoefte aan andere dan de vermelde acht categorieën stimuleringsactiviteiten is tijdens het onderzoek niets gebleken, zodat aangenomen mag worden dat de acht activiteiten de onderwijsrealiteit voldoende dekken.

Dit betekent geenszins dat de uitkomsten van dit onderzoek een gedetailleerd beeld opleveren van de wijze waarop de faciliteiten worden benut.

Twee moeilijkheden die dit verhinderen, verdienen een aparte vermelding. De ene is van kwalitatieve, de andere van kwantitatieve aard.

1. Achter bijna elke stimuleringsactiviteit kan een grote verscheidenheid aan activiteiten schuilgaan. Die verscheidenheid komt in ons onderzoek niet naar voren. Het duidelijkste is dit te illustreren met de rubriek 'directe onderwijskundige hulp aan bepaalde leerlingen'. Wordt deze activiteit in een plan van inzet vastgesteld en gescoord, dan kunnen de volgende vragen opkomen.

- Op welke vakken of vormingsgebieden richt zich die hulp? Als deze zich bijvoorbeeld richt op onderwijs in de Nederlandse taal, ligt het accent dan op spelling of op expressie, op schriftelijk of mondeling taalgebruik?
- Wordt de hulp individueel of groepsgewijs verleend? En wie geeft die hulp? De stimulerings- of de groepsleerkracht? Op deze vragen nu geeft dit onderzoek geen antwoord.

2. Als bij de analyse van een plan bleek dat de school haar faciliteiten aan 3 of 4 activiteiten zou besteden, werd op het formulier elke van deze activiteiten op precies dezelfde wijze gescoord. Aan welke activiteit nu veel, aan welke minder aandacht werd geschonken is niet nagegaan, omdat dit uit vele plannen niet blijkt.

B. Resultaten en conclusies

In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van het aantal malen dat in de onderzochte plannen van inzet de acht stimuleringsactiviteiten zijn vermeld. Dit overzicht is opgebouwd uit de bestudering van 626 plannen k.o. en 655 plannen l.o.

Opmerking: In totaal noemden 4 kleuterscholen en 12 lagere scholen 'klasoverkleining' als enige activiteit.

Tabel 2 Overzicht van de stimuleringsactiviteiten vermeld in de plannen van inzet

Activiteit	Kleuterscholen		Lagere scholen	
	Abs.	proc.	Abs.	proc.
1. Klasseverkleining	61	10	142	22
2. Verkrijgen van meer kennis over kinderen d.m.v. observatie	293	47	224	34
3. Verkrijgen van meer kennis over de kinderen d.m.v. toetsen	139	22	209	32
4. Directe onderwijskundige hulp aan bepaalde kinderen, individueel of groepsgewijs	562	90	584	89
5. Ontwikkeling van schoolwerkplan (speelwerkplan, leerplan)	199	32	217	33
6. Ontwikkeling van speciale leer- en spelprogramma's, behandelingsplannen en / of spel / ontwikkelingsmateriaal	316	50	343	52
7. Verbetering van het overleg binnen het team	258	41	301	46
8. Verbetering van externe relaties te weten:				
a. school - ouders	311	50	308	47
b. school - welzijnswerk	109	17	100	15

Uit de cijfers blijkt onder meer het volgende:

1. De kleuterschool vermeldt in het plan van inzet gemiddeld 3,6 activiteit, de lagere school 3,7.
2. Bij de kleuterschool en lagere school is de meest genoemde activiteit de directe onderwijskundige hulp aan kinderen in achterstandssituaties. Van de 626 kleuterscholen noemen 562 - dit is 90 procent - deze activiteit. Van 655 lagere scholen vinden we bij 584 scholen - dit is 89 procent - deze vermelding.
3. De ontwikkeling van speciale programma's behandelingsplannen en leer- en hulpmiddelen vinden we in de plannen van inzet van 50 procent der kleuterscholen en 52 procent der lagere scholen.
4. Kennis omtrent de kinderen trachten de kleuterscholen meer door observatie (47 procent) dan door toetsen (22 procent) te verkrijgen. De lagere school toont in dit opzicht geen uitgesproken voorkeur (34 procent en 32 procent).
5. Aan een verbetering van de relatie met de ouders wil de helft van de scholen (k.o. 50 procent, i.o. 47 procent) een deel van de faciliteiten besteden.
6. Een derde deel van de scholen toont aandacht voor de ontwikkeling van speelwerkplan, leerplan of schoolwerkplan (k.o. 32 procent, i.o. 38 procent).
7. Aan klasseverkleining zegt 10 procent der kleuterscholen en 22 procent van de lagere scholen faciliteiten te willen besteden.

De vraag doet zich voor of in de plannen van inzet iets terug te vinden is van een samengaan van en van een samenhang tussen activiteiten die onder 2, 3, 4 en 6 worden genoemd.

Zoals gezegd, zou men een dergelijke samenhang kunnen veronderstellen tussen de observatie en de toets, die aan het begin staan van de onderwijskundige hulp aan bepaalde kinderen, waarvoor dan een speciaal programma (eventueel leermateriaal) wordt ontworpen.

Teneinde hierover enig inzicht te verkrijgen hebben we ons niet bepaald tot een vaststelling van het aantal keren dat deze activiteiten afzonderlijk in de plannen van inzet

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.4 Hoofdinspectie kleuter- en lager onderwijs

II.4.2 II.4.3

zijn aangegeven, doch hebben we tevens nagegaan in hoeveel plannen deze activiteiten in onderlinge samenhang voorkwamen. Zie hiervoor tabel 3.

Tabel 3 Overzicht van samengaan van en samenhang tussen de stimuleringsactiviteiten 2, 3, 4 en 6

Kleuterscholen Aantal bestudeerde plannen 626			Lagere scholen Aantal bestudeerde plannen 655		
A. Totaal aantal scores per afzonderlijke activiteit.			A. Totaal aantal scores per afzonderlijke activiteit.		
Activiteit	Abs.	Proc.	Activiteit	Abs.	Proc.
2	293	47	2	224	34
3	139	22	3	209	32
4	562	90	4	584	89
5	316	50	6	343	52
B. Totaal aantal gelijktijdige scores van 2 of meer activiteiten.			B. Totaal aantal gelijktijdige scores van 2 of meer activiteiten.		
Activiteiten	Abs.	Proc.	Activiteiten	Abs.	Proc.
2 en 4	271	43	2 en 4	203	31
3 en 4	126	20	3 en 4	193	29
4 en 6	277	44	4 en 6	305	46
2, 4 en 6	159	25	2, 4 en 6	131	20
3, 4 en 6	76	12	3, 4 en 6	112	17

Uit de percentages van gelijktijdige scoring der activiteiten blijkt dat zowel bij kleuteronderwijs als bij lager onderwijs de directe onderwijskundige hulp het meest frequent samengaat met de aanmaak van speciale programma's of leermateriaal (44 procent en 46 procent). Het blijkt echter ook dat dit meest frequente samengaan slechts in een minderheid der scholen plaatsvindt.

De conclusie ligt voor de hand: de veronderstelde onderwijskundige samenhang tussen de activiteiten 2, 3, 4 en 6 is in de plannen van inzet slechts in beperkte mate terug te vinden.

II.4.3 Het onderzoek naar het functioneren van het plan van inzet

a. Beschrijving

In het voorjaar 1981 heeft bijna iedere inspecteur een bezoek gebracht aan zes kleuterscholen en zes lagere scholen in zijn inspectie die een plan van inzet hadden ingezonden. Het doel van dit onderzoek was vast te stellen of de activiteiten die in het plan van inzet waren voorgenomen ook inderdaad tot uitvoering waren gekomen. Bij deze vaststelling liet de inspecteur zich niet alleen leiden door eigen waarneming doch ook door de informatie die hem bij dit bezoek werd verschaft.

Door diverse oorzaken kon dit onderzoek niet in alle 113 inspecties worden uitgevoerd. In 104 inspecties werd echter een bezoek gebracht aan 567 kleuterscholen en 576 lagere scholen. Gezien dit aantal en de a-selectie wijze waarop de scholen zijn gekozen, kunnen de bezochte scholen redelijk representatief geacht worden voor alle stimuleringscholen die een plan van inzet hebben ingezonden.

b. Resultaten en gevolgtrekkingen

In tabel 4 is een overzicht gegeven van de uitvoering der activiteiten die in het plan van inzet waren beschreven. Hierbij wordt niet alleen onderscheid gemaakt tussen kleuterscholen en lagere scholen doch binnen elk van deze groepen ook nog tussen lichte en zware stimuleringscholen.

Bij elke activiteit wordt aangegeven hoeveel keer de activiteit in de scholengroep (bijvoorbeeld kleuterscholen, lichte stimulering) was vermeld en hoeveel keer ze inderdaad werd uitgevoerd.

Tabel 4 De uitvoering van de voorgenomen stimuleringsactiviteiten

Activiteit	Kleuterscholen			Lagere scholen		
	Licht	Zwaar	Totaal	Licht	Zwaar	Totaal
1. Klasseverkleining						
Vermeld	34	23	57	79	49	128
Uitgevoerd	23	21	44	76	48	124
2. Observatie						
Vermeld	209	62	271	142	41	183
Uitgevoerd	189	57	246	117	35	152
3. Toetsen						
Vermeld	96	35	131	144	44	188
Uitgevoerd	73	30	103	123	41	164
4. Dir. onderv. hulp						
Vermeld	401	125	526	379	134	513
Uitgevoerd	380	122	502	361	128	489
5. Schoolwerkplan						
Vermeld	155	31	186	156	45	201
Uitgevoerd	92	17	109	91	27	118
6. Spec. programma's en materialen						
Vermeld	220	61	281	210	82	292
Uitgevoerd	151	49	200	158	60	218
7. Overleg binnen team						
Vermeld	190	49	239	188	70	258
Uitgevoerd	155	42	197	166	59	225
8. Externe relaties						
School - ouders						
Vermeld	198	69	267	185	82	267
Uitgevoerd	150	57	207	126	62	188
School - welzijnswerk						
Vermeld	61	25	86	46	42	88
Uitgevoerd	29	12	41	23	26	49

Als het aantal keren dat een activiteit in de plannen van inzet is vermeld, wordt gedeeld op het aantal keren dat deze activiteit ook inderdaad werd uitgevoerd, ontstaat er een 'uitvoeringsquotiënt'. Dit quotiënt kan liggen tussen 1 en 0.

Het is 1, als op alle scholen waar de activiteit was voorgenomen, werd vastgesteld dat de activiteit ook inderdaad werd uitgevoerd; het is 0, als dit op geen enkele school het geval was.

Tabel 5 Overzicht van de 'uitvoeringsquotiënten' met betrekking tot de stimuleringsactiviteiten

Activiteit	Kleuterscholen			Lagere scholen		
	Licht	Zwaar	Totaal	Licht	Zwaar	Totaal
1. Klasseverkleining	0.68	0.91	0.77	0.96	0.98	0.97
2. Observatie	0.90	0.92	0.91	0.82	0.85	0.85
3. Toetsen	0.76	0.86	0.79	0.85	0.93	0.87
4. Dir. ond. hulp	0.95	0.98	0.95	0.95	0.96	0.95
5. Schoolwerkplan	0.59	0.55	0.59	0.58	0.60	0.59
6. Spec. prog. etc.	0.69	0.80	0.71	0.75	0.73	0.75
7. Overleg binnen team	0.82	0.86	0.82	0.88	0.84	0.87
8. Externe relaties						
School - ouders	0.76	0.83	0.78	0.68	0.76	0.70
School - welzijnswerk	0.48	0.48	0.48	0.50	0.62	0.56

Uit de uitkomsten van dit gedeelte van het onderzoek is het volgende af te leiden.

- Van het totale aantal activiteiten dat in de plannen van inzet is vermeld, bleek iets meer dan 80 procent te worden uitgevoerd.
Tussen kleuterschool en lagere school is in dit opzicht geen verschil te constateren. Wel is het 'uitvoeringsquotiënt' bij de zware stimuleringscholen wat hoger dan bij de overige. Dit gaat vooral op voor de kleuterscholen: 0.85 tegen 0.71.
- Het blijkt echter dat er verschillen bestaan tussen het uitvoeringsquotiënt van de verscheidene activiteiten.

Betrekkelijk hoog (dit is 0.80) scoren

in kleuteronderwijs:

Directe onderw. hulp
Observatie
Overleg binnen team

0.95
0.91
0.82

in lager onderwijs:

Directe onderw. hulp
Toetsen
Overleg binnen team
Observatie

0.95
0.87
0.87
0.85

Betrekkelijk laag (dit is 0.60) scoren

in kleuteronderwijs:

Ontwikkelen van
schoolwerkplan
Relatie school -
welzijnswerk

0.59
0.48

in lager onderwijs:

Ontwikkelen van
schoolwerkplan
Relatie school -
welzijnswerk

0.59
0.56

Klasseverkleining

Als klasseverkleining in het plan van inzet van lagere scholen wordt genoemd, wordt deze ook bijna altijd (0.97) gerealiseerd. Dit geldt - zij het in wat mindere mate - voor de zware stimuleringscholen in het kleuteronderwijs (0.91). De lichte stimuleringscholen in het kleuteronderwijs hebben echter een uitvoeringsquotiënt van 0.68.

Menig inspecteur kon bij zijn schoolbezoek constateren dat niet uitsluitend activiteiten in uitvoering waren die in het plan van inzet waren aangekondigd, doch ook wel eens activiteiten die in het ingediende plan niet voorkwamen.

Hoewel de inspecteurs in het kader van dit onderzoek geen opdracht hadden om hierover te berichten, heeft toch ongeveer de helft van hen (56 van de 104) van deze extra activiteiten melding gemaakt. Uit deze gegevens is op te maken dat de observatie en de toets in de kleuterschool wat meer worden gebruikt dan de ingezonden plannen deden veronderstellen.

Opmerkelijk is het aantal keren dat door de inspecteur 'klasseverkleining' werd geconstateerd op scholen waarvan het plan van inzet hierover had gezweven. Als uitsluitend rekening wordt gehouden met het aantal keren dat de 56 inspecteurs deze onverwachte klasseverkleining vaststelden, dient het percentage scholen waarop klasseverkleining werd toegepast in het kleuteronderwijs te worden gesteld op 12 procent. Voor het lager onderwijs zou dit percentage 27 procent bedragen. In de berekening van deze percentages is dan nog een reductie toegepast in verband met de 'uitvoeringsquotiënten' van tabel 5.

De veronderstelling ligt uiteraard voor de hand dat deze percentages nog wat hoger zouden zijn uitgevallen als iedere inspecteur de opdracht had gehad om niet-vermelde en tóch-uitgevoerde activiteiten te signaleren. Dan zouden immers naar alle waarschijnlijkheid meer inspecteurs dan de genoemde 56 van deze onverwachte klasseverkleining melding hebben gemaakt.

Samenvattend levert het beschreven onderzoek de volgende resultaten op:

1. De stimuleringschool richt zich in zijn keuze van stimuleringsactiviteiten vooral op die, welke te maken hebben met de leerlingenbegeleiding. De nadruk valt hierbij op de directe hulp aan bepaalde kinderen die individueel of groepsgewijs wordt verleend. Deze hulp wordt niet alleen in 90 procent van alle plannen van inzet genoemd, maar bovendien is het 'uitvoeringsquotiënt' uitzonderlijk hoog (0.95).

Aan observatie en toetsing wordt aandacht geschonken. Het kleuteronderwijs toont hierbij een voorkeur voor de observatie; bij het lager onderwijs is van een verschil tussen observatie en toetsing nauwelijks sprake. Het 'uitvoeringsquotiënt' ligt hoog, voor toetsing op ongeveer 0.80, voor observatie op bijna 0.90.

De veronderstelling dat deze observatie en/of toetsing in de regel verbonden zijn met de directe onderwijskundige hulp, wordt door het onderzoek niet bevestigd.

De helft van alle stimuleringscholen heeft volgens hun plan de intentie om voor de kinderen in achterstandssituaties speciale programma's en/of materialen te ontwikkelen. In een kwart van deze scholen kwam het plan niet tot uitvoering.

2. De verbetering van de relatie met de ouders komt in circa 50 procent van de ingezonden plannen voor. Van deze groep voegt drie kwart de daad bij het woord. Het welzijnswerk moet met een zeer bescheiden plaats genoegen nemen.

Niet meer dan ongeveer vijftien procent der scholen heeft plannen om een relatie te leggen of te versterken met het welzijnswerk, bijvoorbeeld peuterwerk, club- en buurthuiswerk, bibliotheekwerk en onderwijsopbouwwerk. Van deze kleine groep is nauwelijks de helft tot een realisering van de plannen gekomen.

3. De aandacht, die wordt geschonken aan het maken van een aanzet voor een schoolwerkplan, is bescheiden. Van elke tien stimuleringscholen blijken slechts drie deze bedoeling te hebben. In twee van de drie scholen is dit tot uitvoering gekomen.

4. Het blijkt dat nogal wat extra menskracht aan klasoverkleining wordt besteed. Een schatting op grond van de gegevens is, dat het percentage scholen dat hieraan faciliteiten besteedt (al dan niet in plan van inzet aangekondigd) in het kleuteronderwijs ten minste twaalf procent en in het lager onderwijs ten minste 27 procent bedraagt.

II.4.4 Een onderzoek naar de factoren die voor de uitvoering van het plan van inzet van belang kunnen zijn of zijn geweest

Als aanvulling op de hiervoor genoemde resultaten is aan de inspecteurs gevraagd om na afloop van het schoolbezoek aan te geven, welke factoren volgens hen bevorderend dan wel belemmerend gewerkt kunnen hebben bij de realisering van het plan van inzet. De gegevens van deze inventarisatie van meningen geven aanleiding tot verder onderzoek en nader onderzoek en zijn zeker niet bedoeld als nadere conclusies bij het onder II.4.2 en II.4.3 beschreven onderzoek. Samengevat kunnen de meningen als volgt worden weergegeven:

II.4.4.1 De opzet en het karakter van het plan van inzet

- Het ontwerpen van een goed plan van inzet was, zeker met het oog op de beperkte tijd die de school was gegeven, een erg moeilijke opgave. Het plan bleef dikwijls vaag en beknopt en er ontbraken duidelijke doelstellingen.
- De opzet van het plan van inzet dient het werk te zijn van het gehele team, van hoofd(leidster), groepsleerkrachten en stimuleringsleerkracht gezamenlijk. Hieraan schort het nogal eens.
- De schoolbegeleidingsdienst kan in het samenstellen van het plan van inzet een zeer waardevolle functie vervullen. Het is echter een functie die binnen bepaalde grenzen moet worden uitgeoefend.

II.4.4.2 De uitvoering van het plan van inzet

- Vele inspecteurs wijzen erop dat het stimuleringswerk in de scholen - ook al door een onvoldoende zicht op de doelstellingen van het stimuleringsbeleid - bijna ongemerkt verschuift naar het 'helpen van achterlatende leerlingen', meer dan eens in een context van een discutabel strak-klassikaal onderwijs.

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.4 Hoofdingspectie kleuter- en lager onderwijs II.5 Hoofdingspectie buitengewoon onderwijs

II.4.4 II.5.1

- In de uitvoering van het plan van inzet speelt de stimuleringsleerkracht een erg belangrijke rol. Te belangrijk, meent overigens menig inspecteur die liever ziet dat de opzet van het stimuleringswerk zó plaatsvindt dat alle groepsleerkrachten daaraan actief deelnemen.
- Ettelijke keren wordt gewezen op de onaantrekkelijke positie waarin de stimuleringskracht (die dikwijls voor één of enkele schooltijden is benoemd) verkeert. Als gevolg daarvan, zo wordt herhaaldelijk geconstateerd, worden jonge en onervaren leerkrachten in deze functie benoemd.
- Belangrijk is dat de stimuleringskracht niet alleen contact heeft met de groepsleerkrachten van dezelfde school, maar ook met de stimuleringskracht van de bijbehorende kleuterschool / lagere school.
- De uitvoering van het plan van inzet wordt ook nogal eens belemmerd doordat de stimuleringsleerkracht invalt voor een zieke collega.
- De verwachtingen mogen niet hooggespannen zijn als de faciliteiten beperkt blijven tot één schooltijd per week.
- De realisatie van het plan van inzet is, naar de mening van vele inspecteurs, in hoge mate afhankelijk van de context waarin het stimuleringswerk zich afspeelt. Heeft het team voldoende diagnostiserende en remediërende deskundigheid? Heeft het al stappen gezet op weg naar een meer gedifferentieerd en individualiserend onderwijs? Ervaart men de behoefte aan meer contact met de buurt?
- In enkele gevallen werd de uitvoering der plannen belemmerd door ruimtelijke factoren, zoals het ontbreken van kleine onderwijsruimten.
- Voortdurende evaluatie en bijstelling van het plan is noodzakelijk.

Onderafdeling II.5 — Hoofdingspectie Buitengewoon Onderwijs

II.5.1 Het maatschappelijk werk in scholen voor buitengewoon onderwijs

II.5.1.1 Inleiding

Sinds 1 januari 1979 is het (financieel) mogelijk geworden een maatschappelijk werker aan te trekken op scholen voor buitengewoon onderwijs, waarbij de bekendste ervan is uitgegaan dat de maatschappelijk werker in de toelatingscommissie zitting zou nemen. De inspectie heeft een onderzoek gedaan naar de feitelijke situatie van maatschappelijk werk op scholen voor buitengewoon onderwijs. Dit onderzoek had tot doel zicht te krijgen op:

- a. de mate waarin scholen voor buitengewoon onderwijs al een maatschappelijk werker hadden aangesteld;
- b. de taakhoud van de maatschappelijk werker aan de school voor buitengewoon onderwijs;
- c. de door de schoolmaatschappelijk werker genoten opleiding;
- d. de problemen die bij het functioneren van de maatschappelijk werker in de school voor buitengewoon onderwijs worden ondervonden;
- e. mogelijke wensen die op de scholen voor buitengewoon onderwijs leven ten aanzien van de functie van de maatschappelijk werker.

Alle scholen voor buitengewoon onderwijs zijn benaderd met een schriftelijke enquête. Daarnaast zijn door elke inspecteur vraaggesprekken gevoerd op drie scholen. Hierbij zijn de volgende types scholen met een beperkt aantal leerlingen buiten beschouwing gelaten:

- scholen voor dove kinderen
- scholen voor blinde kinderen
- scholen voor kinderen in herstellingsoorden
- scholen verbonden aan zwakzinnigeninrichtingen
- scholen verbonden aan pedagogische instituten.

De verwerking van de gesprekken met de scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen is niet in het onderzoek opgenomen. Deze gegevens zullen in een ander kader alsnog worden verwerkt.

De scholen voor schipperskinderen, voor kinderen uit woonwagencentra en voor kinderen van kermisexploitanten zijn niet in het onderzoek betrokken, aangezien deze scholen geen maatschappelijk werker in dienst kunnen nemen vanwege de FIPuli-circulaire.

De gesprekken zijn gehouden aan de hand van de volgende gesprekspunten:

- taakinhoud, welke onderverdeeld is in taakinhoud algemeen en specifiek
- taakgebied
- tijd
- benoeming
- reiskosten
- contacten
- wenselijkheden / noodzakelijkheden.

II. 5. 1. 2

Constateringen uit de enquête-gegevens

- a. Er blijkt op drie kwart van de scholen voor buitengewoon onderwijs reeds op een of andere wijze een maatschappelijk werker werkzaam te zijn.
- b. Op bijna de helft van de scholen wordt door de maatschappelijk werker meer tijd besteed aan de scholen voor buitengewoon onderwijs dan via de circulaire van het Ministerie van Financiën mogelijk is. Dit geschiedt dan op basis van vrije-tijdsinvestering van de maatschappelijk werker of via een andere financieringsbron.
- c. De scholen klagen unaniem dat er geen tijd beschikbaar is voor noodzakelijke hulpverlening. Er blijken verschillende opvattingen te bestaan over de inhoud van het begrip 'hulpverlening'.
- d. Er komt hulpverlening voor:
 - aan het kind in relatie met school / ouders
 - aan de ouders
 - aan het leerkrachtenteamEen en ander geschiedt op beperkte schaal, terwijl er door de hulpverleners bij de ouders een grote behoefte aan hulp wordt gesignaleerd.
- e. Het formeren van oudergespreksgroepen is daarin een vorm van ouderbegeleiding.
- f. Uit de enquête komt niet duidelijk naar voren wie de begeleiding op zich gaat nemen.
- g. Bij categorieën die al langer een maatschappelijk werker hebben, komen meer taakomschrijvingen voor dan bij categorieën die net met het maatschappelijk werk zijn begonnen. Daar zijn werkafspraken gemaakt en bevoegdheden afgeperkt. Op een aantal scholen wordt gewerkt zonder formele taakomschrijving. Uit de vraaggesprekken komt duidelijk naar voren dat er grote verschillen bestaan ten opzichte van de taakopvatting.
- h. Er blijkt een algemene behoefte te bestaan aan inspraak van het schoolteam bij het aanstellingsbeleid.
- i. De maatschappelijk werker is een medewerker waarvan de inbreng door het schoolteam in veel gevallen wordt gewaardeerd. Als gevolg hiervan wordt deze functionaris dan ook volledig als teamlid geaccepteerd.
- j. Er is een grote verscheidenheid van opleidingen bij de maatschappelijk werkers in scholen voor buitengewoon onderwijs te constateren. Verreweg de meeste maatschappelijk werkers hebben geen opleiding op h.b.o.-niveau gevolgd, terwijl daarnaast een zeer groot aantal meerdere studie heeft gedaan. Bijna 9% heeft een opleiding op m.b.o.-niveau gevolgd.
- k. Ten aanzien van de financiële regelingen voor maatschappelijk werkers op scholen voor buitengewoon onderwijs blijkt bij de scholen grote onduidelijkheid te bestaan.

Als gevolg daarvan komen we tegen:

- een maatschappelijk werker aangesteld als privé-persoon (in 171 gevallen);
- een maatschappelijk werker betrokken vanuit Algemeen Maatschappelijk Werk zonder betaling;
- een maatschappelijk werker betrokken vanuit Algemeen Maatschappelijk Werk met betaling;
- een maatschappelijk werker betrokken uit Sociaal Pedagogische Zorg (SPZ-er) zonder betaling;
- een maatschappelijk werker betrokken uit Sociaal Pedagogische Zorg (SPZ-er) met betaling.

In de verschillende categorieën lopen de verhoudingen tussen deze groepen nogal uiteen. Bij de scholen voor moeilijk lerende en voor zeer moeilijk lerende kinderen wordt de maatschappelijk werker (van oudsher) betrokken uit de instelling voor Sociaal Pedagogische Zorg.

II.5.1.3
De knelpunten

Uit gesprekken met een aantal organisaties bleek dat de toezegging van de staatssecretaris in de circulaire nr. 478-4937, d.d. 15 november 1979, in de praktijk tot knelpunten leidde. In de circulaire wordt aanbevolen een maatschappelijk werker zo mogelijk te betrekken uit de bestaande instellingen voor maatschappelijk werk.

Er doen zich daarbij echter enkele knelpunten voor, zoals:

- het ontbreken van financiële middelen om CAO-bepalingen te kunnen effectueren, hetgeen rechtspositionele problemen geeft;
- het ontbreken van financiële middelen, hetgeen problemen geeft om de overheadkosten te kunnen financieren;
- de instelling voor maatschappelijk werk heeft al een zodanig omvangrijke taak dat dit schoolmaatschappelijk werk er niet bij kan;
- de instelling voor maatschappelijk werk heeft geen behoefte aan voor hen incidentele taken;
- er is verschil in opvatting tussen school en instelling over de (uitvoering van de) maatschappelijk-werk-functie.

II.5.1.4
Slotopmerkingen

- a. Het maatschappelijk werk in scholen voor buitengewoon onderwijs dient een taak te vervullen bij het onderzoek als bedoeld in artikel 7, lid 2, van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967, alsmede bij de begeleiding van het kind in relatie tot het gezin voor zover het ligt binnen het kader van de doelstelling van de school (def. van de Coördinatie-Commissie Onderwijs en Wetenschappen en Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk).
- b. Het verdient aanbeveling om het begrip 'begeleiden', zoals dit door het maatschappelijk werk ten behoeve van de scholen dient te worden verstaan, goed te omschrijven.
- c. De maatschappelijk werker in scholen voor buitengewoon onderwijs dient bekend te zijn met het buitengewoon onderwijs.
- d. Het werken in het buitengewoon onderwijs brengt voor maatschappelijk werkenden ook met zich mee de noodzaak tot een nadere oriëntatie en specialisatie op het terrein van het buitengewoon onderwijs.

II.5.2 Onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen

II.5.2.1
Inleiding

Reeds in 1979 is tijdens een discussie in een algemene inspectievergadering over voorstellen tot wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 besloten een nader onderzoek in te stellen naar de plaats en functie van het onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen.

De commissie die met de opdracht werd belast, besloot, mede in verband met een

onderzoek naar het maatschappelijk werk op scholen voor buitengewoon onderwijs, een rapport samen te stellen aan de hand van gegevens die via een mondelinge enquête op ruim 40 scholen werden verzameld.

De vragen waren toegespitst op vier hoofdonderdelen, te weten:

- voorschoolse periode
- schoolperiode
- naschoolse periode
- algemene vragen.

II.5.2.2

De voorschoolse periode

Er dient een onderscheid te worden gemaakt tussen scholen die verbonden zijn aan een inrichting voor geestelijk gehandicapten (paragraaf 12 van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967) en de zelfstandige dagscholen voor zeer moeilijk lerende kinderen (paragraaf 11 van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967).

In de inrichtingen bepalen vooral de begeleidende instanties van de inrichting zelf het aanmelden van de pupil, alsook het tijdstip waarop dit zal gebeuren. Het hangt van de plaats van de school binnen de inrichting en in belangrijke mate ook van het functioneren van het schoolhoofd binnen de staf van de inrichting af in hoeverre de school bij de aanmelding of /en bij het tijdstip van aanmelding betrokken is. Uit de gegevens van de enquête mag geconcludeerd worden dat de relatie school-inrichting over het algemeen goed is te noemen.

In tegenstelling tot de inrichtingsschool is de zelfstandige school voor zeer moeilijk lerende kinderen niet of slechts ten dele op de hoogte van in de regio aanwezige, mogelijk toekomstige leerlingen.

Toch zijn de meesten van deze kinderen wel op centrale plaatsen geregistreerd, zoals bij een GG en GD en SPD (Sociaal Pedagogische Dienst).

Opvallend is, dat scholen vaak pas enkele maanden van te voren weten of er kinderen van het KinderDagVerblijf (KDV) voor geestelijk gehandicapten zullen worden aangemeld.

Het gegeven dat de scholen over het algemeen weinig bekend zijn met potentiële leerlingen op het KDV wordt bevestigd in de antwoorden op de vragen naar de relatie met de KDV's en naar de bepaling van het tijdstip van aanmelding. Op deze laatste vraag is slechts bij uitzondering aangegeven dat dit in overleg tussen KDV en school gebeurt. In alle andere situaties bepaalt het KDV het tijdstip van aanmelding.

Op de vraag naar de relatie school-KDV is in minder dan 50% van de antwoorden sprake van een goede relatie c.q. een regelmatig contact. Er blijkt uit de antwoorden dat dit contact niet geformaliseerd is en vaak afhankelijk is van functionarissen die in beide instituten werkzaam zijn.

We kunnen concluderen dat het initiatief tot overleg, als dat er is, veelal van de school uitgaat. Het aantal pogingen om tot een inhoudelijk gespreksplatform te komen vertoont een stijgende lijn.

Bij de ons inziens toch nog gebrekkige relatie tussen KDV en school voor zeer moeilijk lerende kinderen springt in sommige antwoorden de mededeling in het oog dat op het KDV een *voorselectie* heeft plaatsgevonden.

Het KDV formeert zgn. schoolgroepen waarin zij die pupillen plaatsen die naar hun mening t.z.t. naar een school voor z.m.l.k. of naar een andere vorm van buitengewoon onderwijs kunnen gaan.

De herkomst van de leerlingen van de scholen voor z.m.l.k. vertoont per regio en landelijk een grote spreiding.

Bij bepaalde scholen komen nagenoeg alle leerlingen via het KDV; andere scholen vermelden dat ze nogal wat leerlingen aangemeld krijgen via SBD's, kleuterscholen, andere scholen voor buitengewoon onderwijs en soms zelfs rechtstreeks door de ouders.

Daar waar de verwijzing naar scholen via een centrale commissie van onderzoek tot toelating verloopt, participeert ook de school voor z.m.l.k. daarin. De in het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 aangegeven toelatingsprocedure wordt door alle geëncquëterde scholen nagevolgd, zij het dan dat soms een KDV bij de aanmelding reeds zodanig rapporteert, dat nog slechts enig aanvullend onderzoek, meer gericht op een handelingsplan, noodzakelijk is. Dit geldt uiteraard ook voor de inrichtingsscholen. Bij de beantwoording van de vragen over dit onderwerp komt naar voren, dat een aantal scholen werkt met een zgn. proefplaatsing, variërend van een week tot enkele maanden. Het oogmerk is tweeledig:

1. kan de pupil de meer gestructureerde situatie binnen de groep aan en
2. hoe reageert en functioneert de pupil en hoe moet de school met deze leerling een goed handelingsplan starten.

Tenslotte zou over de voorschoolse periode vermeld kunnen worden dat nagenoeg alle ouders contacten hebben met de SPD.

Alleen daar, waar de leerling van een reguliere kleuterschool afkomstig is of soms rechtstreeks door de ouders is aangemeld, heeft het ouders wel eens aan vroegtijdige begeleiding ontbroken.

II.5.2.3
De schoolperiode

De antwoorden op de vraag naar de doelstelling van het onderwijs aan z.m.l.k. kunnen als volgt worden samengevat:

Maximale ontplooiing van de persoonlijkheid van de leerling door het ontwikkelen van die vaardigheden waarmee in de (beschermde) toekomst zo zelfstandig mogelijk aan de maatschappij kan worden deelgenomen. Met andere woorden: leerlingen leren zo goed mogelijk hun plaats in de maatschappij in te nemen.

Hierbij wordt in een aantal benaderingen het accent gelegd op het samenleven met anderen en/of op de werksituatie.

Bij andere benaderingen wordt de vrijetijdsbesteding als apart doel geformuleerd. Vertaald naar het dagelijks bezig zijn in de school, blijkt dat men tracht het onderwijs te geven van het kind uit.

In de meeste gevallen is van een uitsplitsing van met name de zgn. cognitieve vakken amper sprake.

Men biedt de leerstof geïntegreerd aan in een vorm van projectonderwijs. Voor sommige leerlingen kan dat op wat latere leeftijd uitlopen op leren lezen en rekenen. Het lezen beperkt zich soms in hoofdzaak tot het zgn. signaal-lezen (een opschrift als 'toilet' of 'uitgang' leren herkennen).

In de oudere groepen ligt het accent op arbeids- en zelfstandigheidstraining, huishoudelijke activiteiten, algemene handvaardigheid en textiele werkvormen.

In de visie van de scholen ten opzichte van arbeid (Sociale Werkplaats) is op bepaalde punten een grote mate van overeenstemming, hoewel er ook duidelijk tegengestelde meningen heersen. Over het algemeen staat men positief ten opzichte van arbeid, maar is men de mening toegedaan dat het produktmatige werk niet centraal moet staan.

Sommigen vinden routinematig werk wel, anderen juist niet geschikt voor de leerling van de school voor z.m.l.k. Het is niet duidelijk of men dan hetzelfde type kind voor ogen heeft.

Er blijkt landelijk nogal wat verschil te bestaan in de werkwijze van de Sociale Werkplaatsen (SW).

In een aantal werkplaatsen is voor de zeer moeilijk lerende pupil al bijna geen ruimte meer. Duidelijk is naar voren gekomen dat de mogelijkheden op de Sociale Werkplaats voor een geschikte arbeidsplaats voor z.m.l.-pupillen steeds minder worden.

Het aantal scholen dat analoge werksituaties op de eigen school creëert, wordt minder. In een enkel geval oordeelt de school, dat het niveau van de leerlingen een dalende lijn

vertoont en dat derhalve een arbeidssituatie niet meer bereikbaar is. De ouders hebben uiteraard een belangrijke stem in de beslissing over het gaan werken van hun kind. De voorlichting van de school speelt daarin een belangrijke rol. De leerlingen van de paragraaf 12-scholen van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 vinden over het algemeen hun weg naar de arbeidstherapie in de inrichting. Aan het werken in de Sociale Werkplaats dient een praktijkleertijd vooraf te gaan. Dit geldt overigens ook voor de overgang naar het DVO (Dagverblijf voor Ouderen) of de arbeidstherapie in de inrichting, al kan deze periode wat korter duren. In een enkel geval is er ook sprake van een praktijkleertijd in een gezin. Men tracht abrupte overgangen te vermijden.

Uit de antwoorden op de vraag naar *verschillen tussen school en KDV* blijkt dat er heel duidelijke verschillen zijn, zodat een overgangsperiode noodzakelijk is die de leerlingen geleidelijk in de schoolwereld invoert. Volgens nagenoeg alle antwoorden is de school veel minder verzorgend dan het KDV, minder beschermend, minder individueel en minder naar binnen gericht.

De school is methodisch-didactisch bezig, is algemeen ontwikkelend en indien voor het kind geschikt, ook meer cognitief gericht.

De school is meer op het groepsgebeuren ingesteld en het schoolgebeuren is ook meer naar buiten gericht.

Het KDV wordt een schakelfunctie naar de school toegeschreven.

De mening van de scholen met betrekking tot het Dagverblijf Voor Ouderen (DVO) is minder eensgezind. Een aantal antwoorden geeft aan dat het DVO het ontwikkelingsniveau stabiliseert en zelfs nog uitbreidt. Andere antwoorden spreken over vegeteren en over het wegzakken van het geleerde. Het DVO is minder systematisch bezig. De sociale ontwikkeling krijgt volgens velen op het DVO een accent, terwijl zelfs voor sommige pupillen het bezig-zijn met lezen wordt aangegeven.

Uit de antwoorden op de vraag naar de relaties met DVO en Sociale Werkplaats blijkt, dat over het algemeen er wel goede relaties zijn, maar dat er inhoudelijk weinig geïnstitutionaliseerd overleg is. Wellicht is dit ook enigszins typerend voor de antwoorden op de vraag naar de verschillen tussen school en DVO. De bestaande relaties hebben veelal betrekking op een pupil die de overstap uit de school gaat maken.

In een aantal gevallen spreken de scholen over een slechte relatie, vooral met de Sociale Werkplaats. Het toenemende plaatsgebrek voor de ex-leerlingen en de veranderde werksituatie (gebrek aan werk) zijn hier debet aan, terwijl ook wachtlijsten voor het DVO de relatie niet bevorderen. Het hoofd der school is veelal de contactpersoon en in een aantal gevallen is de SPD de contactinstantie.

Voor de meeste leerlingen wordt rond het 16de à 17de jaar beslist over de toekomstige plaatsing.

De noodzaak tot aanvraag voor leertijdverlenging speelt hierbij uiteraard een belangrijke rol.

Over het algemeen vindt op deze leeftijd ook al aanmelding plaats naar DVO of SW. Toch is er een aantal scholen dat pas na de zeventiende verjaardag een beslissing over de toekomst neemt. Dat komt slechts ten dele door het gebrek aan plaatsingsmogelijkheden. In een enkel geval wordt er reeds omstreeks het dertiende jaar een beslissing genomen als binnen de school de overgang van onderbouw naar bovenbouw plaatsvindt.

Enkele scholen geven aan dat ze doorlopend met de toekomst van de leerling bezig zijn en zeker om de twee jaar in een herhalingsonderzoek deze vraag aan de orde stellen.

In alle gevallen worden de ouders nadrukkelijk in het overleg betrokken. Of die rol van de ouders dominant genoemd kan worden, is niet uit de antwoorden leesbaar geworden.

De meeste scholen geven aan dat binnen de schoolpopulatie een aantal meervoudig gehandicapte kinderen aanwezig is. Deze kinderen zijn zowel zintuiglijk als lichamelijk gehandicapt. Bij sommige scholen loopt dit percentage op tot 20%. Gemiddeld ligt het ongeveer op 10%.

Op de vraag naar kinderen met autistisch c.q. autistiform gedrag is over het algemeen, en enigszins tegen de verwachtingen in, een lager percentage aangegeven dan het hiervoor genoemde. Slechts één enkele school springt eruit. Zowel meervoudig gebrekkige kinderen als autistische kinderen lijken op een inrichtingsschool meer voor te komen dan op een dagschool.

Op de vraag naar de randdienstfunctionarissen blijkt uit de antwoorden dat de mogelijkheden van de FiPuli-circulaire volledig worden benut. In een aantal situaties wordt de arts niet of nauwelijks genoemd, bij enkele scholen gaat men uitvoerig in op zijn of haar bijdrage aan het schoolgebeuren. Opvallend in de beantwoording van de vraag naar de taakopvatting van de randdienstfunctionarissen is het feit, dat daar, waar een arts een belangrijke functie binnen het schoolgebeuren vervult, de taak van de psycholoog aangegeven wordt als in hoofdzaak diagnostiserend. Uit de taakomschrijvingen blijkt dat de klasse-assistenten volledig participeren in het schoolgebeuren. Er blijkt uit de antwoorden dat er vraag is naar therapieën, m.n. fysio- en speltherapie.

Voorts duiden sommige scholen op de wens om meer v.b.o.-achtige activiteiten te kunnen doen met deskundige hulp. In enkele gevallen is het vakonderwijs ingevuld met leerkrachten voor de vakken K (handwerken), R (handenarbeid) en V (huishoudkunde); in de meeste scholen is er een vakleerkracht voor het vak J (lichamelijke oefening). Een school legt de nadruk op de ouderparticipatie (moeders) in het schoolgebeuren.

II.5.2.4
De naschoolse periode

Uit de antwoorden mag de conclusie getrokken worden dat in zeer veel gevallen de leerling bij het volgens plan verlaten van de school niet direct plaatsbaar is in het DVO of de SW.

Wachttijsten van drie maanden tot een jaar zijn normaal. De wachttijsten bij de DVO's groeien nog verder en plaatsing in de SW wordt steeds minder mogelijk, omdat er geen werk is.

De consequentie van het een en ander is wel, dat vele pupillen tot hun negentiende of twintigste jaar en vaak nog langer als *gastleerling* op school blijven. Toch is gebleken uit de antwoorden op de vraag op welke leeftijd over de toekomst van de leerling beslist wordt dat de aanmelding vroegtijdig (omstreeks het zeventiende jaar) heeft plaatsgevonden.

Uit de antwoorden is niet gebleken dat leerlingen, die 20 jaar geworden zijn en nog niet plaatsbaar zijn, naar het ouderlijk huis verwezen worden.

Plaatsing van pupillen elders komt zo nu en dan voor, vooral naar inrichtingen voor geestelijk gehandicapten.

Incidenteel is er een plaatsing na de schoolperiode in een GezinsVervangendTehuis (GVT). Deze plaatsing dient echter ook gekoppeld te zijn aan DVO of SW plaatsing. Een aantal scholen geeft evenwel ook aan dat er na het twintigste jaar voor een aantal pupillen nog duidelijke *ontwikkelingsmogelijkheden* aanwezig zijn.

Deze scholen opteren tevens voor het mogen stichten van een afdeling v.b.o. en voor de mogelijkheden die in deze ook het v.b.o.-m.l.k. heeft.

Adolescentie geeft verhoogde leerbaarheid.

Er ontstaat momenteel meer druk op de *verlenging van het leerrecht* vanwege de moeilijke plaatsing elders.

Via alle scholen vindt er een overdracht plaats van gegevens en van de begeleiding bij het schoolverlaten. Naast het interne inrichtingsgebeuren geschiedt de overdracht veel via de SPD. Via deze dienst zal er vermoedelijk wel aan bepaalde aspecten extra aandacht worden besteed.

In een aantal gevallen worden ook de ouders nadrukkelijk vermeld bij degenen, die de gegevens van de school ontvangen.

Onduidelijk is gebleven, in hoeverre de scholen zelf nog zicht houden op hun oud-leerlingen.

II.5.2.5

Algemene vragen

Het antwoord op de vraag naar de erkenning van het onderwijs aan zeer ooeilijk lerende kinderen in het totale beleid met betrekking tot geestelijk gehandicapten is verdeeld.

Een aantal scholen vindt allereerst dat de erkenning *binnen* het buitengewoon onderwijs duidelijk te wensen overlaat, daarnaast vinden zij dat ze nauwelijks in het gehele circuit van geestelijk gehandicapten worden meegeteld.

Andere scholen zijn hierin evenwel zeer positief ondanks de wensen die bij hen leven.

Uit de besprekingen op de scholen is evenwel duidelijk naar voren gekomen dat veel afhangt van het initiatief van de schoolleiding. Gebleken is dat het initiatief tot erkenning en samenwerking van het onderwijs zelf moet uitgaan. Dit leidt soms tot teleurstellingen.

De gedachte van een zekere miskenning binnen het onderwijsveld is o.a. gebaseerd op het ontbreken van v.b.o.-faciliteiten.

Bij veel initiatief vanuit de school blijkt erkenning in de eigen regio wel aanwezig. De onderwijsinbreng in het verband van het Regionaal Overleg Zwakzinnigen (ROZ) en het Provinciaal Overleg Zwakzinnigen (POZ) blijft echter in een aantal regio's gering.

Uit het antwoord op de vraag naar de planningsnota in de provincie (nota betreffende behoeftepeiling aan voorzieningen voor geestelijk gehandicapten) wordt het hiervoor gestelde bevestigd.

Vele scholen kennen de nota in het geheel niet of weten er slechts vaag iets van. De scholen die deze stukken wel kennen (initiatief schoolleiding), missen in dit stuk evenwel voldoende erkenning van het onderwijs. Er zijn een aantal positieve geluiden met betrekking tot deze nota, al constateert men uit eigen ervaring dat de theorie niet overeenkomt met de praktijk.

Bijna alle scholen geven aan dat ze indirect wel in een ROZ of POZ participeren. Een enkele school participeert direct.

Dit indirect participeren behoeft na het bovenstaande geen verdere toelichting.

Over het algemeen wijzen nagenoeg alle scholen de gedachte af om onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen bij het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk onder te brengen.

De redenen hiervoor zijn:

1. De leerlingen behoeven het onderwijs als een intentioneel proces. Men vreest het karakter van KDV en DVO, daar het voor de pupil wat betreft het programma meer vrijblijvend is.
2. Onderbrenging bij CRM zal tot gevolg kunnen hebben dat de school haar 'naar buiten gericht zijn' gaat verliezen.
3. Men zal binnen de school zeker de relatie met het overige buitengewoon onderwijs m.n. het onderwijs aan moeilijk lerende kinderen en meervoudig gehandicapte kinderen missen.
4. Het gevaar is groot dat de school meer verzorgingsinstituut dan onderwijsinstituut wordt.

Sommige scholen hebben over deze vraag geen mening: één school vond het eigenlijk wel een logische gedachte omdat de school de schakel is tussen KDV en DVO, en enkele scholen konden de consequenties niet overzien.

De faciliteiten op KDV en DVO deden sommige scholen aarzelen in hun mening.

Overigens is bij meerdere antwoorden de 'jaloerse' blik naar CRM-faciliteiten zichtbaar geworden.

Bijna alle scholen zouden graag zien dat binnen de Sociale Werkvoorziening het accent komt te liggen op het sociale functioneren en op de arbeidsvreugde in plaats van op het rendement.

Omdat de economische en maatschappelijke situatie een terugkeer naar het uitgangspunt vermoedelijk niet mogelijk maakt, wordt de vraag gesteld of de DVO's niet uitgerust zouden moeten worden met Activiteiten Centra.

De vraag naar *vroegtijdige onderkenning* gaf voor een aantal scholen problemen bij de beantwoording.

Relevant is te vermelden dat een aantal antwoorden aangeeft dat de pedagogische opvang veel eerder moet beginnen nl. reeds binnen het gezin. Daarvoor is een goede begeleiding van kind en ouders noodzakelijk.

Men ziet ook voor de school een taak om eerste-lijnsfunctionarissen (huisartsen, specialisten), (zuigelingen)bureaus en ouders te informeren.

Enkele scholen vinden dat juist de medische bureaus hierbij een eerste taak hebben.

Vroegtijdige pedagogische opvang en begeleiding zullen het acceptatieproces beter doen verlopen.

Enkele scholen participeren in een centrale aanmeldings- en verwijzingscommissie, waarin het overleg over de plaatsing van leerlingen op scholen voor buitengewoon onderwijs geformaliseerd is. Een groter aantal scholen geeft aan dat ze incidenteel met een school voor moeilijk lerende kinderen overleg hebben over de plaatsing van een leerling. Veelal is de leerling in dat geval in feite niet toelaatbaar geacht voor de school voor moeilijk lerende kinderen.

Een op beide schooltypen functionerende arts en / of psycholoog is in een aantal gevallen de verbindingspersoon. Echte bekendheid met elkaars mogelijkheden en werkwijze blijkt nauwelijks aanwezig te zijn. De voorzichtige indruk bestaat dat bij aanmelding van cognitief wat hoger functionerende kinderen een aantal scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen wel een overlegsituatie heeft met de toelatingscommissie van de school voor moeilijk lerende kinderen.

Ook tussentijds maakt een aantal zeer moeilijk lerende kinderen alsnog de overstap naar het onderwijs aan moeilijk lerende kinderen of v.b.o.-m.l.k. Het omgekeerde komt uiteraard ook voor, maar dat ondervindt van de kant van de ouders meer weerstand.

Zoals reeds eerder is vermeld, werkt het KDV hierbij geheel zelfstandig. Er vindt zonder vooroverleg aanmelding plaats bij de naar de mening van het KDV geschikte school, behalve daar waar een centrale commissie functioneert.

Bij inrichtingsscholen speelt deze problematiek niet of nauwelijks.

De beantwoording van de vraag naar toelatingscriteria geeft nog eens duidelijk aan, dat kinderen die mogelijk functioneren op het niveau van een moeilijk lerende, veelal doorverwezen worden.

Regelmatig terugkerende toelatingscriteria zijn:

- er moet ontwikkeling op diverse aspecten mogelijk zijn
- verstaan van verbale en non-verbale taal
- kunnen functioneren in een groep
- geen acting-out gedrag
- enige sociale weerbaarheid hebben
- zo mogelijk zindelijk zijn
- werkelijk gebaat zijn bij het programma van de school
- enige zelfstandigheid m.b.t. eten / drinken en aan- en uitkleden hebben
- in staat zijn eigen wensen kenbaar te maken.

Deze lijst overziende is het begrijpelijk dat een aantal scholen een zgn. proef- of observatieperiode inbouwt, terwijl in sommige gevallen ook leerkrachten van de school de toekomstige leerling in het KDV gaan observeren.

Er leven bij de scholen voor zeer moeilijk lerende kinderen nog wensen.

Zaken die regelmatig bij de beantwoording terugkomen, zijn:

- meer begeleiden, met name van orthopedagoog en arts.
- Ook logopedie wordt vrij vaak vermeld, maar niet duidelijk is of de beschikbare uren ook werkelijk zijn ingevuld
- therapieën, met name fysio-therapie
 - klasse-assistenten; zowel uitbreiding van het aantal als vragen naar bredere taakomschrijving, betere opleiding en honorering (rechtspositie)
 - v.b.o.-faciliteiten, gekoppeld aan leertijd-verlenging
 - meer conciërge-uren omdat er binnen dit schooltype zoveel werk voor deze functionaris is
 - scholen verbonden aan inrichtingen en scholen met relaties naar internaten noemen de uitbreiding van administratieve hulp
 - de maatschappelijke erkenning van de school voor z.m.l.k. als onderwijsinstituut
 - er is ook een regelmatige vraag naar uitwisseling met andere scholen en/of instituten. Dit is uiteraard een kwestie van interne organisatie.

De volgende wensen zijn incidenteel genoemd:

- betere opleiding leerkrachten
- andere opvang middagpauze
- een begingroep van acht leerlingen
- een tussenvorm tussen DVO en Sociale Werkplaatsen.

De vraag naar de mening over de op handen zijnde verlaging van de toelatingsleeftijd tot vijf jaar levert volkomen tegenstrijdige antwoorden op. Ook komt uit deze antwoorden de zeker niet optimale relatie of samenwerking met het KDV opnieuw aan de orde.

Een vrij groot aantal scholen heeft of geen mening of geeft aan dat er toch niets zal veranderen omdat het DV de toelatingsleeftijd bepaalt en ook nu in uitzonderingsgevallen een pas zesjarig kind aanmeldt. Ook verwacht een aantal scholen problemen met het KDV als deze verlaging wordt ingevoerd.

Sommige scholen zijn tegen toelating op vijfjarige leeftijd omdat aan de ene kant de selectie voor schoolgeschiktheid op een te vroeg tijdstip moet plaatsvinden en aan de andere kant het verzorgingselement binnen de school duidelijk weer zal toenemen. In het kader van vroegtijdige onderkenning en tijdige hulpverlening hebben enkele scholen wel positief gereageerd, maar koppelen daar veelal tevens de wens aan vast dat de groepsgrootte dan beduidend lager moet zijn dan twaalf.

Uit het geheel van de antwoorden is naar voren gekomen, dat in zeer veel situaties niet gesproken kan worden van: 'een duidelijke mening over de positie van het onderwijs aan zeer moeilijk lerende kinderen'.

Duidelijk is dat deze tak van buitengewoon onderwijs zowel binnen het totale onderwijsveld als binnen het circuit van de totale zorg voor geestelijk gehandicapten een aparte en helaas vaak te geïsoleerde positie inneemt.

Overigens is de inspectie van mening dat deze geïsoleerde positie niet terecht is, dat dit onderwijs een geheel eigen gezicht heeft en zich steeds verder in positieve zin aan het ontwikkelen is.

AFDELING II BASIS- ONDERWIJS

II.6 Inspectie Nederlandse rijkscholen voor k.l.o. in de BRD

II.6.1 II.6.2

Onderafdeling II.6 — Inspectie Nederlandse rijkscholen voor k.l.o. in de BRD

II.6.1 Aantal leerlingen en scholen

In 1981 bevonden zich op negen plaatsen in de BRD Nederlandse rijkscholen voor k.o. en l.o., de zgn. rijksbasisscholen bestemd voor kinderen uit gezinnen van de in de BRD gelegerde Nederlandse militairen.

Overzicht van de scholen en de leerlingenbezetting per 1-1-1981

School	Aantal II. l.o.	Aantal II. k.o.
Bergen	124 + 2*	47
Blomberg	294 + 3	81
Borgholzhausen	44 + 1	21 + 1
Bramsche	270 + 4	90
Rheine	37	15
Schöppingen	97	20
Stolzenau	238 + 9	93 + 1
Rickelrath	40 + 2	14
Zeven	308 + 4	111 + 2
Totaal	1452 + 25	492 + 4

* + ... = kinderen van niet-militairen.

De teruggang van het aantal leerlingen en leerkrachten heeft zich voortgezet en wel in sterkere mate dan in 1980 ten opzichte van 1979.

Leerlingen- en leerkrachtenbestand (wettelijk verplicht)

	l.o.		k.o.	
	leerlingen	leerkrachten	kleuters	leerkrachten
1-1-1979	1 693	65	563	23
1-1-1980	1 613	62	527	22
1-1-1981	1 477	54	496	20

De rijkscholen voor k.o. en l.o. in de BRD zijn feitelijk basisscholen die onder éénhoofdige leiding staan.

In alle gevallen is het hoofd van de lagere school schoolleider.

In 1981 hebben zich in tegenstelling tot vorige jaren weinig personeelsmutaties voorgedaan. Het is aannemelijk dat de werkloosheid in Nederland onder onderwijsgeveenden en de situatie van de woningmarkt hieraan debet zijn.

Voor onderwijsgeveenden met opgroeiende kinderen in de v.o.-leeftijd is deze ontwikkeling niet zonder zorg. Velen vragen zich dan ook af wat te doen, wanneer hun kinderen straks in de BRD geen Nederlands v.o. meer kunnen volgen (na 4-jr m.a.v.o., 3-jr l.e.a.o.). Indien terugkeer naar het onderwijs in Nederland niet mogelijk is, zal men voor de kinderen een keuze moeten maken tussen bijv.

- 1) de kinderen het Duitse onderwijs te laten volgen
- 2) de kinderen naar Nederland zenden (internaten, familie, kennissen e.d.).

De enkele vacatures die ontstonden konden snel worden vervuld, voornamelijk door interne oplossingen zoals herplaatsing van afvloeiende leerkrachten.

II.6.2 De onderwijskundige situatie van de scholen

Ook in 1981 stonden de schoolwerkplanontwikkeling en de uitbouw van de hulp aan de individuele leerling centraal.

II.6.2.1 Schoolwerkplan- ontwikkeling

Deze lijkt niet van de Nederlandse situatie af te wijken. De vorderingen op de scholen in de BRD zouden misschien gemiddeld als bescheiden en doordacht getypeerd kunnen worden.

Alle scholen beschikten over de SLO- en PgCN-informatie. Een aantal zaken die veelvuldig in de belangstelling stonden waren:

- uitgangspunten en doelstellingen van de school
- ouderparticipatie
- zorgbreedte
- leesonderwijs
- activiteiten k.o. - eerste leerjaar l.o. (integratie k.o./l.o.)
- sociaal gedrag van leerlingen (incl. straffen en beloningen)
- verkeersonderwijs
- rekenen
- biologie

In de meeste gevallen waren deze en andere swp-onderwerpen nog in beperkte mate schriftelijk vastgelegd en niet echt afgerond. Afgaande op de produkten lijken de vorderingen bescheiden. De opbrengst is niettemin groter geweest.

Hoewel deze activiteiten niet goed meetbaar zijn, moet de daarmee samenhangende parallele aandacht voor andermans werken, alsmede de bezinning op de eigen werkwijze, een positieve invloed op het gehele onderwijsgebeuren hebben gehad.

II.6.2.2 De zorgbreedte

De hulp aan de individuele leerling met onderwijsmoeilijkheden is in 1981 nogal intensief geweest, met name door de volgende activiteiten:

1. vergroting van de deskundigheid van de leerkrachten die in het remediërende vlak bepaalde taken zijn toegewezen
2. uitbreiding van de onderzoeksmogelijkheden t.b.v. de leerlingen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden
3. versterking van de communicatie tussen de zgn. 'remediërende' leerkrachten en de klasseleerkrachten.

In het schooljaar 1980/1981 werden van een totaal van ruim 2000 leerlingen 151 kinderen door de remediërende leerkrachten speciaal 'geholpen'. Van deze kinderen kon ongeveer 60% binnen of na één jaar weer zonder speciale behandeling aan het leerproces in de klas deelnemen.

II.6.2.3 Verwijzingen

- 14 kinderen werden verwezen naar de afd. Kinderneurologie van het St. Radboudziekenhuis te Nijmegen;
- bij 28 kinderen verrichtte de Jeugd Psychologische Dienst (JPD) te Groningen een aantal onderzoekjes;
- bij 5 kinderen werd een uitgebreid psychologisch onderzoek afgenomen;
- 4 kinderen werden verwezen naar de MOB's (Medisch Opvoedkundige Bureau's) te Nijmegen en Roermond;
- 6 kinderen werden geholpen door een fysiotherapeut, twee in Duitsland en vier in Enschede;
- 6 kinderen werden verwezen naar een logopedist.

Enkele van de meest geconstateerde storingen waren:

- concentratieproblemen
- zwak geheugen
- taal- en leesmoeilijkheden
- rekenproblemen
- motorische stoornissen
- faalangst
- niet schoolgeschikt zijn (oudste kleuters)
- gedragsproblemen.

Het gegeven dat er in de BRD geen vorm van Nederlands buitengewoon onderwijs is, legt op de scholen een grote verantwoordelijkheid en spoort aan tot daadwerkelijke vergroting van de zorgbreedte binnen de scholen.

Gelet ook op de consequenties, die verwijzing naar het Nederlands bu.o. voor ouders en kinderen met zich meebrengt, heeft de zorg voor de individuele leerling met moeilijkheden in 1981 weer een bijzonder accent gekregen.

Opgemerkt wordt dat in dit schooljaar slechts drie kinderen naar het l.o.m.-onderwijs zijn verwezen, hetgeen nog niet wil zeggen dat er niet meer kinderen zijn geweest die misschien beter buitengewoon lager onderwijs in Nederland hadden kunnen volgen.

II.6.2.4

De systeembegeleiding

Ook dit jaar werden de scholen begeleid door het Pedagogisch Centrum te Enschede. Uitgangspunten waren:

- autonomie van de scholen bij de keuze van de begeleidingsinhouden
- loslaten van de éénvormige begeleidingsopzet voor alle scholen in de BRD.

Bij de begeleidingsactiviteiten stonden centraal

- a. de ontwikkeling van de basisschool voor 4- tot 12-jarigen
- b. de ontwikkeling van het schoolwerkplan.

De begeleiding werd in 1981 voor het eerst gerealiseerd door middel van werkovereenkomsten met de afzonderlijke scholen.

Ook in 1981 hebben de kritische oriëntatie van de scholen op de efficiëntie van de externe begeleiding en de feitelijke behoefte aan externe hulp en andere vormen van scholing en begeleiding zich verder ontwikkeld. Als gevolg van deze bezinning zijn de scholen tot de conclusie gekomen dat, wanneer wordt vastgehouden aan de uitgangspunten, een begeleidingsopzet van één begeleidingsdienst voor de sterk gespreide scholen in de BRD met een inzet van nauwelijks meer dan één onderwijsbegeleider niet werkt.

Voor 1983 gaan de gedachten uit naar een totaal nieuwe aanpak, nl. naar een mengvorm van begeleidingsactiviteiten en cursussen, te verzorgen door meerdere instellingen zoals SBD's, PA's, LPC enz. Voor een dergelijke begeleidingsmodel werden door de afzonderlijke scholen reeds schoolactiviteitenplannen voorbereid.

AFDELING III — VOORTGEZET ONDERWIJS

Onderafdeling III.1 — Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

III.1.1 Algemeen

III.1.1.1 Ongedeeld v.w.o.

Het aantal scholen voor v.w.o., dat het onderwijs ongedeeld inricht, blijft groeien. Dit blijkt uit de volgende cijfers:

Jaar	Scholen voor v.w.o. met ongedeelde inrichting	Percentage van totaal scholen voor v.w.o.
1978	225	47
1979	251	52
1980	268	56
1981	283	59

In december 1980 heeft staatssecretaris De Jong bij de Tweede Kamer een voorstel tot wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs ingediend, dat beoogt de onderverdeling in een A- en B-richting bij gymnasia en athenea, alsmede de onderverdeling van het lyceum in een gymnasium en atheneum, uit de wet te verwijderen.

Deze wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs is op 25 juni 1981 door de Tweede Kamer aangenomen en is thans in behandeling bij de Eerste Kamer. Dit wijzigingsvoorstel gaat minder ver dan het voorontwerp dat in 1979 aan diverse advieslichamen ter beoordeling was toegezonden en waarin werd voorgesteld te komen tot slechts één school voor v.w.o.

III.1.1.2 Athenea met Latijn

Het aantal athenea dat toestemming heeft om Latijn als eindexamenvak aan te bieden, is in 1981 iets gestegen. Ruim 47% van de athenea heeft nu de mogelijkheid de leerlingen één klassieke taal aan te bieden als eindexamenvak.

III.1.1.3 Filosofie

Aan het Noordelijk Avondcollege te Groningen is - als eerste avondschoon - toestemming verleend per 1 augustus 1981 filosofie als eindexamenvak voor het v.w.o. in te voeren. Hierbij wordt artikel 54, tweede lid van het Eindexamenbesluit avondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. toegepast.

Het wordt een verrijking voor het experiment geacht dat nu ook door het volwassenen-onderwijs wordt deelgenomen.

III.1.1.4 Muziek, tekenen, handvaardigheid I en II als eindexamenvak op dagscholen

Door 68 scholen voor v.w.o. wordt aan het experiment deelgenomen met betrekking tot één van deze vier vakken als eindexamenvak (15x muziek, 49x tekenen, 27x handvaardigheid I en 7x handvaardigheid II).

Ten aanzien van h.a.v.o. en m.a.v.o. is in het schooljaar 1980/1981 op 72 verzoeken van scholen om invoering van een of meer genoemde vakken als eindexamenvak in positieve zin gereageerd. Van die 72 waren er 52 van scholen die voor het eerst een dergelijk verzoek indienden.

Het totale aantal scholen bedroeg per 1 augustus 1981 550 met de navolgende onderverdeling naar vakken en naar h.a.v.o. en m.a.v.o.:

	h.a.v.o.	m.a.v.o.-4	m.a.v.o.-3
muziek	62	60	3
tekenen	195	169	20
handvaardigheid I	149	192	25
handvaardigheid II	32	59	8

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

III.1.1 III.1.2 III.1.3

III.1.1.5 Spaans

Het aantal dag/avondscholen dat per 1 augustus 1981 toestemming had deel te nemen aan het experiment Spaans als eindexamenvak op v.w.o.-, h.a.v.o.- en m.a.v.o.-scholen steeg met 5 tot 33, terwijl het aantal dagscholen gelijk bleef.
Er is voortgang gemaakt in de procedure om het vak Spaans ook op scholen voor m.a.v.o. als eindexamenvak in te voeren.

III.1.1.6 Russisch

Met de toetreding per 1 augustus 1981 van nog een dag/avondschool aan het experiment Russisch als eindexamenvak op scholen voor v.w.o. en h.a.v.o. werkt de Projectgroep Russisch toe naar de afsluiting van het experiment.

III.1.1.7 Experiment nieuw eindexamenprogramma handelskennis m.a.v.o.-4

Het aantal experimenteerscholen is met ingang van het schooljaar 1981-1982 uitgebreid met een derde tevens laatste groep van 141 scholen, waaronder begrepen 76 overige scholen (tweede groep) van het m.a.v.o.-project. Aan deze scholen zal derhalve voor het eerst in het schooljaar 1983-1984 het eindexamen volgens het experimentele programma worden afgenomen.

Bij de aanvang van het schooljaar 1981-1982 bedroeg het aantal scholen, dat aan dat experiment deelneemt in totaal 334, waarvan 195 scholen, die tevens aan het m.a.v.o.-project deelnemen.

III.1.1.8 Experiment herverkaveling van de examenprogramma's wiskunde I en II v.w.o. in wiskunde A en B v.w.o. (het zgn. Hewet-project)

Met ingang van het schooljaar 1981-1982 is op twee scholen voor v.w.o. gestart met het experiment herverkaveling wiskunde I en II v.w.o. (het zgn. Hewet-project).

Het experiment heeft ten doel de totaliteit van het vak wiskunde zodanig te verdelen, dat de toekomstige studenten in de economie, de politicologie, de psychologie enz. niet meer de volle breedte van het vak wiskunde I krijgen, maar onderwezen worden in die onderdelen van de wiskunde, waarmee zij algemene en maatschappelijke problemen wiskundig kunnen vertalen.

Voor toekomstige studenten in de zgn. B-faculteiten, resp. technische wetenschappen is het programma wiskunde-B bedoeld.

Aan deze scholen zal voor het eerst in het schooljaar 1982-1983 het eindexamen wiskunde volgens het experiment programma worden afgenomen.

III.1.1.9 Gehandicapte leerlingen

Het aantal visueel gehandicapte leerlingen dat de v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o.-scholen bezoekt, lijkt zich te stabiliseren:

schooljaar 1976/1977:	30 leerlingen
schooljaar 1977/1978:	50 leerlingen
schooljaar 1978/1979:	62 leerlingen
schooljaar 1979/1980:	72 leerlingen
schooljaar 1980/1981:	68 leerlingen
schooljaar 1981/1982:	69 leerlingen

Dit laatste aantal van 69 leerlingen ontvangt onderwijs op 44 verschillende a.v.o.-scholen. Van deze leerlingen zitten elf leerlingen in de brugklas, twee leerlingen volgen onderwijs aan een scholengemeenschap a.v.o.-beroepsonderwijs. De overige leerlingen volgen op de hieronder vermelde a.v.o.-scholen onderwijs:

a.v.o.-scholen :	20 leerlingen
h.a.v.o.-scholen:	25 leerlingen
m.a.v.o.-scholen:	11 leerlingen

Het totale aantal toe te kennen *hulplessen* aan een a.v.o.-school is afhankelijk van het aantal leerjaren, waarin één of meer van deze leerlingen het onderwijs volgen. Indien dit aantal leerjaren vijf of minder bedraagt, worden voor elk leerjaar 120 hulplessen beschikbaar gesteld. Indien het aantal leerjaren groter is dan vijf, worden voor ieder leerjaar, waarmee dit aantal wordt overschreden, 80 hulplessen toegekend. Bovendien

wordt het aantal hulplessen per leerjaar verdubbeld, indien er meer dan drie leerlingen in hetzelfde leerjaar van een schoolsoort het onderwijs volgen. Het brugjaar van een scholengemeenschap wordt als één leerjaar gerekend.

Aan de school wordt voor iedere nieuw ingeschreven leerling, die visueel gehandicapt is, een éénmalige uitkering van f 500 voor de aanschaf van *extra leer- en hulpmiddelen* toegekend. Deze extra leer- en hulpmiddelen blijven rijkseigendom. Nadat de blinde leerlingen de school verlaten hebben, moet de school deze zaken (zoals braillemachine, reliëfkaarten e.d.) onder haar beheer houden, totdat deze op aanwijzing van het departement weer aan andere scholen in gebruik gegeven kunnen worden. Voor de kosten van brailleren en debrailleren van lesstof, proefwerken e.d. kan de school maximaal f 1500 per leerling per jaar declareren.

Indien de school in totaal zeven of meer visueel gehandicapte leerlingen telt, worden er drie *taakuren* voor coördinatiewerkzaamheden toegekend.

III.1.2 Planning

Het spreidingsnet van voorzieningen lijkt voor wat betreft de scholen voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. weinig uitbreiding meer te behoeven. Nieuwe scholen zullen nog voornamelijk door herschikking en verplaatsing van bestaande voorzieningen moeten worden gerealiseerd.

Op het op 30 september 1981 vastgestelde Plan van Scholen 1982-1984 staat slechts 1 dagschool voor v.w.o.-a.v.o. met het jaar 1982 als eerste jaar van bekostiging vermeld, namelijk een reformatorische school voor h.a.v.o. in Goes.

III.1.3 Aantal deelnemers en aantal scholen

III.1.3.1 Eerstejaarsleerlingen

Het aantal leerlingen dat jaarlijks tot het eerste leerjaar van scholen voor v.w.o.-a.v.o. wordt toegelaten, liep sinds 1977 langzaam terug, maar gaf in 1981 weer een stijging te zien, namelijk van 158 659 in 1980 naar 164 412 in 1981.

III.1.3.2 Percentage deelnemers

Het percentage deelnemers aan het v.w.o.-a.v.o. (het aantal toelatingen gerelateerd aan het gemiddeld aantal 12- en 13-jarigen van de bevolking) is opnieuw gestegen. Bij de jongens bleef het percentage vrijwel gelijk aan dat van 1980, bij de meisjes is nog steeds een stijgende lijn in de belangstelling voor v.w.o.-a.v.o. te zien.

percentage deelnemers	1977	1978	1979	1980	1981
jongens	61,4	61,0	61,3	60,6	60,5
meisjes	68,8	70,8	71,4	71,6	72,9
totaal	65,0	65,8	66,3	66,0	66,6

(Bij deze tellingen worden de leerlingen van de gemeenschappelijke brugjaren van de scholengemeenschappen (v.w.o.) / a.v.o. met beroepsonderwijs bij het v.w.o. / a.v.o. gerekend).

III.1.3.3 Totale aantal leerlingen

Ook het totale aantal leerlingen voor v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. vertoonde na de stabilisatie in 1980 opnieuw een stijgende lijn, namelijk van 823 730 in 1980 naar 828 720 in 1981 (voorlopige cijfers CBS).

III.1.3.4 Aantal scholen

Het aantal gesubsidieerde dagscholen (gemeenschappen) voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. (al dan niet in scholengemeenschap met beroepsonderwijs) is in 1981 ten opzichte van het jaar daarvoor met vijf afgenomen en daarmee gekomen op 1447.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs

III.1.4 III.1.5

Deze scholen kunnen als volgt worden verdeeld:

	1980	1981
a. categoriale scholen	903	889
b. scholengemeenschappen m.a.v.o. en/of h.a.v.o. en/of v.w.o.	445	449
c. scholengemeenschappen m.a.v.o. en/of h.a.v.o. en/of v.w.o. met Ped. Academie	5	4
d. scholengemeenschappen m.a.v.o. en/of h.a.v.o. en/of v.w.o. met beroepsonderwijs	91	97
e. middenschoolen (met bovenbouw a.v.o. en/of l.b.o.)	8	8
	1452	1447

Daarnaast waren er in 1981 nog 57 h.a.v.o.-afdelingen verbonden aan pedagogische academies; drie minder dan in 1980.

Het aantal l.b.o.-componenten in de scholengemeenschappen met beroepsonderwijs (de categorieën d en e in bovenstaande tabel) steeg dit schooljaar met negen ten opzichte van het jaar daarvoor tot 163.

III.1.4 Bijzondere en gemeentelijke scholen(gemeenschappen) voor v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o.

Het aantal bijzondere en gemeentelijke scholengemeenschappen voor v.w.o. en/of h.a.v.o. met m.a.v.o. nam ten opzichte van 1980 toe met acht ten gevolge van een aantal fusies en uitbreidingen via het Plan van Scholen 1981.

	1980	1981
lyceum/h.a.v.o./m.a.v.o.	67	68
atheneum/h.a.v.o./m.a.v.o.	60	64
h.a.v.o./m.a.v.o.	32	36
lyceum/m.a.v.o.	1	-
totaal	160	168

Het aantal scholen in de categorie gemeentelijke en bijzondere scholen-
(gemeenschappen) voor v.w.o. en/of h.a.v.o. nam weer iets af ten opzichte van 1980:

	1980	1981
gymnasia	39	39
athenea	8	8
lycea	3	4
lycea met afdeling h.a.v.o.	3	3
scholen voor h.a.v.o.	12	12
atheneum/h.a.v.o.	78	78
lyceum/h.a.v.o.	146	142
totaal	289	286

Het aantal categoriale scholen voor m.a.v.o. nam in 1981 opnieuw met vijftien af: 826 scholen tegenover 841 in 1980.

In 1968 bedroeg het aantal categoriale scholen voor m.a.v.o. 1 093 van de in totaal 1 197 scholen voor m.a.v.o., dat is ruim 91%. In 1981 was van de in totaal 1 135 scholen voor m.a.v.o. nog geen 73% categoriaal. De dalende lijn in het aantal categoriale scholen voor m.a.v.o. zal zich zeker verder doorzetten. Meer dan 10% van alle zelfstandige m.a.v.o.-scholen is betrokken bij besprekingen over fusie of opheffing. Tegenover de toename in 1981 van het totale aantal leerlingen in het v.w.o.-a.v.o. ten opzichte van 1980 van 5 000 leerlingen, staat een afname van het aantal leerlingen aan de categoriale scholen voor m.a.v.o. van bijna 8 600, namelijk van 261 408 in 1980 naar 252 824 in 1981. Worden de 15 scholen die per 1 augustus 1981 verdwenen door opheffing of fusie buiten beschouwing gelaten, dan daalde het totale aantal leerlingen aan de overgebleven 826 categoriale scholen voor m.a.v.o. met ongeveer 3 700.

Er waren per 1 augustus 1981 nog drie scholen voor m.a.v.o. waaraan een afdeling voor h.a.v.o. is verbonden.

III.1.5 Scholengemeenschappen v.w.o./a.v.o. met beroepsonderwijs

In 1981 is het aantal scholengemeenschappen (v.w.o.)/a.v.o. met beroepsonderwijs toegenomen van 99 in 1980 tot 104.

Onder deze 104 scholengemeenschappen zijn:

4 scholengemeenschappen met alleen p.a./k.l.o.s.;

8 scholengemeenschappen met uitsluitend m.e.a.o.;

8 scholengemeenschappen met allen l.a.v.o.

Er zijn dus 84 scholengemeenschappen (v.w.o.)/a.v.o. met één of meer componenten l.b.o.

Van de 104 scholengemeenschappen (v.w.o.)/a.v.o. met beroepsonderwijs zijn er drie die aan het experiment middenschool deelnemen, terwijl drie andere zich daarop voorbereiden.

Er zijn vorderingen gemaakt in 1981 bij het realiseren van een ten minste tweejarige brugperiode.

Een regeling voor de toedeling van leraarlessen is tot stand gekomen. Deze regeling is bruikbaar voor scholengemeenschappen van allerlei samenstellingen.

De werkgroep van de Coördinatiecommissie heeft aanbevelingen gedaan voor een ander bekostigingssysteem voor brede scholengemeenschappen. Verwacht mag worden dat in de eerste maanden van 1982 de Bekostigingsbeschikking scholengemeenschappen zal worden aangepast.

Zowel bij de toedeling van de leraarlessen als in de voorstellen voor bekostiging van brede scholengemeenschappen en de formatievoorstellen niet-onderwijzend personeel van de brede scholengemeenschappen is rekening gehouden met het bestaan van heterogene leerjaren, waarin de leerlingen niet meer naar de categoriale schooltypen zijn te onderscheiden.

Naast de vier scholengemeenschappen die toestemming hebben voor een geprofileerd eindexamen m.a.v.o.-l.b.o., zijn er in 1981 van vijf andere scholengemeenschappen verzoeken binnengekomen daartoe. Onder deze vijf zijn er twee die een experiment middenschool als onderbouw hebben.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.1 Algemeen voort- gezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs III.2 Lager en middelbaar beroepsonderwijs

III.1.6 III.2.1

III.1.6.1

Aantal scholen en leerlingen

III.1.6 De rijksscholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs

Nederland telde op 1 september 1981 zestig rijksscholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs: 55 in Nederland en vijf in de Bondsrepubliek Duitsland. Onderstaande tabel laat de samenstelling zien van de 55 Nederlandse scholen:

samenstelling	aantal
gymnasium / atheneum / h.a.v.o.	11
gymnasium / atheneum / h.a.v.o. / m.a.v.o.	11
atheneum / h.a.v.o.	12
atheneum / h.a.v.o. / m.a.v.o.	20
atheneum / h.a.v.o. / m.a.v.o. / l.t.o. / l.h.n.o.	1
totaal	55

De scholen telden op genoemde datum bijna 56 000 leerlingen. Op 1 september 1980 waren dat er 53 000.

De volgende tabel geeft een overzicht van de samenstelling van de vijf scholen in West-Duitsland.

samenstelling	aantal
atheneum + h.a.v.o. + m.a.v.o. + l.e.a.o.	4
leerjaar 1-3	
atheneum + h.a.v.o. + m.a.v.o. + l.b.o.	1
leerjaar 1-3	
totaal	5

Op 1 september 1981 bedroeg het aantal leerlingen op deze scholen 550. Op 1 september van het daaraan voorafgaande jaar waren dat er 570.

III.1.6.2

Experimenten

De deelneming van de school in Breukelen aan het experiment Middenschool moest worden beëindigd. Drie scholen namen deel aan een b.o.-v.o.-project: de scholen in Amersfoort, Lochem en Zaltbommel. De school in Wageningen begon op 1 augustus aan het derde en tevens één na laatste jaar van het experiment Projectonderwijs. De rijksscholen die in 1980 aan het m.a.v.o.-project deelnamen, waren daar ook in 1981 bij betrokken. Dat zijn de scholen in Enkhuizen, Schagen, Schoonhoven, Woerden, Zaltbommel en Zierikzee.

III.1.6.3

Emancipatie

Het werk van de Contactgroep Emancipatie binnen Rijksonderwijs verliep volgens plan. De groep, die uit docenten van de rijksscholen bestaat, verdiepte zich dit jaar voornamelijk in de situatie van de meisjes binnen het rijksonderwijs en maakte daarnaast een begin met het ontwikkelen van materiaal, waarmee docenten en ouders waar nodig verbetering in die situatie zouden kunnen aanbrengen. Er werd besloten akkoord te gaan met het voorstel van de groep haar levensduur met één schooljaar, het jaar 1982/1983, te verlengen zodat zij op basis van de dan verzamelde informatie en met behulp van het materiaal dat dan gereed is, een bijdrage kan leveren aan de scholen die hun emancipatiebeleid willen verbeteren en (verder) willen integreren in hun totale onderwijsbeleid.

III.1.6.4
Consumentenonderwijs

In overleg met de staatssecretaris van het ministerie van economische zaken, die bereid bleek een driejarig project te financieren, werd de Stichting voor de Leerplanontwikkeling verzocht materiaal te leveren voor het consumentenonderwijs op de rijkscholen.

III.1.6.5
**Schoolwerkplan-
ontwikkeling**

Met de wijziging van het Reglement Rijksscholen werd een belangrijke stap gezet op de weg van schoolwerkplanontwikkeling door de scholen.

III.1.6.6
Integraal vierjarig m.a.v.o.

In verband met de bij de Wet van 22 augustus 1980, Staatsblad nr. 470, van kracht geworden wijzigingen van de Wet op het voortgezet onderwijs met betrekking tot de invoering van het integraal vierjarig m.a.v.o. en de uitwerking daarvan, welke is vervat in het Koninklijk besluit van 10 december 1980, Staatsblad nr. 660, zijn in het schooljaar 1981-1982 voor zowel het vierde leerjaar van de scholen voor m.a.v.o. als voor het derde leerjaar van de afdelingen voor m.a.v.o. de op 31 juli 1980 geldende bepalingen inzake de inrichting van het onderwijs voor de laatste maal van kracht.

Ten aanzien van de noodzakelijke wijzigingen van het Eindexamenbesluit dagscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. is het overleg met en de advisering van de daarvoor in aanmerking komende instanties in het jaar 1981 voortgezet. Verwacht wordt dan ook, dat die wijzigingen in de loop van 1982 zullen afkomen.

Onderafdeling III.2 — Lager en middelbaar beroepsonderwijs

III.2.1 Lager beroepsonderwijs

III.2.1.1
Algemeen

De voorstellen die door de inspectiecolleges l.h.n.o. (in januari 1979), l.t.o. (in november 1978), l.e.a.o./l.m.o. (in mei 1979) en door het Ministerie van Landbouw en Visserij (in mei 1979) gedaan zijn aan de Begeleidingscommissie 4-jarig l.b.o. met betrekking tot de veranderingen van de inrichting van het l.b.o., resulteerden op 20 februari 1980 in een advies van deze commissie aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen en aan de minister van landbouw en visserij.

Op basis van deze voorstellen werd een Koninklijk besluit tot wijziging van de inrichtingsbesluiten voorbereid, waarover in januari 1981 het oordeel van de Onderwijsraad en van de organisaties bedoeld in art. 3 WVO werd gevraagd. Op 27 april 1981 is over deze voorstellen door de bewindslieden overleg gevoerd met de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer.

De ingangsdatum van de wijzigingen is 1 augustus 1981, met dien verstande dat in bijzondere gevallen goedkeuring kon worden verleend dat het onderwijs gedurende het schooljaar 1981/1982 voor wat betreft het eerste en tweede leerjaar nog volgens de bepalingen geldend op 31 juli 1981 kon worden ingericht.

De wijzigingen voor zover deze het gehele lager beroepsonderwijs betreffen, hebben betrekking op het bieden van de mogelijkheid van het geven van lessen in de afzonderlijke vakken aardrijkskunde, geschiedenis, natuurkunde, scheikunde, biologie en gezondheidskunde (algemeen).

a. Individueel beroepsonderwijs (i.h.n.o., i.t.o., i.l.o.)

Voor het eerste leerjaar van het i.b.o. is thans één geharmoniseerde tabel van toepassing.

b. Lager economisch en administratief onderwijs (l.e.a.o.)

Het totale aantal voorgeschreven lessen in geschiedenis en aardrijkskunde, geschiedenis, aardrijkskunde en maatschappijleer is gewijzigd van twaalf in acht. De naam van het vak winkelpraktijk werd gewijzigd in verkooppraktijk.

c. Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs (l.h.n.o.)

Naast de wijziging van de benamingen van de beroepsgerichte vakken zorg voor de

woning, de voeding en de kleding in huishoudkunde, naaldvakken en textiele werkvormen en gezondheidszorg / kinderverzorging in gezondheidskunde, winkelpraktijk in verkooppraktijk werden nog twee vakken toegevoegd: de vakken handelskennis en uiterlijke verzorging. Aan de algemene vakken werden toegevoegd de vakken textiele werkvormen (algemeen) en huishoudkunde (algemeen). Het aantal voorgeschreven lessen in de beroepsgerichte vakken werd gewijzigd van 24 in 12 voor het l.h.n.o. en van 26 in 21 voor het i.h.n.o.

d. Lager technisch onderwijs (l.t.o. / i.t.o.)

Aan de algemene vakken is, gekoppeld met wiskunde, het vak handelskennis toegevoegd.

Voor de leerlingen van de afdeling Bouwtechniek (differentiatie schilderen) en die van de afdeling Consumptieve Techniek is vaktekenen niet langer een voorgeschreven vak.

De wijzigingen van het Eindexamenbesluit l.b.o. vloeien in hoofdzaak voort uit de wijziging van het Besluit l.b.o. / l.a.v.o.

De opsomming van de examenvakken vermeldt in het algemeen de vakken aardrijkskunde, geschiedenis in plaats van aardrijkskunde en geschiedenis, terwijl naast het vak kennis der natuur nu ook de mogelijkheid bestaat tot het kiezen van examenvakken natuurkunde, scheikunde en biologie. De naam winkelpraktijk werd vervangen door verkooppraktijk. Voor het l.t.o. en het l.h.n.o. is het vak handelskennis II thans ook examenvak.

e. l.h.n.o.

Bij het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs is thans ten aanzien van de examinering aan de leerlingen de mogelijkheid geboden een keuze te doen uit vijf afstudeerrichtingen, t.w.:

- verzorgende beroepen;
- textielverwerkende beroepen;
- uiterlijke verzorging;
- kantoor- / verkooppraktijk;
- vrije afstudeerrichting.

a. Lager technisch onderwijs

In het kader van de planprocedure werden op het Plan van Scholen (1982-1983-1984) geplaatst:

6 (5) l.t.s.'en, waarvan één met jaar van bekostiging;

0 (0) i.t.o.-scholen;

11 (8) l.t.s.-afdelingen, waarvan twee met jaar van bekostiging;

14 (5) i.t.o.-afdelingen, waarvan acht met jaar van bekostiging.

Tussen haakjes zijn vermeld de aantallen scholen en afdelingen, die reeds voorkomen op voorgaande Plannen van Scholen, maar waarvoor nog geen jaar van bekostiging was vermeld.

Tegen de afwijzing van aanvragen voor het dertiende Plan kwamen tien aanvragers in beroep. Uit vorige Plannen zijn nog tien beroepszaken in behandeling.

Dit jaar werd één voorstel behandeld om met toepassing van art. 75, derde lid van de Wet op het voortgezet onderwijs een school te verplaatsen en te splitsen.

b. Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

In het Plan van Scholen voor de jaren 1982, 1983 en 1984 zijn onder meer opgenomen vier scholen voor l.h.n.o. en drie afdelingen voor i.h.n.o. Hiervan kunnen 0 scholen en drie afdelingen voor i.h.n.o. in 1982 voor het eerst voor bekostiging in aanmerking komen.

Tegen de afwijzing van aanvragen voor dit Plan kwamen twee aanvragers voor l.h.n.o. in beroep. In beide gevallen betrof het een herhaald beroep.

c. L.e.a.o./l.a.v.o.

Evenals in voorgaande jaren, is óók in 1981 het aantal l.e.a.o.-vestigingen weer uitgebreid. Zo werden op het Plan van Scholen (1981-1982-1983) veertien scholen voor l.e.a.o. opgenomen met 1981 als eerste jaar van bekostiging. Deze scholen, alle opgenomen in scholengemeenschappen met andere vormen van voortgezet onderwijs, zijn gevestigd in: Aalten, Deurne, Doetinchem (2x), Druten, Elburg, Goes (2x), Groenlo, Hardenberg, Hulst, Lisse, Sliedrecht en Spijkenisse. Dat betekent, dat in 1981 het aantal l.e.a.o.-scholen is toegenomen tot 183, waarvan in scholengemeenschappen met andere vormen van l.b.o. en/of m.b.o.: 87 en in scholengemeenschappen met algemeen voortgezet onderwijs en andere vormen van beroepsonderwijs: 30.

d. Lager middenstandsonderwijs

Het aantal scholen voor l.m.o. - alle opgenomen in scholengemeenschappen - is per 1 augustus 1981 uitgebreid van 39 tot 41. De nieuwe scholen zijn gevestigd te Deventer (gem.) en te Meppel (gem.).

III.2.1.3

Lager technisch onderwijs

a. Algemeen

Voor wat betreft de onderwijskundige ontwikkelingen wordt verwezen naar hetgeen de inspectie lager technisch onderwijs in haar bijdrage tot dit verslag opmerkt.

b. Outillage

De werkgroepen, die in 1979 door de subcommissie inventarissen werden ingesteld hebben hun werkzaamheden voortgezet. Deze waren voornamelijk gericht op het opheffen van bestaande ongelijkheden in vergelijkbare basisinventarislijsten voor de verschillende l.b.o.-categorieën. Er kwamen nieuwe inventarislijsten tot stand voor audio-visuele hulpmiddelen en lichamelijke oefening. In het kader van de bestrijding van een te hoge concentratie inert stof in de lokalen voor de differentiatie Metselen van de afdeling Bouwtechniek bij het l.t.o. werden 30 metsellokalen van een afzuigingsinstallatie voorzien. Het in 1981 ingevoerde onderhoudssysteem is blijkens berichten uit het veld gunstig ontvangen. Per 1 januari 1981 werd begonnen met een normeringssysteem voor meubilair en met de outillage voor theorievaklokalen. Naar aanleiding van de uitkomsten van het experiment Installatietechniek werd een aanzet gegeven tot vernieuwing van de outillage. In 1982 zullen vier lokalen met deze nieuwe inventaris worden ingericht.

c. Statistische gegevens

Met ingang van het cursusjaar 1981/1982 was het totale aantal l.t.o.-leerlingen, inclusief de toegerekende leerlingen in de geïntegreerde brugklassen van scholengemeenschappen l.b.o.-l.b.o. en l.b.o.-a.v.o., 169 736 (waarvan 9 879 meisjes). Genoemde aantallen leerlingen zijn gebaseerd op voorlopige tellingen van het CBS en vertonen evenals in 1980 een lichte stijging ten opzichte van de aantallen van het cursusjaar 1980/1981.

Op het moment dat dit verslag werd samengesteld, was nog niet bekend hoeveel leerlingen er in opleiding waren voor een tweede diploma bij de aanvang van de cursus 1981/1982. Ten aanzien van het cursusjaar 1980/1981 zijn inmiddels de volgende CBS-cijfers bekend geworden. Voor het l.t.o. en het i.t.o. gezamenlijk volgden 10 065 leerlingen een extra vierde leerjaar. Deze categorie leerlingen kan men onderscheiden naar leerlingen in opleiding met:

a. alle algemene vakken en alle beroepsgerichte vakken op hetzelfde niveau;

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Lager en middelbaar beroepsonderwijs

III.2.1

- b. een of meer algemene vakken op hoger niveau en alle beroepsgerichte vakken op hetzelfde niveau;
- c. alle algemene vakken op hetzelfde niveau en een of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau;
- d. een of meer algemene vakken en een of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau;
- e. alle vakken op lager niveau.

Bovendien kan men bij deze groepen nog weer onderscheiden naar leerlingen met dezelfde beroepsgerichte afdeling / differentiatie / examenvakkenpakket.

De CBS-telling leverde bij het I.t.o. (excl. i.t.o.) de volgende uitkomsten op voor:

a.	3592 II., (3481 j + 111 m)	van wie	3033 met een andere afdeling / differentiatie
b.	2874 II., (2756 j + 118 m)	van wie	962 met een andere afdeling / differentiatie
c.	1049 II., (1005 j + 44 m)	van wie	370 met een andere afdeling / differentiatie
d.	1634 II., (1525 j + 109 m)	van wie	549 met een andere afdeling / differentiatie
e.	197 II., (187 j + 10 m)	van wie	139 met een andere afdeling / differentiatie
 totaal	 9346 II., (8954 j + 392 m)	 van wie	 5043 met een andere afdeling / differentiatie
Voor i.t.o. zijn de cijfers als volgt:			
a.	377 II., (375 j + 2 m)	van wie	304 met een andere afdeling / differentiatie
b.	50 II., (50 j)	van wie	18 met een andere afdeling / differentiatie
c.	93 II., (93 j)	van wie	28 met een andere afdeling / differentiatie
d.	189 II., (187 j + 2 m)	van wie	53 met een andere afdeling / differentiatie
e.	10 II., (9 j + 1 m)	van wie	10 met een andere afdeling / differentiatie
 totaal	 719 II., (714 j + 5 m)	 van wie	 413 met een andere afdeling / differentiatie

109 I.t.o.-opleidingen waren opgenomen in een scholengemeenschap, verdeeld als volgt:
 I.t.o. met andere vormen van I.b.o. 76
 I.t.o. met a.v.o. 33

III.2.1.4 Lager nautisch onderwijs

De scheepsgezellenopleidingen te Amsterdam, Rotterdam en IJmuiden zijn thans alle geïntegreerde opleidingen geworden. Alhoewel voor de opleidingen nog geen apart vaarbevoegdheidsdiploma is ingesteld, trekken de opleidingen toch duidelijk aan. Het is noodzakelijk in verband met de eisen die in het Verdrag inzake de normen omtrent wachtlopen, diplomering en opleiding (STWX-verdrag Londen 1978) zijn neergelegd dat er een mogelijkheid tot vaartijd gedurende de scheepsgezellenopleiding wordt geschapen.

Behalve de scholen voor de zeevisvaart te Den Telder en Urk blijven de leerlingenbezettingen van deze scholen te Katwijk, Stellendam en Vlissingen beneden de verwachtingen.

In 1981 begon het samenwerkingsverband tussen het Maritiem Instituut 'De Ruijter' en de gemeentelijke school voor de zeevisvaart te Vlissingen gestalte te krijgen. In 1981 bedroeg het totale aantal leerlingen 1 995.

III.2.1.5 Lager huishoud- en nijverheids onderwijs

De in de memorie van toelichting bij de onderwijsbegroting 1981 aangekondigde wijziging van o.m. het Besluit I.b.o. / I.a.v.o. heeft inmiddels haar beslag gekregen in het Koninklijk besluit van 10 september 1981 (Stb. 619). De wijziging betreft o.m. de verandering van de namen van de vakken zorg voor de voeding, woning en kleding, naaldvakken en stofversieren en gezondheidszorg annex kinderverzorging resp. huishoudkunde, textiele werkvormen en gezondheidskunde. Daarnaast bestond de behoefte om, ondanks de waardering van velen die het I.h.n.o. van nabij kennen, op

korte termijn te komen tot een hernieuwde invulling van bovengenoemde vakken. Van fundamenteel belang is daarbij dat de leerlingen voor wie het l.h.n.o. eindonderwijs is, zich beter voorbereid op de arbeidsmarkt kunnen presenteren. Terdege moet worden nagegaan op welke wijze het beroepsvoorbereidend karakter bij het l.h.n.o. voor die leerlingen kan worden versterkt zonder dat in het kader van een veelzijdig leerproces afbreuk gedaan wordt aan de algemene vorming. Dit bevordert een duidelijker beeldvorming in eigen kring en daarbuiten. Teneinde de scholen een handreiking te bieden om een en ander op niet al te lange termijn te verwezenlijken, is in overleg met de inspectie en met medewerking van een aantal scholen voor elk van de genoemde vakken een werkgroep ingesteld. Hieraan is de voorwaarde gesteld dat de ontwikkelingen te zijner tijd aan andere belangstellende scholen voor l.h.n.o. ter beschikking worden gesteld.

De werkgroepen zijn op 18 september 1981 ingesteld. De opdracht is het ontwerpen van een model-vakwerkplan voor het vakgebied, waarin voorstellen voor uitgangspunten, vakdoelstellingen en werkvormen ten behoeve van de deelnemende scholen zijn opgenomen die tevens kunnen gelden als handreiking voor de overige scholen voor l.h.n.o. Onderlinge afstemming van de werkzaamheden en overleg met de examenprogrammacommissies zijn noodzakelijk.

Uitdrukkelijk is voorts gesteld dat niet vooruit mag worden gelopen op de leerplanontwikkelingen op middellange termijn, daar dit tot de verantwoordelijkheden van de SLO behoort.

Bij het formuleren van uitgangspunten en doelen zal uiteraard tevens rekening moeten worden gehouden met de wensen en behoeften van die leerlingen die doorstromen naar andere vormen van onderwijs (kort-m.b.o., m.b.o. enz.).

De werkgroepen zijn op het moment waarop dit verslag wordt geschreven de inventariserings- en triëntatiefase gepasseerd, en houden zich thans bezig met het zich oriënteren bij de verschillende beroepenvelden en het formuleren van doelstellingen. Men verwacht voor het einde van het schooljaar 1981/1982 een produkt voor het derde leerjaar gereed te hebben. In het schooljaar 1982/1983 kan dit model worden beproefd en, zo nodig, worden voltooid. In dat jaar wordt tevens het model-vakleerplan voor het vierde leerjaar ontwikkeld.

In het schooljaar 1983/1984 wordt dan het model voor het vierde leerjaar beproefd en kan het model voor het derde leerjaar eventueel worden bijgesteld. In het schooljaar 1984/1985 volgt de eindrapportage waarbij aandacht wordt besteed aan het ontwikkelingsproces en de wijze waarop de vakdoelen voor de bovenbouw op de concept-examenprogramma's zijn afgestemd.

De werkgroep Uiterlijke Verzorging, die op 30 januari 1980 is geïnstalleerd heeft in november 1981 een eindrapport eerste fase uitgebracht. Regelmatig worden informatiebijeenkomsten gehouden (de laatste in december 1981) voor directieleden en docententeams van alle bij het project betrokken scholen.

Het eerste deel van het eindrapport (leerstofordening, deel I) kan worden verwacht in het laatste kwartaal van 1982 en in het schooljaar 1983/1984 kan naar verwachting het tweede deel (onderwijskundige aspecten) worden opgesteld. Voor wat betreft de verdere onderwijskundige ontwikkelingen wordt verwezen naar hetgeen de inspectie in haar bijdrage tot dit verslag opmerkt.

b. Statistische gegevens

Op 1 augustus 1981 waren er 566 scholen met een opleiding l.h.n.o., waaronder opleidingen, die deel uitmaken van een scholengemeenschap. Het l.h.n.o. en het i.h.n.o., inclusief de toegerekende leerlingen in de geïntegreerde brugklassen van scholengemeenschappen l.b.o.-l.b.o. en l.b.o.-a.v.o. telden volgens de voorlopige tellingen van het CBS in totaal 118 037 leerlingen (waaronder 3 695 mannen). Daarvan bezochten 99 902 leerlingen het l.h.n.o. en 18 135 het i.h.n.o. Geconstateerd wordt dat het aantal leerlingen l.h.n.o. in vergelijking met het schooljaar 1980/1981 weer een

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Lager en middelbaar beroepsonderwijs

III.2.1

teruggang vertoont. Ook de belangstelling voor het i.h.n.o. liep nu terug (1980: 19 215 leerlingen).

Op het tijdstip van samenstelling van dit verslag kon nog niet worden beschikt over het cijfer van het aantal leerlingen, dat bij de aanvang van het schooljaar 1981/1982 in opleiding was voor een tweede diploma.

Voor het i.h.n.o. en i.h.n.o. gezamenlijk volgden gedurende het schooljaar 1980/1981 1 873 leerlingen een extra vierde leerjaar.

De CBS-telling leverde voor het i.h.n.o./i.h.n.o. de volgende uitkomsten op in de onderscheiden categorieën:

a. alle vakken op hetzelfde niveau	183 II.	(w.o. 3 mannen)
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	247 II.	(w.o. 2 mannen)
c. uitsluitend beroepsgerichte vakken op hoger niveau	134 II.	(w.o. 3 mannen)
d. een of meer algemene en een of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau	1181 II.	(w.o. 14 mannen)
e. een of meer algemene en/of een of meer beroepsgerichte vakken op lager niveau	48 II.	
f. onbekend	80 II.	
Totaal	1873 II.	

Uit deze cijfers kan worden opgemaakt dat van deze 1873 i.h.n.o./i.h.n.o. leerlingen er 1562 aan profielverbetering deden in de zin van het streven naar een hoger niveau. Bij de aanvang van het schooljaar 1981/1982 waren 175 h.n.o.-opleidingen opgenomen in een scholengemeenschap. De verdeling is als volgt:
h.n.o. met andere vormen van l.b.o. 120
h.n.o. met a.v.o. 55

III.2.1.6

*Lager economisch en
administratief onderwijs en
lager algemeen voortgezet
onderwijs*

a. Algemeen

Voor wat betreft de onderwijskundige ontwikkelingen wordt verwezen naar de bijdrage van de inspectie l.e.a.o.

b. Statistische gegevens

Blijkens de voorlopige tellingen van het CBS waren met ingang van het schooljaar 1981-1982 in totaal 37 345 l.e.a.o.-l.a.v.o.-leerlingen aanwezig. In dit totaal zijn tevens begrepen de toegerekende leerlingen van de geïntegreerde brugklassen van scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o., l.b.o./m.b.o. en a.v.o./l.b.o. De deelname van de meisjes aan dit schooltype ten opzichte van de jongens nam in 1981 toe met ca. 2%. Gedurende het schooljaar 1980-1981 volgden 1 185 leerlingen een extra vierde leerjaar l.e.a.o.-l.a.v.o.

1 Leerlingen in het bezit diploma l.e.a.o. en op 1-9-1980 in opleiding voor:

	m	vr	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	63	55	118
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	81	127	208
c. uitsluitend beroepsgerichte vakken op hoger niveau	12	17	29
d. één of meer algemene en/of één of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau	199	265	464
e. één of meer algemene en/of één of meer beroepsgerichte vakken op lager niveau	13	10	23
Totaal	368	474	842

2 Leerlingen in het bezit van een ander l.b.o.-diploma en op 1-9-1980 in opleiding voor:

	m	vr	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	8	33	41
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	2	36	38
c. uitsluitend beroepsgerichte vakken op hoger niveau	4	15	19
d. één of meer algemene en / of één of meer beroepsgerichte vakken op het hoger niveau	13	166	179
e. onbekend	12	54	66
Totaal	39	304	343

totaal tabel 1 en 2 407 778 1185

III. 2.1.7

Lager
middenstandsonderwijs

a. Algemeen

De totstandkoming van de Gemeenschappelijke Adviescommissie Detailhandelsonderwijs (GADO) had tot gevolg, dat de Stuurcommissie Ondernemersonderwijs in 1981 is opgeheven.

Het onderzoek betreffende een instapmogelijkheid voor gediplomeerde l.b.o.-ers in cursorische branchegerichte ondernemingsopleidingen (A-eisen Vestigingswet Detailhandel), waarvan in 1980 sprake was, is in 1981 nog niet afgerond.

Voor de ontwikkeling van leerplannen l.m.o. is in 1981 wederom een aantal verlofeenheden beschikbaar gesteld. De verwachting is thans dat de eindprodukten aan het einde van het schooljaar 1981-1982 beschikbaar zullen komen.

Van de mogelijkheid tot hantering van de B-programma's, zoals ontworpen door de voormalige Stuurcommissie Ondernemersonderwijs voor de Handel in het Midden- en Kleinbedrijf, is ook in 1981 door de l.m.o.-scholen gebruik gemaakt. Het gebruik van deze B-programma's is voortgezet tot het moment waarop de definitieve B-richtlijnen zijn vastgesteld.

b. Statistische gegevens

Het aantal leerlingen bedroeg met ingang van het schooljaar 1980-1981: 11 055, terwijl het aantal l.m.o.-leerlingen volgens de voorlopige CBS-tellingen voor het schooljaar 1981-1982 werd berekend op 11 343.

De relatieve deelname van meisjes aan het l.m.o. is in 1981 verder toegenomen (ca. 3%). Gedurende het schooljaar 1980-1981 volgden 339 leerlingen een extra vierde leerjaar l.m.o.

De CBS-telling komt tot de navolgende landelijke indeling:

1 Leerlingen in het bezit van een l.m.o.-diploma en op 1-9-1980 in opleiding voor:

	m	vr	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	8	1	9
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	1	1	2
c. uitsluitend beroepsgerichte vakken op hoger niveau	1	1	2
d. één of meer algemene en / of één of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau	20	5	25
e. één of meer algemene en / of één of meer beroepsgerichte vakken op lager niveau	22	12	34
Totaal	52	20	72

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.2 Lager en middelbaar beroepsonderwijs

III.2.2

2 Leerlingen in het bezit van een ander l.b.o.-diploma en op 1-9-1980 in opleiding voor:

	m	vr	totaal
a. alle vakken hetzelfde niveau	69	42	111
b. uitsluitend algemene vakken op hoger niveau	21	20	41
c. uitsluitend beroepsgerichte vakken op hoger niveau	13	8	21
d. één of meer algemene en/of één of meer beroepsgerichte vakken op hoger niveau	35	42	77
e. onbekend	14	3	17
Totaal	152	115	267
Totaal tabel 1 en 2	204	135	339

III.2.2 Middelbaar beroepsonderwijs

III.2.2.1 Algemeen

In 1981 hebben de ontwikkelingen, die reeds eerder op gang waren gekomen om het m.b.o. beter te laten inspelen op aard, aanleg en bekwaamheid van de leerlingen enerzijds en op de maatschappelijke ontwikkelingen en behoeften anderzijds, zich voortgezet. In sommige gevallen heeft een en ander meer concreet vorm gekregen. Zo hebben in het herstructureringsproject m.h.n.o.-m.s.p.o. de ontwikkelingsgroepen gewerkt aan de totstandkoming van de derde en de vierde versie van het onderwijsleerplan m.h.n.o.-m.s.p.o. n.s. en aan een kaderregeling voor de examens. In het m.m.o. is met ingang van het schooljaar 1981/1982 een aanvang gemaakt met de branche-gerichte differentiatie (m.m.o.-bd). Daarmee wordt met name beoogd tegemoet te komen aan de leerlingen, die weliswaar aan de normale toelaatbaarheidsvoorwaarden voor het m.m.o. voldoen, maar voor wie dat onderwijs te theoretisch is, zodat zij die eindstreep niet halen. Deze leerlingen zijn meer gebaat met een wat praktischer gerichte variant, die leidt tot een eindniveau op grond waarvan vrijstelling van de A-eisen in het kader van de Vestigingswetgeving kan worden verkregen. De Stuurcommissie m.e.a.o. bracht in oktober 1981 haar tweede eindrapport uit. Daarin wordt o.a. voorgesteld het eerste leerjaar vooral de functie van oriëntatie en determinatie te geven, en ook om de bestaande leerplannen per vak te splitsen in een studie- en een praktijkprogramma (s- en p-programma). Het s-programma is gericht op aansluiting op een vervolgstudie, het p-programma op overgang naar de beroepsuitoefening. Voor wat betreft het m.t.o. heeft de VMTS een structuurschets voor een m.t.o. nieuwe stijl ontwikkeld als een samenhangende vorm van verbreed m.t.o. en het kort-m.t.o. Het is duidelijk dat deze ontwikkelingen in de verschillende vormen van m.b.o. zullen moeten gaan sporen met de voorstellen van de bewindslieden voor de tweede fase van het vervolgonderwijs. De hoofdlijnen daarvan zijn vermeld in de nota 'Verder na de basisschool'. Zij zullen in een afzonderlijke nota worden uitgewerkt. Te verwachten valt dat daarin ook bij lopende ontwikkelingen zal worden aangesloten.

III.2.2.2 Planning

a. Middelbaar technisch onderwijs

De p.-c. m.t.s. te Harderwijk begon in 1981 met het onderwijs met 129 leerlingen in het eerste leerjaar verdeeld over de drie afdelingen Bouwkunde, Elektrotechniek en Werktuigbouwkunde.

In het Plan van Scholen 1982-1984 zijn met het jaar 1982 als bekostigingsjaar opgenomen: een éénjarige afdeling Motorvoertuigtechniek aan de n.b. m.t.s. te Groningen en een vierjarige afdeling Elektrotechniek te verbinden aan de lagere, middelbare en hogere zeevaartschool te Den Helder, een vierjarige afdeling Fijnmechanische Techniek aan de r.-k. Scholengemeenschap m.t.o.-m.e.a.o. te Sittard. Zonder jaar van bekostiging zijn in het Plan genoemd de eenjarige afdeling Motorvoertuigtechniek aan de r.-k. m.t.s. te Bergen op Zoom en aan de n.b. m.t.s. te Utrecht.

De afdeling Fijnmechanische Techniek van de m.t.s. te Stadskanaal is begonnen met een

eerste klas met 22 leerlingen, zonder dat dit ten koste is gegaan van de andere afdelingen van deze school.

b. M.h.n.o. / m.s.p.o.

In het scholenplan 1981-1984 is opgenomen een school voor m.h.n.o., die voor het eerst in 1982 voor bekostiging in aanmerking komt.

III.2.2.2

Middelbaar technisch onderwijs

a. Algemeen

Ook in 1981 is bij het middelbaar technisch onderwijs de hoogst mogelijke aandacht geschonken aan het inspelen op de nieuwe technologische ontwikkelingen in het bedrijfsleven. Binnen het vak wiskunde is een aanvang gemaakt met het opnemen van een basisprogramma voor computerkunde in het eerste leerjaar van alle afdelingen. In de loop van het jaar zijn aan de scholen hiervoor goedkeuringen verleend voor de eerste aanschaf van de daartoe benodigde apparatuur. De aanvulling tot de volledige configuratie zal plaatsvinden in het kalenderjaar 1982. Deze fasering vloeide voort uit het krappe inventarisbudget voor het lopende jaar.

Tevens werden in het lopende jaar voorbereidingen getroffen voor een begin per 1 augustus 1982 met een vervolgdagcursus voor computertechniek voor afgestudeerde m.t.s.-ers in het bezit van het diploma van de afdeling Elektrotechniek. Deze cursussen zullen als proef starten aan de scholen te Ede, 's-Gravenhage (a.b.), Rotterdam (Chr. Huygens) en Helmond.

Het ligt in de bedoeling in de komende jaren te bezien of de leerstof eventueel als studierichting is onder te brengen in de reguliere vierjarige dagopleiding Elektrotechniek, studierichting Elektronica.

Evenals in de voorgaande jaren is met betrekking tot de examens in 1982 bij circulaire van 18 maart 1981, VO/LMB/MBO/1-81-010, bepaald, dat het examen aan alle afdelingen van de middelbare technische scholen drie verplichte en drie keuzevakken zal omvatten, terwijl voor de deelexamens in de keuzevakken wiskunde en natuurkunde gebruik dient te worden gemaakt van de opgaven, die worden opgesteld door de betreffende examencommissies in samenwerking met de inspectie m.t.o.

Het project 'Rendementsverbetering door differentiatie' met betrekking tot de bedrijfstechnische richting verheugt zich nog steeds in een groeiende belangstelling. Naast de acht projectscholen zijn er per 1 augustus 1981 29 volgscholen, waarvan er twaalf actief deelnemen aan het project.

De behandeling van de aanbevelingen van de in oktober 1980 gehouden conferentie is nog niet geheel afgerond.

De commercieel-technische differentiatie is met ingang van 1 augustus 1981 begonnen aan zeven projectscholen, terwijl acht scholen zich als volgschool (waarnemend en/of voorbereidend volgen) hebben opgegeven.

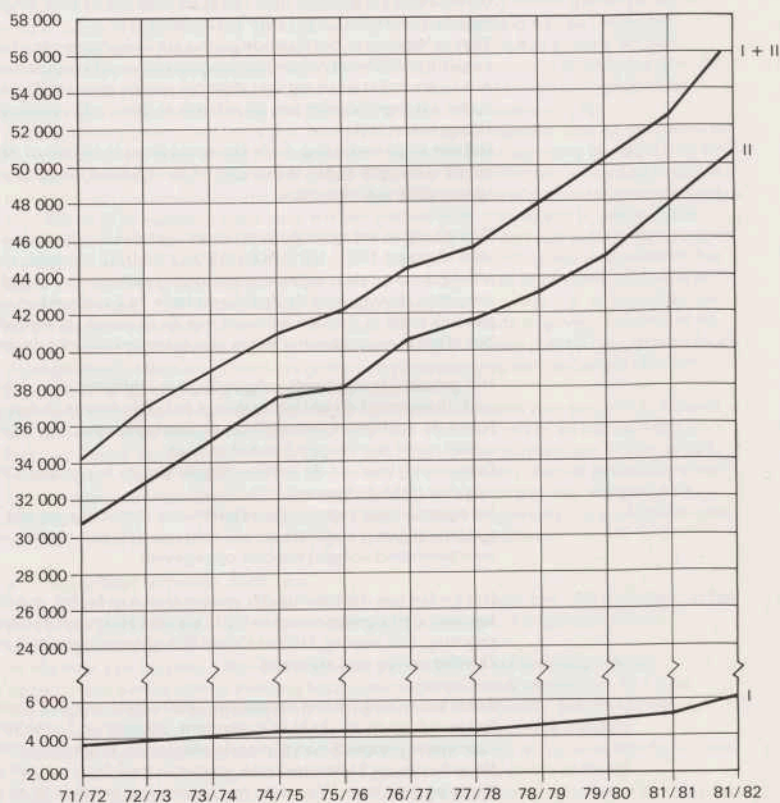
Het onderzoek naar de functie van amanuensis bij het m.t.o. is thans afgerond. De bevindingen terzake zullen in 1982 kunnen leiden tot een herziening van de bestaande regeling. Het overleg hierover in de Bijzondere Commissie voor het Georganiseerd Overleg is nog niet afgerond.

Zoals bekend zijn in het cursusjaar 1980/1981 vier m.t.s.-en, te weten de r.k.-m.t.s. te Helmond, de m.t.s.-Zuid te Rotterdam, de gem. m.t.s. te Vlissingen en de m.t.s. voor de Zaanstreek, respectievelijk met de afdelingen Werktuigbouwkunde, Procestechiek, Bouwkunde en Elektrotechniek gestart in de O-fase van het ontwikkelingsproject participierend leren. Van deze m.t.s.-en zijn inmiddels de m.t.s.-en Rotterdam-Zuid en Vlissingen begonnen aan het eerste jaar van uitvoering van het ontwikkelingsplan, terwijl de m.t.s. te Zaandam goedkeuring kreeg voor een verlenging van één jaar van de O-fase.

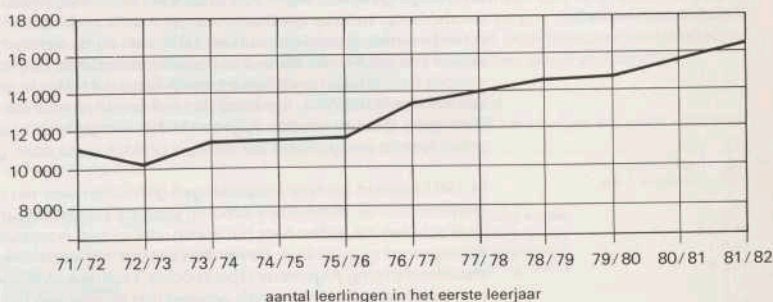
De r.k. m.t.s. te Helmond heeft gemeend, mede door het uitgebrachte advies van de ICP, zich te moeten terugtrekken uit het ontwikkelingsproject. Getracht zal worden deze opgevallende plaats met een andere m.t.s. op te vullen.
Ten behoeve van het participierend leren in het middelbaar technisch onderwijs werd onder auspiciën van de VMTS begin 1981 een platform opgericht, dat een onderdeel vormt van het m.b.o.-project, waarvoor medio september een landelijke coördinerende werkgroep (de CPL/MBO) in het leven werd geroepen. In deze werkgroep participeert ook de VMTS.

b. Statistische gegevens

De hiernavolgende grafiek geeft een beeld van de leerlingenaantallen bij de vak m.t.s.-en (I) en de dag m.t.s.-en (II) over het tijdvak cursusjaar 71/72 tot en met het cursusjaar 1981/1982.

Aan de 65 dag-m.t.s.-en met reguliere afdelingen studeerden 50 696 leerlingen, inclusief 8 319 praktikanen, terwijl aan de 13 vak-m.t.s.-en 5 952 leerlingen inclusief 1 134 praktikanen een middelbare opleiding kregen, zodat het totale aantal m.t.s.-leerlingen op 1 september 1981 56 648 bedroeg. Dit betekent een gemiddelde schoolgrootte van 780 leerlingen voor de dag-m.t.s. en 458 voor de vak-m.t.s.-en.

De toestroom tot het m.t.o. gaf in het afgelopen jaar weer een stijging te zien, waardoor het totale aantal eerstejaarsleerlingen ruim 16 200 bedroeg, d.i. 3% meer ten opzichte van 1980.

c. Huisvesting

In 1981 is het aantal leerlingen bij het m.t.o. toegenomen met meer dan 3 700 leerlingen. Dit houdt in dat voor vele scholen oplossingen gevonden moesten worden om deze grote toestroom op te vangen. Hoofdzakelijk kon dit gebeuren door het huren van lokalen en door in eigen beheer ruimten tot lokalen om te bouwen.

d. Inventaris

Voor zoveel mogelijk, zijn de aanvragen van de scholen voor leermiddelen gehonoreerd ten behoeve van micro-elektronica, computerkunde en bouwfysica. Na overleg met de scholen en inspectie heeft een gefaseerde invoering en een scherpe prioriteitenstelling plaatsgevonden. De vele huurlokaliteiten en de uitbreiding van gebouwen bij het m.t.o. die nieuw ingericht moesten worden, legden eveneens beslag op het beschikbare inventarisbudget. Een en ander is opgevangen door vervangingen uit te stellen en zoveel mogelijk van revisie gebruik te maken. Ook werd er een aanzet gegeven tot een studierichting Besturingstechniek, wat eveneens extra inventaris vraagt.

Met deze onderwijsvernieuwingen wordt getracht in te spelen op de maatschappelijke behoefte.

Verder vraagt de BT-differentiatie als gevolg van een bepaalde didactische aanpak meer leermiddelen. De doe-component speelt in deze bedrijfstechnische differentiatie een zeer belangrijke rol.

e. Avond-m.t.o.

In het cursusjaar 1981/1982 werden de avond-m.t.s.-en bezocht door bijna 2 800 leerlingen. De belangstelling voor het avond-m.t.o. vertoont nog steeds een lichte stijging.

f. Vervolg cursussen verbonden aan m.t.s.'en
Aan de ca. 40 vervolg cursussen namen in het cursusjaar 1981/1982 in totaal ongeveer 1 700 cursisten deel. Dit is ongeveer 100 cursisten meer dan vorig jaar. Een aantal nieuwe vervolg cursussen in de micro-elektronica en computerkunde trekt sterk aan. Het blijkt dat vele afgestudeerde m.t.s.'ers behoefte hebben kennis te nemen van de nieuwe technologieën.

III.2.2.4
*Middelbaar nautisch
onderwijs*

De tweejarige opleidingen voor stuurman en scheepswerktuigbouwkundige bij de kleine handelsvaart trekken goed aan, met dien verstande echter dat de opleidingen voor scheepswerktuigkundigen wat achterblijven bij de verwachtingen. Waarschijnlijk is dat te wijten aan het feit dat als vaarbevoegdheidsdiploma nog steeds het diploma als motordrijver kleine handelsvaart wordt uitgereikt. Het kennisniveau, vereist voor het laatstbedoeld diploma, ligt lager dan het kennisniveau van de huidige opleiding. Overigens dient te worden opgemerkt dat voor de leerlingen van bedoelde opleidingen onvoldoende gelegenheid aanwezig is praktijk op te doen gedurende de opleidingstijd.

In 1981 werden verdere besprekingen gehouden over het door de VMTS ontworpen leerplan voor de middelbare scholen voor scheepswerktuigkundigen, dat na invoering op deze scholen zal leiden naar het niveau dat vereist wordt voor het huidige diploma A als scheepswerktuigkundige. Bovendien bestaat het voornemen om op enkele scholen een afstudeerrichting Algemene Operationele Techniek in te voeren. Een en ander zou eventueel gerealiseerd kunnen worden met ingang van het schooljaar 1982/1983. De opleiding voor het Voorlopig Diploma als scheepswerktuigkundige zou dan gelijktijdig kunnen worden afgebouwd.

In 1981 bedroeg het totale aantal leerlingen 1 908.

III.2.2.5
M.h.n.o. / m.s.p.o.

De commissie, die het in 1977 begonnen project 'Inbouw OPM (opleiding pedagogisch medewerker) in de m.b.o.-opleidingen iw (inrichtingswerker) en kv/jv (kinderverzorging/jeugdverzorging)' heeft begeleid, heeft in 1981 haar werkzaamheden beëindigd. Zij is inmiddels opgeheven. Verwacht wordt, dat het eindrapport van deze commissie in 1982 zal verschijnen.

Op 27 maart 1981 is het ontwerp van Wet invoering middelbaar diensten-, gezondheids- en nijverheidsonderwijs (m.d.g.n.o.) bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend.

Bij de informatie, die hierover aan de scholen is toegezonden, was tevens een landelijk spreidingsplan m.d.g.n.o. gevoegd. Dit spreidingsplan zal fungeren als referentiekader, waaraan de verzoeken voor een m.d.g.n.o.-school en de daaraan te verbinden afdelingen voor het invoeringsplan respectievelijk het aanvullend plan een jaar later zullen worden getoetst.

In overleg met de vaste Commissie van Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer is besloten, dat de integrale invoering van het m.d.g.n.o. met één jaar wordt uitgesteld en nu zal ingaan op 1 augustus 1984. De oorzaak daarvoor is gelegen in de omstandigheid, dat een aantal werkzaamheden van voorbereidende en uitvoerende aard zoveel tijd vergt, dat invoering per 1 augustus 1983 niet haalbaar werd geacht.

Met het oog op de behandeling van de reeds ingediende en nog in te dienen aanvragen voor scholen en afdelingen m.d.g.n.o. is in 1981 een ambtelijke projectgroep ingesteld. Deze projectgroep zal de aanvragen beoordelen op hun ontvankelijkheid ten aanzien van vorm- en procedurevereisten en op de bestuurlijke, schoolorganisatorische en huisvestingsaspecten die samenhangen met de aanvragen.

De begeleidingscommissie m.b.o.-v. heeft in 1981 haar eerste interim-advies uitgebracht. In dat advies wordt o.a. bepleit de duur van de opleiding m.b.o.-v. (p) te verlengen tot vier jaar. Het overleg tussen de Departementen van V en M en van O en W over de te nemen beleidsbeslissingen ten aanzien van dit interim-advies duurt nog voort.

b. Statistische gegevens

Op 1 augustus 1981 waren er 214 scholen waaraan afdelingen voor middelbaar h.n.o. waren verbonden en 33 scholen voor middelbaar s.p.o. met volledig dagonderwijs. Van de scholen met m.n.h.o.-afdelingen waren er 47 zelfstandige scholen voor m.h.n.o., die in het algemeen zijn ontstaan door ontkoppeling van het l.h.n.o. Van de 33 scholen voor m.s.p.o. hebben in 1981 zes scholen, te weten de vier centrale instituten voor opleiding tot sportleid(st)ers (c.i.o.s.) en de twee scholen voor bezigheidstherapie de 'oude stijl'-opleidingen afgebouwd. Aan deze scholen zijn thans uitsluitend opleidingen verbonden in het kader van de herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o., te weten de opleidingen m.b.o.-SB (sport en beweging) resp. m.b.o.-AB (activiteitenbegeleiding). Naast de scholen met m.h.n.o.-afdelingen waren er bovendien twaalf zelfstandige cursussen voor opleiding tot apothekersassistent. Cursorisch m.s.p.o. werd gegeven in 77 plaatsen in het land. De afdelingen van het m.h.n.o. werden bezocht door 41 121 leerlingen als volgt verdeeld:

afdeling / opleiding	aantal leerlingen op 1 augustus 1981	
interim algem. schakelopl.	1-jarig model	1 622
idem	2-jarig model	14 829
kinderverzorging / jeugdverzorging	2-jarig model	1 012
idem	3-jarig model	9 557
kostuumnaaien		1 819
couture		432
vormingsklas		2 454
vooropl. hoger beroepsonderw. (v.h.b.o.)		4 813
huishoudkunde (m.b.o.-CD)		1 873
apothekersassistent		2 509
doktersassistent		153
tandartsassistent		48

De opleidingen van het m.s.p.o. werden bezocht door 17 065 leerlingen. Deze zijn als volgt te specificeren:

<i>I. Volledig dagonderwijs</i>	
opleiding tot gezinsverzorgende	1 840
opleiding tot bejaardenverzorgende	1 940
sociaal agogische beroepen	915
<i>II. Cursorisch (part-time) m.s.p.o.</i>	
opleiding tot gezinsverzorgende	581
agogische beroepen (incl. opleidingen uitgaande van de stichting voor opleiding tot Sociale Arbeid te Haarlem en van de Kath. Leergangen te Tilburg)	10 850
bezigheidstherapie	939

Het aantal leerlingen dat de projecten m.h.n.o. / m.s.p.o. nieuwe stijl bezocht, bedroeg 10 459, als volgt te specificeren:

activiteitenbegeleiding	1 325
assisterende beroepen in de gezondheidszorg	1 480
huishoudtechnische sector	308
mode en kleding (incl. scholen voor mode en kleding)	1 433
sociaal-agogisch I	569
sociaal-agogisch II	1 311
sport en beweging	1 104
verzorgende	1 576
verpleegkundige (incl. m.b.o.-v. oude stijl)	1 353

III.2.2.6

*Middelbaar economisch en
administratief onderwijs,
middelbaar
middenstandsonderwijs*

a. M.e.a.o.

Een aantal (al dan niet aangepaste) voorstellen gedaan door de Stuurcommissie m.e.a.o. in haar eerste rapport, publikatie nr. 3 van maart 1979, is omgezet in voorstellen tot wijziging van het Besluit m.e.a.o. (Stbl. nr. 390 van 30 juli 1968) en het Eindexamenbesluit m.e.a.o. (Stbl. nr. 670 van 2 december 1971) die in 1981 aan de Onderwijsraad en de zgn. artikel 3-organisaties voor advies zijn aangeboden. Het betreft o.a. de invoering van enige nieuwe vakken in het middelbaar economisch en administratief onderwijs, te weten wiskunde, informatica, assurantie, distributie en vervoer (één vak). Verder zullen enige naamswijzigingen worden doorgevoerd. Inmiddels (oktober 1981) is door de Stuurcommissie m.e.a.o. een tweede rapport aan de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen aangeboden. Het ligt in de bedoeling zo spoedig mogelijk met een beleidsnotitie te komen en deze in de CCOO (OVO) te brengen.

Het onderzoek, dat door het Nederlandse Research Instituut voor Recreatie en Toerisme (NRIT) te Breda wordt verricht ten aanzien van het toeristisch onderwijs is nog niet afgerond. Aan de hand van de resultaten van dit onderzoek en van het uit te brengen eindrapport van de Begeleidingscommissie Toerisme zal bezien worden hoe het toeristisch onderwijs verder gestalte moet krijgen.

b. M.m.o.

De scholen voor m.m.o. zijn in de gelegenheid gesteld over te gaan tot de invoering van een opleiding gericht op de A-eisen van de Vestigingswet Detailhandel onder de naam m.m.o.-bd (middelbaar middenstandsonderwijs-brancher differentiatie). Met de uitwerking van leerplannen voor deze m.m.o.-bd is een begin gemaakt. Het ligt in de bedoeling dat in het jaar 1984 voor het eerst examen kan worden afgelegd in deze brancher-differentiatie.

Op 11 mei 1981 heeft de officiële installatie plaatsgevonden van de Gemeenschappelijke Adviescommissie Detailhandelonderwijs (GADO) door de staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen. Het betreft hier een adviescommissie voor de ministers van onderwijs en wetenschappen en van economische zaken.

Zowel het onderwijs als het bedrijfsleven participeren in deze commissie. Een gevolg van de totstandkoming van deze commissie is, dat de Stuurcommissie Ondernemersonderwijs per 30 juni 1981 is opgeheven.

Verder is op 12 mei 1981 door de staatssecretarissen van onderwijs en wetenschappen en van economische zaken de Beleidsnota (detail)handelonderwijs aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden. Deze nota zal in 1982 worden behandeld (zie ook onder cursorisch middenstandsonderwijs).

c. Middelbaar horeca onderwijs

Met de ontwikkeling van een volledig leerplan voor het middelbaar horeca-onderwijs is de Werkgroep Middelbaar Horeca-onderwijs nog steeds bezig. Deze werkgroep is samengesteld uit deskundigen uit de onderwijssector en het bedrijfsleven.

d. Cursorisch middenstandsonderwijs

De in 1980 in het vooruitzicht gestelde Beleidsnota (detail)handelonderwijs is in mei 1981 aangeboden aan de vaste Commissies voor 'Midden- en Kleinbedrijf' en voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer. De reactie van die zijde wordt in 1982 verwacht.

In de beleidsnota worden verbeteringen voorgesteld vooral met betrekking tot het cursorisch middenstandsonderwijs, terwijl tevens het voornemen wordt aangekondigd tot het instellen van een Gemeenschappelijke Adviescommissie Detailhandelonderwijs. Deze GADO, die in 1981 haar eerste bijeenkomsten heeft gehad, is enerzijds een adviserend orgaan voor de Ministeries van Economische Zaken en van Onderwijs en

Wetenschappen, en anderzijds een platform voor het samenbrengen van opvattingen uit het onderwijsveld en het bedrijfsleven.

e. Statistische gegevens

Het aantal scholen voor m.e.a.o. is per 1 augustus 1981 uitgebreid van 62 tot 64. De nieuwe scholen zijn gevestigd te Assen (n.b.) en te Raalte (r.-k.).

Het aantal scholen voor m.m.o. is van 34 op 35 gekomen.

De nieuwe school is gevestigd te Deventer (gem.).

De nieuwe scholen zijn alle opgenomen in scholengemeenschappen.

Het aantal scholengemeenschappen m.e.a.o.-m.m.o. bedraagt thans 16.

Aantallen scholen, cursussen en leerlingen	schooljaren	
	1980/1981 ¹	1981/1982 ²
A. Middelbaar middenstandsonderwijs		
a. middelbare detailhandelsscholen		
aantal scholen	34	35
aantal leerlingen	8 871	10 417
b. middelbaar slagersvakonderwijs		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	261	257
c. middelbaar horeca-onderwijs		
aantal scholen	8	8
aantal leerlingen	2 211	2 638
d. middelbaar textielhandelsonderwijs		
aantal scholen	1	1
aantal leerlingen	82	72
B. Middelbaar economisch en administratief onderwijs		
dagscholen voor m.e.a.o.	62	64
aantal scholen	25 130 ³	27 618 ³
aantal leerlingen		
C. Cursussen voor middenstandsonderwijs		
Algemene handelskennis (volledig bekostigd):		
instellingen	10	10
cursusplaatsen	145	146
leerlingen	8 500	8 297
Vakbekwaamheidscursussen (volledig bekostigd):		
instellingen	19	19
cursusplaatsen	242	251
leerlingen	17 353	16 648
Vakbekwaamheidscursussen (gedeeltelijk bekostigd):		
instellingen	8	9
cursusplaatsen	58	96
leerlingen	4 600	4 804
Applicatiecursussen voor gevestigde en / of aanstaande ondernemers (volledig bekostigd):		
instellingen	2	2
cursusplaatsen	15	9
leerlingen	641	523
D. Cursus voor economisch en administratief onderwijs (Toerisme) gedeeltelijk bekostigd:		
instellingen	1	1
cursusplaatsen	3	3
leerlingen	278	295

1 Opgave CBS, definitieve telling.

2 Opgave CBS, voorlopige telling.

3 Leerlingen van het gemeenschappelijke eerste leerjaar van scholengemeenschappen m.e.a.o.-m.m.o. zijn geteld bij het m.m.o.

Onderafdeling III.3 — Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren

III.3.1 Algemeen

III.3.1.1

*De experimenten
participatie-onderwijs en
samenwerkingsprojecten*

In 1981 hebben de deelnemers aan de experimenten participatie-onderwijs gewerkt volgens de projectplannen voor de periode 1979 t/m 1983. In deze projectplannen lag, sterker dan voorheen, de nadruk op de ontwikkeling van beroepsopleidende programma's in volledig dagverband. De experimenten bezinnen zich erop hoe zij de resultaten van de experimenteerperiode kunnen overdragen aan het reguliere onderwijsveld, in het bijzonder aan de proefprojecten kort-m.b.o. De deelname van de experimenten aan de landelijke ontwikkelingsgroepen is met het oog op deze overdracht van groot belang. Van de vijf experimenten zijn er drie nauw verbonden met een proefproject kort-m.b.o.

III.3.1.2

*De proefprojecten
kort-m.b.o.*

a. Algemeen

In 1981 hadden 26 volletijd-proefprojecten ongeveer 5 720 leerlingen. Vijf projecten zijn per 1 augustus voor het eerst begonnen met de uitvoering van het programma. In 1981 heeft geen kwantitatieve uitbreiding plaatsgehad van het aantal toe te laten leerlingen.

b. Onderwijskundige voortgang

De Voorlopige Landelijke Onderwijskundige Coördinatiegroep (VLOG) verzorgt de onderwijskundige coördinatie van de volletijd-proefprojecten kort-m.b.o. De leerplanontwikkeling van de proefprojecten vindt op landelijk niveau plaats binnen de Landelijke Ontwikkelingsgroepen (LOG-en). De tweede reeks voorlopige opleidingsleerplannen, ontwikkeld door deze LOG-en, kwam in 1981 gereed. Nadat in 1980 door een voorlopige werkgroep advies was uitgebracht over de structuur van de beroepsopleidingen in het kort-m.b.o., is in de tweede helft van 1981 een breder samengestelde Werkgroep Structuurschema Kort-m.b.o. ingesteld. Deze werkgroep heeft tot taak te adviseren inzake een structuurschema dat ten minste omvat een indeling in afdelingen, de per afdeling te onderscheiden differentiaties en een voorstel voor een doorstromingsregeling. Ook zal de werkgroep een indicatie geven van de eindtermen van de verschillende opleidingen c.q. differentiaties.

c. Proefprojecten deeltijd kort-m.b.o.

In het voorjaar van 1981 is een concept-besluit tot stand gebracht, dat een regeling bevatte van een proefneming inzake de integratie van vormingswerk en beroepsbegeleidend onderwijs. Dit concept is aan de betrokken organisaties en aan de Onderwijsraad voor advies gezonden. Op 4 maart 1981 is het bovendien aan de orde geweest in de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer. Uit de behandeling en de ontvangen adviezen is gebleken, dat de voorstellen, in het concept-besluit verwoord, de meest betrokkenen voorshands te ver gingen. Het concept-besluit is toen voor hernieuwd overleg gezonden naar het Voorlopig Overlegorgaan voor het Onderwijs aan Werkende Jongeren. Een werkgroep uit dit overlegorgaan heeft de materie integraal bestudeerd en op 21 december 1981 aan het overlegorgaan gerapporteerd.

d. Commissie Spreiding en Situering (CSS)

Ten behoeve van de spreiding van de nieuwe onderwijsvoorziening heeft de CSS aan het einde van 1981 een interim-rapport uitgebracht.

*II.3.1.3
Project Herziene Opleiding
en Examen (HOE)*

De Stichting Vakopleiding Bouwbedrijf is in 1977 een project begonnen om de primaire opleiding Timmeren in het leerlingwezen te verbeteren met als doel de inrichting van de praktijkopleiding en die van het daarbij behorende begeleidende onderwijs meer op elkaar af te stemmen. In 1981 is een evaluatieverslag verschenen waarin de aanbeveling wordt gedaan het HOE-systeem integraal in te voeren voor de opleidingen Timmeren en Metselen.

*III.3.1.4
Het Mantelproject*

Het Mantelproject heeft tot doel het ontwikkelen van een instrumentarium, waarmee alle relevante aspecten uit de beroepspraktijk, die te realiseren zijn via onderwijs, op een zodanige wijze worden 'gemeten' dat zij kunnen leiden tot hanteerbare eindtermen van beroepsonderwijs. Het project is in 1979 begonnen en bestaat uit een aantal opeenvolgende fasen. Na de oriëntatiefase volgde de voorbereidingsfase, die in april 1981 werd afgesloten. In de voorbereidingsfase is een schets tot stand gebracht van de aanpak voor de beroepen en functie-analyse, zoals die in het project wordt ontwikkeld. Voorts is een relatie gelegd met de literatuur over de onderwijsdoelen en met de toekomstige ontwikkelingen in het beroepenveld. Tot slot is in deze fase een stappenplan opgesteld van de uitvoering van de analyse in de daarop volgende en laatste fase, die in april 1981 aanving.

*III.3.1.5
Regionale Contactcentra
Onderwijs-Arbeid (COA)*

Met de oprichting van regionale contactcentra wordt primair beoogd een platform van overleg en samenwerking tot stand te brengen dat initieel, stimulerend en coördinerend kan werken met betrekking tot activiteiten en werkzaamheden op het gebied tussen school- en arbeidswereld. Over de plannen tot realisering van COA's is in 1981 verder overleg gevoerd met o.a. de sociale partners en de onderwijsorganisaties die in het VOWJ en het OVO zijn vertegenwoordigd.

*III.3.1.6
WSW-jongeren
(WSW = Wet Sociale
Werkvoorziening)*

Eind februari 1981 verscheen de concept-beleidsnotitie naar aanleiding van de voorstellen die daartoe in de onderzoeksrapportage van het Hoogveld Instituut waren gedaan. Op 12 maart werd over de notitie overleg gepleegd in het Voorlopig Overlegorgaan voor het Onderwijs aan Werkende Jongeren. Op 2 april werd met de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal kort van gedachten gewisseld over de personele consequenties van de in de concept-beleidsnotitie opgenomen voornemens. Op 27 april werd in de Centrale Commissie voor Onderwijs Overleg over de beleidsnotitie gesproken. Vervolgens werd de notitie - nadat ook advies van de Onderwijsraad was verkregen - op 28 april in definitieve vorm aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden. Het werd duidelijk in de beleidsnotitie dat de - structurele en conjuncturele - middelen onttrokken om de gewenste extra personele middelen ten behoeve van het werken met de 'WSW-jongeren' in het vormingswerk voor jeugdigen ter beschikking te stellen. Na interventie van de Tweede Kamer in een korte gedachtenwisseling op 29 april kon op 14 mei aan de Voorzitter van de Kamer bericht worden, dat de faciliteiten die toen beperkt van omvang waren, tot 1 augustus 1982 veiliggesteld zouden kunnen worden. Het parlement was in de gelegenheid om de kwestie van gelden voor de financiering van een structureel personeelbeleid aan de orde te stellen tijdens de behandeling van de begroting voor het dienstjaar 1982.

*III.3.1.7
Schakelcursussen*

Gedurende het cursusjaar 1980/1981 verzorgden 25 streekscholen voor beroepsbegeleidend onderwijs in totaal 110 schakelklassen voor jeugdige werklozen, waaraan $\pm 2\,500$ cursisten hebben deelgenomen. Er was een toename ten opzichte van het voorgaande cursusjaar met 34 cursussen en ± 700 cursisten. In het cursusjaar 1981/1982 is het aantal uitgebreid tot 145.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.3 Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren

III.3.2

Van de extra 35 cursussen waren er 21 speciaal bedoeld voor cursisten van culturele minderheidsgroeperingen, terwijl wat betreft de overige 14 cursussen de nadruk werd gelegd op 16-18-jarige ongediplomeerde schoolverlaters.
Met ingang van het cursusjaar 1981/1982 zijn consultants van de regionale organen van het leerlingwezen ingeschakeld bij de voorlichting en de begeleiding van de cursisten. Dit is gebeurd met het doel de GAB's te ontlasten.

III.3.2 Statistische gegevens

Het aantal leerlingen in de experimenten en samenwerkingsprojecten ontwikkelde zich volgens de onderstaande tabel.

Aantal Samenw. (8)(7)5 proj.	76/77	77/78	78/79	79/80	80/81	81/82*
Totaal II.	1 545	1 850	1 786	1 912	1 205	1 134
M	626	862	835	871	462	463
V	919	988	951	1 041	743	671
aantal deeln. uren	19 563	22 721	20 636	21 175	15 220	15 231
Experimenten 5						
Totaal II.	877	908	1 608	1 487	1 627	2 066
M	395	381	544	497	696	946
V	482	527	1 064	990	931	1 120
aantal deeln. uren	17 824	19 703	28 177	26 412	32 397	46 015

* Voorlopige gegevens.

III.3.2.1
Experimenten
participatie-onderwijs en
samenwerkingsprojecten

III.3.2.2

Proefprojecten kort-m.b.o.

Kort-m.b.o. Opleidings- gebieden	Administratief	Bouw/Hout	Consumptief	Detail	Elektro	Grafische Techn.	Installatie Techn.	Landbouw	Metaal	Motorvoert. Techn.	Uiterlijke Verz.	Verkeer/Vervoer	Verzorg. beroepen	DEVA	Procestechiek	Huishoudtechniek	totaal aantal deelnemers niet inbegrip van de O en S programma's 1-11-81
006 Den Bosch	x	x							x				x				202
007 Groningen	x				x			x		x			x				225
009 Friesland	x	x		x	x				x	x			x				326
014 Emmeloord	x	x			x								x				185
016 Veenendaal	x	x		x					x				x				210
021 Amsterdam	x			x	x				x				x				300
023 Leiden	x			x			x	x	x								128
025 Den Haag	x		x	x	x					x							234
027 Rotterdam PC	x		x	x	x						x						215
042 Doetinchem		x		x	x				x				x				184
044 Helmond	x	x		x	x				x						x		189
054 Heerlen	x	x							x	x			x		x		267
058 Venlo	x	x		x			x		x		x						247
066 De Kempen	x	x							x		x						205
076 Zaanstreek	x			x					x				x				236
077 Deventer	x	x							x	x			x				238
079 Rotterdam BN	x			x			x			x						x	138
081 Twente	x	x	x	x	x				x						x		317
083 Dordrecht	x	x		x					x				x				192
085 Eindhoven	x	x	x	x					x								145
092 Appingedam	x	x			x				x			x					107
093 Arnhem	x	x	x	x					x	x	x		x				251
095 Emmen	x		x				x		x								209
104 Zeeland	x		x	x					x		x		x				263
106 IJmond	x		x		x				x			x					229
120 Breda	x		x				x		x	x			x				279
Totaal																	5 721
Exp. Amsterdam											x		x				
Exp. Emmen	x		x	x	x		x			x			x				
Exp. Hengelo	x	x	x	x	x				x	x					x		
Exp. Roermond		x	x	x	x		x		x	x							
Exp. Tilburg	x				x		x		x	x	x						

III.3.2.3

Het leerlingwezen

Gedurende 1981 zijn de ontwikkelingen en vernieuwingen van de opleidingen in het leerlingwezen verder voortgegaan.

Er werden vier totaalprogramma's vastgesteld en tien programma's in behandeling genomen.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.3 Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren III.4 Onderwijs voor volwassenen

III.3.2 III.4.1

Onderstaande tabel laat de ontwikkeling zien van het leerlingaantal en het aantal in de te onderscheiden onderwijssectoren betrokken instituten (-).

	79/80	80/81	81/82
Streekscholen	(31)	(31)	(31)
totaal II.	64 328	68 068	66 476
M	53 864	56 812	54 750
V	10 464	11 256	11 726
L.b.o.-scholen	(193)	(71) ²	(59)
totaal II.	22 965	15 295	10 389
M	21 245	13 502	9 699
V	1 720	1 793	690
H.n.o.-scholen	(44)	(50)	(56)
totaal II.	4 508	4 798	6 170
M	293	190	185
V	4 215	4 608	5 985
Avondscholen (l.t.o.)	(29)	(18) ²	(16)
totaal II.	4 074	2 481	2 819
M	3 803	1 906	2 417
V	271	575	402
Overig	(6)	(7)	(12) ³
totaal II.	1 415	1 137	4 398
M	1 350	999	4 112
V	65	138	286
totaal scholen	(303)	(177)	(174)
totaal aant. II.	97 290	91 779	90 252
M	80 555	73 409	71 163
V	16 735	18 370	19 089

¹ Voorlopige uitkomst.

² Daling door overdracht lascursussen naar VO/LMB.

³ Stijging door herordening van bestand.

Het aantal afgesloten leerovereenkomsten

	primaire opleiding	voortgezette opleiding	totaal
1-1-'79	50 574	13 243	63 817
1-1-'80	57 935	14 402	72 337
1-1-'81	58 425	15 916	74 341

III.3.2.4 Vormingswerk voor jeugdigen

Ontwikkeling van de aantallen deelnemers

In het aantal deelnemers was in 1981 een lichte daling te constateren ten opzichte van voorgaande jaren. Zie onderstaande tabel.

	1979/'80		1980/'81		1981/'82*	
	M	V	M	V	M	V
LOVWJ	8 532	9 832	8 627	9 401	8 639	8 819
LOCV	1 132	2 094	1 302	2 128	1 335	2 151
	9 664	11 926	9 929	11 529	9 974	10 970
Totaal	21 590		21 458		20 944	

* Voorlopige uitkomst.

Het aantal vormingsinstituten bij de Landelijke Organisatie voor Christelijk Vormingswerk (LOCV) daalde van 27 naar 26.

Het deelnemersaantal steeg van 3 430 naar 3 486. Het aantal vormingsinstituten bij de Landelijke Organisatie Vormingswerk Werkende Jongeren (LOVWJ) is gedaald van 137 naar 135. Het deelnemersaantal daalde van 18 028 naar 17 458. Er zijn thans 39 nevenvestigingen waarvan 29 door LOVWJ-instellingen worden beheerd en 10 door LOCV-instellingen.

De daling van het aantal instituten is als volgt te verklaren.

1 vormingsinstituut is opgeheven en nevenvestiging geworden

1 vormingsinstituut is gesloten

1 nevenvestiging is dependance geworden en 8 nevenvestigingen zijn opgeheven

1 vormingsinstituut is niet begonnen.

Het aantal WSW-jongeren dat een vormingsprogramma volgt, is licht gedaald zoals uit onderstaand overzicht blijkt.

Aantal WSW-deelnemers

	1979/'80 ²		1980/'81 ²		1981/'82 ¹	
	M	V	M	V	M	V
LOVWJ	1 634	995	1 615	1 073	1 532	932
LOCV	102	86	92	59	86	47
	1 736	1 081	1 707	1 132	1 618	979
Totaal	2 817		2 839		2 597	

¹ Eigen telling.

² CBS gegevens.

Onderafdeling III.4 — Onderwijs voor volwassenen

III.4.1 Algemeen

III.4.1.1

*Avondscholen en
dag-avondscholen /
-scholengemeenschappen
voor v.w.o., h.a.v.o.,
m.a.v.o., m.e.ä.o.*

In 1981 werd een voorziening getroffen voor de bij de dagscholen voor v.w.o., h.a.v.o., en m.a.v.o. voor het eindexamen afgewezen kandidaten, die hun studie niet kunnen of willen voortzetten aan de dagscholen.

Zij kunnen verzoeken voor elke voldoende op hun cijferlijst een bewijs van vrijstelling te ontvangen, waarna zij door het afleggen van deel-eindexamens waarvoor certificaten worden uitgereikt, alsnog een diploma kunnen verwerven. Deze aanvullende examens kunnen zij aan een avond- en/of dag-avondschool afleggen ofwel zij kunnen een staatsexamen afleggen. Met betrekking tot het inspectoraal toezicht op de avondscholen vond een wijziging plaats. Vanaf 1 augustus 1981 zijn zeventien inspecteurs met dit toezicht belast, te weten twaalf uit de VO/AV-inspectie en vijf uit de VO/OV-inspectie.

III.4.1.2

Schriftelijk onderwijs

Een begin werd in 1981 gemaakt met een serie herhalingsonderzoeken naar de kwaliteit van schriftelijke cursussen om na te gaan of de uitkomsten van eerdere deskundigen-onderzoeken hebben geleid tot de gewenste bijstelling van cursussen. Begonnen is met de opleidingen voor de staatsexamens v.w.o., h.a.v.o. en m.a.v.o. De werkgroep die zich bezighoudt met de studie of het mogelijk is nieuwe staatsexamens in te stellen, waarvoor de particuliere instellingen kunnen gaan opleiden, is begonnen met het opstellen van een Staatsexamenbesluit m.e.a.o. Bezien zal worden of en, zo ja, in hoeverre de erkende instellingen voor schriftelijk onderwijs kunnen worden betrokken bij de organisatie van dit examen.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.4 Onderwijs voor volwassenen

III.4.1 III.4.2 III.4.3 III.4.4

Nadat in 1980 de werkzaamheden ter voorbereiding van een nieuwe onderwijskundige opzet van het examen Staatspraktijkdiploma (SPD) waren afgerond, werden in 1981 de resultaten hiervan neergelegd in een nieuw SPD-besluit. Een en ander geschiedde in goed overleg met de SPD-staatsexamencommissie, het Nederlands Genootschap van Opleiders voor comptabele en economische examens (NGO) en de Vereniging van Instellingen voor Schriftelijk Onderwijs (VISO). Het nieuwe besluit verschijnt in 1982 in het Staatsblad.

In 1982 werd een regeling van kracht waardoor minder draagkrachtige deelnemers aan verschillende soorten van voortgezet onderwijs een tegemoetkoming in de studiekosten kunnen ontvangen. Schriftelijk studerende die zijn ingeschreven bij een erkende instelling en die een opleiding volgen die haar pendant heeft in het bekostigde onderwijs - zoals de opleidingen voor de staatsexamens v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. - komen hiervoor eveneens in aanmerking.

III.4.1.3 *Vormingsinstituten voor jonge volwassenen (VJV)*

Op 25 november 1981 viel het besluit tot decentralisatie van deze werksoort. Het principe-besluit hiertoe werd eerder in de Beginselennota Volwassenen-educatie opgenomen. Het VJV zal onder de werkingssfeer van de Kaderwet specifiek welzijn (KSW) worden gebracht, wat bij de inwerkingtreding van de KSW door middel van de Invoeringswet zal worden geëffectueerd.

De komende jaren zal met het VJV overleg worden gevoerd over de consequenties van dit besluit. Vooruitlopend op de volledige decentralisatie zijn met ingang van 1 januari 1982 zes instituten betrokken bij de experimenten van de Stuurgroep ontwikkelingsprojecten.

III.4.1.4 *Open School*

In het kader van het Ontwikkelingsbeleid Volwassenen-educatie zijn in 1980 dertig projecten Introductie Open School-Werkwijze begonnen. Deze projecten worden bezocht door volwassenen en jong-volwassenen vanaf zeventien jaar. Zij moeten kunnen lezen en schrijven en moeten aansluitend op de lagere school niet meer dan twee jaar voortgezet onderwijs hebben gevolgd. Er wordt in deze projecten gewerkt aan een samenhangende ontwikkeling van kennis en inzicht, vaardigheden en affectieve mogelijkheden. Hieraan wordt gestalte gegeven door een geïntegreerd aanbod van vorming en onderwijs. Het Raamplan voor Open School-werk dient hierbij als uitgangspunt.

De veertien lokaties van de Stichting Proefprojecten Open School zijn per 31 juli 1981 beëindigd. In alle stedelijke en regionale lokaties waar deze actief zijn geweest worden de werkzaamheden binnen Introductieprojecten Open School-Werkwijze gecontinueerd; dit geldt (nog) niet voor het project te Venray, dat wellicht met ingang van het cursusjaar 1982-1983 van start zal gaan.

Op grond van de circulaire IPV-001A van 2 december 1980 kunnen de dertig gegunde projecten aanspraak maken op een aantal faciliteiten, te weten twee formatieplaatsen en een bedrag voor diverse kosten van maximaal f 100.000.

Noord-Holland	Schagen, Hoorn e.o., Amsterdam-Noord, Amsterdam beneden het IJ, Amstelland
Zuid-Holland	Leiden, Vlaardingen, Voorne/Putten/Rozenburg, Hoeksche Waard, Goeree/Overflakkee
Zeeland	De Bevelanden
Noord-Brabant	Rosendaal e.o., Tilburg, Helmond
Limburg	Venlo e.o., Maastricht, Oostelijke mijnstreek
Gelderland	Harderwijk, Doetinchem
Overijssel	Enschede, Zwolle e.o., regio Haaksbergen
Drenthe	Emmen
Friesland	Leeuwarden, Z.W.-Friesland, Friesland en regio Drachten
Groningen	Stad Groningen, streekraad Oost-Groningen
Zuidelijke IJssel-meerpolders	Lelystad

III.4.2 Planning

Het aantal avondscholen en dag-avondscholen(-gemeenschappen) voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en m.e.a.o. werd in 1981 uitgebreid met drie avondathenea - waarvan één scholengemeenschap atheneum-m.e.a.o. - en één avond-h.a.v.o. en één avond-m.a.v.o. Voorts werden nog drie VJV-instituten onder subsidieverband gebracht.

III.4.3 Wetgeving

Een ambtelijke werkgroep is begonnen met de voorbereiding van een wettelijke regeling op basis waarvan (ongesubsidieerde) particuliere instellingen voor mondeling onderwijs door de minister van onderwijs en wetenschappen kunnen worden erkend; dit naar analogie van de Wet erkenning instellingen schriftelijk onderwijs. In een latere fase zullen hierbij de andere belanghebbende departementen, de Vereniging van erkende Instellingen voor Schriftelijke Onderwijs (VISO) en de Vereniging Buitenscholen Mondeling Onderwijs (VBMO) worden betrokken.

Na intensief overleg met de landelijke organisatie van het VJV, de Landelijke Organisatie Vormingswerk voor Jonge Volwassenen werd tegen het einde van 1981 een definitieve vorm gevonden voor het zgn. interim-subsidiesysteem. De 'Nadere regeling VJV' treedt met ingang van 1 januari 1982 in werking. Qua vorm en inhoud sluit de nieuwe regeling beter aan bij de nog steeds geldende Rijksregeling subsidiëring vormingswerk leerplichtvrije jeugd 1964. Zij bevat bovendien een aantal belangrijke verbeteringen zoals o.a. de legalisering van het werken overdag, een verbeterde formatieregeling voor de kleinere instituten en verbeterde mogelijkheden voor inventarisaanschaf bij de start van een VJV-instituut en kosten van groot onderhoud.

III.4.4 Statistische gegevens

Overzicht van het aantal leerlingen per vak in september 1981 ten opzichte van september 1980 dag- en avondonderwijs v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en m.e.a.o.

		aantal leer- lingen per 15-9-1981 nominaal	aantal leer- lingen per 15-9-1980 nominaal	stijging van het aantal leerlingen nominaal	stijging in %
v.w.o. (incl. gemeenschap- pelijk ljr. v.w.o.-h.a.v.o.)	1.	6 525	3 274	3 251	99,30
	2.	4 437	2 685	1 752	65,25
	3.	2 088	1 640	448	27,31
	4.	1 353	1 058	295	27,88
	5.	754	520	234	45,00
	6.	10 193	10 364	-/- 171	-/- 1,65
	7.	163	39	124	317,95
	8.	15	7	8	114,29
	9.	-	-	-	-
	10.	-	1	-/- 1	-
		25 528	19 588	5 940	30,33
h.a.v.o.	1.	2 100	1 831	269	14,69
	2.	2 185	1 744	441	25,29
	3.	1 029	934	95	10,17
	4.	629	586	43	7,34
	5.	275	355	-/- 80	-/- 22,54
	6.	3 873	4 380	-/- 507	-/- 11,58
	7.	80	9	-/- 71	-/- 788,89
	8.	10	-	10	-
	9.	1	-	1	-
	10.	1	-	1	-
		10 183	9 839	344	3,49

**AFDELING III
VOORTGEZET
ONDERWIJS**

**III.4 Onderwijs
voor volwassenen
III.5 Werkgelegenheid
voor leraren in het
voortgezet onderwijs**

**III.4.4
III.4.5
III.5.1
III.5.2**

m.b.v.o.	1.	25 027	21 145	3 882	18,36
	2.	21 725	20 922	803	3,84
	3.	7 282	7 076	206	2,91
	4.	5 124	5 475	-/-	6,41
	5.	1 872	1 713	159	9,28
	6.	17 593	21 438	-/-	17,94
	7.	320	308	12	3,90
	8.	47	32	15	46,88
	9.	4	7	-/-	42,86
	10.	1	-	1	-
		78 995	78 116	879	1,13
m.e.a.o.	1.	4 304	3 099	1 205	38,88
	2.	1 943	2 167	-/-	10,34
	3.	1 800	1 248	552	44,23
	4.	2 305	1 788	517	28,91
	5.	715	552	163	29,53
	6.	2 043	1 607	436	27,13
	7.	44	24	20	83,33
	8.	11	7	4	57,14
	9.	-	3	-/-	-
		13 165	10 495	2 670	25,44
Totaal generaal		127 871	118 038	9 833	8,33

In 1981 is het aantal leerlingen met $\pm 8\%$ toegenomen. Aan deze vorm van onderwijs nemen nu 127 800 leerlingen deel, verspreid over 84 scholen in ± 470 vestigingen van het avond- en dag-/avondonderwijs.

Uit het bijgaande overzicht kan worden afgelezen, dat de studie per vak zich in een toenemende populariteit mag verheugen. Onvermijdelijk gevolg hiervan is ook, dat steeds meer leerlingen minder vakken gaan volgen. De mogelijkheid om deexamens af te leggen verhoogt in niet geringe mate de studiezijn.

De volgende tabel geeft een overzicht - naar onderwijssoort en niveau - van het aantal cursisten dat op 1 november 1981 stond ingeschreven bij de erkende instellingen voor schriftelijk onderwijs:

Aantal cursisten bij het erkende schriftelijk onderwijs op 1 november 1981

	Totaal						v.w. bij cursussen van					
	1980		1981		2e niveau ¹		3e niveau ²		niet in te delen naar niveau			
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%	abs.	%		
totaal	207 892	100	205 101	100	180 516	100	23 905	100	680	100		
Algemeen onderwijs	27 116	13	26 610	13	26 610	15	-	-	-	-		
Onderwijs in de humaniora	25 969	12	23 178	11	22 786	13	392	2	-	-		
Onderwijs in de wiskunde en natuurwetenschappen	3 476	2	3 551	2	3 398	2	153	1	-	-		
Technisch onderwijs	34 301	17	38 587	19	33 968	19	4 364	18	255	38		
Economisch, administratief, commercieel onderwijs	55 912	27	54 075	26	46 124	26	7 951	33	-	-		
Juridisch onderwijs	2 091	1	2 567	1	1 597	1	970	4	-	-		
Medisch en para-medisch onderwijs	9 911	5	10 407	5	10 203	6	204	1	-	-		
Sociaal-cultureel onderwijs	12 528	6	10 381	5	9 601	5	780	3	-	-		
Opleidingen onderwijzend personeel	9 046	4	8 730	4	-	-	8 730	37	-	-		
Overig onderwijs	27 542	13	27 015	13	26 229	15	361	2	425	63		

¹ Vergelijkbaar met het onderwijs aan scholen voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o. en lager of middelbaar beroepsonderwijs.

² Vergelijkbaar met het onderwijs aan scholen voor hoger beroepsonderwijs, opleidingen voor leraren en wetenschappelijk onderwijs.

Naar de toestand per 1 november 1981 werden de vormingsinstituten voor jonge volwassenen (VJV) door ongeveer 13 400 deelnemers bezocht. Hiervan bedroeg het aantal vrouwen $\pm$ 8 400 en het aantal mannen $\pm$ 5 000. Het aantal vormingsinstituten groeide tot 105.

De Stichting Huishoudelijke Voorlichting ten Plattelande (HVP) bereikte dit cursusjaar 50 000 geïnteresseerden.

III.4.5 Personeel

Op verzoek van veel VJV-centra is met ingang van het cursusjaar 1981-1982 begonnen met het experiment gedeeld coördinatorschap. Met inachtneming van bepaalde kaders kan hierdoor de functie van directeur/coördinator over meerdere personen worden verdeeld. Het experiment duurt twee cursusjaren.

Onderafdeling III.5 — Werkgelegenheid voor leraren in het voortgezet onderwijs

III.5.1 Werkgelegenheid in het voortgezet onderwijs

Aantal personen werkzaam in het voortgezet onderwijs (excl. scholen voor laboratoriumpersoneel en scholen voor h.b.o.) in de jaren 1977 t/m 1980

school- soorten	v.w.o. h.a.v.o.	i.t.o.	m.t.o.	lager en mid- delbaar nau- tisch ond.	lager agra- risch ond.	middel- baar agra- risch ond.	huis- houd- en nij- verheids- ond.*	i.m.o. + m.m.o. l.e.a.o. + m.e.a.o.	m.s.p.o.	oplei- ding kleu- terl.	Totaal
jaar											
1977/78	52 116	14 847	2 724	343	1 971	967	16 521	5 770	798	1 092	97 149
1978/79	53 354	15 205	2 859	381	2 116	1 085	16 610	5 886	878	1 046	99 420
1979/80	53 955	15 946	3 049	387	2 258	1 166	16 764	6 465	1 112	1 041	102 143
1980/81	54 369	16 888	3 310	400	2 353	1 197	16 691	6 933	1 354	1 124	104 619
percentages											
1977/78	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1978/79	102	102	105	111	107	112	101	102	110	96	102
1979/80	104	107	112	113	115	121	101	112	139	95	105
1980/81	104	114	122	117	119	124	101	120	190	103	108

* incl. h.b.o.
Bron: CBS

III.5.2 Prognose werkgelegenheid

In 1981 is het Nederlands Economisch Instituut met de eerste fase van het hoofdonderzoek naar de werkgelegenheid van leraren in het voortgezet onderwijs begonnen. Op basis van het vooronderzoek is het prognosemodel verder uitgewerkt en is het nodige materiaal verzameld om een eerste prognose op te stellen.

Als basis van het prognosemodel is uitgegaan van de leerlingenramingen van het CBS, deels aangevuld met ontbrekende leerlingenprognoses. Hiervan uitgaande, is van de verschillende schoolsoorten, vallende onder de WVO, een berekening van de vraag naar leerkrachten in de jaren tot en met 1985 opgesteld. Bij het aanbod van leerkrachten is gekeken naar het vertrek uit het onderwijs van zittende leerkrachten, de instroom naar het onderwijs van pas gediplomeerden en naar de overige instroom.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.5 Werkgelegenheid voor leraren in het voortgezet onderwijs III.6 Bouwzaken

III.5.2 III.6.1

In totaal vormen deze categorieën het totale aanbod van onderwijsgegenden in het voortgezet onderwijs. Confrontatie van de vraag met het aanbod levert de tewerkstelling en de werkloosheid onder leerkrachten op. Daarbij is rekening gehouden met factoren als de gemiddelde werktaak van onderwijsgegenden en het aantal lesuren per leraar. Begin 1982 zijn de resultaten van de eerste prognose beschikbaar gekomen, waarvan hierna een beknopte samenvatting wordt gegeven. Globaal gesproken is er sprake van een grote en stijgende werkloosheid van leraren in het voortgezet onderwijs. De totale vraag naar leerkrachten in het voortgezet onderwijs zal tot 1983/1984 nog stijgen met één procent tot 98 000 manjaren. Na 1983/1984 is een daling van de vraag te verwachten van bijna 20 procent tot 79 000 manjaren in 1994/1995.

De vraag in de derdegraadsector vormt de belangrijkste component van de totale vraag. In deze sector zal de vraag vanaf 1981/1982 geleidelijk dalen met 21 procent tot 1994/1995.

In de tweedegraadsector zal de vraag tot 1983/1984 nog een stijging vertonen van bijna 3 procent. Daarna volgt een daling met ongeveer 20 procent tot 1994/1995.

In de eerstegraadsector is tot 1984/1985 een groei van bijna 2 procent te verwachten.

Daarna zal de vraag geleidelijk dalen met ongeveer 19 procent in 1994/1995.

Het aanbod van leerkrachten in het voortgezet onderwijs zal in de periode tot 1994/1995 geleidelijk stijgen met ruim 30 procent.

De groei zal het sterkst zijn bij het aanbod op het eerste graadsniveau. Daar zal het aanbod bijna verdubbelen.

Ook op het tweede graadsniveau wordt een sterke groei verwacht, nl. van 70 procent tot 1994/1995.

Op het derde graadsniveau wordt een vermindering van meer dan 50 procent verwacht tot 1994/1995.

Onderafdeling III.6 — Bouwzaken

III.6.1 Algemeen huisvestingsbeleid

III.6.1.1 *Scholenbouwplan*

In 1981 is het vijfde Scholenbouwplan (1981-1985) gepubliceerd (Uitlegkrant d.d. 25 juni 1981, nr. 129). In dit plan zijn in totaal 329 projecten opgenomen die in aanmerking komen voor nieuw-, aan- of verbouw dan wel voor enigerlei ingrijpende verbetering van de huidige huisvesting.

Van de 329 projecten zijn er 95 opgenomen waaraan geen jaar van bouw kon worden toegekend in verband met het ontbreken van financiële middelen in de jaren 1981 t/m 1985. Deze projecten zijn slechts opgenomen als erkenning van de hoge urgentie en om de mogelijkheid te hebben, wanneer er meer financiële ruimte is, dan in de meerjarenraming is voorzien, alsnog de bouw te realiseren.

De realisering van de in de jaren 1981 t/m 1985 ingeschaalde projecten verbruikt het huidige meerjarenbudget van f. 390 mln. per jaar.

De niet ingeschaalde 95 projecten, in het plan opgenomen in de kolom 'en volgende jaren' zullen aan middelen ongeveer het budget van twee jaar vergen. De totale behoefte van het vijfde Scholenbouwplan is dus ca. f. 2.700 mln.

III.6.1.2 *Gevolgen van onderwijskundige ontwikkelingen*

'Onderwijskundige ontwikkelingen hebben gevolgen voor de huisvesting van de scholen. Het is onmogelijk om met de nu beschikbaar gestelde middelen te voldoen aan alle bestaande en toekomstige ontwikkelingen in het onderwijs. De noodzaak om thans keuzen te maken wordt hierdoor in een scherp daglicht gesteld. Na een lange periode van groei zal het onderwijsveld zich opnieuw moeten bezinnen op allerlei onderwijskundige ontwikkelingen met name in relatie tot de scholenbouw'.

Dit zijn enkele hoofdlijnen uit de Informatienota Huisvestingsbeleid, die staatssecretaris

drs. K. de Jong Ozn op 3 juni 1981 heeft gepubliceerd. Met deze nota hoopte de bewindsman zowel in het onderwijsveld als in de politiek een discussie los te maken over de huisvesting van de scholen.

De nota wil informatie geven over het huisvestingsbeleid in het onderwijs. Het doel is om voor de komende tien, vijftien jaren uitgangspunten en randvoorwaarden voor een huisvestingsbeleid te kunnen vaststellen. De jaren tachtig zijn voor het voortgezet onderwijs erg belangrijk. De onderwijstrein van de toekomst moet nu worden samengesteld.

In de vele daarover gevoerde discussies wordt de huisvesting van het onderwijs, dat wordt voorgesteld voor de komende tijd, vaak met een enkele opmerking afgedaan. In discussies over het vernieuwingsproces moet juist ook aandacht worden besteed aan de financiële gevolgen voor het huisvestingsbeleid van de mogelijk onderwijskundige en economische ontwikkelingen.

Staatssecretaris De Jong beschouwde zijn (discussie)nota als een zuiver informatief stuk. Zoals in de Informatienota werd berekend, zou er voor de komende tien à vijftien jaren f 2,25 mln. extra nodig zijn om de huisvesting aan te passen aan thans verwachte onderwijsontwikkelingen.

Bij deze berekeningen is rekening gehouden met het dalend leerlingenaantal in het voortgezet onderwijs. Verder is de behoefte aan onderhoud geraamd op ongeveer f 120 mln. per jaar, plus f 60 mln. voor leningen ten behoeve van tijdelijke huisvesting. De budgetten, beschikbaar voor huisvesting en onderhoud, zijn respectievelijk f 400 mln. en f 55 mln. per jaar.

Staatssecretaris De Jong concludeerde dan ook dat de verwezenlijking van alle wensen binnen afzienbare tijd een onmogelijke zaak is. In de jaren 1983 en volgende zal een onevenredig groot deel van het bouwbudget opgeëist worden door allerlei veranderingen, al dan niet opgelegd door verschillende overheden. Daarom moeten er nu keuzen worden gemaakt.

Bij een diepgaande inhoudelijke discussie over de Informatienota Huisvestingsbeleid zullen onder meer de volgende overwegingen moeten worden betrokken:

- is een beleidskeuze 'alles half goed' verantwoord ten opzichte van het handhaven van grote verschillen in kwalitatieve huisvesting;
- moet het beleid meer worden gericht op tijdelijke voorzieningen dus minder op permanente;
- kunnen scholen worden verplicht andere onderwijsinstellingen onderdak te bieden;
- mag onderwijsvernieuwing worden beperkt of kan het stapsgewijs worden verwezenlijkt;
- in hoeverre zijn beschermende maatregelen voor het woon- en leefmilieu van toepassing op onderwijsgebouwen.

Verder zal steeds meer moeten worden gekeken naar de mogelijkheden, die het aanwezige gebouwenbestand biedt als het gaat om plannen voor onderwijsvernieuwing. Voor de toekomstige problemen bestaan binnen de aanwezige middelen voor scholenbouw geen oplossingen, zo stelt de staatssecretaris vast. Daarom zullen er ook aanvullende financiële middelen moeten komen, afhankelijk van de wensen van de samenleving. In de verdeling van de overheidsgelden zouden in dit verband andere prioriteiten moeten worden opgenomen.

Het verschijnen van deze Informatienota Huisvestingsbeleid is in onderwijskringen en bij de besturenorganisaties over het algemeen als een positief feit ervaren. De openheid waarmee de problematiek werd geschetst, kreeg alom waardering. Aan het einde van 1981 waren echter nog niet alle reacties uit het veld ontvangen. Deze worden in 1982 verzameld en geanalyseerd met het oog op de verder te nemen beleidsbeslissingen.

AFDELING III VOORTGEZZET ONDERWIJS

III.6 Bouwzaken

III.6.1 III.6.2

III.6.1.3 Gunningen 1981

In 1981 konden goedkeuringen tot gunning worden afgegeven voor in totaal 1 310 onderwijsruimten, die betrekking hebben op 111 bouwprojecten.

Een overzicht per onderwijssoort, uitgesplitst in traditionele bouw, versoberde elementenbouw, integrale tijdelijke huisvesting en noodbouw is hierna opgenomen (Tabel I).

In dit overzicht komen tevens tot uitdrukking de in genoemd aantal onderwijsruimten begrepen gymnastieklokalen, terwijl eveneens de verdeling is aangegeven in de traditionele procedure en de bouwstroomprocedure.

Tabel I

Onderwijssoort	Permanente bouw				Versoberde elementenbouw				Integrale tijdelijke huisvesting				Noodbouw				Totaal		
	aantal				aantal				aantal				aantal				aantal		
	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen		projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen		projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen		projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen		projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen
Algemeen voortgezet onderwijs	13	251	23		3	74	5		3	44	3		24	121	-		43	490	31
Hoger beroepsonderwijs	2	81	1		-	-	-		3	54	2		3	20	-		8	155	3
Lager en middelbaar beroepsonderwijs	11	287	25		-	-	-		20	144	17		26	112	-		57	543	42
Opleidingen onderwijzend personeel	-	-	-		-	-	-		-	-	-		-	-	-		-	-	-
Vormingswerk / streekscholen	-	-	-		1	14	-		2	32	-		-	-	-		3	46	-
Totaal	26	619	49		4	88	5		28	274	22		53	253	-		111	1 234	76
																	(totaal 1 310)		
Hiervan hebben betrekking op traditionele procedure	18	360	30		88	-	5		274	22	53		253	-	-		103	975	57
bouwstroomprocedure	8	259	19		-	-	-		-	-	-		-	-	-		8	259	19

Bovendien zijn er goedkeuringen afgegeven voor aankoop, verbouwing c.q. renovatie van schoolgebouwen. Het totale bedrag was circa f 17 mln. Bedoelde goedkeuringen hadden betrekking op drie projecten in het lager en middelbaar beroepsonderwijs en drie in het hoger beroepsonderwijs.

III.6.1.4 Lokalenplannen 1981

Voor bouwactiviteiten in 1981 en komende jaren zijn in 1981 voor 59 projecten lokalenplannen verstrekt omfattende 709 onderwijsruimten waaronder 31 gymnastieklokalen, volgens onderstaand overzicht (Tabel II).

Tabel II

Onderwijssoort	Permanente bouw			Versoernde elementenbouw			Integrale tijdelijke huisvesting			Noodbouw			Totaal		
	aantal			aantal			aantal			aantal			aantal		
	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen	projecten	les-lokalen	gymn.-lokalen
Algemeen voortgezet onderwijs	-	-	-	5	92	9	3	50	1	35	182	-	43	324	10
Hoger beroepsonderwijs	2	71	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	71	3
Lager en middelbaar beroepsonderwijs	4	99	4	4	105	10	2	47	4	4	32	-	14	283	18
Opleidingen onderwijzend personeel	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Vormingswerk / streekscholen	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	6	170	7	9	197	19	5	97	5	39	214	-	59	678 (totaal 709)	31
Hiervan hebben betrekking op traditionele procedure	5	120	5	9	197	19	5	97	5	39	214	-	58	628	29
bouwstroomprocedure	1	50	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	50	2

Bovendien is er een huisvestingsplan afgegeven voor een lerarenopleiding ter grootte van 8 523 m².

III.6.2 Uitgesplitste kwantitatieve gegevens

III.6.2.1 Scholenbouw beroepsonderwijs

Voor stichting en uitbreiding van schoolgebouwen zijn in 1981 veertien goedkeuringen tot gunning verleend. Dit omvatte de nieuwbouw van in totaal 382 leslokalen en 26 gymnastieklokalen. (Zie tabel III aan het einde van deze paragraaf). Daarenboven werd voor zes schoolgebouwen een vrij ingrijpende verbouwing en/of renovatie (al dan niet gepaard aan lokale uitbreiding) goedgekeurd.

Verder zijn voor nieuwbouw en uitbreiding van schoolgebouwen in 'integrale tijdelijke huisvesting' (ITH) 25 goedkeuringen verleend. Deze bouw, gefinancierd door middel van leningen met een looptijd van 25 jaren waaraan rijksgarantie wordt verbonden, betrof in totaal 230 leslokalen en 19 gymnastieklokalen.

Voor de uitbreiding met (verplaatsbare) noodlokalen werden 29 goedkeuringen verleend voor in totaal 132 lokalen.

Samengevat en nader gespecificeerd leveren de verleende goedkeuringen het volgende beeld op:

Bouwwijze	Goedkeuringen	Les-lokalen	Gymnastiek-lokalen
Traditionele bouw	9	222	16
Bouwstroomprocedure	4	146	10
Versoernde elementenbouw	1	14	-
Integrale tijdelijke huisvesting (ITH)	25	230	19
Noodlokalen	29	132	-
Totaal	68	744	45

De uitbreiding met deze 744 leslokalen en 45 gymnastieklokalen betekent bij een aangenomen bezetting van gemiddeld 20 leerlingen per lokaal na voltooiing van de bouw een nieuwe of verbeterde huisvesting voor rond 16 000 leerlingen. Dit aantal maakt ca. 2,4% uit van het totale leerlingenbestand van het beroepsonderwijs. Voor de bouw van nieuwe scholen in de toekomst werd in zestien gevallen goedkeuring verleend om bouwterreinen aan te kopen. De gezamenlijke oppervlakte van deze terreinen bedroeg 113 750 m².

Tabel III Schoolgebouwen, belangrijke uitbreidingen van schoolgebouwen, waarvoor in het jaar 1981 goedkeuring tot gunning van de bouw is verleend, alfabetisch gerangschikt naar plaats van vestiging

Plaats	Naam van de school	Traditionele bouw		Versoberde elementen bouw		Integrale tijdelijke huisvesting	
		les- lok.	gymn.- lok.	les- lok.	gymn.- lok.	les- lok.	gymn.- lok.
Alkmaar	S.g. l.m.o. / m.m.o. / m.e.a.o.*	43	3				
Alphen	p.-c. l.t.s.	14	4				
Amersfoort	gem. S.g. l.m.o. / m.m.o. / l.e.a.o.	32	3				
Arnhem	m.s.p.o.					11	
Arnhem	p.-c. S.g. Malburgen*		19	2			
Assen	p.-c. l.t.o.	15	1				
Breda	h.n.o. Nieuwstraat		2				
Cadier en Keer	r.-k. l.t.o.						1
Dedemsvaart /							
Avereest	gem. m.a.v.o. / l.t.o.*	14					
Deventer	n.b. h.n.o.						2
Dordrecht	a.b. h.t.s.	30					
Dordrecht	gem. l.m.o. / m.m.o. / m.e.a.o.					18	2
Eindhoven	S.g. Floor Evers*	70	5				
Eindhoven	i.h.n.o.					35	
Eindhoven	m.s.p.o.					11	
Groningen	Streekschool					24	
Gronsveld	S.g. l.a.o. / l.h.n.o.					11	
Helden /							1
Panningen	r.-k. h.n.o.						
Hoorn	m.t.o. / m.e.a.o.					19	1
Leeuwarden	p.-c. h.n.o.					16	
Leiden	Streekschool			14			
Leiden	a.b. l.t.o.		1				
Maassluis	vorm. instituut					8	
Nieuwegein	p.-c. l.e.a.o.					13	
Nuenen	r.-k. m.a.v.o. / h.n.o.						1
Nijmegen	Kopse Hof						2
Roermond	r.-k. l.m.o. / m.m.o. / m.e.a.o.						2
Rotterdam	p.-c. l.m.o. / m.m.o.	22	2				
Sittard	m.t.o. / m.e.a.o.						1
Sittard	r.-k. h.n.o.						1
Sittard	soc. academie	51	1				
Spijkenisse	gem. l.t.o.					18	1
Tiel	m.t.o. / m.e.a.o.					6	
Tilburg	m.h.n.o. / m.s.p.o.					21	1
Tilburg	1 ^o l.t.o.	58	2				
Utrecht	School v.d. Journalis.					19	
Veldhoven	r.-k. h.n.o.						1
Venray	r.-k. l.t.o.						1
Winschoten	p.-c. h.n.o.						1
Totaal		368	26	14	-	230	19

* Gerealiseerd in bouwstromen.

III.6.2.2

Scholenbouw Algemeen Voortgezet Onderwijs en Opleidingsscholen

In 1981 werd goedkeuring tot gunning verleend voor 43 projecten, waaronder zijn begrepen alle gevallen van nieuwbouw, uitbreiding en stichting van noodhuisvesting.

Bouwwijze	Gunningen	Leslokalen	Gymn.lokalen
Permanente bouw	9	138	14
Bouwstroomprocedure	4	113	9
Elementenbouw	3	74	5
Integrale tijdelijke huisvesting (ITH)	3	44	3
Noodlokalen	24	121	0
Totalen	43	490	31

(Zie tabel IV aan het einde van deze paragraaf).

Het in vorige verslagen reeds vermelde onderzoek naar de gevolgen welke de invoering van de integratie van opleidingsinstituten voor lager- en kleuteronderwijs zal hebben op de huisvestingssituatie van de bestaande instituten is in grote lijnen afgerond. In de loop van 1982 zal op basis van de inmiddels gemaakte voorbereiding worden overgegaan tot de opstelling van een huisvestingsplan. In aansluiting aan hetgeen daaromtrent reeds in het Onderwijsverslag over 1980 was vermeld, kan worden medegedeeld dat het streven naar coördinatie van de huisvesting van de n.l.o. te Eindhoven met die van de Technische Hogeschool aldaar geleid heeft tot het besluit tot volledige coördinatie van de huisvesting van beide instituten. De n.l.o. zal gedeeltelijk worden gehuisvest in een in het kader van minibouw voor de TH te realiseren stafgebouw; de vaklokalen van de n.l.o. zullen worden gehuisvest in bestaande gebouwen van de TH.

Ook de plannen om tot een geïntegreerde huisvesting te komen voor de Chr. Leraren Opleiding te Zwolle en de Chr. h.e.a.o. aldaar in bouwstroomverband maken goede vorderingen.

Bijzondere aandacht verdienen de moeilijkheden met betrekking tot de formaldehydegas-emissie uit spaanplaat in noodlokalen. Een en ander heeft geleid tot een verbod van toepassing van spaanplaat in nieuw te realiseren noodhuisvesting.

Wat betreft de huisvesting van de rijksscholen verdient vermelding dat in december 1981 kon worden overgegaan tot aanbesteding van een uitbreiding van de rijksscholengemeenschap te Heeswijk; de realisatie van dit project is mede mogelijk gemaakt doordat werkgelegenheidsfondsen beschikbaar kwamen in het kader van het Integraal Structuur Plan Noorden des Lands (ISP).

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.6 Bouwzaken

III.6.2 III.6.3 III.6.4 III.6.5

Tabel IV Schoolgebouwen, belangrijke uitbreidingen van schoolgebouwen, waarvoor in het jaar 1981 goedkeuring tot gunning van de bouw is verleend, alfabetisch gerangschikt naar plaats van vestiging

Plaats	Naam van de school	Traditionele bouw		Versoberde elementen bouw		Integrale tijdelijke huisvesting	
		les-lok.	gymn.-lok.	les-lok.	gymn.-lok.	les-lok.	gymn.-lok.
Gastricum	Henricus m.a.v.o.	5	1				
Deventer	p.-c. S.g. Revisus*	53	4				
Haarlemmermeer	gem. Lyceum	60	4				
Heerhugowaard	Han Fortmancollege					6	
's-Hertogenbosch	r.-k. S.g. Hertog Jan			2			
Kampen	Almere College*	24	2				
Leiden	gem. S.g. Rembrandt			28	2		
Lelystad	p.-c. S.g. de Brug*	2					
Maarssen	Mgr. Rientjes m.a.v.o.	4					
Nieuwegein	S.g. Randdijk					25	2
Nijmegen	r.-k. S.g. Dukenburg			40	3		
Ravenstein	Pius XII m.a.v.o.	4					
Roosendaal	Norbertus College	10	2				
Rotterdam	p.-c. S.g. *	34	3				
Spijkensisse	p.-c. S.g. Blaise	50	4				
Veghel	Pius X m.a.v.o.	2					
Veghel	Franciscus m.a.v.o.			6			
Venlo	Rhedens Lyceum	3	1				
Zoetermeer	Emmaus College					13	1
Totaal		251	23	74	5	44	3

* Gerealiseerd in bouwstromen.

III.6.3 Juridische zaken

In 1981 waren in totaal 32 beroepszaken in behandeling. Drie zaken werden in der minne geregeld, terwijl in vijf zaken een KB verscheen.

De beroepen betroffen voornamelijk de toepassing van artikel 101 WVO, de vaststelling van het achterstallig onderhoud en de ontoereikendheid van de normvergoeding onderhoud gebouwen.

Drie bouw-arbitrages werden begeleid, waarvan in één zaak een aanvaardbare schikking tot stand kwam. Voorts werd in een faillissement een goede regeling getroffen. Ten slotte had de afdeling enige keren min of meer intensieve bemoeienis met de problematiek van het kraken, alsmede met twee andere zaken in het kader van de Wet op de ruimtelijke ordening en de Woningwet.

III.6.4 Multifunctionele accommodaties

De op 28 mei 1980 gepresenteerde vervolgbrochure 'Bouwen voor School en Buurt, samen onder één dak met kleuter- en lager onderwijs' heeft het werk van de afdeling Multifunctionele Accommodaties veranderd. Vóór het verschijnen van die brochure was een belangrijke taak het begeleiden van initiatieven voor individuele projecten, na het verschijnen werd de nadruk gelegd op meer algemene voorlichting. De betrokkenheid bij het multifunctioneel bouwen van de bewindslieden werd gedemonstreerd door de officiële opening van 'De Polakkers' te Deventer door de

staatssecretaris van onderwijs en wetenschappen, A.J. Hermes op 27 februari, de officiële opening van het multifunctionele project te Heinkesand door de minister van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk mw. M.H.M.F. Gardieniers-Berendsen op 23 mei en de officiële opening van de tweede fase van het multifunctionele project te Huizen door de minister van onderwijs en wetenschappen, dr. J.A. van Kemenade op 29 oktober.

De rapportage van de Werkgroep Leegstand van de Commissie Multifunctionele Accommodaties is een belangrijke bijdrage geweest aan de totstandkoming van een vervolgadvis van de Interdepartementale Werkgroep Leegstand. Dit advies houdt in, de capaciteitsvergoeding te handhaven voor leegstaande lokalen in schoolgebouwen, die niet meer volledig in gebruik zijn voor het l.o., indien deze lokalen worden gebruikt voor activiteiten in de sociaal-culturele sfeer.

Vanuit de afdeling Multifunctionele Accommodaties zijn op verzoek van de TH-Delft, afdeling Bouwkunde, een aantal studieprojecten begeleid. Deze projecten beogen toekomstige architecten reeds tijdens hun studie in aanraking te brengen met de mogelijkheden van een multifunctionele aanpak.

III.6.5 Financiële zaken

III.6.5.1

Financiering scholenbouw, huisvestings- en onderhoudsvoorzieningen

In 1981 was inclusief compensaties - met name een prijscompensatie van f 17,4 mln. - voor scholenbouw f 407 mln. beschikbaar. Betalingen zijn verricht tot f 384,3 mln., te weten f 288 mln. ten behoeve van nieuw-, aan- en verbouw en f 96,3 mln. voor eenmalige kleine voorzieningen aan gebouwen. f 22,5 mln. is toegevoegd aan het leningenplafond, zodat in dit jaar voor f 87,1 mln. geldleningen met rijksgarantie konden worden afgesloten voor de financiering van (integrale) tijdelijke huisvesting van bijzondere scholen.

Het saldo ad. f 0,2 mln. zal worden toegevoegd aan de begrotingsmiddelen voor 1982.

De uitgaven voor overige huisvestingskosten zoals onderhoud, huren en rente en aflossing van leningen beliepen f 523,6 mln.

III.6.5.2

Controlebouw-afrekeningen

De controle betreft de in de jaren voor 1981 voltooide bouwwerken. In 1981 zijn 258 bouwafrekeningen behandeld. De totaalbedragen van de voor vergoeding aangemerkte stichtingskosten en de afgevoerde kosten blijken uit het onderstaande naar soort bouwwerk en onderwijssector gespecificeerde overzicht.

Soort project	Beroepsonderwijs		Algemeen voortgezet onderwijs			Totaal	
	aantal	stichtingskosten	aantal	stichtingskosten	aantal	stichtingskosten	afgevoerd wegens niet subsidiabel
Nieuwbouw, grote uitbreidingen en verbouwingen	37	f 115 642 670,34	46	f 197 981 906,09	83	f 313 624 576,43	f 9 599 813,68
Tijdelijke huisvesting	76	51 026 098,84	69	24 493 586,43	145	75 519 685,27	2 028 347,03
Kleine verbouwingen / uitbreidingen	6	519 064,25	4	155 830,84	10	674 895,09	37 119,52
Extra werkgelegenheid	3	17 658 196,24	5	6 738 704,15	8	24 396 900,39	233 156,48
Overig, o.m. aankoop panden, sportvelden	5	12 745 637,16	7	6 405 431,19	12	19 151 068,35	440 891,88
	127	f 197 591 666,83	131	f 235 775 458,70	258	f 433 367 125,53	f 12 339 328,59

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.6 Bouwzaken III.7 Bijzondere aandachtsgebieden

III.6.5 III.6.6 III.7.1

III.6.5.3 AVIS-project (automatisering vergoeding investeringskosten scholen)

Dit project betreft de vergoeding van investeringskosten van $\pm$ 1.590 huisvestingssituaties (objecten), van voormalige v.g.l.o.- en u.l.o.-scholen, verdeeld over 450 gemeenten.
Voor de vergoedingsregeling gelden de artikelen 45 tot en met 50 van de Overgangswet WVO.

Te rekenen van 1 januari 1969 zijn aan de gemeenten voorschotten toegekend. Teneinde de werkelijke kosten te kunnen vaststellen, vindt controle van de gemeentelijke boekhouding plaats. Op basis daarvan worden de aan te merken stichtingskosten definitief vastgesteld en de voorschotten verrekend.

Tot en met het jaar 1981 zijn de stichtingskosten en de vergoedingen van 1.146 huisvestingssituaties definitief vastgesteld, te weten 1.121 objecten in de jaren tot en met 1980 en - als gevolg van personeelsomstandigheden - slechts 25 objecten in 1981. Er resteren 444 scholen ten aanzien waarvan de boekhouding van de desbetreffende gemeenten moet worden gecontroleerd.

III.6.5.4 Overdracht, verkoop enz. van buiten gebruik gestelde schoolgebouwen en terreinen

Wanneer schoolgebouwen ten gevolge van het in gebruiknemen van nieuwbouw of door fusie of opheffing ter beschikking komen, wordt gestreefd naar herbestemming binnen het voortgezet onderwijs. Indien daartoe geen mogelijkheden aanwezig zijn, dan dient toepassing te worden gegeven aan artikel 101 WVO of kan een gebruik voor culturele of maatschappelijke doeleinden worden toegestaan.

In het jaar 1981 zijn te dien aanzien 61 nieuwe huisvestingssituaties in behandeling genomen, terwijl 157 huisvestingssituaties uit een aantal jaren vóór 1981 zijn afgehandeld c.q. nog in behandeling zijn, totaal derhalve 218 gevallen. Gespecificeerd naar soort afwikkeling of beslissing belopen de in 1981 afgehandelde huisvestingssituaties de volgende aantallen:

1. schoolgebouwen / terreinen herbestemd t.b.v. ander voortgezet onderwijs (ex artikel 102 WVO)	60
2. schoolgebouwen, noodlokalen, terreindelen e.d. die in eigendom ten behoeve van verkoop zijn behouden; met toepassing van artikel 101 WVO is een bedrag van in totaal f 1.730.711,44 gevorderd	16
3. schoolgebouwen die met toepassing van artikel 101 WVO aan het Rijk (directie der Domeinen) zijn overgedragen	28
4. toegestane bestemmingen voor culturele of maatschappelijke doeleinden (ex artikel 102 WVO)	1
5. Overige (sloop e.d.)	4
	109

Per 1 januari 1982 zijn er 109 huisvestingssituaties in behandeling wegens onderzoek naar herbestemming, schatting van de waarde e.d.

III.6.6 Internationale aspecten

In 1981 werd de Nederlandse vertegenwoordiger in het Steering Committee on Educational Building van de OECD de heer Fakkert, directeur Bouwzaken onderwijs, gekozen tot voorzitter. De Council van de OECD besloot in de maand juli het mandaat van het comité voor drie jaren te verlengen. Besloten werd voorts tot een nauwere samenwerking met het eveneens in het kader van de OECD werkzame Education Committee en de CERl (Committee for Educational Research and Innovation) en de werkzaamheden van de drie commissies meer op elkaar af te stemmen.

In 1981 is een nuttig gebruik gemaakt van de resultaten van het in oktober 1980 in Nederland gehouden 'Symposium on Educational Facilities Policies in the 1980's'. Tijdens dit symposium, dat grote belangstelling ondervond van de in het kader van de

OECD samenwerkende landen, werden de grondslagen gelegd voor het scholenbouwbeleid voor de komende jaren. In het bijzonder werden in studie genomen de vraagstukken van rationalisatie in de scholenbouw en de gevolgen met betrekking tot de accommodaties van onderwijsveranderingen in de komende jaren. Voorts werden plannen ontwikkeld en voorbereidingen getroffen voor het verlenen van bijzondere steun in 1982 aan landen die zich wat betreft de vernieuwing van het onderwijs en de scholenbouwproblematiek in een achterstandssituatie bevinden. Buiten het verband van de OECD werd desgevraagd aan Hongarije uitvoerige voorlichting gegeven over scholenbouw in Nederland; hiertoe werd een film over de Nederlandse scholenbouw vervaardigd die in 1982 in Hongarije zal uitkomen als onderdeel van een aldaar te houden symposium.

Onderafdeling III.7 — Bijzondere aandachtsgebieden

In deze paragraaf komen aan de orde verschillende ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs. Deze ontwikkelingen zijn op gang gebracht door het uitbrengen van nota's aan de Tweede Kamer van de Staten-Generaal, dan wel doordat discussienota's aan het onderwijsveld zijn aangeboden voor commentaar. Overige aandachtsgebieden betreffen speciale groepen uit de samenleving: culturele minderheden en volwassenen, aan wie om een of andere reden onderwijs en vorming worden aangeboden. Een gebied dat de bijzondere aandacht opeist, is verder nog de relatie tussen onderwijs en arbeid in verschillende aspecten. Ook wordt in deze paragraaf verslag gedaan van verschillende onderzoeken naar een speciaal facet van het onderwijs. Tenslotte worden verschillende proefprojecten beschreven. De uitkomsten hiervan zullen van invloed zijn op het te voeren beleid.

III.7.1 Verschenen beleidsnota's

III.7.1.1 Examennota

In januari 1981 werd de nota 'Examens in het voortgezet onderwijs' aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden. Op 30 maart 1981 werd de nota besproken in een uitgebreide commissievergadering van de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen aan de hand van de besprek- en beslispunten zoals die in de nota waren opgenomen. Na bespreking van deze punten bleek dat de Kamer akkoord ging met de uitvoering van de beslispunten, met dien verstande dat de Kamer met betrekking tot enkele punten die betrekking hadden op de tweede fase van het voortgezet onderwijs, aandrang op nadere studie. In de loop van 1981 is met de uitvoering van de Examennota begonnen. De uitvoering wordt gecoördineerd door een ambtelijke werkgroep. In 1981 heeft de werkgroep zich beziggehouden met de volgende zaken:

- de voorbereiding van de ontkoppeling van de resultaten van het schoolonderzoek en het centraal examen door de resultaten niet tot een eindcijfer te herleiden;
- de niveauproblematiek bij eindexamens op meerdere niveaus: met het CITO is contact opgenomen in verband met een mogelijk door dit Instituut uit te brengen advies;
- de gemengde examenregeling l.b.o./l.b.o. en m.a.v.o./l.b.o.: van drie scholengemeenschappen voor l.b.o./l.b.o. werd het verzoek ontvangen een eindexamen te mogen afnemen volgens een gemengde examenregeling; de beslissing hierover is aangehouden in afwachting van een algemene regeling voor eindexamens aan scholengemeenschappen met l.b.o./l.b.o. of met m.a.v.o./l.b.o. Met het opstellen van deze regeling is een begin gemaakt;
- de gemengde examenregeling h.a.v.o./m.b.o.: er werd een verzoek ontvangen een eindexamen te mogen afnemen volgens een gemengde examenregeling voor h.a.v.o. en m.e.a.o. De behandeling van dit verzoek - gecompliceerd door de omstandigheid dat het een dagschool voor h.a.v.o. en een avonschool voor m.e.a.o. betrof - is aangehouden in afwachting van de formulering van de beleidsvoornemens met betrekking tot de tweede fase van het voortgezet onderwijs.

III.7.1.2
Beleidsnota Stages

In mei 1981 is de Beleidsnota Stages voor behandeling naar de Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden. Een concept van deze nota is van juni 1980 tot en met januari 1981 onderwerp van overleg geweest van de toenmalige minister van onderwijs en wetenschappen dr. A. Pais, staatssecretaris De Jong en de minister van sociale zaken met vertegenwoordigers van onderwijsorganisaties en werkgevers- en werknemersorganisaties in het zogeheten Vierpartijenoverleg Stages. Naar aanleiding van dit overleg is de concept-beleidsnota bijgesteld. Dit heeft ertoe geleid dat in de beleidsnota meer aandacht is besteed aan het aspect van de kwaliteitsverbetering van de stage en dat de ondersteuning bij de werving en inrichting van stageplaatsen in nauwe relatie is gebracht met de voorstellen tot oprichting van regionale Contactcentra Onderwijs-Arbeid. De beleidsnota ligt nog voor behandeling bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

III.7.2 Discussienota's

III.7.2.1
Nota moedertaal onderwijs

In juli 1981 werd de nota 'Er wordt steeds meer fout gesproken', een verkennende nota over het moedertaalonderwijs uitgebracht. In die nota wordt een analyse gemaakt van de klachten over het taalgebruik van leerlingen en oud-leerlingen. Verder wordt ingegaan op een aantal ontwikkelingen in het moedertaalonderwijs in het kleuter- en lager onderwijs, in het lager beroepsonderwijs en in het algemeen voortgezet onderwijs. De nota besluit met de conclusie dat er een adviescommissie voor het moedertaalonderwijs moet worden ingesteld. Deze commissie zou op grond van een inventaris van de eisen die de verschillende sectoren van de maatschappij aan het moedertaalonderwijs stellen en door een beschrijving van de doelen die thans door de scholen worden nagestreefd, advies kunnen geven over:

- de voor de toekomst gewenste doelstellingen van het moedertaalonderwijs en
- de gevolgen van deze doelstellingen voor het bestaande moedertaalonderwijs.

III.7.2.2
*Nota minder leerlingen en
toch . . .*

In mei 1981 is de discussienota over de scholenplanning in het voortgezet onderwijs onder de titel 'Minder leerlingen en toch . . . ' verschenen. Op de nota zijn in het najaar diverse reacties gekomen. Naast commentaren van de besturenorganisaties hebben onder meer ook provinciale besturen, de Raad voor het Binnenlands Bestuur en het Interprovinciaal Overleg inzake Onderwijs (IPO/O) op de suggesties in de discussienota gereageerd. In 1982 is een begin gemaakt - mede naar aanleiding van de in de discussienota geschetste problematiek - met het voorbereiden van een wetwijziging inzake de planning in het voortgezet onderwijs. Het voornemen bestaat in 1982 met een definitief wetsvoorstel te komen tot herziening van de planning in het voortgezet onderwijs.

III.7.3 Projectenbeleid

III.7.3.1.
Projecten eerste fase v.o.

a. M.a.v.o.-project
Experimenteerscholen.
In het schooljaar 1980-1981 zijn aan de tien experimenteerscholen voor de tweede maal geprofileerde eindexamens afgenomen, volgens dezelfde van het Eindexamenbesluit dagscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. afwijkende eindexamenregeling, die ook voor het schooljaar 1979-1980 voor deze groep van scholen heeft gegolden.

In totaal hebben in het schooljaar 1980-1981 1 016 kandidaten aan het genoemd eindexamen deelgenomen. Hiervan zijn er 935 (= 92%) geslaagd en 81 (= 8%) niet geslaagd.

Procentueel gezien zijn deze resultaten gelijk aan die van het schooljaar 1979-1980.

Van de 935 geslaagde kandidaten ontvingen er:

- 14 een diploma met alle vakken op m.a.v.o.-3 niveau (= 1,5%)
- 591 een diploma met alle vakken op m.a.v.o.-4 niveau (= 63%)
- 330 een diploma op gemengd m.a.v.o.-3/m.a.v.o.-4 niveau (= 35,5%).

Aangezien er ten opzichte van het schooljaar 1979-1980 een lichte stijging van 2,5% van het aantal diploma's op gemengd niveau kon worden geconstateerd, zou dit wellicht een aanwijzing kunnen zijn, dat er aan dergelijke diploma's behoefte bestaat.

Volg scholen

Bij de aanvang van het schooljaar 1981-1982 zijn de 26 volgscholen tot en met het vierde leerjaar met de uitvoering van het m.a.v.o.-project gevorderd. Dit betekent, dat in dat schooljaar aan deze scholen voor het eerst het geprofileerde eindexamen vierjarig m.a.v.o., volgens dezelfde afwijkende regeling als die voor de experimenteerscholen is vastgesteld, zal kunnen worden afgenomen.

Overige scholen

De uitvoering van het project aan de eerste groep overige scholen vindt in het schooljaar 1981-1982 plaats in het tweede en derde leerjaar, terwijl de tweede groep overige scholen met ingang van dat schooljaar voor het eerst met de uitvoering in het tweede leerjaar is begonnen.

Voor de derde tevens laatste groep overige scholen is het genoemde schooljaar het tweede tevens laatste jaar van voorbereiding op het project.

b. Coördinatieproject sg'n v.w.o./a.v.o./l.b.o.

Met ingang van het schooljaar 1981-1982 is dit project zijn tweede fase ingegaan. Het belangrijkste doel van het project luidt: het realiseren van een ten minste tweejarige brugperiode, een aangepaste inrichting van de bovenbouw én een aangepaste schoolafsluiting.

Er worden drie doelgroepen onderscheiden, te weten:

- scholengemeenschappen en inrichting;
- beginnende scholengemeenschappen en
- scholengemeenschappen die werken aan een ten minste tweejarige geïntegreerde brugperiode, een aangepaste bovenbouw en een aangepaste afsluiting.

Er wordt gewerkt met themagroepen die een landelijke functie hebben. De volgende acht themagroepen functioneren: moedertaal, wiskunde, anderstaligen, kennis der natuur, schoolorganisatie, leerlingbegeleiding, bovenbouwproblematiek én beoordeling, rapportage en afsluiting.

Van belang is nog op te merken dat

- er per scholengemeenschap tot één tabel voor de meerjarige brugperiode zal worden gekomen;
- het vak algemene technieken in het eerste leerjaar voor twee uur per week verplicht is en dat het vak ook in het tweede leerjaar moet worden gegeven.

c. Coördinatieproject sg'n l.b.o./l.b.o.

In augustus 1981 is het coördinatieproject volledig begonnen. Het project kent twee doelgroepen:

1. l.b.o.-scholen die binnen twee jaar na aanmelding een scholengemeenschap willen zijn. De voorkeur gaat hierbij uit naar minimaal l.h.n.o.-l.t.o.-combinaties;
2. scholengemeenschappen l.b.o. die aan een aantal knelpunten werken.

De nadruk ligt op de harmonisatie van met name de twee eerste leerjaren, zodat de leerlingen na afsluiting van de twee eerste leerjaren kunnen kiezen uit alle

onderwijsmogelijkheden die de scholengemeenschap biedt. Tevens wordt aandacht besteed aan coëducatie / rol doorbreking en aan de vormgeving van juridische, organisatorische en onderwijskundige aspecten.

Tot de ondersteuningsgroepen behoren:

- rol doorbrekende leerlingbegeleiding;
- algemene technieken;
- anderstaligen;
- i.b.o.

d. Funderend Onderwijs

De experimenten funderend onderwijs zijn medio 1981 aan hun derde uitvoeringsjaar (de Geert Groote school in Amsterdam en het project in Nijmegen) respectievelijk aan hun tweede uitvoeringsjaar (Tholen) begonnen. Besloten is deze experimenten onder de Experimentenwet Onderwijs te gaan brengen.

De adviestaak, die de ICB had ten aanzien van deze experimenten, is overgenomen door de ARBO.

e. Projectactiviteiten in de eerste cyclus van het v.o. op het gebied van culturele minderheden

In het kader van het stimuleringsbeleid zijn per 1 augustus 1981 een aantal projecten begonnen waarvan er tien zijn toegewezen aan plaatsen waar sprake is van concentraties minderheden in de scholen voor v.o. Voor deze projecten geldt een aanvullende beleidsstructuur, waarin aandacht wordt geschonken aan de specifieke problemen, die zich in het onderwijs aan deze groepen voordoen. Voor een verdere beschrijving: zie stimuleringsprojecten v.o.

f. B.o.-v.o. projecten

In 1981 zijn er negen b.o.-v.o.-projecten aan een voorbereidingsjaar begonnen, zodat er in totaal op negentien plaatsen in het land in projectvorm aan de aansluitingsproblematiek b.o.-v.o. wordt gewerkt. Verder zijn nu ook de landelijke verzorgingsinstellingen SLO en LPC met hun werkzaamheden in het kader van de b.o.-v.o.-problematiek begonnen: enerzijds om voor het gehele onderwijsveld aanwijzingen te geven op het betreffende gebied, anderzijds om de b.o.-v.o.-projecten enigszins te ondersteunen.

g. Experiment Projectonderwijs Wageningen

Aan de rijkscholengemeenschap te Wageningen is men in 1981 verder gegaan met het experiment projectonderwijs. Het project kon in totaal vier jaar duren, nl. tot 1-8-1983. Er vinden ontwikkelingen plaats op het gebied van vakprojecten, vakkenintegratieprojecten en open projecten.

h. Project Leerplanontwikkeling Natuurkunde (PLON)

In 1981 is er door het PLON verder gewerkt aan herziening van het natuurkunde-onderwijs voor m.a.v.o. / h.a.v.o. / v.w.o. Het leerpakket voor m.a.v.o. en h.a.v.o. / v.w.o.-onderbouw is gereedgekomen; scholen die dit wensen, kunnen met het PLON-materiaal werken. Dit gebeurt nu reeds in tientallen scholen, variërend van enkele thema's tot een volledig PLON-leerpakket, inclusief een experimenteel examen m.a.v.o. In de komende jaren zal worden bezien in hoeverre o.a. door de verworvenheden van het PLON herziening van het natuurkunde-onderwijs haar beslag kan krijgen in het reguliere leerplan en indexamen.

i. Experiment Middenschool

Aan het experiment middenschool werd in 1981 deelgenomen door 14

experimenteerscholen en 32 resonansscholen. Van de experimenteerscholen bereidden er zich vijf op de uitvoering van een experiment voor. Een daarvan (Breukelen), die met het experiment per 1 augustus begonnen zou zijn, zag na uitvoering beraad hiervan af. Daartegenover werd voor de scholengemeenschap Centrum Oud West te Amsterdam (pilot-project Stimulering) een verzoek ingediend om per 1 augustus 1981 met een experiment middenschool te mogen beginnen.

Ondersteuning van het experiment wordt verzorgd door: de LPC met betrekking tot begeleiding (pg BERK) en informatievoorziening (IPE/M); de SLO met betrekking tot leerplanontwikkeling (pg OLM) en onderzoeksinstituten. Sinds 1981 wordt voor het experiment middenschool geen afzonderlijk nascholingsaanbod meer verzorgd. De activiteiten van de ondersteuning hebben in 1981 opnieuw een sterker schooloverstijgend karakter gekregen en zijn meer gericht op het opleveren van 'produkten' van het experiment. Ook kreeg de vraag naar overdraagbaarheid van middenschoolonderwijs meer aandacht.

In verband met het voorgaande verdienen de Landelijke Samenwerkings Activiteiten (LSA) vermelding. Het gaat hier om kleine groepen docenten uit experimenteer- en resonansscholen die tot taak hebben om 'produkten' van het experiment te verzamelen en te beschrijven.

De LSA worden gecoördineerd door de pg OLM of de pg BERK. De produkten zijn onder meer van betekenis voor de constructie van het Experimenteel Model Leerplan voor het Middenschoolonderwijs (ELM). Een aanvraag voor de eerste versie daarvan is in 1981 bij de SLO ingediend. De SLO is er nog juist niet in geslaagd om deze voor het eind van 1981 op te leveren.

In afwachting van spoedige meer ingrijpende wijzigingen van de advies- en coördinatiestructuur in het voortgezet onderwijs werd de interim-regeling voor coördinatie en samenwerking in het experiment middenschool in 1981 voortgezet. Uitvoering werd gegeven aan de beleidsvoornemens die zijn aangekondigd in de beleidsnotitie van 16 december 1980 bij het Eerste Tussentijdse Bericht van de Landelijke Werkgroep Doorstroming Middenschool (LWDM). Op grond hiervan is de samenstelling van LWDM uitgebreid met onder meer vertegenwoordigers van het vervolgonderwijs en het arbeidsveld. Mede naar aanleiding van voorstellen in het z.g. 'Tweede Bericht' van de LWDM is op 27 oktober 1981 een circulaire uitgegaan (kenmerk C. 810383, VO/VP-7941) naar alle scholen van voortgezet onderwijs. Met deze circulaire wordt beoogd de doorstroming van middenschoolabituriënten naar het vervolgonderwijs te verbeteren.

III. 7.3.2

Projecten participierend leren

a. Landelijk leerplaatsenproject (LLP)

Bij dit project zijn direct betrokken zes onderwijsinstellingen, namelijk twee instellingen voor kort-m.b.o., twee scholen voor m.h.n.o. (een met een afdeling m.b.o.-c.d. en een met de afdeling kv/v) en twee scholen voor h.b.o. (een h.e.a.o. en een h.b.o.-v). Daarnaast wordt door het ITS, die de hoofduitvoerder van dit project is, onderzoek gedaan op scholen die vergelijkbaar zijn aan de zes projectscholen.

De experimentele instelling voor participatie-onderwijs welke bij de aanvang van het LLP betrokken was bij bepaalde ontwikkelingen in het kader van het LLP heeft zich in overleg met het ITS uit het project teruggetrokken. Voor deze instelling is een proefproject kort-m.b.o. in de plaats gekomen.

Naast de gebruikelijke werkplannen en voortgangsrapporten heeft het ITS in 1982 twee onderzoeksrapporten uitgebracht. Nr. 1: 'Buitenschoolse leerplaatsen een alternatief? Literatuurstudie naar de betekenis van leerplaatsen in arbeidsorganisaties vanuit het oogpunt van emancipatie', nr. 2: 'Nascholing voor stagedocenten. Een inventariserend

onderzoek naar de mogelijkheden tot en de behoefte aan nascholing op het gebied van stages'.

In bijlage 8 van de op 8 mei 1981 uitgebrachte Beleidsnota Stages is een samenvatting opgenomen van het raamplan waar het ITS mee werkt om dit project uit te voeren. In de beleidsnota zelf zijn verwijzingen opgenomen naar mogelijke uitkomsten van het project die van belang kunnen zijn voor toekomstige beleid. In 1982 zullen vermoedelijk de eerste afsluitende publikaties over het LLP van het ITS te verwachten zijn. Daarna zullen waarschijnlijk enige conferenties worden georganiseerd waar aandacht zal worden besteed aan de verspreiding van de projectresultaten per sector van het onderwijs.

b. Participerend leren in v.w.o. en h.a.v.o.

In maart 1981 is door de toenmalige staatssecretaris aan de Innovatiecommissie Participatie-onderwijs (ICP) gevraagd een studie te verrichten naar de mogelijkheden van het toepassen van het didactisch beginsel van het participerend leren in de bovenbouw van het v.w.o. en het h.a.v.o.

De ICP heeft deze studie verricht en verwerkt in haar tiende advies:

'Ontwikkelingsprojecten participerend leren in de bovenbouw van h.a.v.o. en v.w.o.'. In dit advies stelt zij voor om, verdeeld over drie soorten van projecten, op achttien scholen dit beginsel te ontwikkelen.

Middels een circulaire is dit ICP-advies toegezonden aan alle scholen voor v.w.o. en h.a.v.o. In de loop van 1982 zal bij dit advies een beleidsnotitie worden uitgebracht.

c. Arbeidservaringsleren (AEL)

Dit project, hoewel door zijn kleinschaligheid niet spectaculair, heeft zoals aangegeven in het Onderwijsverslag over 1980 gefunctioneerd op acht scholen, namelijk op vijf scholen voor v.w.o. en h.a.v.o. en op drie scholen of afdelingen van scholen voor l.b.o.

Door de Stichting Centrum voor Onderwijsonderzoek van de Universiteit van Amsterdam (waarin het Kohnstamm Instituut is opgegaan) is in januari 1981 uitgebracht de rapportage 'Kennistoename bij de methode Arbeidservaringsleren'. In samenwerking met het Pedagogisch-Didactisch Instituut, afdeling Lerarenopleiding, van de Universiteit van Amsterdam is door het Centrum voor Onderwijsonderzoek in oktober 1980 gepubliceerd het evaluatie-interimrapport 'De methode Arbeidservaringsleren verder ontwikkeld'.

In november 1981 is over AEL een studieconferentie gehouden, waar met name de verspreiding van projectervaringen naar nog niet deelnemende scholen aan de orde is gesteld.

Voor het schooljaar 1981/82 zijn aan de acht deelnemende scholen nog enige faciliteiten ten behoeve van dit project beschikbaar gesteld.

d. Het project Participerend Leren in het Middelbaar Beroepsonderwijs

In augustus 1981 begonnen zeven scholen, verspreid over de sectoren m.m.o., m.e.a.o., m.t.o., m.h.n.o. en m.s.p.o., aan het eerste uitvoeringsjaar van het project, d.w.z. dat leerlingen een programma ingericht volgens kenmerken van participerend leren gingen volgen. Er werd in een aantal gevallen toestemming verleend om af te wijken van geldende wettelijke voorschriften en regelingen. Twee scholen wensten en kregen een verlenging van de voorbereidingstijd, één school viel af. Uit veel scholen kwamen berichten over enthousiasme en grote inzet van leerlingen en leraren bij de uitvoering van de eerste programma-eenheden, ofschoon de ontwikkelingswerkzaamheden veel extra

tijd en energie kosten. De ombouw van het leerplan naar programma-eenheden op thematische grondslag en de opnemings- en verwerking van buitenschoolse leerervaringen in deze programma-eenheden bleken dikwijls tot de zwaarste opgaven te behoren. De instanties die ondersteuning verlenen in dit project, vingen op verschillende momenten hun werk aan, de werkgroep ten behoeve van de coördinatie van de uitvoering vatte in september 1981 haar werkzaamheden op.

III. 7.3.3

Projecten volwassenen-educatie

In de loop van 1981 hebben de zes projecten die te zamen het projectenontwikkelingsbeleid v.e. vormen de volgende ontwikkelingen doorgemaakt. Alhoewel deze v.e.-projecten een onderdeel vormen van het gezamenlijk beleidsterrein van de Ministeries van SZW, CRM en O. en W., zal niettemin hier in het kort een overzicht van de verschillende projectsoorten worden gegeven.

a. Projecten alfabetisering

In 1981 zijn er 206 aanvragen (komend van 334 gemeenten) gehonoreerd. Hiermee werden ruim 15 000 deelnemers bereikt.

Voor de komende jaren is een forse uitbreiding van het aantal deelnemers te verwachten. In het kader van de provinciale steunpunten vindt o.a. uitwisseling van materiaal en ervaringen plaats. De meeste steunpunten zijn in de loop van 1981 tot ontwikkeling gekomen.

b. Ontwikkelingsprojecten educatieve netwerken

In 1981 zijn er nog een aantal projecten begonnen, waarmee het totale aantal projecten is gekomen op dertien. Er zijn drie soorten projecten te onderscheiden:

- geïntegreerde educatieve planning (vier lokaties)
- ondersteuning van deelnemers (vijf lokaties)
- educatieve werkplaatsen (vier lokaties)

c. Projecten educatieve activiteiten voor culturele minderheden

In 1981 zijn 125 aanvragen voor plaatselijke projecten ontvangen. Deze projectaanvragen zijn alle gehonoreerd. Voor 1982 wordt een verdere groei van de aanvragen qua aantal en omvang verwacht.

d. Proefprojecten beroepskwalificerende educatieve activiteiten (BKE)

In 1981 zijn zo'n 30 aanvragen ontvangen. Doordat de voorbereidingen niet tijdig waren afgerond, is het voornemen om nog in 1981 een aantal projecten toe te wijzen, niet ten uitvoer gebracht.

e. Ontwikkelingsproject educatieve voorzieningen ter voorbereiding op de pensionering (prépensionering)

De doelstelling van dit project is de verdere ontwikkeling en coördinatie van het op het 'prépensioneringsterrein' aanwezig educatieve aanbod door middel van een versterking van de landelijke coördinatie. Na een oriëntatieperiode heeft het ondersteuningsteam dat in het kader van dit project functioneert in overleg met de bestaande Pensioen in Zicht-groepen, een aanvang gemaakt met de ontwikkeling van educatief aanbod en met een inventarisatie van in het werkveld bestaande deskundigheidsbevorderende activiteiten.

f. Projecten introductie Open School-werkwijze

In de tweede helft van 1981 is begonnen met 30 officiële introductieprojecten. De ex-SPOS-lokaties zijn in deze projecten opgegaan, behalve Venray e.o. (overleg vindt nog plaats).

In de meeste projecten wordt, hoewel men vaak geconfronteerd wordt met een aantal aanloopproblemen, hard gewerkt aan een zo goed mogelijke uitvoering. Een aantal projecten bevindt zich nog duidelijk in een aanloopfase.

De coördinatiestructuur die ten behoeve van de projecten v.e. is ingesteld en die bestaat uit één landelijke projectgroep per projectsoort en een landelijke coördinatiegroep, is in de loop van 1981 verder bemand. Alle projectgroepen zijn doende invulling te geven aan de taken, zoals verwoord in hun instellingsbeschikking. Nog niet alle projectgroepen zijn voltallig: met name de landelijke projectgroepen BKE en educatieve activiteiten voor culturele minderheden verkeren in een opbouwfase. De landelijke coördinatiegroep heeft zich in 1981 met name beziggehouden met de advisering van de projectgroepen en met bevordering van de plaatselijke en regionale samenwerking tussen projecten van verschillende aard. Tevens zijn er door projectgroepen en coördinatiegroep enkele studiedagen en conferenties georganiseerd. Aangezien de meeste projecten zich nog in een beginfase bevinden en er één projectsoort nog niet is gestart (BKE), is het voor de landelijke coördinatiegroep nog niet mogelijk geweest een duidelijke invulling te geven aan haar dubbele taak, nl. het doen van voorstellen aan de betrokken bewindslieden met betrekking tot maatregelen die van belang zijn voor de projectuitvoering en met betrekking tot de algemene opzet van de projecten en de resultaten daarvan.

III.7.4 Onderwijs en culturele minderheden

De faciliteitenregeling voor buitenlandse, Surinaamse / Antilliaanse en Molukse leerlingen kon ook voor het schooljaar 1981-1982 onverkort worden voortgezet. Zoals werd verwacht, is het aantal buitenlandse leerlingen in het voortgezet onderwijs toegenomen. Gelet op de tot 31 december 1981 reeds behandelde verzoeken om extra faciliteiten, kan worden gesteld, dat het aantal leerlingen met circa 3 000 is toegenomen en dat voor wat betreft de Surinaamse / Antilliaanse en Molukse leerlingen het aantal - ten opzichte van het vorig jaar - nagenoeg gelijk is gebleven. Hierbij dient in aanmerking te worden genomen dat vele aanvragen nog in behandeling zijn. Naar alle verwachtingen zal - gelet op het vorenstaande - de toename van leerlingen uit de culturele minderheidsgroepen in het schooljaar 1981-1982 4 à 5 000 bedragen. De voorzieningen voor deze categorie leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben in het schooljaar 1981-1982 tot resultaat gehad dat er nu in totaal ruim 850 arbeidsplaatsen zijn. Hiervan komen ongeveer 506 arbeidsplaatsen voor rekening van de extra maatregelen voor kinderen van culturele minderheden in het voortgezet onderwijs. Naast de voorzieningen in de personele sfeer wordt er vanuit het voortgezet onderwijs steeds meer aandacht besteed aan de realisering van de in de Nota Culturele Minderheden voorgestelde maatregelen.

In het kader van het stimuleringsbeleid zijn per 1 augustus 1981 een aantal projecten aangevangen waarvan er twee zijn toegewezen aan plaatsen waar sprake is van concentraties minderheden in de scholen voor v.o. Voor deze projecten geldt een aanvullend beleidskader, waarin aandacht wordt geschonken aan de specifieke problemen, die zich in het onderwijs aan deze groepen voordoen. Voor een verdere beschrijving zie projecten culturele minderheden v.o. (III.7.3.3, sub. e).

III.7.4.1 Buitenlandse deelnemers aan VO / WJ-instellingen

	1-11-'79	1-11-'80	1-11-'81
Streekscholen	404	828	1 998
Niet-streekscholen	413	533	700
Vormingsinstituten	1 002	1 778	2 090
Experimenten / SWP	35	46	122
Kort-m. b.o.	-	62	213
Totaal	1 854	3 247	5 123

In de VOWJ-sector is een gestage groei te onderkennen van het aantal deelnemers/cursisten met een anderstalige achtergrond. Op grond van de faciliteitenregeling, die voor de instellingen, die onder de directie VO/WJ ressorteren, van toepassing is, werden extra personele middelen ter beschikking gesteld boven de normale formatie, waarop de instellingen op grond van de deelname van anderstaligen aan hun onderwijs- en vormingsactiviteiten rechten kunnen doen gelden.

In het vormingswerk voor jeugdigen werden 8 709 extra uren verstrekt voor activiteiten van pedagogische medewerkers op uurbasis (gastdocenten).

Aan de proefprojecten kort-m.b.o. werden in totaal vijf extra eenheden verstrekt.

De vraag naar extra faciliteiten vanuit de scholen voor beroepsbegeleidend onderwijs bleef achter bij de verwachtingen die daaromtrent bestonden. Binnen het totale beroepsbegeleidend onderwijs werden slechts zes extra eenheden verstrekt.

Uit de voorlopige cijfers van de laatste maanden van 1981 wordt duidelijk dat de vraag om extra personele faciliteiten aanzienlijk toeneemt bij vrijwel alle instellingen die onder de directie VO/WJ ressorteren.

Om meer inzicht te krijgen in de leer- en/of vormingsbehoeften van 16-20-jarige jongeren uit culturele minderheden wordt door het Hoogveld Instituut een onderzoek ingesteld. In het najaar van 1981 werd daarmee een begin gemaakt.

Verwacht mag worden dat dit onderzoek suggesties oplevert voor oplossingsmogelijkheden op korte en lange termijn voor de probleemsituatie van deze jongeren, voor zover daaraan vanuit het onderwijssysteem (in zijn huidige vorm, of na veranderingen daarin) bijgedragen kan worden.

Ook mag verwacht worden dat de programmatische mogelijkheden van het vormingswerk, het beroepsbegeleidend onderwijs en het kort-m.b.o. van bijzonder nut zullen zijn voor de doelgroep anderstaligen.

III. 7.4.2

Educatieve activiteiten ten behoeven van culturele minderheden

a. Departementaal beleid

Naast de algemene educatieve voorzieningen zijn er in 1981 een aantal specifieke maatregelen getroffen waardoor de toegangsmogelijkheden tot de algemene educatieve voorzieningen voor leden van minderheidsgroepen werden vergroot.

b. Dag-/avondonderwijs

Het dag-/avondonderwijs heeft ten behoeve van de anderstalige leerlingen, die onvoldoende aanspreekbaar zijn, faciliteiten ter beschikking gesteld om hen in staat te stellen dit onderwijs te volgen. Dit betrof extra leraarlessen ten behoeve van het Nederlands: aantal leraarlessen 73; aantal leerlingen 687.

c. Vormingswerk Jonge Volwassenen

Het Vormingswerk Jonge Volwassenen besteedde in 1981 steeds meer aandacht aan leden van culturele minderheidsgroepen. Extra faciliteiten in de vorm van gastdocenten werden aan de vormingscentra beschikbaar gesteld ten einde aan verzwarende aspecten rond het werken met deze groeperingen tegemoet te komen; aantal gastdocenturen totaal 1 360.

d. Cursussen

De cursussen Nederlandse taal en maatschappelijke oriëntatie ten behoeve van niet meer leerplichtige (ex-)rijksgenoten uit Suriname en de Nederlandse Antillen zijn in 1981 niet verder uitgebreid. In het kader van het interdepartementale ontwikkelingsbeleid volwassenen-educatie zijn deze cursussen systematisch ondergebracht in het project educatieve activiteiten voor culturele minderheden.

e. Educatief Centrum Rotterdam (ECM)

Per 1 januari 1981 is de beleidsverantwoordelijkheid voor het ECM in Rotterdam overgedragen aan de directie Onderwijs voor Volwassenen. Het ECM is een dagschool voor migranten, die hun schoolse kennis op het peil van de zesde klas van het Nederlandse basisonderwijs willen brengen. Tegelijkertijd mikt men op integratiebevordering van de cursisten in de Nederlandse maatschappij. Naast de vakken Nederlandse taal, rekenen, maatschappijleer en algemene technieken worden door het ECM schakelprogramma's aangeboden voor technische, administratieve en verzorgende beroepen. Het ECM is begin 1977 opgericht als cursus ex artikel 75 WVO en heeft nu een capaciteit van 150 cursisten.

f. Consulenten

Met verwijzing naar de in mei 1981 gepubliceerde nota Culturele Minderheden zijn in een aantal grote steden of regio's met concentraties van minderheden tien consulenten aangesteld. Zij hebben tot taak om binnen de diverse activiteiten ten behoeve van culturele minderheden coördinerend en stimulerend werk te verrichten.

g. Interdepartementaal beleid

In het kader van het interdepartementaal ontwikkelingsbeleid volwassenen-educatie zijn alfabetiseringscursussen en educatieve activiteiten ten behoeve van culturele minderheden zeer sterk uitgebreid. Met medefinanciering van O en W zijn in 1981, wat betreft het project educatieve activiteiten voor culturele minderheden, 125 aanvragen voor plaatselijke projecten geheel gehonoreerd.

III.7.5 Stimuleringsbeleid voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs heeft het stimuleringsbeleid vorm gekregen in projecten. Op 1 augustus 1981 zijn in totaal 27 projecten met een voorbereidingsjaar aangevangen:

- 10 integrale projecten, waarin de verschillende aspecten van de achterstandsproblematiek gezamenlijk en in onderling verband worden aangepakt. In drie van deze tien projecten participeren ook, op basis van een additionele CRM-subsidie, welzijnsinstellingen.
- 9 themaprojecten, waarin vooral aan één aspect/thema van de achterstandsproblematiek gewerkt wordt, bijv. contact school-thuis, relatie onderwijs-arbeidsmarkt, etc.
- 8 aanvullingsprojecten, die bedoeld zijn om te beproeven op welke wijze in bestaande projecten / vernieuwingsactiviteiten aan stimulering aandacht kan worden besteed.

In een aantal genoemde projecten wordt speciaal aandacht gegeven aan de problematiek van het onderwijs aan kinderen uit culturele minderheidsgroepen. In totaal participeren in de bovengenoemde STQS / VO-projecten een 100-tal scholen.

III.7.6 Volwassenen-educatie

De volwassenen-educatie is een steeds belangrijker sector geworden. Naar schatting nemen bijna 1,6 miljoen mensen jaarlijks deel aan door de overheid erkende of gesubsidieerde vormen van volwassenen-educatie.

De meest bij het beleid op het terrein van de volwassenen-educatie betrokken bewindslieden zijn die van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk, van onderwijs en wetenschappen en van sociale zaken en werkgelegenheid. Zij bepalen in hun periodiek overleg de hoofdlijnen van beleid onder voorzitterschap van de minister van onderwijs en wetenschappen, die belast is met de coördinatie van het beleid op het terrein van de

volwassenen-educatie. Dit overleg werd voorbereid door de Interdepartementale Stuurgroep Volwassenen-educatie, waarin ambtenaren van de drie betrokken departementen de coördinatie van het beleid behartigen.

De stuurgroep coördineerde ook het vernieuwingsbeleid op het terrein van de volwassenen-educatie.

De advisering op het terrein van de volwassenen-educatie geschiedt door vele instanties, zoals de Sociaal Economische Raad en de Onderwijsraad, die beide echter een breder terrein bestrijken.

Specifieke beleidsadviesing op het terrein van de volwassenen-educatie geschiedt door de Voorlopige Adviesgroep Volwassenen-educatie.

Het overleg over zaken, de volwassenen-educatie betreffend, vindt plaats in de afzonderlijke departementale overleginstanties.

III. 7.6.2 *Beginselennota volwassenen-educatie*

In mei 1981 werd de Beginselennota volwassenen-educatie gepubliceerd. Deze nota was het resultaat van overleg op ambtelijk en politiek niveau tussen de Ministeries van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk, van Onderwijs en Wetenschappen en van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en behelsde een uiteenzetting van de beginselen waardoor het toenmalige kabinet zich wilde laten leiden bij de ontwikkeling van een samenhangend geheel van voorzieningen en activiteiten van volwassenen-educatie.

Als uitgangspunt voor het beleid op het terrein van de volwassenen-educatie wordt het beginsel van permanente educatie gekozen, dat verder wordt uitgewerkt in een aantal concrete uitgangspunten: samenhang, flexibiliteit, geschakeerdheid, zeggenschap van deelnemers, openheid, afstemming op deelnemers en maatschappelijke relevantie.

De nota sprak zich uit voor een stelsel van wederkerende educatie als doel van de ontwikkeling.

In de nota worden voorts maatregelen, gericht op bestuurlijke harmonisatie, in het vooruitzicht gesteld. Bij wijze van eerste stap op de weg naar harmonisatie gaf de nota aan op welke voorzieningen en activiteiten de onderwijswetgeving, de regelingen op het werkteerrein van cultuur, recreatie en maatschappelijk werk met inbegrip van de toekomstige Kaderwet specifiek welzijn resp. de regelingen op het werkteerrein van sociale zaken en werkgelegenheid van toepassing zouden zijn.

De nota presenteerde eveneens een overzicht van het projectbeleid op het terrein van de volwassenen-educatie.

III. 7.6.3 *De Voorlopige adviesgroep v.e.*

De adviesgroep, ingesteld door de gezamenlijke bewindslieden van CRM, O en W en van sociale zaken in mei 1980, heeft in 1981 haar eerste adviezen uitgebracht. Het eerste in september 1981 uitgebrachte advies betrof het voorontwerp van Wet op de open universiteit, die naar de mening van de adviesgroep een belangrijke functie voor de volwassenen-educatie vervult.

De adviesgroep gaat met name in op de rol van de studiecentra en op de cursusinhoud. Het advies van de adviesgroep zal worden betrokken bij de verdere vormgeving van de Wet op de open universiteit.

Het onderwerp 'statistisch-economische aspecten van volwassenen-educatie' behandelt de adviesgroep in een uitvoerige verkennende notitie. Daarin wordt ingegaan op de afbakening, indeling en registratie van educatieve activiteiten ten behoeve van het beleid op het terrein van de volwassenen-educatie.

De adviesgroep stelt voor een onderzoek te starten ten behoeve van de ontwikkeling van een deugdelijk registratiesysteem voor de v.e. De bewindslieden hebben het advies in dank aanvaard, zij onderschrijven de noodzaak van goede continue informatiestromen over de v.e., maar zijn van mening dat de door de adviesgroep voorgestelde keuze en onderzoek met betrekking tot de registratiesystematiek niet opportuun zijn.

De departementen willen eerst zelf op basis van een uitvoerige inventarisatie en analyse van bestaande informatiestromen een betere afstemming daartussen bewerkstelligen.

Eind 1981 bracht de Voorlopige adviesgroep een tweede verkennende notitie uit over doelgroepenbeleid in de volwassenen-educatie. De adviesgroep signaleert een aantal negatieve effecten die in een doelgroepenbeleid kunnen ontstaan. De adviesgroep stelt dat een doelgroepenbeleid onderdeel behoort te zijn van een totaal beleid en meent dat een v.e.-beleid vooral dient in te spelen op probleemgebieden in de samenleving.

Conform haar werkplan bereidt de adviesgroep adviezen of notities voor over:

- wederkerende educatie;
- arbeid en v.e.;
- spontane verbindingen binnen de v.e. en tussen instellingen voor v.e. en andere instellingen;
- media.

III.7.6.4

*Projectminister voor de
volwassenen-educatie*

De regering heeft de minister van onderwijs en wetenschappen aangewezen tot projectminister voor de volwassenen-educatie. Het kabinet beschouwt de volwassenen-educatie als een politiek gevoelige zaak met belangrijke interdepartementale aspecten, waarvoor een tijdelijke extra inspanning is vereist en een beleidsonderwerp dat door de specifieke interdepartementale coördinatieproblematiek extra (politieke) aandacht behoeft. In een brief aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 22 december 1981 heeft de projectminister aangegeven dat hij de volgende projecten ter hand zal nemen:

- een beleidsplan met betrekking tot elementaire educatie;
- een wettelijke regeling voor het terrein van de volwassenen-educatie en
- (wettelijke) regelen met betrekking tot educatief verlof.

In dezelfde brief stelt de coördinerend bewindsman zich voor een jaarlijks v.e.-plan op te stellen om de interdepartementale samenhang te versterken en een beter inzicht te verschaffen in het v.e.-beleid. Dit v.e.-plan, dat de Tweede Kamer jaarlijks zal worden aangeboden, omvat:

- a. een overzicht van de hoofdlijnen van het te voeren beleid;
- b. een overzicht van het ontwikkelingsbeleid v.e.;
- c. een overzicht van de activiteiten en de daarvan op de begroting van elk van de betrokken departementen voorziene middelen en
- d. een overzicht van de voortgang van de onderscheiden projecten gedurende de periode van het projectministerschap.

III.7.7 Projecten emancipatie v.o.

Er mag voorzichtig worden geconstateerd, dat mede als gevolg van het onderwijs-emancipatiebeleid er in het v.o., en met name in de OVWJ-sector en de eerste fase van het v.o., een proces op gang is gekomen, waardoor het belang van aandacht voor emancipatie van meisjes en jongens steeds duidelijker wordt. In 1981 zijn opnieuw een aantal activiteiten, voortvloeiend uit de Schets van een beleid voor emancipatie in onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, begonnen.

- In augustus zijn elf projecten keuzevrijheden begonnen in het l.b.o. en a.v.o. / v.w.o.
- In de OVWJ-sector zijn tien emancipatieprojecten toegewezen aan streekscholen en vormingsinstituten, vooral gericht op de ontwikkeling van emancipatoir programmamateriaal. Op dit laatste aspect ligt ook het accent bij drie nieuwe projecten in het kort-m.b.o.
- Ook kwam de in de Schets aangekondigde studiefinancieringsregeling voor volwassenen tot stand.
- Ten slotte kreeg het aspect 'emancipatie' ook in de lopende vernieuwingsprojecten

meer aandacht. Met name bleek dit in het middenschoolexperiment waar een zgn. landelijke samenwerkingsactiviteit over het thema roldoorbreking werd gestart.

Emancipatie-activiteiten, die al eerder werden begonnen, zijn in 1981 gecontinueerd, met name:

- de projecten in het leerlingwezen, gericht op het voor meisjes toegankelijk maken van traditionele jongensopleidingen (de zgn. projecten werkende meisjes);
- de activiteiten in het l.b.o. / l.b.o.-project, gericht op fusies van l.h.n.o.- en l.t.o.-scholen en op roldoorbrekende leerlingbegeleiding;
- de contactgroep emancipatie binnen rijksonderwijs, waarin docenten van rijkscholen zich vooral bezighouden met de positie van meisjes in het rijksonderwijs en met het ontwikkelen van materiaal, waarmee verbetering in die positie kan worden aangebracht;
- de emancipatiewerksters, die zich binnen het VJV en bij de Stichting Huishoudelijke Voorlichting ten Plattelande bezighouden met het trainen van kader en het opstellen van programma's.

Naast de vorenstaande, door de overheid geïnitieerde activiteiten, zijn in een aantal gevallen initiatieven uit het veld gehonoreerd.

- Zo werd subsidie verleend aan het Project Met Elkaar Leren Omgaan (MELLO) dat aandacht besteedt aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongeren.
- Voor de ontwikkeling van (mede) op emancipatie gericht lesmateriaal werd subsidie gegeven aan de hoofddocenten huishoudkunde van de n.l.o.'s en aan het Instituut Vakdidactiek Maatschappijleer van de Katholieke Universiteit van Nijmegen.
- Voor het maken van voorbeeld-lespakketten natuurkunde kwam het MENT-project (meisjes en natuurkunde en techniek) tot stand, o.l.v. prof. dr. J. Raat (vakdidactiek natuurkunde aan de TH Eindhoven).
- Ten slotte wordt in dit verband de subsidie genoemd die is verleend voor twee boekjes ten behoeve van werkende en werkloze meisjes en aan de Nieuwsbrief Meidenwerk.

III.7.8 Onderwijs-Arbeid

III.7.8.1 Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

Het beleid met betrekking tot de verbetering van de relatie tussen onderwijs en arbeid heeft op een aantal punten gestalte gekregen. Allereerst kan hierbij genoemd worden de ontwikkeling met betrekking tot de op te richten regionale Contactcentra Onderwijs-Arbeid (COA). Deze centra zullen regionaal de aansluiting tussen onderwijs en arbeid moeten verbeteren door het vormen van een overlegplatform voor de samenwerkende partijen zoals het onderwijs, het georganiseerde regionale bedrijfsleven, dienstverlenende instanties en de overheid. De te verrichten taken zullen bestaan uit de coördinatie van de bestaande activiteiten op het gebied van school en arbeidswereld, de bevordering van systematische kennisvergaring over de ontwikkelingen op de regionale arbeidsmarkt, voorlichting en begeleiding en activiteiten op het terrein van stage en planning. De provincie Zeeland heeft als eerste eind 1981 toestemming gekregen om in 1982 met een Voorbereidingsproject COA te starten. Van enkele andere provincies zijn bij de overheid ook uitgewerkte plannen binnengekomen om een contactcentrum op te richten.

Aandacht voor de regionale afstemming onderwijs-arbeid is verder tot uiting gekomen in de oprichting van de ambtelijke interdepartementale contactgroep 'onderwijs en scholing in relatie tot regionale economische ontwikkelingen'. Deze contactgroep heeft tot taak:

- te onderzoeken via een of meer regionale projecten in het Noorden des Lands welke regionale onderwijs- en scholingsbehoeften ter bevordering van de economische ontwikkeling er bestaan;

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.7 Bijzondere aandachtsgebieden III.8 Hoofdingspectie Lager Beroepsonderwijs

III.7.8 III.7.9 III.8.1

- op welke wijze deze behoeften kunnen worden bepaald en op welke wijze daarin kan worden voorzien;
- welke aanvullende voorzieningen in samenhang daarmee wenselijk zijn met betrekking tot:
 1. de werkwijze van de betrokken departementen afzonderlijk en
 2. de vereiste samenwerking tussen de betrokken departementen;
- aanbevelingen te doen over eventuele aanvullende maatregelen met betrekking tot de door bedoelde onderzoeken verkregen resultaten.

De samenwerkende departementen zijn Economische Zaken, Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Onderwijs en Wetenschappen.

Wat betreft het onderzoek op het terrein onderwijs-arbeid is eind 1981 het rapport 'De relatie tussen onderwijs, kwalifikatie en arbeidsorganisatie' gepubliceerd, dat een beschrijving geeft van een drietal oase-studies naar de relaties tussen onderwijs en arbeid in Nederland. In dit rapport wordt een pleidooi gehouden voor een systeem van 'alternerende beroepsopleidingen', waarbij de beroepsopleiding niet beperkt wordt tot de periode vóór toetreding tot de arbeidsmarkt, maar waarbij zij ook zal plaatsvinden tijdens de beroepsloopbaan.

Dit met de bedoeling om de geconstateerde segmentering van de arbeidsorganisatie te doorbreken en ter bevordering van een verdere democratisering van het onderwijssysteem.

Met de oprichting van regionale contactcentra wordt primair beoogd een platform van overleg en samenwerking tot stand te brengen dat initieënd, stimulerend en coördinerend kan werken met betrekking tot activiteiten en werkzaamheden op het gebied tussen school- en arbeidswereld.

Over de plannen tot realisering van COA's is in 1981 verder overleg gevoerd met o.a. de sociale partners en de onderwijsorganisaties die in het VOWJ en het OVO zijn vertegenwoordigd.

III.7.9 Diverse onderzoeken

III.7.9.1 Commissie Schoolgrootte Voortgezet Onderwijs

De commissie bood op 3 april 1981 haar eindrapport aan staatssecretaris K. de Jong Ozn. aan. Het eindrapport was onder meer gebaseerd op empirisch onderzoek, verricht door het Instituut voor Toegepast Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek (ITSWO) te Amsterdam en het Research Instituut voor het Onderwijs in het Noorden (RION) te Haren, op een uitgebreide literatuurstudie en een bevraging van deskundigen in binnen- en buitenland. De belangrijkste conclusie van het eindrapport is dat de grootte van een school niet de doorslaggevende factor is die de beleving van de school door de leerling beïnvloedt.

Minstens zo belangrijk daarvoor zijn de schoolorganisatie, groepen leerlingen, die zo lang mogelijk bij elkaar blijven, en een duidelijk herkenbare identiteit van de school. De commissie beveelt in het eindrapport de centrale overheid, de schoolleiding, de onderwijsgevers en de ondersteuners aan om het welbevinden van leerlingen tot een leidend beginsel te maken in hun beleid.

De staatssecretaris merkte bij de aanbieding van het rapport op dat weliswaar het vraagstuk van de schoolgrootte noch het vraagstuk van het welbevinden van leerlingen en van leraren - de commissie vraagt daar blijvend aandacht voor - is opgelost, maar dat er nu duidelijke aanknopingspunten zijn gegeven.

Met de aanbieding van haar eindrapport heeft de commissie opgehouden te bestaan. Het rapport is gedeeltelijk vertaald en ook aan buitenlandse geïnteresseerden aangeboden.

III. 7.9.2

Onderzoek naar organisatieproblemen in het voortgezet onderwijs

In de zomer van 1980 is aan het Instituut voor Toegepaste Sociologie (ITS) te Nijmegen de opdracht verstrekt om een stand-van-zaken-onderzoek naar organisatievraagstukken in scholen voor voortgezet onderwijs, en theorievorming daaromtrent, te verrichten (trendstudie). Een begeleidingscommissie bestaande uit deskundigen, vertegenwoordigers van het Rijksschooltoezicht en de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO) en ambtenaren van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, was de onderzoeker (ir. P. Smets) behulpzaam. Het rapport is op 13 maart 1981 aan de staatssecretaris belast met het voortgezet onderwijs aangeboden. In het rapport worden op grond van tien organisatieproblemen die in het veld worden onderkend, zes thema's voor verder onderzoek aanbevolen. De thema's zijn: kwaliteit van de arbeid; bedrijfsvoering; zeggenschap en besluitvorming; probleemoplossend vermogen van scholen; kenmerken van scholen en fasen van innovatie- en vernieuwingsprojecten en reorganisatie (opheffing, fusie, inkrimping, overplaatsing). Het rapport is onder meer aan de vaste Commissie van de Tweede Kamer voor Onderwijs en Wetenschappen, de Overleggroep Voortgezet Onderwijs (OVO) en de Bijzondere Commissie voor rechtspositioneel overleg (BC) aangeboden. Het rapport speelde een belangrijke rol op een conferentie over schoolorganisatieproblemen van de Commissie Analyse Voortgezet Onderwijs (CAVO) in november 1981. Het departement was mede-organisator van deze conferentie.

In het najaar van 1981 is een tweede opdracht voor een stand-van-zaken-onderzoek aan het Instituut voor Toegepaste Sociologie verstrekt. In deze vervolgstudie zal het gaan om taakdifferentiatie- en taakverdelingsvraagstukken in scholen voor voortgezet onderwijs. Dit onderzoek zal in de zomer van 1982 worden afgerond.

III. 7.9.3

De leraarlessenformule

De verandering in de inzichten en de jongste ontwikkelingen hebben ertoe genoopt dat de oorspronkelijke visie op functie en doelstelling van een leraarlessenformule is verlaten. Thans wordt meer gedacht in de richting van een meer omvattende faciliteitenregeling waar de leraarlessen dan een onderdeel van vormen. De 'andere' faciliteiten staan dan in verband met het voorrangsbeleid, de cumi-leerlingen en alle activiteiten die in de school plaatsvinden of moeten plaatsvinden in verband met het totale functioneren van de school. Het uitwerken van deze conceptie zal nog de nodige tijd vragen.

Onderafdeling III.8 — Hoofdinspectie Lager Beroepsonderwijs

III.8.1 3-S-project

In de periode van 1 januari 1981 tot 1 juli 1981 stelde de Inspectie v.o./l.b.o. een onderzoek in naar de ervaringen van de scholen en scholengemeenschappen voor l.b.o. met het project 'Samenwerkende Scholen en Scholengemeenschappen voor l.b.o.'. Hiertoe werden acht scholengemeenschappen en elf samenwerkingsverbanden, bestaande uit 29 scholen (exclusief l.a.o. en v.b.o.), door de toezichthoudende inspecteurs bezocht.

In totaal waren er 20 inspecteurs bij het onderzoek betrokken. Dezen voerden aan de hand van een tevoren opgestelde leidraad gesprekken met de directie, de projectcoördinatoren en de bij het project betrokken docenten.

Bij de bewerking van de gegevens kon worden beschikt over de verslagen van acht scholengemeenschappen en tien samenwerkingsverbanden.

Bovendien werd behalve dit onderzoek op de schoollijn door de leiding van het onderzoek tevens een evaluatiegesprek met de projectleiding gevoerd, die in handen van de LPC is. De bespreking ten behoeve van het onderzoek vond plaats tussen twee coördinerend inspecteurs v.o./l.b.o. en de projectleider en één medewerker.

Vergelijking van de binnengekomen inspectieverslagen, het onderhoud met de beide projectmedewerkers en bestudering van het 3-S-werkplan, van de schoolwerkplannen en

van de in oktober 1980 verschenen vak- en themarapportages stellen de inspectie v.o./l.b.o. in de gelegenheid een aantal kanttekeningen te maken bij het in 1977 door het LPC opgezette 3-S-project.

1. Aan de inspecteurs, belast met het toezicht op de scholen van het 3-S-project, is verzocht te beoordelen in hoeverre dit project bijdraagt aan de verbetering van het onderwijs en hoe hun eindoordeel over het project luidt.

Bij zes scholengemeenschappen en vier samenwerkingsverbanden wordt de verbetering van het onderwijs positief beoordeeld.

In twee gevallen wordt geen oordeel gegeven en in zes gevallen is het oordeel negatief tot zwak positief.

Het eindoordeel luidt in twee gevallen negatief en in acht gevallen positief.

Geconcludeerd mag worden dat, hoewel in meerderheid de beoordeling positief is, dit positieve oordeel sterker geldt voor bestaande scholengemeenschappen dan voor samenwerkingsverbanden.

2. Bij acht scholengemeenschappen en vijf samenwerkingsverbanden wordt de schoolbegeleiding van de LPC-medewerker positief tot zeer positief gewaardeerd.

In vijf samenwerkingsverbanden acht men de begeleiding te weinig concreet, te weinig sturend, te afstandelijk. Dit verschilt van school tot school in een samenwerkingsverband. Soms is de ene school positief, terwijl de andere negatief oordeelt.

De vak- en themabegeleiding door kaderdocenten en medewerkers van de LPC wordt in elf gevallen goed tot zeer goed beoordeeld.

3. Vergelijking van het inspectie-oordeel en de waardering van de begeleiding door de school geeft het volgende beeld:

In negen gevallen (zes maal scholengemeenschappen en drie maal samenwerkingsverbanden) is het oordeel van beide positief.

In één geval is het oordeel van de school matig tot negatief en het inspectie-oordeel negatief.

Op vier lokaties zijn de scholen positiever in hun beoordeling dan de inspecteurs.

In drie samenwerkingsverbanden zijn de scholen en de inspecteurs niet erg optimistisch in hun beoordeling.

In één scholengemeenschap is men erg positief in de beoordeling, de inspecteur daarentegen meent dat soortgelijke resultaten op een andere wijze effectiever en goedkoper kunnen worden bereikt.

4. Doel van het project is: hulp bieden bij harmonisatie en veralgemening van de onderbouw van het l.b.o.

Onder harmonisatie wordt vooral het geleidelijk naar elkaar toe groeien en onder veralgemening de verbreding / verruiming van het onderwijsaanbod verstaan. In de samenwerkingsverbanden komt gaandeweg onder druk van fusieproblemen het harmonisatieproces centraal te staan. Ook in de scholengemeenschappen wordt de meeste aandacht besteed aan harmonisatie in verband met de doorstroming naar de verschillende mogelijkheden in de bovenbouw.

Over het algemeen staan de scholen afwijzend tegenover de gedachte leerlingen naar de bovenbouw van een andere school te verwijzen. Als argument hiervoor wordt aangevoerd dat dit de doorstromingskansen nauwelijks bevordert. De in het project ontwikkelde producten hebben vooral betekenis voor de vakken en het thema leerling- en keuzebegeleiding.

In deze producten komt vooral de veralgemening tot uiting. Toch wijzen met name de LPC-medewerkers op het toenemende belang van de harmonisatie.

5. Schoolorganisatorische begeleiding en vakbegeleiding gaan hand in hand. Scholen menen in het begin nogal eens te kunnen volstaan met praktische hulp op de vakkenlijn. Al spoedig blijkt echter dat ontwikkelingen op de vakkenlijn gevolgen hebben voor de gehele organisatie. De indruk bestaat dat, met name in een aantal samenwerkingsverbanden, deze ontwikkeling onvoldoende is onderkend.

Zowel in de scholengemeenschappen als bij de samenwerkingsverbanden blijkt

uiteindelijk de schoolorganisatorische begeleiding het belangrijkste. Vakkenbegeleiding zonder organisatorische begeleiding zal weinig effect opleveren.

6. Zoals hiervoor reeds werd aangegeven, verkiezen de scholen in eerste instantie concrete praktische ondersteuning op de vakkenlijn en bij de behandeling van meer algemene pedagogische en didactische problemen. Zowel de scholen als de LPC-medewerkers zijn over het algemeen zeer te spreken over de kwaliteit van de kaderdocenten. De indruk bestaat nogal eens dat kaderdocenten te hoge eisen stellen aan de scholen.

Geconcludeerd mag worden dat het werken met kaderdocenten positief wordt ervaren, maar dat gezien de relatie met de organisatorische begeleiding ondersteuning door een LPC-medewerker beslist noodzakelijk is.

7. Sinds 1977 beschikken de scholen en de LPC over werkplannen die de basis vormen voor een zelfstandig voort te zetten ontwikkeling.

Deze werkplannen kunnen tevens model staan in andere situaties.

In oktober 1980 werden er uitgebreide vakrapportages voorzien van leeswijzers opgesteld. Deze vakrapportages hadden betrekking op Nederlands, Engels, wiskunde, kennis der natuur en algemene technieken.

Daarnaast zijn er rapportages opgesteld over leerling- en keuzebegeleiding. Hiermee is een uitstekende basis gelegd voor een materiaalbank voor dit project. Deze materiaalbank kan bovendien zijn waarde bewijzen in andere projecten, zoals het BIK-project en het project 'Scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o.'. (BIK = Begeleiding Interne Koördinatoren).

8. Overdracht van de ontwikkelde producten vindt plaats op verzoek. De eerste projectscholen worden steeds geïnformeerd over de nieuwste ontwikkelingen en kunnen over de producten beschikken. Overdracht aan andere scholen heeft echter slechts een beperkte betekenis, aangezien papieren overdracht zonder begeleiding onvoldoende garanties biedt met betrekking tot de invoering.

Steeds weer wordt door scholen en begeleiders gewezen op de noodzaak het begeleidingsproces zelf mee te maken.

Mogelijk kan de produktie-ontwikkeling elders goedkoper, beter en effectiever ter hand worden genomen, doch daarmee kan geen garantie ten aanzien van de invoering worden gegeven. Ontwikkeling, invoering en begeleiding blijken verschillende aspecten van één proces.

9. In de scholen ervaren directie en projectcoördinatoren problemen als gevolg van de afwijkende categoriale visies en tradities. De docenten verzetten zich nogal eens tegen veranderingen, mede als gevolg van de te verwachten rechtspositionele problemen. Bij elk ontwikkelingsproces speelt de rechtspositie op de achtergrond een belangrijke rol. Ook de LPC-medewerkers geven aan dat bestuurlijke en rechtspositionele problemen in belangrijke mate het proces bepalen.

Voor de toekomst lijkt het van belang dat begeleiding door de LPC samengaat met overleg en medewerking van de zijde van de besturenorganisaties en de docentenorganisaties.

Alvorens processen in scholen op gang te brengen, lijkt het gewenst directies en bestuurders te scholen in het sturen van fusieprocessen.

Een andere belangrijke voorwaarde waaraan voldaan dient te worden alvorens men zich in het projectavontuur stort, is de zekerheid van de medewerking van iedereen.

Een vrijblijvende opstelling of tussentijds vertrek van docenten bemoeilijkt de ontwikkeling. Hierbij dient eveneens vermeld te worden dat ook wijzigingen bij de begeleiding moeten worden beperkt.

10. Beëindiging van de subsidie door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ingaande het schooljaar 1981/'82 betekent een geleidelijke beëindiging van het 3-S-project.

De scholen uit de derde en vierde serie en de LPC hebben te kennen gegeven er prijs op te stellen de geplande samenwerking te continueren. Zonder extra faciliteiten gaat men

door, weliswaar zonder kaderdocenten, maar met begeleiding van LPC-medewerkers. De ervaringen in dit project opgedaan kunnen worden ingebracht in het project 'Scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o.'. Scholengemeenschappen, die aan het begin staan, kunnen eveneens aan dit project deelnemen.

Een enkel samenwerkingsverband uit het 3-S-project is reeds omgezet in een scholengemeenschap. Andere samenwerkingsverbanden hebben zich reeds uitgesproken over de wens een scholengemeenschap te vormen en hebben zich aangemeld voor het project 'Scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o.'.

In het algemeen kan gesteld worden dat het 3-S-project een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan het harmonisatieproces in de scholen voor l.b.o. De ervaringen in dit project opgedaan kunnen zeker van nut zijn in het project 'Scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o.'.

III.8.2 Begeleiding Interne Koördinatoren (BIK)

In de periode van januari 1981 tot juli 1981 is door de inspectie v.o./l.b.o. een onderzoek ingesteld naar de ervaringen in de scholen voor l.e.a.o. en l.h.n.o. met het BIK-project. 62 scholen zijn door 20 inspecteurs aan de hand van een gemeenschappelijk opgesteld evaluatieformulier gevraagd naar hun ervaringen.

Bij het onderzoek is zowel gevraagd naar het oordeel van de directeur/directrice als naar het oordeel van de aangewezen interne coördinatoren.

Tevens heeft er een gesprek plaatsgevonden met de projectleiders van de LPC en is er uitgebreid aandacht besteed aan de door de LPC verstrekte brochures en rapportages. Voor alle duidelijkheid moet worden opgemerkt dat het BIK-project een autonoom project van de LPC is en dat hieraan door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen geen extra faciliteiten ter beschikking zijn gesteld.

Voor zover de interne coördinatoren over taakeenheden beschikken, zijn deze verstrekt uit het reguliere taakeenhedenbestand van de school zelf. In dit verband moet worden opgemerkt dat het kleine scholen, scholen met bij voorbeeld minder dan 200 leerlingen wel erg moeilijk wordt gemaakt aan vernieuwingsprojecten deel te nemen.

Na een proefopzet met vijf scholen in 1978/'79 en een éénjarig project met achttien scholen in 1979/'80, volgen 40 scholen thans het eerste jaar van een tweejarig project. De ervaringen in de beide eerste jaren zijn aanleiding geweest voor een gewijzigde projectopzet.

Onduidelijk is waarom in dit voor categoriale scholen opgezette project negen scholengemeenschappen deelnemen, waar deze scholengemeenschappen toch aan het 3-S-project hadden kunnen deelnemen.

Ruim een derde van de scholen heeft een omvang die beneden de stichtingsnormen van het l.e.a.o. en l.h.n.o. blijft.

Dat per school gemiddeld 4,3 taakeenheden zijn opgevoerd voor dit project, moet als te gering worden beschouwd. Er zijn dan ook veel klachten over de tijdsdruk waaronder moest worden gewerkt. Dit wordt nog versterkt als we bezien dat vele interne coördinatoren nog andere belangrijke functies in de scholen bekleden, zoals: leerlingenbegeleider, brugklascoördinator of teamleider bij het l.h.n.o.

Op het uitdrukkelijke verzoek van de LPC een directielid bij het project te betrekken is vrijwel door elke school ingegaan. Hierdoor is in het algemeen voorkomen dat het BIK-team los kwam te staan van de leiding in de school.

In een enkel geval is dit echter aanleiding geweest tot fricties binnen de school, aangezien de docenten de indruk kregen dat het project door de leiding van de school te veel werd opgelegd.

Naar de mening van de directies van de projectscholen zijn de tijdsdruk, de overbelasting van de coördinatoren en het daarmee verband houdende tekort aan taakeenheden de

belangrijkste knelpunten in het project. Veel tijd en aandacht blijkt er nodig te zijn om de weerstanden in de school te overwinnen, de meningsverschillen op te lossen en iedereen actief bij het project te betrekken en betrokken te houden.

Dit standpunt wordt ondersteund door de interne coördinatoren in circa 60% van de scholen. In 40% van de scholen daarentegen ontmoeten de interne coördinatoren hoegenaamd geen organisatorisch-procedurele knelpunten. Daar waar wel problemen rijzen, wordt dit nogal eens in verband gebracht met de complexiteit van de school/scholengemeenschap, de huisvesting en de verdeling van de overige taken. Eveneens in circa 60% van de scholen blijkt er een behoefte aan agogische bijscholing, met name algemene onderwijskundige vaardigheden als het formuleren van doelstellingen en het concretiseren daarvan.

Het doel van het BIK-project is scholen voor l.b.o. meer kennis, inzicht en vaardigheden te verschaffen, die hen in staat stellen zelf als scholengemeenschap:

- gewenste veranderingen op te sporen
- daarmee samenhangende problemen te analyseren
- wegen aan te geven om tot de gewenste situatie te komen
- gezamenlijk de problemen op te lossen
- na te gaan of de werkwijzen effectief zijn
- de onderwijsverbeteringsactiviteiten bij te stellen.

De LPC trachten dit doel te bereiken door schoolgebonden begeleiding, welke zowel op de school zelf als in landelijke trainingsbijeenkomsten plaatsvindt.

Veel scholen geven te kennen dat aan de begeleiding op schoolniveau door de LPC-medewerkers onvoldoende tijd kan worden besteed. Een gemiddelde van drie schoolbezoeken per jaar is te weinig om aan de vele wensen vanuit de scholen tegemoet te komen.

Niettegenstaande de beperkte mogelijkheden tot schoolbezoek van de LPC-medewerkers blijken vrijwel alle scholen vol lof over de inzet van deze medewerkers.

Meer dan 80% van de schoolteams geeft een positieve tot zeer goede beoordeling van de landelijke trainingsbijeenkomsten, waarbij de meer organisatorisch-procedurele aspecten aan de orde komen.

Voor wat betreft de begeleiding op de algemeen onderwijskundige en agogische aspecten, geeft twee derde van de teams een positieve beoordeling. Bij deze begeleiding wordt nogal eens de opmerking gemaakt dat men het gevoel heeft te veel aan zich zelf te worden overgelaten. Men spreekt bovendien nogal eens zijn twijfels uit over de praktische toepasbaarheid van het geleerde.

Aan de projectscholen uit 1978/'79 en 1979/'80 is de vraag voorgelegd of men na de beëindiging van de begeleiding via het project zelfstandig is doorgegaan.

Van twee scholen kan worden gezegd dat de situatie ongewijzigd is. Bij 20 scholen is men zelfstandig doorgegaan en blijkt het project een belangrijke bijdrage te hebben geleverd aan het vernieuwingsstreven in de school.

De inspecteurs van het v.o./l.b.o. hebben bij hun schoolbezoeken en tijdens de diverse besprekingen kunnen constateren dat bij circa 70% van de projectscholen sprake is van duidelijk merkbare effecten.

Bij de door de scholen gekozen thema's als leerlingbegeleiding of motivatie en bij de ontwikkelingen binnen de diverse vakken is sprake van een toenemende deskundigheid op de school.

Op die scholen waar geen of nauwelijks enige positieve effecten blijken op te treden, wordt dit in verband gebracht met schoolspecifieke problemen, zoals onderlinge weerstanden en slechte communicatie.

Samenvattend mag worden geconcludeerd dat van de begeleiding van interne

coördinatoren in samenhang met een aanpak van schoolspecifieke probleemgebieden een gunstig effect op het vernieuwingsproces in de scholen uitgaat.

III.8.3 Scholengemeenschappen I.b.o./I.b.o.

De scholengemeenschappen, samenwerkend binnen het 'Convent van scholengemeenschappen I.b.o./I.b.o.' zijn via de door het ministerie ingestelde Coördinatiecommissie v.w.o./a.v.o./I.b.o. gekomen met een projectplan, dat opgezet is ter ondersteuning van de op gang gebrachte ontwikkelingen in de afgelopen jaren. Bij de toekenning van gelden ter uitvoering van de verschillende thema's is niet volledig tegemoetgekomen aan de wensen; voor een aantal thema's zijn geen of onvoldoende faciliteiten beschikbaar gekomen. Door de noodzakelijke wijzigingen in de plannen zijn enkele belangrijke thema's meer naar de achtergrond geschoven, met name geldt dit voor de coaching van interne coördinatoren en de i.b.o.-problematiek. De extra steun, die gegeven is aan pas aangevangen en op korte termijn aan te vangen scholengemeenschappen, wordt als gunstig ervaren. De onderlinge contacten tussen de scholengemeenschappen worden mede gestimuleerd door het werken aan de projecten. Zij bevorderen in hoge mate het gerichte denken over de harmonisatie in de onderbouw van het lager beroepsonderwijs.

III.8.4 Lager technisch onderwijs

III.8.4.1 Het project installatietechniek

Het project installatietechniek is in 1981 beëindigd. Een afdelingswerkplan is gereedgekomen en door het onderwijsveld positief ontvangen. Het nieuwe werkplan, als het ware geschikt rond vier thema's, is duidelijk gericht op vernieuwing van het onderwijs, rekening houdend met de ontwikkelingen in de maatschappij.

Bij de ontwikkeling van het afdelingswerkplan zijn vele docenten betrokken geweest; de bijscholingscursussen zijn door het merendeel van de docenten gevolgd. Tevens zijn met medewerking van het departement vier scholen in de gelegenheid gesteld een nieuwe inrichting van de praktijklokaal te realiseren. Deze modelscholen zullen dienen om de nieuwe opzet van het onderwijs te presenteren en tevens te laten zien hoe de vernieuwing van de inventaris gestalte moet krijgen. Thans rest nog de uitvoering van een gefaseerd plan voor herindeling van de praktijklokalen op alle scholen met een afdeling Installatietechniek.

III.8.4.2 Het project motorvoertuigentechniek

In 1981 was het project motorvoertuigentechniek in de overgangsfase van het derde naar het vierde leerjaar. Het nieuwe verbrede deelraamplan voor de afdeling Motorvoertuigentechniek is uitgebracht en naar alle scholen met deze afdeling gezonden. In regionale bijeenkomsten wordt in nauwe samenwerking met leerkrachten uit het veld een nominaal B-programma dat uit het deelraamplan door de projectgroep werd ontwikkeld, uitgewerkt tot een definitief programma. In dit programma is het practicum en zijn de materialen en gereedschappen integraal opgenomen. De leer- en hulpmiddelen die voor de realisering van het programma nodig zijn, zullen een bijstelling van de basisinventarislampen nodig maken. Teneinde dit zo verantwoord mogelijk te doen, wordt er gewerkt aan een gefaseerde invoering via vijf proefscholen. In 1982 komt het project binnen de projectscholen in een eindfase, waarna een verdere introductie in de scholen met een afdeling Motorvoertuigentechniek moet volgen. Daarna zal nog evaluatie dienen plaats te vinden. De verspreiding van het ontwikkelde programma, de bijscholing en de materiële voorzieningen behoeven nog bijzondere aandacht.

III.8.4.3

Het project mechanische techniek

De dalende belangstelling voor de afdeling Mechanische Techniek, de vraag naar geschoolde werknemers in de metaalnijverheid en de problematiek van de aansluiting tussen lager technisch onderwijs en arbeidsveld waren voor de directie VO/LMB aanleiding plannen te ontwikkelen om te komen tot het instellen van een projectgroep mechanische techniek. De installatie van deze projectgroep vond plaats op 16 oktober 1981.

De directie VO/LMB van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is van mening dat de opzet van een project mechanische techniek dient te worden voorbereid door een brede groep van deskundigen afkomstig uit het lager technisch onderwijs, het leerlingwezen, het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de inspectie, het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, het bedrijfsleven en de lerarenopleiding, ondersteund door medewerkers van SLO en LPC.

Deze projectgroep kreeg tot taak in het cursusjaar 1981/1982 een projectplan te maken ten behoeve van de werkgroep mechanische techniek voor de periode 1982-1985, waarin o.m. uitgangspunten, vakdoelstellingen, voorstellen voor de samenstelling van de werkgroep en een fasering van de werkzaamheden zijn opgenomen. Tevens dient rekening gehouden te worden met reeds ontwikkeld materiaal en met wensen die leven in de diverse velden van beroepen.

Het uitgangspunt is dat het project mechanische techniek aanvangt in 1982.

De inspectie zal de innovatie van de afdeling Mechanische Techniek in de komende jaren nauwkeurig volgen.

III.8.5 Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

III.8.5.1

Onderwijskundige ontwikkelingen

● Het jaar 1981 was voor de scholen voor lager huishoud- en nijverheidsonderwijs een jaar waarin zich belangrijke ontwikkelingen voltrokken. Per 1 augustus 1981 werden er wijzigingen van kracht van het Besluit I.b.o.-I.a.v.o. en van het Eindexamenbesluit I.b.o., welke in overwegende mate het I.h.n.o. en het i.h.n.o. betroffen.

● De wijzigingen in de I.b.o.-wetgeving werden officieel aan de scholen bekendgemaakt bij circulaire van 28 augustus 1981, kenmerk VO/LMB 01-027. De regeling t.a.v. de bevoegdheden van de - zittende - docenten voor nieuwe vakken (huishoudkunde, gezondheidskunde en textiele werkvormen, algemeen en beroepsgericht) werden ter kennis gebracht bij circulaire DGO 1289 d.d. 12 oktober 1981 en DGO 1290 d.d. 11 november 1981.

● Mede als gevolg van gevoerde acties - op een schaal en een wijze die bij het I.h.n.o. tot dusverre nog niet gekend werd - is het mogelijk geworden, dat het vak huishoudkunde (algemeen) onder eigen naam in de feitelijk gehanteerde brugklaster van de I.h.n.o.-scholen wordt opgenomen. Enerzijds stemt dit de inspectie I.h.n.o. tot voldoening, anderzijds noopt het de scholen tot bezinning omtrent de vraag hoe het vak huishoudkunde (algemeen) zich verhoudt tot het vak algemene technieken en hoe dit laatstgenoemde vak bij het I.h.n.o. op andere wijze zou kunnen worden ingevuld dan tot nu toe meestal geschiedde, voor zover er al voor invoering van algemene technieken was gekozen.

● Hoewel met de ontwikkeling van het vak algemene technieken bij het I.h.n.o. nog maar geringe vorderingen zijn gemaakt, kan toch worden vermeld, dat mede ten gevolge van de wijzigingen in het Besluit I.b.o.-I.a.v.o. in een aantal regio's, alsmede bij diverse afzonderlijke scholen en organisaties, de ontwikkeling van een specifiek leerplan voor het vak algemene technieken ter hand is genomen. Men betreft in de ontplooiende activiteiten mede de resultaten van ontwikkelingen op dit punt, die gestimuleerd zijn door het Convent van Scholengemeenschappen I.b.o.-I.b.o. Aangezien het vak algemene technieken bij de harmonisatie van het I.b.o. een sleutelpositie inneemt, acht de inspectie deze ontwikkeling van belang.

● Van betekenis voor de scholen lijkt overigens nog de keuze, die zij moeten gaan maken met betrekking tot een verandering van de lessentabellen, die zij tot nu toe bezigden voor de bovenbouw. Van de zijde van de inspectie is en wordt daarbij in het frequente overleg met de scholen de nadruk erop gelegd dat van primair belang is een verantwoorde invulling van de lessentabellen voor de beroepsgerichte vakken, met name ten dienste van de groter wordende groep leerlingen, die direct na het behalen van het diploma zou willen gaan werken.

In dit kader heeft het ministerie door de toekenning van enige faciliteiten de activiteiten ondersteund van drie werkgroepen die zich bezighouden met het ontwikkelen van een model-vakwerkplan voor de vakken huishoudkunde, gezondheidskunde of textiele werkvormen. De werkgroepen zijn in september 1981 met hun werkzaamheden met betrekking tot deze drie beroepsgerichte vakken begonnen. Allereerst werd een faseringsplan gemaakt voor het schooljaar 1981/1982. Dit plan kent globaal drie fasen, t.w.:

1. - oriëntering op een visie op de plaats van de vakken in de bovenbouw l.h.n.o.
- oriëntering op uitgangspunten van de vakken
- oriëntering op de mogelijkheden van de wensen van arbeidsvelden en vervolgoopleidingen;
2. formuleren van globale vakdoelstellingen, inhoudsaspecten en gedragsaspecten;
3. aanzet tot een raamwerkplan voor het derde leerjaar.

Eind 1981 waren de werkgroepen bezig met de uitwerking van fase 1.

● Voor het vak uiterlijke verzorging vonden de werkzaamheden van de gelijknamige werkgroep bevredigende voortgang. In november 1981 verscheen het eindrapport van fase 1, de fase waarin nog geen 'volg scholen' aan het project deelnamen. De uitbreiding van het project, met acht volgscholen, had plaats per augustus 1981. Inmiddels is een experimenteel C-examenprogramma, dat ook door de volgscholen zal worden gehanteerd, goedgekeurd. Het eerste eindexamen in het vak uiterlijke verzorging wordt in schooljaar 1981-1982 gerealiseerd.

● Voor de ontwikkeling van twee andere beroepsgerichte vakken van het l.h.n.o. (en van het l.e.a.o.): kantoorpraktijk en verkooppraktijk, was het van veel belang, dat de tot dan toe geïntegreerde tweejarige applicatiecursus kantoorpraktijk/winkelpraktijk per schooljaar 1981-1982 werd gekoppeld in twee afzonderlijke tweejarige applicatiecursussen. In deze nieuwe cursussen wordt aan de praktijkcomponent binnen de opleiding en aan het omgaan met moderne apparatuur meer aandacht besteed. Voor de beide vakken, kantoorpraktijk en verkooppraktijk, bestaat nog een groot tekort aan bevoegde docenten (per eind 1980 voor wat betreft het l.h.n.o.: voor verkooppraktijk 31,3% en voor kantoorpraktijk 27,5%).

De inspectie hoopt en verwacht, dat de verbetering van de opleiding en een gestage uitbreiding van het aantal bevoegde en capabele docenten tot een betere beroepsvoorbereiding van de leerlingen in deze sectoren zullen bijdragen.

● Vermeld kan worden, dat enkele scholen voor l.h.n.o. belangstelling hebben getoond voor de invoering - op enigerlei wijze - van het vak informatica. De ontwikkelingen in het l.b.o.-kader dienen nog te worden afgewacht.

● De slechte situatie op de arbeidsmarkt, waar hogere eisen worden gesteld, noopt tot een uiterste inspanning voor de leerlingen. In toenemende mate blijken de scholen zich daarvan bewust te zijn.

Zoals reeds is aangegeven bij de wijzigingen van het Besluit l.b.o.-l.a.v.o. is er thans één brugklastabel voor i.h.n.o.-i.t.o. en i.l.o.

Deze tabel heeft de instemming van veel scholen. Met name in scholengemeenschappen kan de nieuwe tabel een hulpmiddel zijn om l-afdelingen te integreren.

Het aantal leerlingen van het i.h.n.o. dat per 1 september 1981 was ingeschreven, was

niet veel minder dan het aantal per 1 september 1980, terwijl het aantal l.h.n.o.-leerlingen aanmerkelijk terugliep. Hieruit zou kunnen worden afgeleid, dat het percentage moeilijk lerende en probleemleerlingen op de totale h.n.o.-bevolking groter wordt. Behalve dat het percentage voor begeleiding in aanmerking komende leerlingen hoger is, zijn de gelden voor begeleiding – met name voor ortho-didactische en ortho-pedagogische begeleiding – ontoereikend en in een aantal gevallen zijn begeleidende instanties niet of op te verre afstand aanwezig.

Nu de i.b.o.-applicatiecursus gewijzigd is in een bijscholingscursus, is er geen opleiding meer voor de bevoegdheid maatschappelijke en beroepsvorming (mabevo), terwijl dit een *verplicht* eindexamen is voor leerlingen, die in het vierde leerjaar praktijk doen. Onderhandelingen met het ministerie om tot een oplossing te komen zijn nog in volle gang. De inspectie heeft reeds ervaren, dat het ontbreken van een bevoegdheid voor mabevo in de schoolsituatie moeilijkheden geeft. Zij verwacht dat dit probleem in de toekomst nog groter zal worden.

III.8.6 Lager economisch en administratief onderwijs

De inspectie l.e.a.o./l.m.o. signaleert dat binnen de Vereniging Directies LEAO een werkgroep zich reeds enkele jaren bezonnen heeft op vakken als toerisme, recreatie en informatica, waarover de werkgroep al enkele rapporten heeft gepubliceerd. Het bestuur van de Vereniging Directies LEAO heeft zich vooral bezonnen over de vraag hoe deze nieuwe vakken zouden kunnen worden ingevoerd en heeft het daarbij van belang geacht om bij ieder van deze vakken een van de bestaande vakken als steunvak te betrekken, waardoor de reeds in het vorige Onderwijsverslag gesignaleerde behoefte aan afstudeerrichtingen werd versterkt.

In de loop van het 1981 hebben de wijzigingen van het Besluit LBO/LAVO veel aandacht van de inspectie gekregen. Door deze wijzigingen wordt gestreefd naar een verharding van de beroepsgerichte bovenbouw in het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs. Dit heeft geleid tot het introduceren van afstudeerrichtingen binnen het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs. Uiteraard heeft deze ontwikkeling de behoefte aan afstudeerrichtingen binnen de kringen van het lager economisch en administratief onderwijs versterkt. Immers ook door de scholen van het lager economisch en administratief onderwijs is geconstateerd, dat van die helft van de l.e.a.o.-abituriënten, die geen verder dagonderwijs meer volgt, maar een plaats zoekt op de arbeidsmarkt, degenen, die een herkenbaar beroepsgericht vakkenpakket gevolgd hadden, daarin het eerst slaagden.

Bij het bepalen van zijn standpunt heeft het bestuur van de Vereniging Directies LEAO zich tevens laten leiden door de wens om binnen het lager beroepsonderwijs een zoveel mogelijk gelijke structuur aan te brengen. In de toelichting van het Besluit LBO/LAVO is veel aandacht besteed aan de harmonisatie van de onderbouw. In de lessentabel voor het eerste leerjaar zijn 25 lessen voor alle categorieën van het lager beroepsonderwijs gelijk, terwijl in het tweede leerjaar 20 lessen in alle categorieën aan algemene vakken worden besteed. Daar het lager landbouwonderwijs, het lager technisch onderwijs en nu ook het lager huishoud- en nijverheidsonderwijs differentiaties of afstudeerrichtingen kennen, wordt in het l.e.a.o.-veld het creëren van afstudeerrichtingen gezien als een fase in de ontwikkeling naar harmonisatie in de structuur van de bovenbouw van het lager beroepsonderwijs. Een in ruime kring gewaardeerde wijziging in het Besluit LBO/LAVO is de verruiming van

winkelpraktijk naar verkooppraktijk, waardoor het beroepenveld van de abiturient verbreed kan worden.

Graag hadden de scholen voor lager economisch en administratief onderwijs een vermindering gezien in de minimum tabel van het totale aantal van zestien uren voor de vakken muziek, tekenen, handvaardigheid, algemene technieken en gezondheidkunde. Dit aantal blijkt bij vorming van scholengemeenschappen en bij de harmonisatie van de tabellen voor de onderbouw van categoriale scholen met de tabellen van andere scholen voor lager beroepsonderwijs een knelpunt te vormen.

De andere categorieën kennen een aanzienlijk lager minimum aantal lessen voor deze vakken.

Het is verheugend te kunnen constateren, dat de behoefte over de grenzen van zijn eigen categorie heen te zien eerder groeit dan afneemt.

III.8.7 Lager middenstandsonderwijs

In 1981 waren de onderwijsvernieuwingactiviteiten binnen het lager middenstandsonderwijs in hoofdzaak geconcentreerd op de vernieuwing van de leerplannen voor de algemene en op het beroep gerichte vakken. Werkgroepen van docenten werken onder begeleiding van de landelijke pedagogische centra aan een herziening van de leerplannen voor Nederlands, de moderne vreemde talen, warenkennis, reclame, etaleren, handelskennis en wiskunde.

De centrale leerplancommissie LMO-C, nog ingesteld door de inmiddels opgeheven Stuurcommissie Ondernemersonderwijs, heeft haar werkzaamheden in 1981 voortgezet. Bij de hernieuwde opdracht aan de vakgroepen werden door de Landelijke Pedagogische Centra onder meer de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- het lager middenstandsonderwijs is een vorm van het lager beroepsonderwijs;
- het lager middenstandsonderwijs is een vorm van onderwijs die door haar inhoud en gerichtheid op functies in de handel en de dienstverlening voor een aantal jongeren in de leeftijd van 12-16 jaar de meest geschikte opleiding biedt;
- het lager middenstandsonderwijs kent B- en C-programma's; uitgaande van de gedachte, dat het C-programma het meest theoretisch en op de doorstroming gericht is, zal het leerplan rekening moeten houden met het beginniveau van het middelbaar beroepsonderwijs, met name het middelbaar middenstandsonderwijs;
- het leerplan beslaat een periode van vier leerjaren;
- het lager middenstandsonderwijs komt vijftien maal voor in scholengemeenschap met andere vormen van lager beroepsonderwijs. Voor die scholengemeenschappen is het van belang de overeenkomsten in inhoud van de vakken van de onderscheiden vormen van het lager beroepsonderwijs vast te stellen en deze in de onderbouw aan alle leerlingen aan te bieden. Dit betekent voor de verdeling van de leerstof over de leerjaren, dat de gemeenschappelijke leerstof geconcentreerd dient te worden in de eerste twee leerjaren.

Deze uitgangspunten hebben een andere strekking dan de opdracht, die in het Onderwijsverslag van 1980 werd aangehaald.

Onduidelijkheid bestaat nog over de coördinatie en begeleiding van de werkzaamheden. Na de opheffing van de Stuurcommissie Ondernemersonderwijs doet zich de vraag voor of de Gemeenschappelijke Adviescommissie Detailhandelonderwijs tot taak heeft deze activiteiten te coördineren. Voorlopig is er een kleine begeleidingsgroep van directeurs, waarmee de inspectie contact houdt.

Naar verwachting zal de centrale leerplancommissie LMO-C haar opdrachten tegen het einde van het thans lopende schooljaar kunnen afronden.

In een publikatie van het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (CITO) over de eindexamens lager middenstandsonderwijs komt tot uitdrukking dat het streven naar harmonisatie binnen het lager beroepsonderwijs erg vlug geleid heeft tot een zo nauw mogelijke samenwerking tussen de diverse vormen van lager beroepsonderwijs wat betreft het centraal schriftelijk gedeelte van het eindexamen. 'Het enige schooltype dat zich erg lang afzijdig heeft gehouden, is het lager middenstandsonderwijs'. Dit heeft tot gevolg dat in de evaluatie van de eindexamens het lager middenstandsonderwijs slechts betrokken wordt, indien het examen wiskunde ter sprake komt. In 1981 is een eerste aanzet gemaakt om het lager middenstandsonderwijs meer te betrekken bij de examenorganisatie van het lager beroepsonderwijs. Terwijl over het algemeen bij de constructie van de centrale examens in het voortgezet onderwijs het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling minder vakinhoudelijk dan wel toetstechnisch betrokken is, geldt dit niet voor het lager middenstandsonderwijs. Al jarenlang construeren de voormalige vakcommissies, nu ACD's, het centraal schriftelijk gedeelte van de eindexamens voor de op het beroep gerichte vakken van het lager middenstandsonderwijs. Tot nu toe ontvingen deze commissies geen of bijna geen steun bij hun werkzaamheden. Deze commissies krijgen vaak met problemen te maken, die meer van toetstechnische dan van inhoudelijke aard zijn, zoals:

- is deze wijze van vragen geschikt om deze vaardigheid te examineren;
- hoeveel punten kunnen nog worden toegekend als een antwoord niet helemaal goed is;
- waar moet de grens tussen voldoende en onvoldoende komen te liggen?

De oplossingen, die voor problemen van deze aard tot nu toe binnen de commissies werden aangedragen, werden vaak zowel binnen de commissie als bij de betreffende vakcoördinatoren als onbevredigend ervaren.

De hand- en spandiensten, die het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling tot nu toe heeft kunnen verrichten ten behoeve van het examen 'etaleren' en de eerste contacten, die met de commissie 'warenkennis' zijn gelegd, zijn van dien aard dat de daarbij gegeven adviezen als zeer waardevol zijn ervaren. Dit heeft tot gevolg gehad, dat een meer permanente hulp van het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling niet alleen gewenst maar noodzakelijk wordt geacht op een meer formele basis dan in een kader van hand- en spandiensten mogelijk is.

III.8.8 Nautisch onderwijs

De opleiding voor de kleine handelsvaart

In 1981 is van de zijde van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat aan de organisaties van werkgevers en werknemers in de zeevaart de 'Discussienota Indeling Nederlandse Handelsvloot' voor commentaar toegezonden.

De geluiden van de vloot wijzen in de richting van een behoefte aan een geïntegreerde opleiding op middelbaar niveau.

Samenvoeging van de tweejarige opleidingen tot stuurman en tot scheepswerktuigkundige KHV (kleine handelsvaart) tot één driejarige geïntegreerde opleiding zou hiervoor de oplossing kunnen bieden. Een driejarige geïntegreerde opleiding zou enerzijds een realisatie van de doorstroming naar het h.b.o. mogelijk maken. Anderzijds zouden de tot de geïntegreerde functie van scheepsgezel opgeleiden kunnen doorstromen naar een gelijkgerichte opleiding.

Immers integratie is voornamelijk een verandering van mentaliteit. Nu worden de leerlingen van de scheepsgezellen-opleidingen bij doorstroming naar het m.b.o.-naut.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.8 Hoofdingspectie Lager Beroepsonderwijs III.9 Hoofdingspectie Middelbaar Beroepsonderwijs

III.8.8 III.9.1

geconfronteerd met een verplichte keuze voor dek (stuurman) of voor machinekamer (scheepswerktuigkundige). En dit terwijl juist de vooropleiding gericht is geweest op de integratie van beide functies.

Overigens kunnen de tweejarige KHV-opleidingen zich verheugen in een aanmerkelijke verhoging van het aantal leerlingen.

De oorzaak hiervan kan onder meer gelegen zijn in het feit dat door de grote vraag naar gediplomeerd personeel de werkgelegenheid geen probleem vormt.

Ook het afschaffen van het voorbereidend jaar bij het h.b.o.-naut. kan van invloed zijn. Overigens zal aan een uitbreiding van bevoegdheden van de opgeleiden voor de KHV aandacht dienen te worden besteed, om het bekleden van meerdere functies - wellicht bij de grote handelsvaart - mogelijk te maken.

Tot voor kort maakten de leerlingen van de KHV-opleidingen gebruik van het instructie-vaartuig 'Prinses Margriet'.

De ruimte in het vaarrooster ten behoeve van de KHV is echter kleiner geworden, terwijl het aantal leerlingen voor deze opleidingen juist aanmerkelijk is toegenomen.

Dit houdt in dat steeds minder KHV leerlingen hun in theorie geleerde kennis in de praktijk kunnen uitvoeren. Dit is een ernstige zaak.

III.8.8.2

Het lager zeevaartonderwijs

De opleiding tot scheepsgezel

De behoefte aan scheepsgezellen, die worden opgeleid om aan boord een geïntegreerde functie te kunnen uitoefenen, komt voort uit de invoering van een gerationaliseerde bedrijfsvoering.

Deze term houdt in dat het doel is om het schip met minder mensen te kunnen bemannen.

Het aantal leerlingen vertoont een stijgende tendens m.n. de k.-m.b.o.-opleiding te Delfzijl.

Voor de opleidingen tot scheepsgezel is het ter beschikking hebben van een instructievaartuig een dringende zaak.

Hoewel dit instructievaartuig door de gezamenlijke besturen van de opleidingen, alsmede door de begeleidingscommissie k.-m.b.o. bij het Ministerie van O. en W. is aangevraagd, heeft toewijzing nog niet plaatsgevonden.

Gezien het hiervoor gestelde zouden de gedachten kunnen uitgaan naar een dubbelfunctie van het instructievaartuig, namelijk het ter beschikking stellen voor zowel de leerlingen van de scheepsgezellen-opleidingen als voor de leerlingen van de KHV-opleidingen.

III.8.8.3

Het visserij-onderwijs

De bezetting van de scholen vertoont landelijk gezien een stijging. Dit stemt tot tevredenheid omdat de vissersgemeenschappen meer en meer het nut en de noodzaak van onderwijs zijn gaan inzien.

De in 1972 begonnen nieuwe structuur van het visserij-onderwijs is de laatste jaren toch duidelijk vruchten gaan afwerpen.

Het visserij-instructievaartuig 'Koningin Juliana' heeft ook in 1981 weer zijn grote nut bewezen. De motivatie van de leerlingen werd enorm gestimuleerd door de mogelijkheid het in theorie geleerde in praktijk te brengen.

Bovendien heeft het varen het inzicht in de theorie vergroot.

III.8.8.4 **Het binnenvaartonderwijs**

De bezetting van lagere binnenvaartscholen en de opleiding voor het baggerbedrijf handhaaft zich op ongeveer hetzelfde niveau.
Dit geldt ook voor de middelbare binnenvaartopleiding en de middelbare school voor het baggerbedrijf.

In 1981 heeft de plaatsing van afgestudeerden in het arbeidsproces geen problemen gegeven.

De grote waarde voor deze onderwijssoort van de drie oefenschepen 'Prinses Beatrix', 'Prinses Irene' en 'Prinses Christina' is opnieuw duidelijk naar voren gekomen. De terugkoppeling school-schip en omgekeerd draagt in belangrijke mate bij tot het verhogen van het rendement van zowel het opdoen van praktijkervaring als van de opleiding in zijn geheel.

De Binnenschepenwet is in 1981 in het Staatsblad gepubliceerd. Het zal nog wel enige jaren duren eer deze wet van kracht wordt.
De diverse schippersdiploma's hebben reeds lang maatschappelijke erkenning gevonden. Wettelijke erkenning kan echter pas plaatsvinden als de Binnenschepenwet van kracht wordt verklaard.

III.8.8.5 **De haven- en vervoeropleidingen**

De beide lagere haven- en vervoerscholen en de middelbare haven- en vervoerschool - alle te Rotterdam - blijven wat het aantal leerlingen betreft praktisch constant.

Ook hier kunnen alle afgestudeerden een plaats vinden in het arbeidsproces.

Gezien de wijzigingen in de verwerking van lading in Rotterdam - toename containervervoer ten koste van stukgoed-lading - bezinnen de scholen zich op een aanpassing van de leerplannen.

Ook zal aandacht besteed worden aan informatica, daar de toepassing hiervan in de haven snel en aanmerkelijk toeneemt.

Onderafdeling III.9 — Hoofdinspectie middelbaar beroepsonderwijs

III.9.1 Middelbaar technisch onderwijs

III.9.1.1 **Algemeen**

De economische conjunctuur blijkt geen invloed te hebben op de belangstelling voor het m.t.o., maar wel op de instroom van nieuwe leerlingen in de verschillende afdelingen van het m.t.o. Als gevolg hiervan was er voor de afdelingen Bouwkunde en Weg- en Waterbouwkunde in 1981 een lager aantal aanmeldingen. Het totale aantal leerlingen voor het eerste leerjaar nam nog met 3% toe en in het vak-m.t.o. zelfs met nog meer.

De huisvesting van de leerlingen baart grote zorgen. Ook in 1981 was de realisatie van nieuwe huisvesting minimaal, wat de kwaliteit van het onderwijs aantast en de leefbaarheid in de school vermindert. Te weinig en te kleine gemeenschapsruimten en tekort aan ruimten voor directie, leraren, administratie en spreekkamers leiden tot een onrustige sfeer in de school. Het directe tekort aan huisvesting buiten de secundaire ruimten is door middel van een globale inventaris door de inspectie nagegaan. Heel algemeen gesteld kan men concluderen dat van de 78 m.t.s.-en in Nederland, inclusief het vak-m.t.o.

- 33 scholen over voldoende tot net voldoende huisvesting beschikken;
- 45 scholen een tekort aan huisvesting hebben.

Vele scholen hebben noodhuisvesting op het terrein van de school of dependances in gebruik. Een aantal van deze scholen zou daarnaast over nog meer ruimte moeten

beschikken. Andere scholen hebben nog geen kans gezien enigerlei noodzakelijke nieuwe huisvesting te realiseren. Het tekort aan ruimten voor onderwijs wordt door de inspectie m.t.o. geschat op:

- 4 à 5 nieuw te bouwen m.t.s.-en. Dit betreft scholen die verlaten moeten worden wegens een totaal gebrek aan redelijke onderwijsvoorzieningen voor m.t.o. en scholen die nieuw gesticht zijn en nog geheel in noodvoorzieningen gehuisvest zijn;
- meer dan 250 theorielokalen, tekenzalen, praktijklokalen en practicumruimten;
- een nog niet gekwantificeerde behoefte bij enkele tientallen scholen.

De geschatte behoefte is gebaseerd op het oude lokalenplan van het m.t.o. dat dringend vervangen dient te worden door het nieuwe, in 1979 gereedgekomen, lokalenplan. Dit plan is echter nog niet door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen goedgekeurd. Van de scholen die uitbreidingsplannen hebben zijn de volgende stadia te onderscheiden:

- 13 scholen die intern plannen ontwikkelen;
- 22 scholen die plannen bij de directie Bouwzaken van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen hebben ingediend;
- 4 scholen die goedgekeurde plannen hebben of in de realisatiefase zijn.

In het m.t.o. wordt vóór 1989 nauwelijks een merkbare teruggang in het leerlingenaantal verwacht zodat investeringen in nieuwe huisvesting zeker verantwoord zijn. De bestaande huisvesting wordt optimaal en meer dan dat benut door toeneming van het gemiddeld aantal leerlingen per school.

In maart 1981 heeft de inspectie m.t.o. een nota aan de minister van onderwijs en wetenschappen uitgebracht onder de titel 'Ontwikkelingen in het Middelbaar Technisch Onderwijs'. Hierin worden vele aspecten van het m.t.o. besproken, adviezen gegeven en een aantal voorstellen gedaan.

Het m.t.o. heeft sinds zijn ontstaan altijd goede relaties met het bedrijfsleven onderhouden hetgeen in de komende tijd zal resulteren in het ontwikkelen van nieuwe studiemogelijkheden of voorstellen hiertoe om de behoeften van het bedrijfsleven te kunnen volgen. Het m.t.o. zal zich in zijn doelstellingen vooral moeten richten op:

1. de opleiding van de m.t.s.-er voor het midden-management zoals de huidige doelstelling ook aangeeft;
2. de opleiding van meer praktisch ingestelde m.t.s.-ers voor de uitvoerende sector van het bedrijfsleven;
3. de opleiding van vaklieden van een hoog scholingsniveau met een kortere opleiding.

Bijzondere aspecten in de opleiding dienen te zijn:

- a. het bijbrengen van een attitude die gericht is op veranderingsbereidheid, zoals gevoel voor mobiliteit en het willen toepassen van nieuwe werkmethoden, materialen en machines c.q. apparatuur. Dit stelt eisen aan het up-to-date houden van de technische inrichting van de scholen.
- b. het voorbereiden op de mogelijkheden van het later uitoefenen van het zelfstandig ondernemerschap. Een belangrijk deel van de nieuwe werkgelegenheid komt immers voort uit de sector van het ambachtelijk bedrijfsleven. Dit stelt eisen aan de inrichting van het onderwijs, zoals gezamenlijke projecten van leerlingen en integratie van theorie en praktijk.

De opleiding van leraren voor het m.t.o. geschiedt aan de dagopleiding NLO te Eindhoven en aan veertien avondopleidingen. De NLO te Eindhoven kampt met een gebrek aan studenten met name voor de opleiding in praktische vakken en zal pas in 1984 enkele tientallen afgestudeerden afleveren. De avondopleidingen laten vergeleken

met een tiental jaren geleden al jaren een veel lagere aanmelding van nieuwe studenten zien.

Op de m.t.o.-scholen is momenteel al een tekort aan leraren in bepaalde vakken. Gezien de kwantitatieve behoefte aan nieuwe leraren voor het m.t.o. in de komende 15 jaren, zoals die uit een inspectie-onderzoek in 1980 is gebleken, vraagt dit probleem dringend maatregelen ter oplossing.

III.9.1.2 Computerkunde

Het onderwijs in de computerkunde is in het m.t.o. in 1981 begonnen. Vele scholen experimenteerden al jaren met apparatuur en methoden maar onder auspiciën van de VMTS is het vak computerkunde nu in het eerste leerjaar officieel gestart. Gedurende één lesuur wiskunde per week worden de beginselen van de computerkunde aangeleerd zowel in theorie als praktijk. Iedere school die daarom verzocht heeft, zijn in 1981 één leraarcomputer en één of meer leerlingcomputers toegewezen, al naar de schoolgrootte. In overleg tussen de afdeling m.t.o. van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en de inspectie m.t.o. zal getracht worden begin 1982 alle scholen acht microcomputers toe te wijzen. In de hogere studie jaren wordt de computerkunde geïntegreerd in de technische lessen waarbij het vooral gaat om de toepassingen.

Het m.t.o. hoopt de achterstand nu snel in te lopen. Hier is ook de nascholing van de docenten van groot belang. Deze is door de NLO-Eindhoven ter hand genomen. Er moest een aantal aanloopmoeilijkheden worden overwonnen, maar in het cursusjaar 1980-1981 heeft reeds een groot aantal wiskundeleraars een cursus in computerkunde gevolgd. Vervolgens is in cursussen voor docenten in de beroepsgerichte vakken gedurende het cursusjaar 1981-1982 voorzien. Op de scholen gaat van deze gezamenlijke nascholing van de docenten een stimulerende werking uit, zodat de noodzakelijke follow-up van de cursus tot stand komt. Ook de leerlingen zijn zeer gemotiveerd en inventief bezig met de moderne apparatuur en komen in en buiten schooltijd tot opmerkelijke prestaties.

III.9.1.3 Computertechniek/ micro-elektronica

De snelle ontwikkelingen op het gebied van de micro-elektronica maken het noodzakelijk, dat het onderwijs zich aanpast.

In januari 1981 dienden vier middelbare technische scholen, op aandrang van het bedrijfsleven en na uitvoerig vooroverleg met de inspectie m.t.o., een aanvraag in voor een afdeling Vervolgopleiding Computertechniek.

Drie van de aanvragers deden een beroep op art. 66, lid 1, van de WVO voor een versnelde procedure, één aanvrager koos voor de gewone procedure van het scholenplan.

De staatssecretaris besliste afwijzend op deze aanvragen onder gelijktijdige goedkeuring van vier éénjarige vervolgcursussen Computertechniek. Het leerplan voor deze cursussen zal Engels, bedrijfskunde, digitale technieken, datacommunicatie, hardware-architectuur, software, meettechniek en practicum omvatten en 25 wekelijkse lessuren tellen. Tot de vervolgcursussen zullen worden toegelaten bezitters van het m.t.s.-diploma afdeling Elektrotechniek, studierichting Elektronica.

Eind 1981 bestond bij de inspectie m.t.o. de indruk, dat de vier betrokken scholen er in zullen slagen per 1 augustus 1982 met het onderwijs in computertechniek te beginnen. Voorwaarde daartoe is dat kan worden voorzien in de aanschaf van kostbare geavanceerde computerapparatuur om de lessen - zowel theorie als praktijk - op het vereiste niveau te kunnen geven.

III.9.1.4 Besturingstechniek

In 1981 is op advies van de inspectie m.t.o. de al gegeven toestemming aan de Chr. MTS te Ede om binnen de afdeling Werktuigbouwkunde te experimenteren met een studierichting Besturingstechniek verder uitgebreid. Die uitbreiding houdt in, dat bij het eindexamen afgeweken wordt van de verplichte vakken voor de afdeling Werktuigbouwkunde. Nog steeds bij wijze van experiment is nl. toegestaan dat bij het

eindexamen de vakken technologie I in combinatie met technologie II, meet- en regeltechniek en digitale besturingstechniek als verplichte examenvakken en micro-elektronica, procesbeheersing en elektrotechniek / elektronica als keuzevakken worden aangehouden. Met deze toestemming wordt tegemoetgekomen aan de uit het bedrijfsleven afkomstige wensen om besturingstechnici op te leiden. In 1980 reeds publiceerde een commissie van het KIVI / NIRIA (Koninklijk Instituut van Ingenieurs en de Nederlandse Ingenieursvereniging (NIRIA) een rapport waarin wordt aangetoond dat de jaarlijkse behoefte aan m.t.s.-ers besturingstechniek 350 bedraagt. Aan de hand van dit gegeven en gezien de ervaringen met het experiment in Ede heeft de VMTS medio 1981 een commissie geïnstalleerd met als opdracht na te gaan of het experiment dient te worden uitgebreid. Eind december 1981 was een voorlopige conclusie, dat er in 1982 naar zal moeten worden gestreefd aan nog zeker vijf m.t.s.-en en een studierichting Besturingstechniek toe te staan.

III.9.1.5
Installatietechniek

In september 1981 is van de in 1980 door het VMTS-bestuur ingestelde commissie Installatietechniek een interimrapport verschenen waarin men na een ampel onderzoek tot de volgende uitspraken komt:

1. het is alleszins wenselijk te achten dat in het m.t.o. opleidingen Installatietechniek worden ingericht;
2. op korte termijn moet op vier of vijf scholen worden begonnen met de opleiding;
3. er moet gekozen worden voor een nieuwe afdeling, want een studierichting Installatietechniek binnen een bestaande m.t.o.-afdeling zou onvoldoende recht doen aan de eigen-geaardheid van de installatietechniek.

Inmiddels is door het onderwijsveld geanticipeerd op de voorgaande uitspraken door het aanvragen van vier m.t.o.-afdelingen Installatietechniek voor het eerstvolgende Plan van Scholen.

III.9.1.6
*Modernisering afdeling
Werktuigbouwkunde*

Onder invloed van de economische teruggang in het bedrijfsleven is bij 2 m.t.s.-en een bezinning ontstaan over de vraag of het m.t.o. een taak heeft bij het invoeren van nieuwe technieken in het bedrijfsleven. Vooral is daarbij gedacht aan de kleine en middelgrote bedrijven in de metaalsector.

De investeringen die gedaan moeten worden in deze bedrijven om het productie-apparaat modern en concurrerend te houden ten opzichte van soortgelijke bedrijven in diverse andere geïndustrialiseerde landen zijn relatief zeer hoog. In een dergelijke situatie is het van groot belang, dat nieuw aangeschafte dure apparatuur zeer snel operationeel is. Dit is slechts mogelijk als in het bedrijf personeel aanwezig is dat reeds ervaring heeft opgedaan bij het werken met deze geavanceerde outillage. De beide scholen menen, dat voor het m.t.o. een opdracht is weggelegd wat dit betreft. Hierbij is vooral gedacht aan het werken met bewerkings- en assemblage-robotica, CNC-bestuurde bewerkingscentra, CNC-bestuurde vonkerosiemachines, gereedschapsafstelmachines, apparatuur voor computer-aided design en coördinaten-meetbanken. (CNC = Computer Numeric Control).

Het toepassen van 'useful production' moet het werken in het onderwijs met deze middelen betaalbaar houden. Door het aanleren van intensieve kwaliteitscontrole tijdens de productie wil men de uitval klein en het produktierendement groot maken. Een ander zou plaats moeten vinden in een studierichting Produktietechnieken, gesitueerd binnen de afdeling Werktuigbouwkunde.

Via de normale jaarlijks voor het m.t.o. beschikbare financiële middelen voor outillage zijn de plannen van de beide scholen niet te bekostigen, wil men althans nog enige financiële middelen voor de overige m.t.s.-en ter beschikking houden. Daarom is gedacht, vooral omdat het grotendeels om innovatieve activiteiten gaat, dat ook de

Ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Economische Zaken bij zouden moeten springen.

Door de inspectie m.t.o. wordt het standpunt gehuldigd dat, zo het de taak is van het m.t.o. om innovatie in het bedrijfsleven mede te stimuleren, dit zou moeten geschieden binnen een aantal geografisch goed gekozen centra. Elk van deze centra zou in stand gehouden en gebruikt moeten worden door meerdere m.t.s.-en. Samenwerkingsovereenkomsten zouden daarbij onontbeerlijk zijn. Hoge investeringen per centrum zouden dan drukken op meerdere m.t.s.-en. Ook bijscholing ten behoeve van het bedrijfsleven zou in deze inrichtingen kunnen geschieden. De activiteiten van de beide scholen worden dan ook door de inspectie als zinvol gezien, mits ze leiden tot dergelijke centra.

III.9.1.7

Het experiment 'rendementsverbetering door differentiatie'

In 1981 is het project Bedrijfstechnische richting (BT) verder uitgebreid door het deelnemen van meer volgscholen. Voor het BT-project waren er aan het begin van het cursusjaar 1981-1982 acht projectscholen, drie projectscholen met een volgschoolafdeling en 29 volgscholen. Voor het Commercieel Technisch (CT)-project zijn deze aantallen: zeven projectscholen en acht volgscholen.

Het BT-project is in 1981 aan het vierde leerjaar begonnen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van door de werkgroepen opgestelde leerplannen met didactische aanwijzingen. In het eerste leerjaar is duidelijk behoefte geconstateerd aan meer lessen in praktijk en practicum. Een en ander leidde eind 1981 tot lessentabellen waarin het onderwijs vreemde talen gedeeltelijk wordt verschoven naar latere leerjaren. Er is in verband met het BT-project een nieuwe inventarislijst voor Elektrotechniek tot stand gekomen, waarin hulpapparatuur is opgenomen ten behoeve van demonstratie, voor het meetpracticum en voor het practicum energie-omzetting.

Bij het eindexamen BT voor de afdeling Elektrotechniek is voor de VEV-vakken nauw samengewerkt met de Vereniging voor Elektrotechnisch Vakonderwijs in Nederland (VEV). Een en ander levert voor deelnemende kandidaten behalve het schooldiploma ook het VEV-diploma technicus sterkstroominstallaties (TSI) op. De inspectie heeft tegen deze gang van zaken bezwaar aangetekend omdat het risico aanwezig is, dat VEV-belangen verweven raken met schoolbelangen. De VMTS heeft toegezegd te dezer zake alert te zijn.

Voor het CT-project is in 1981 een raamplan ingediend. Door samenwerking met de inspectie m.e.a.o. is er een gezamenlijk m.e.a.o. / m.t.o.-inspectie-advies uitgebracht. Vervolgens heeft de VMTS voor zeven projectscholen toestemming gekregen met de CT-differentiatie te beginnen.

Middelbare scholen voor scheepswerktuigkundigen

Per 1 januari 1981 trad feitelijk in werking de regeling van het eindexamen aan de Middelbare Scholen voor Scheepswerktuigkundigen, (MSS), waarbij het schoolexamen wordt erkend door het Ministerie van Verkeer en Waterstaat als geldend voor de afgifte van het Voorlopig Diploma als scheepswerktuigkundige (VD).

Door het tot stand komen van deze examenregeling is een einde gekomen aan een jarenlang bestaande situatie, waarbij kandidaten binnen 2 maanden twee keer een identiek examen moesten afleggen. Het is een genoegen te kunnen vermelden, dat het eindexamen 1981 aan de MSS-en uitstekend is verlopen.

Een andere zaak, die de aandacht van de inspectie vroeg was het nieuwe VMTS-leerplan voor de MSS-en. In besprekingen tussen het Ministerie van O. en W. en de VMTS, waarbij de inspectie steeds betrokken was, is tenslotte overeengekomen, dat de scholen het nieuwe leerplan zullen mogen uitvoeren onder voorwaarde dat er experimenteel op twee à drie scholen een studierichting Algemene Operationele Techniek wordt ingevoerd. Wanneer een en ander inderdaad zijn beslag krijgt, betekent dit het omzetten van de examenregeling van een eindexamen voor het Voorlopig Diploma in een eindexamen

voor het diploma A als scheepswerktuigkundige.

Een werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, en dat van O. en W., van de VMTS en van de inspectie was eind 1981 bezig voorbereidingen voor die omzetting te treffen.

III.9.1.8
Leerplannen en
inventarislijsten

De leerplancommissies en de outillagecommissies zijn zeer actief geweest in het ontwerpen en herzien van leerplannen en outillagelijsten.

In de loop van 1981 bereikten de inspectie onder andere:

- een leerplan voor de éénjarige vervolgopleiding Motorvoertuigentechniek;
- een leerplan voor het eerste leerjaar van de afdeling Elektrotechniek;
- een inventarislijst van de afdeling Elektrotechniek-bedrijfstechnische differentiatie voor het tweede en laatste studiejaar;
- een inventarislijst voor het vak natuurkunde-bedrijfstechnische differentiatie voor het eerste leerjaar;
- een inventarislijst voor de éénjarige vervolgopleiding Motorvoertuigentechniek;
- een leerplan voor de m.t.s.-en grafische vakken;
- een leerplan voor de landmeetkunde;
- een leerplan voor het keuze-examenvak milieutechniek;
- het raamleerplan voor de commercieel-technische richting in het m.t.o.;
- een leerplan natuurkunde eerste leerjaar.

III.9.2 Middelbaar middenstandsonderwijs en middelbaar economisch en administratief onderwijs

III.9.2.1
Eindexamens m.m.o.

a. Het *schriftelijke* gedeelte van het eindexamen werd op alle 32 m.m.o.-scholen, ingevolge circulaire C810108, VO/LMB/MB/3-81-011 d.d. 9 april 1981, gelijktijdig afgenomen op 12, 13 en 14 mei 1981 van 1762 eindexamenkandidaten. De schriftelijke examens zijn in 1981 bijzonder goed verlopen. Aan vier scholen moest ten behoeve van gehandicapte eindexamenkandidaten een aangepast examen worden afgenomen op grond van artikel 19 van het Eindexamenbesluit m.m.o., terwijl één school verlenging van examentijd met een half uur nodig had ten behoeve van een uit het buitenland (Chili) afkomstige leerlinge en wel voor de vakken Nederlands en economie. Aan twee scholen moest wegens ziekte van eindexamenkandidaten een 'uitgesteld' examen worden afgenomen.

b. Het *mondelinge* gedeelte van het eindexamen werd afgenomen in de periode van 15 juni t/m 3 juli 1981. Twee scholen dienden - om organisatorische redenen - een verzoek in te mogen afwijken van wat in de aangehaalde circulaire was gesteld. De ene school startte eerder nl. op 11 en 12 juni, terwijl de andere moest uitwijken naar 3, 6, 7 en 8 juli. Gecommitteerden signaleerden wederom, dat de antwoorden op de vragen in sommige opzichten wat theoretisch waren; het gemis aan buitenschoolse praktijk binnen het m.m.o. (n.b. de enige m.b.o.-categorie zonder mogelijkheden tot buitenschoolse praktijk) is hier ons inziens de oorzaak van. Op enkele scholen adviseerden de gecommitteerden meer aandacht aan de *mondelinge* uitdrukkingsvaardigheid van de leerling te besteden. Volledigheidshalve moet worden opgemerkt, dat - in vergelijking met voorgaande jaren - hierin wel vooruitgang wordt gesignaleerd. Verder beoordeelden de gecommitteerden het verloop van het mondeling gedeelte der examens ruim voldoende tot uitstekend.

c. Overzicht resultaten eindexamen m.m.o. 1981

A.	totaal	geslaagd	afgewezen	herexamen
eindexamen	1 762 (289)	1 183 (190)	329 (56)	250 (43)
herexamen	250 (43)	212 (38)	38 (5)	

B. totaal herexamen per vak

1. Ne	24 (6)
2. Du	11 (-)
3. En	22 (4)
4. Fr	- (-)
5. Ec	66 (16)
6. Ve	26 (5)
7. Wa	101 (12)

250 (43)

C. totaal moderne talen

Engels	1083 (185)
Duits	636 (99)
Frans	43 (5)
	1762 (289)

Noot: De cijfers tussen () hebben betrekking op de meisjes, die in het totaal der kandidaten aantallen zijn begrepen.

In het algemeen werden de door de adviescommissie samengestelde opgaven, en de bijbehorende normen, positief gewaardeerd. Volgens de docenten-examinatoren was het niveau goed, de vormgeving zorgvuldig en was in de meeste gevallen een gelukkige aansluiting gevonden bij actuele maatschappelijke problemen en ontwikkelingen.

De organisatorisch administratieve afwerking van het examen leverde op de scholen weinig problemen op. Wel kan worden vastgesteld, dat als gevolg van het systeem van een tweede correctie door docenten van een andere school op een aantal scholen grote tijdnood ontstond. Een optimale indeling van de scholen in verband met deze correctie werd overigens bemoeilijkt door de vakantiespreiding: het is namelijk noodzakelijk een school voor de tweede correctie aan te wijzen binnen het district, waarin ook de eerste school ligt.

Het aantal scholen dat aan het examen deelnam, bedroeg in totaal 83 te weten: 54 scholen voor dag-m.e.a.o. en 29 scholen voor avond-m.e.a.o.

Overzicht resultaten dag-m.e.a.o.

aantal kandidaten	: 6 562
aantal kandidaten dat zich tijdens het examen terugtrok	: 316
aantal geslaagden zonder herexamen	: 4 434
aantal geslaagden na herexamen	: 592
<i>totale aantal geslaagde kandidaten</i>	5 026
aantal afgewezen zonder herexamen	: 1 140
aantal afgewezen na herexamen	: 80
<i>totale aantal afgewezen kandidaten</i>	: 1 220

III.9.2.2 Eindexamens m.e.a.o.

**AFDELING II!
VOORTGEZET
ONDERWIJS**

**III.9 Hoofdinspectie
Middelbaar
Beroepsonderwijs**

III.9.2

Eindexamen m.e.a.o. 1981 Overzicht resultaten (per richting) (54 dagscholen)

richting	aantal kandidaten	terug- getrokken	zonder herexamen		met herexamen		totaal		in procenten*	
			geslaagd	afgew.	geslaagd	afgew.	geslaagd	afgew.	geslaagd	afgew. + terug- getrokken
1. admin.	2 680	144	1 808	471	228	29	2 036	500	75.9 (77.4)	24.1 (22.6)
2. comm.	847	50	496	181	105	15	601	196	70.9 (73.9)	29.1 (26.1)
3. secr.	1 390	14	1 190	109	65	12	1 255	121	90.3 (87.1)	9.7 (12.9)
4. best.	981	55	541	244	125	16	666	260	67.9 (67.6)	32.1 (32.4)
5. vrije	536	50	290	128	61	7	351	135	65.5 (60.4)	34.5 (39.6)
6. toer	128	3	109	7	8	1	117	8	91.4 (62.5)	8.6 (37.5)
totaal	6 562	316	4 434	1 140	592	80	5 026	1 220	76.6 (75.8)	23.4 (24.2)

* De tussen haakjes geplaatste getallen hebben betrekking op het eindexamen m.e.a.o. 1980.

Avond m.e.a.o.-scholen resultaten eindexamen m.e.a.o. 1981 (per vak)

vakken:	aantal kandidaten deelgenomen aan het examen	teruggetrokken vóór de aanvang en tijdens het examen	geslaagd	afgewezen
Nederlands	530	96	393	41
Frans	31	2	27	2
Duits	188	29	125	34
Engels	531	83	324	124
Spaans	29	3	23	3
Algemene economie	267	33	73	161
Bedrijfseconomie	430	52	189	189
Commerciële economie	205	31	81	93
Bedrijfsadministratie	442	78	229	135
Statistiek	412	45	193	174
Recht I	449	49	278	122
Recht II	139	35	31	73
Maatschappijleer	167	14	128	25
Stenografie	64	16	31	17
Machineschrijven	105	33	48	24

- Het aantal kandidaten dat deelgenomen heeft aan het examen voor een volledig diploma bedraagt : 292
- afgewezen : 123
- geslaagd : 169

III.9.2.3

Eindexamens middelbaar
horeca onderwijs (m.h.o.)

Een overzicht van de resultaten van het eindexamen m.h.o. 1981 geeft het volgende beeld

1. kandidaten	: 318 = 100 %
geslaagd	: 293 = 92,14%
afgewezen	: 23 = 7,23%
teruggetrokken	: 2 = 0,63%*

2. vakken	totaal
Engels	188
Frans	112
Duits	90
Toerisme	73
Bedrijfsadministratie	176
Bedrijfseconomie	249
Commerciële vorming	180
Recht	237
Vaktheorie koken	225
Vaktheorie serveren	241
Menuleer	138
Voedingsleer	138
Drankenkennis	88

* Op twee scholen heeft 1 kandidaat zich teruggetrokken

Tot en met 1981 werden de eindexamens uitsluitend in vier scholen afgenomen. De examens bestaan uit een centraal schriftelijk gedeelte en een aantal schoolonderzoeken. Het eindcijfer wordt bepaald door het gemiddelde te nemen van het gemiddelde cijfer van de schoolonderzoeken - waarvan er meestal drie worden gehouden - en het eindcijfer van het centraal schriftelijk examen voor een vak. Daarnaast moet de leerling een voldoende beoordeling halen voor zijn stagejaar. Zonder voldoende voor een stage kan de leerling niet slagen. Met vier scholen voor het eindexamen en eindexamencommissies waarin de docenten van elk examenvak van elk van de vier scholen zitting hebben is een objectieve beoordeling van de eindresultaten nog niet mogelijk. Er is tot nu toe sprake van een hoog percentage geslaagden. In 1981 bedroeg dit 92,14%. De inspectie heeft een onderzoek ingesteld naar de invloed van de schoolonderzoeken op het eindresultaat. Bij geen enkel vak week het gemiddeld resultaat van de schoolonderzoeken opvallend af van het centraal schriftelijk. Op een enkele school kon er bij twee vakken een groot verschil worden gevonden tussen het hoge toegekende cijfer van het schoolonderzoek en het veel lagere resultaat van het centraal schriftelijk (4 punten). In het algemeen wijken echter de gemiddelde resultaten van de schoolonderzoeken weinig af van het centraal schriftelijk. De gemiddelde resultaten waren bij het vak bedrijfseconomie het laagst en bij het vak recht het hoogst. De rapporten van de rijksgecommitteerden laten over het algemeen een optimistisch geluid horen, terwijl de beoordeling uit de praktijk van de horeca-bedrijfstad bemoedigend is. Indien het enigszins mogelijk is, wordt er al in een bedrijf plaatsgemaakt voor een stagiaire, zodat na beëindiging van de studie de afgestudeerden vlot een plaats vinden in het bedrijfsleven. Het aantal afgestudeerden, dat een arbeidsplaats buiten de grenzen vindt, stijgt naar de indruk van de inspectie. Cijfers hierover zijn echter niet beschikbaar.

III.9.2.4

Het onderwijs in de
informatica aan scholen
voor m.e.a.o. en m.m.o.
(inclusief m.h.o.)

a. Informatica in m.e.a.o.

Sinds 1980 is in het m.e.a.o. op het terrein van de informatica een ontwikkeling op gang gekomen die ertoe heeft geleid, dat op dit moment 54 van de 63 scholen of scholengemeenschappen waar middelbaar economisch en administratief onderwijs wordt gegeven, zijn voorzien van vier mini-computers. Het ligt in de lijn der verwachtingen, dat ook de overige scholen deze basisuitrusting zullen ontvangen.

Parallel aan deze ontwikkeling is het noodzakelijk om docenten kennis over de informatica bij te brengen, zodat een verantwoord onderwijskundig gebruik van apparatuur is gewaarborgd, evenals een zekere uniformiteit in de aangeboden leerstof. Teneinde dit te bewerkstelligen, is onder leiding van de Vereniging de Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra een projectcursus voor docenten opgezet. In het cursusjaar 1980-1981 hebben 28 docenten aan de projectcursus - die 30 instructiemiddagen omvatte - deelgenomen, 23 docenten hebben de cursus met succes afgesloten.

Ondanks het feit dat het noodzakelijk bleek om het aantal leermiddagen uit te breiden tot 45 - waardoor de practicumactiviteiten konden worden uitgebreid - is het aantal deelnemers voor de projectcursus 1981-1982 gestegen tot 38.

Tot op dit moment wordt informatica ondergebracht bij het vak praktische beroepsvorming. De verwachting is, dat met ingang van het cursusjaar 1982-1983 informatica als een zelfstandig vak zal gaan functioneren. Teneinde daar vanuit de praktijk voldoende zicht op te krijgen, zullen in het volgend studiejaar twaalf dagscholen voor m.e.a.o. meewerken aan een afsluitende informaticatoets voor eindexamenkandidaten. In het totaal van deze ontwikkelingen speelt ook de 'Werkgroep Praktische Beroepsvorming/Informatica' een rol. Deze werkgroep, bestaande uit docenten m.e.a.o. onder leiding van een medewerker van de Vereniging de Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra, houdt zich o.m. bezig met de didactische problemen die verbonden zijn aan de invoering van de informatica. Het zo tot stand gekomen landelijk contact heeft reeds een catalogus van in het onderwijs bruikbaar lesmateriaal informatica opgeleverd, bovendien is er een onderlinge uitwisseling van de leerstof op gang gekomen, die in de scholen ontwikkeld is. Ook de studiedagen vormen een zinvolle bijdrage in de toerusting van de docenten. Ofschoon deze ontwikkelingen tot voldoening stemmen, dient wel opgemerkt te worden dat ook in de toekomst verdere ontwikkelingen binnen de studierichting met kracht bevorderd moeten worden. Met name valt hierbij te denken aan automatisering van de tekstverwerking in de secretariële richting.

b. Informatica in het m.m.o. (inclusief m.h.o.)

Ook in het ondernemersonderwijs heeft de mening post gevat dat het informatica-onderwijs van wezenlijke betekenis is voor de opleiding van toekomstige ondernemers. Om tot een duidelijke koers te geraken zal een 'werkgroep Informatica m.m.o.' met medewerking van de Vereniging de Samenwerkende Landelijke Pedagogische Centra een rapport samenstellen waarin de onderwijskoers voor informatica voor het ondernemersonderwijs in de detailhandel zal worden uiteengezet. Ook het middelbaar horeca onderwijs zal daarbij worden betrokken, zodat zoveel mogelijk coördinatie plaatsvindt. Gehoopt wordt op mogelijkheden tot aanschaf van apparatuur. Wanneer alle gebruik van elektronische machines tot de informatica mag worden gerekend, dan wordt er in het m.h.o. reeds gewerkt met restaurantkassa's en receptiemachines. Doelmatige toepassing van deze apparatuur vereist oefening door leraren en leerlingen. Daaraan wordt systematisch gewerkt. Voorts is in deze sector als doelstelling gekozen de leerlingen kennis bij te brengen van systeemanalyse en administratieve organisatie. Ook zal getracht worden hen vertrouwd te maken met een aantal vaktermen. In een verder verschiet komt het beheer van een computer aan de orde. Verder zijn onderwerp van studie de werkerreinen waarop de informatica kan worden toegepast. De toepassing heeft niet alleen voor de administratie maar ook voor de keukenprocedure gevolgen. Reeds worden voorbereidingen getroffen om het leerplan Bedrijfsadministratie aan de informatica aan te passen. Aandacht zal worden geschonken aan de opleiding van de betrokken docenten voor dit vak.

III.9.2.4

Structurele problemen in het cursorisch middenstandsonderwijs

Het cursorisch onderwijs heeft zich in 1981 gekenmerkt door groei en zuivering. Groei van met name de vakuren en zuivering van zwakke plekken in de vestigingsplaatsen van cursussen. In de sector algemene handelskennis verdween in het schooljaar 1981-1982 een aantal vestigingen, dat toch al een kwakkelend bestaan leidde. In het totale bestand groeide het aantal cursus-vestigingsplaatsen, inclusief de kantoren van het bevoegd gezag, van 580 tot 600 vestigingen. Kwantitatief gezien lijkt er alleen maar sprake te zijn van winst en toenemende belangstelling voor het ondernemerschap. De kwalitatieve presentatie is daar geen afspiegeling van. Er is sprake van veel verwarring en onkunde over het niveau van het onderwijs, de inrichting en de presentatie ervan en het vertrouwen in de toekomst. Van een goede onderwijskundige structuur in het cursorisch onderwijs is geen sprake. Bij de meeste cursussen is aan het behalen van een diploma een vestigingsvergunning verbonden. Toch mag iedere gegadigde voor een vestiging als zelfstandige in een branche er niet op rekenen dat er voor zijn studie een cursusplaats bereikbaar is. In het beleid wordt niet duidelijk of bij cursussen sprake moet zijn van het niveau van middelbaar of van lager beroepsonderwijs. Een aantal directies van cursussen algemene handelskennis ziet deze opleiding als een voortgezette leergang voor algemene ontwikkeling. Dit bewijst dat de doelstellingen van ondernemersonderwijs onvoldoende in het leerplan tot hun recht komen.

Een aantal branchegerichte opleidingen ziet geen kans de bedrijfseconomische, juridische en commerciële vorming voldoende vanuit de branche te geven. In andere branche-opleidingen worden beheersvakken gegeven door leerkrachten, die onvoldoende bekwaam zijn. In ten minste één branche is het gemis aan goede dagscholen voor ondernemers duidelijk zichtbaar. Bijscholing en nascholing van de docenten zijn hard nodig. In sommige branche-opleidingen geven docenten les die met die branche geen enkel contact hebben. Bij andere branche-opleidingen zijn er stukken leerstof, die zo verwant zijn dat zij beter samengevoegd zouden kunnen worden. De samenwerking tussen cursussen algemene handelskennis en cursussen voor vakonderwijs zou gunstig kunnen werken, waarbij er op gelet moet worden dat het willekeurig ineen schuiven van branchecursussen en die voor algemene handelskennis niet steeds onderwijskundig een succes zal zijn. Van enkele branchecursussen bestaan volledig geïntegreerde leergangen, van andere is alleen een bepaald leerjaar als doelgericht of mede doelgericht op de branche aan te merken.

Er zijn vormen van cursorisch onderwijs waar het onderling contact tussen de docenten onvoldoende is. Er zijn cursussen die beschikken over een grote ruimte in taak- of diensteenheden terwijl andere er grote behoefte aan hebben. Het is volkomen onduidelijk op welke grondslagen de bekostiging rust en welke normen er voor gehele of gedeeltelijke bekostiging worden aangelegd. De aan dagscholen voor het m.m.o. gegeven toestemming tot het geven van een opleiding voor de A-eisen van de Vestigingswet heeft tot grote onrust geleid in het cursorisch onderwijs. Sommige vormen van branchegericht detailhandelonderwijs voelen zich bedreigd in hun bestaan. Andere zoeken in niet-gesubsidieerde nevenactiviteiten hun heil.

Er bestaat geen enkele samenhang in de hoogte van het cursusgeld voor de verschillende opleidingen. De gesignaleerde onrust in het cursorisch onderwijs wordt mede veroorzaakt doordat cursusbesturen een overlegstructuur missen tussen departement en/of inspectie en het bevoegd gezag resp. directeuren van de cursussen. Een knelpunt is ook dat er geen mogelijkheid bestaat voor vergelijkende studies van leerplannen. Opheffing van deze leemte zou afstemming van de verschillende leerplannen bevorderen. De komst van branchegericht dagonderwijs vraagt eveneens om overleg tussen dat onderwijs en de avondopleidingen met hetzelfde onderwijsdoel. Het ontbreken van contact tussen gesubsidieerd en niet-gesubsidieerd onderwijs staat goed overleg in de weg. Ook het toewijzen van een gedeeltelijke subsidie werkt structuurontbindend, omdat besturen van partieel gesubsidieerde cursussen de inhoud, en daarmee de kosten, van hun apparaat van jaar tot jaar wijzigen. En met verhoogde subsidie blijven zij toch van jaar tot jaar

achter de volledige bekostiging aanhollen terwijl er ook geen sprake is van het afleggen van enige verantwoording tegenover het Ministerie van Onderwijs voor het onderwijskundig gebeuren in hun opleiding.

Het leggen van de vinger op de wonde plekken mag niet verdoezelen dat honderden directeuren en leerkrachten in dit onderwijs vele uren – dikwijls belangeloos – offeren om de ongeveer 30 000 cursisten in dit voor het midden- en kleinbedrijf zo noodzakelijke onderwijs een goede voorbereiding voor hun beroep te geven. Er is een tendens om dit cursorisch onderwijs ook overdag te geven.

III.9.3 Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs en sociaal pedagogisch onderwijs

III.9.3.1

*Het project herstructurering
m.h.n.o. / m.s.p.o.*

In de eerste maanden van 1981 heeft de inspectie m.h.n.o. / m.s.p.o. op basis van bezoek aan de projectscholen weer gerapporteerd over de stand van zaken van het project herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. Er was, na overleg met de directie VO / LMB van het ministerie, een keuze gemaakt uit een aantal aandachtspunten, die alle inspecteurs bij hun bezoek zo mogelijk aan de orde zouden laten komen. Deze punten waren: toelaatbaarheid en toelating, gedifferentieerde instroom, afstudeerrichtingen, opleidingswerkplanontwikkeling en stage.

a. Toelaatbaarheid en toelating

De inspectie constateerde een lichte toename van het aantal jongens dat is toegelaten tot de projectscholen. Met zorg is echter geconstateerd, dat er een hoog percentage leerlingen is, dat de opleidingen vroegtijdig verlaat.

b. Gedifferentieerde instroom

De sterk gedifferentieerde instroom van leerlingen blijkt problemen op te leveren. Theoretisch is er vrij veel bekend over differentiatie, van een concrete toepassing in de klas komt echter nog onvoldoende terecht. De inspectie heeft dan ook wederom aangedrongen op een goede bijscholing voor schoolteams, opdat de leerkrachten in de concrete situatie gedifferentieerd kunnen werken.

c. Afstudeerrichtingen

Wat betreft de afstudeerrichtingen werd nu al zichtbaar, dat er twijfel is of de oorspronkelijke opzet van het doen ontstaan van brede beroepsopleidingen mogelijk is voor alle opleidingen in het geherstructureerde m.h.n.o. / m.s.p.o. Op de projectscholen wordt daarover nogal verschillend gedacht, mede beïnvloed door de slechte toestand van de werkgelegenheid en door de wens van sommige werkvelden om abiturienten van het m.h.n.o. / m.s.p.o. te kunnen aanstellen die zijn opgeleid voor bepaalde functies.

d. Opleidingswerkplanontwikkeling

De opleidingswerkplanontwikkeling en de daarvan afhankelijke schoolwerkplanontwikkeling lopen volgens de projectscholen over het algemeen niet naar wens.

Nauwkeuriger afspraken over wie wat moet doen en binnen welke termijn, zijn noodzakelijk. Over de verwerking van de landelijke opleidingsprodukten naar de schoolwerkplanontwikkeling toe merkt de inspectie m.h.n.o. / m.s.p.o. op, dat de landelijke opleidingsprodukten beperkt zijn tot algemene kaders per vak, te weten: uitgangspunten, doelstellingen en themata.

Het verwerken van de landelijke produkten tot een opleidingswerkplan in de school is moeilijk om o.m. de volgende redenen:

- veel produkten zijn zo laat klaar, dat de scholen genoodzaakt zijn om ook zelf te ontwikkelen, waardoor óf een deel van het werk tweemaal wordt verricht en als

overbodig wordt ervaren of bijstelling achteraf vereist is. De vraag lijkt daarom gerechtvaardigd of de faciliteiten zodanig geïnvesteerd zijn, dat het rendement voor de belanghebbende scholen optimaal is;

- zij zijn vrij algemeen geformuleerd, zodat ze alsnog omgewerkt moeten worden door de vakgroepen in de school. Een probleem, dat zich bij deze algemene en vaag geformuleerde producten voordoet, is dat leden van ontwikkelingsgroepen de ontwikkelde visie op geen enkele wijze terugvinden in het produkt;

- er zijn niet voor alle vakken vakontwikkelingsgroepen in het leven geroepen; een goed onderwijskundig motief hiervoor is niet aanwezig;

- bijna iedere projectschool maakt slechts deel uit van een paar vakproductiegroepen. Er is kans, dat in zo'n vakproductiegroep geen vertegenwoordiger zit van een bepaalde opleiding. Helaas wordt het oordeel over de produkten van de vakontwikkelingsgroepen niet gevraagd van de niet vertegenwoordigde scholen: de vakontwikkelingsgroep krijgt hierdoor geen terugkoppeling op zijn produkt vanuit die scholen. De inspectie m.h.n.o./m.s.p.o. heeft hierover grote zorgen. De eerder uitgebrachte inspectie-adviezen omtrent faciliteitenregelingen en dergelijke blijven gehandhaafd.

e. Stage

De projectscholen ervaren de afwisseling tussen school- en stageperioden als een goede zaak. Toch moet door de inspectie m.h.n.o./m.s.p.o. geconstateerd worden, dat de lengte en invulling van de stages sterk uiteenlopen, wat in veel gevallen strijdig blijkt met het uitgangspunt afwisseling tussen school- en stageperioden.

Terugkomdagen blijken niet altijd vanzelfsprekend te zijn binnen de stageperioden. Dit kan dus betekenen dat de systematische terugkoppeling van stage-ervaring naar schoolleerervaringen voor de individuele leerling of de leergroep nog te weinig aandacht heeft bij de Stuurgroep Herstructurering m.h.n.o./m.s.p.o. c.q. de diverse opleidingsgroepen c.q. de diverse projectscholen.

Overigens zou de invulling van terugkomdagen op zich zelf ook bestudering waard zijn, want de divergentie is opvallend: sommige scholen geven op de terugkomdagen:

- a. een lesprogramma aan de klassen;
- b. stagebegeleiding aan individuele leerlingen;
- c. begeleiding aan groepen naar aanleiding van ervaringen tijdens de stage, die dan van individuele ervaringen tot leerervaringen voor de gehele groep worden gemaakt;
- d. een thematisch programma waarin stage-ervaringen worden verwerkt.

Aandacht zal besteed moeten worden aan opleidingen, die extra risico's kunnen geven voor cliënten/patiënten dan wel voor het instrumentarium. Verschillende opleidingen denken voor het praktijkgericht leren aan zogenaamde practicum-eenheden (simulatie van het werkveld) in schoolwerkplaatsen onder leiding van docenten en/of werkplaatsassistenten. Per opleiding zou dit eventueel bekeken moeten worden op onderwijskundige wenselijkheid en financiële consequenties. Hoewel de scholen tevreden lijken met de structuur van hun stage, lijkt het heel wel mogelijk, dat de stageperiode/schoolperiode-modellen bijstelling behoeven; een degelijke onderwijskundige onderbouwing voor het gekozen model is tot nu toe een zelfzaamheid gebleken. De scholen rapporteren dat het contact tussen de stagebiedende organisaties in de projectscholen over het algemeen goed verloopt. Toch heeft het werkveld, o.a. uit organisatorische motieven, bezwaren tegen de op dit moment gehanteerde modellen voor stage-perioden. De stagebiedende instellingen menen tot op heden dat het niet mogelijk is om een verantwoorde begeleiding te geven, indien er geen continuïteit is in het bezetten van een stageplaats in verband met de werklastverdeling van de begeleider. Ook treedt een schaarste op aan goede stageplaatsen. Er wordt concurrentie gemeld van cursussen, die vaak meer functiegericht zijn. In dit verband wordt gemeld, dat er vaak een spanningsveld is te constateren tussen de onderwijskundige doelstellingen en de doelstellingen van de stagebiedende organisaties. Vooral de oriënterende stage ervaart

het werkveld als moeilijk, omdat de leerling nog een minimum aan inzicht en kennis van de beroepsinhouden bezit. Dit pleit ervoor, dat de scholen het werkveld omtrent de bedoeling van oriënterende of andere stages doorlopend goed blijven informeren. Samenvattend is de inspectie m.h.n.o. / m.s.p.o. van mening, dat het noodzakelijk is, voor een verantwoorde evaluatie van het opleidingsdoel en het civiel effect van de diploma's tot een grotere harmonie in de stage per opleidingscategorie te besluiten. Een goede onderbouwing van de structuur, in overleg met het werkveld, is daarbij voorwaarde. Vooral de grote variëteit bij de oriënterende stage en het soms ontbreken daarvan heeft consequenties voor het verantwoord kiezen van een afstudeerrichting. Een van de doelstellingen van de herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o., de doorstroming - zowel horizontaal als verticaal - komt hierdoor in gevaar. De inspectie m.h.n.o. / m.s.p.o. merkt op dat het nu reeds is voorgekomen, dat leerlingen vrij langdurig ziek waren tijdens de stageperiode. Er dienen op korte termijn algemene landelijke en voor alle opleidingen geldende regels geformuleerd te worden voor dergelijke problemen.

f. Inventaris

Ten aanzien van de outillage op de scholen heeft de inspectie geconstateerd dat men landelijk nog niet of nauwelijks aan omschrijvingen is toegekomen over wat noodzakelijk aan leermiddelen aanwezig zou moeten zijn in de nieuwe opleidingen. Wel meent de inspectie dat er één soort apparatuur is, dat zeker in alle opleidingen een belangrijke rol zal kunnen en moeten spelen, te weten een goede video- en filmuitrusting. In bijna alle werkvelden, waarvoor de nieuwe opleidingen voorbereiden, is zo'n uitrusting gemeengoed. Er wordt verwacht dat ieder kan omgaan met de genoemde apparatuur, maar zij ontbreekt vrijwel geheel in de scholen tenzij ze met veel moeite uit eigen middelen is aangeschaft. Als onderwijskundig argument voert de inspectie aan dat in alle m.h.n.o. / m.s.p.o.-opleidingen de leerlingen worden opgeleid voor een beroep waarin steeds een dienstverlenende component centraal staat. De relatie tussen de beroepspersoon en de ander kan verschillen, maar of het nu een cliënt, een patiënt of een klant is, het professionele handelen speelt zich af tussen twee of meer mensen. Het leren van daartoe geëigende beroepsvaardigheden tijdens het leerproces vraagt reflexie op het eigen gedrag van degene die opgeleid wordt. Hiertoe is een video het enige leermiddel: het gedrag van een leerling kan 'ingeblikt' worden en op ieder ander moment gebruikt worden om te reflecteren op het eigen gedrag en dat van anderen.

g. Onderwijsleerplan

Na het uitkomen van de derde versie van het onderwijsleerplan heeft de inspectie daarover een advies uitgebracht aan het ministerie. Zo'n advies komt voort uit het eigen standpunt ten opzichte van de in het onderwijsleerplan genoemde onderwerpen maar stoelt ook op waarnemingen in de projectscholen. Het blijkt dat de scholen zich zelf beschermen tegen een nog grotere uitval dan er toch al is door bijna altijd alleen leerlingen aan te nemen die aan de oude (wat hogere dan de in het project geldende) toelatingsvoorwaarden voldoen. Men heeft al moeite genoeg met het brengen van deze leerlingen naar een goed niveau. Daarbij komt ook dat de differentiatie bij de instroom van de leerlingen dan nog enigszins beperkt blijft. De inspectie vond en vindt het dan ook irrealistisch te denken dat toelaatbaarheid op een vrij laag niveau mogelijk is. Voorts betreurt de inspectie het dat er nog niet bij alle vakken duidelijk is, wie daarvoor bevoegd zijn en dat van nog niet alle bestaande bevoegdheden bekend is voor welke vakken die bevoegdheid dan geldt. Dit geeft op de scholen bij het aantrekken van nieuwe docenten veel onduidelijkheid.

h. Examens

In 1981 zijn de voorbereidingen voor de eerste examens aan het einde van het schooljaar 1981-1982 op gang gebracht.

De Stuurgroep herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. heeft aan het einde van 1981 een kaderregeling voor alle eindexamens met daarnaast examenregelingen per opleiding aan de staatssecretaris aangeboden. Aangezien deze te laat was voor de examens van het schooljaar 1981 / 1982 is er ondertussen door ontwikkelingsgroepen een interim-kaderregeling met interim-examenregelingen per opleiding gemaakt voor genoemd schooljaar. De projectscholen hebben ieder een eigen examenreglement gemaakt geënt op de interim-examenregelingen. De inspectie heeft in landelijke bijeenkomsten van scholen met een zelfde project die schoolreglementen besproken. De inspectie constateerde een grote verscheidenheid van opvattingen veroorzaakt door het ontbreken van duidelijke richtlijnen op dit gebied. Mede met het oog op het civiel effect van de diploma's is het noodzakelijk dat vóór de volgende examenperiode de scholen beter en duidelijker richtlijnen krijgen met betrekking tot componenten die niet vatbaar zijn voor eigen interpretatie en componenten, die ruimte geven aan een verscheidenheid in opvatting.

III.9.3.2

*Inbouw Opleiding
Pedagogisch Medewerker
(OPM) in m.b.o.*

In 1981 hebben de leerlingen van de cursus 1978-1981 van de negen m.b.o. / k.v.-j.v. / OPM- en de twee m.b.o. / i.w. / OPM-projectscholen de opleiding afgerond, waarbij de doelstelling van de Opleiding Pedagogisch Medewerker in de zwakzinnigenzorg volgens afspraak werd ingebouwd. Voor de abiturienten van deze projectscholen werd door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk de mogelijkheid van benoembaarheid tot eerste groepsleider in de (semi-)residentiële zorg geregeld. Inmiddels heeft reeds een aantal afgestudeerden gebruik kunnen maken van deze mogelijkheid binnen de voornamelijk extramurale instellingen. De begeleidingscommissie 'Inbouw OPM in m.b.o.' heeft de periode van juni t/m december gebruikt om de gegevens vanuit de projecten te (laten) evalueren en stelt zich voor om een advies betreffende eventuele integrale invoering aan de staatssecretarissen van CRM en O en W op grond van de evaluatiegegevens in het begin van 1982 aan te bieden.

III.9.3.3

*De Vooropleiding Hoger
Beroepsonderwijs*

De werkgroep directies VHBO (de landelijke samenwerkingsvorm VHBO) heeft nog steeds geen adviezen kunnen uitbrengen over de verhouding praktijkvakken / algemene vakken en welke praktijkvakken onderwezen dienen te worden en welke praktijkvakken vervangen moeten worden door andere. De complexiteit van deze problematiek is zo groot, omdat onderwijskundige wenselijkheden haaks staan op de werkgelegenheid van een groep docenten binnen deze afdeling. Het aanvankelijke optimisme van de werkgroep directies VHBO om over deze materie in de zomer van 1981 advies uit te brengen aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen heeft helaas niet tot tastbare resultaten geleid. Dat is te betreuren, omdat onderwijskundige ontwikkelingen binnen de VHBO hierdoor ernstig gestagneerd worden. De algemene verwachting is nu, dat in 1982 deze problematiek afgerond wordt met een advies aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Over de contacten met de Stuurgroep herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. kan slechts gesproken worden in negatieve zin. Deze ontwikkeling, gekenmerkt door minimale contacten tussen de werkgroep directies VHBO en de Stuurgroep Herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o., is ernstig te betreuren, omdat door het gemis aan contact onvoldoende gebruik gemaakt kan worden van de 'know how' binnen de VHBO. Dit vertraagt de realisering van de verticale doorstroming van de gediplomeerde leerlingen uit de projectscholen m.h.n.o. / m.s.p.o.-n.s. Dit klemmt des te meer, omdat in 1982 de eerste gediplomeerde leerlingen van de projectscholen m.h.n.o. / m.s.p.o.-n.s. worden afgeleverd. Het eindexamen VHBO voldoet nog steeds niet aan de verwachtingen. De opmerkingen, die hierover in het Onderwijsverslag van 1980 vermeld staan, blijven van toepassing. De werkgroep directies VHBO is zich aan het beraden om deze impasse te doorbreken. Gedacht wordt onder meer aan een verhoging van de eisen van toelaatbaarheid. Ook over deze materie is in 1982 door bovengenoemde werkgroep een advies aan het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen te verwachten.

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.9 Hoofdingspectie Middelbaar Beroepsonderwijs III.10 Hoofdingspectie Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren

III.9.3 III.10.1 III.10.2

III.9.3.4 *De Interim Algemene Schakelopleiding*

In 1976 is de Interim Algemene Schakelopleiding in het leven geroepen om leerlingen in een overbruggingsfase voor te bereiden op een beroepsopleiding in de gezondheidssector en/of de welzijnssector. De realiteit is dat geslaagden van de Interim Algemene Schakelopleiding slechts in beperkte mate worden toegelaten tot de in-service-opleidingen voor A-, B- en Z-verpleegkundigen aangezien de concurrentie van gediplomeerden van andere opleidingen erg groot is.

Desondanks bedroeg de instroom in de Interim Algemene Schakelopleiding in 1981 35,3% van de instroom in de dagopleidingen van het m.h.n.o. en het m.s.p.o. samen. De opleiding vervult een schakelfunctie voor leerlingen die de eerste fase van het voortgezet onderwijs afsloten met een diploma dat niet voldoet aan de toelatingseisen van de opleiding tot verpleegkundige. Gebleken is dat de opleiding haar aantrekkingskracht hoofdzakelijk ontleent aan de mogelijkheid om zich te oriënteren in werkvelden en aan de betrekkelijk korte cursusduur.

De opzet is oorspronkelijk dat oriëntering plaatsvindt in de gezondheids- en de welzijnssector en in de maatschappelijke dienstverlening; in de praktijk blijkt dat oriëntering dus ook plaatsvindt in andere beroepssectoren dan gezondheids- en welzijnszorg. Daar geconstateerd is dat de toestand van het onderwijs met betrekking tot de Interim Algemene Schakelopleiding afwijkt van de oorspronkelijke opzet is een advies door het college van inspecteurs m.h.n.o. / m.s.p.o. uitgebracht om de inrichting van de opleiding bij te stellen, waarbij een brede oriëntatie naar meer beroepssectoren de basis van de opleiding moet gaan vormen. Bij de hernieuwde inrichting van deze opleiding kan tevens rekening worden gehouden met de toekomstige functie van de Interim Algemene Schakelopleiding binnen het middelbaar diensten, gezondheids- en nijverheidsonderwijs (m.d.g.n.o.) en met de relatie van deze opleiding tot het kort-m.b.o.

III.9.3.5 *De parttime middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs*

De commissie parttime m.s.p.o. is helaas nog niet ingesteld. De reeds in 1980 begonnen inventarisatiewerkzaamheden ten behoeve van het parttime m.s.p.o. zijn door de onzekerheden rond de instelling van de commissie nauwelijks uitgevoerd. Door het voortdurend uitstellen van de totstandkoming van een commissie parttime m.s.p.o. worden de opleidingen ernstig belemmerd in onderwijskundige c.q. inhoudelijke ontwikkelingen; verzoeken om leerplanwijzigingen e.d. worden bij voorbeeld op het departement niet behandeld, voordat de commissie de consequenties zou hebben kunnen bekijken. Hierdoor dreigen de opleidingsinstituten steeds verder af te geraken van de werkveldsituaties, aangezien de schoolcomponent van de parttime-opleidingen al enkele jaren niet wezenlijk kan worden bijgesteld.

III.9.3.6 *Gespecialiseerde gezinsverzorgende*

Aan vier scholen in ons land wordt de cursus gespecialiseerd gezinsverzorgende gegeven. Het doel van de opleiding is de cursist te helpen zich die bekwaamheden eigen te maken die nodig zijn om te kunnen functioneren in de door de gezinsverzorging gesitueerde hulpverleningssituaties met complexe problematiek. De hulpverlening in zogenaamde probleemgezinnen is altijd gebaseerd op een hulpverleningsbehandelingsplan. Een nauwe samenwerking met andere disciplines bijvoorbeeld het maatschappelijk werk is noodzakelijk. In 1981 is door de scholen een nieuw leerplan aangeboden. Het dagelijks bestuur van de Centrale Raad voor Gezinsverzorging heeft zich positief over het belang van deze cursus uitgesproken. De inspectie is hiervan eveneens overtuigd. Over de plaats van de cursus gespecialiseerd gezinsverzorgende binnen de geherstructureerde opleidingen is de discussie nog gaande. De Stuurgroep Herstructurering m.h.n.o. / m.s.p.o. ziet echter geen kans de eindtermen in te bouwen in de opleiding VZ. De inspectie meent dat, evenals in andere vormen van m.b.o., het goed is dat deze cursus wellicht permanent als een vervolg m.b.o.-cursus zou kunnen worden beschouwd.

Onderafdeling III.10 — Hoofdinspectie Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren

III.10.1 Beroepsonderwijs Analyseproject

Het Beroepsonderwijs Analyseproject (BOA) is één van de projecten, die door het Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (PCBB) in uitvoering werden genomen.

Men onderscheidt twee projectdoelen, t.w.:

1. Analyseren en beschrijven van de kenmerken van zes verschillende stadia van beroepsonderwijs.
2. Ondersteunen en stimuleren van gezamenlijke ontwikkelingen in de beroepsopleidingen in het kader van het leerlingwezen.

De inspectie Voortgezet Onderwijs Werkende Jongeren volgt de ontwikkeling van het BOA-project met belangstelling.

Sinds het in werking treden van de Wet op het leerlingwezen worden de opleidingen, die in het kader van die wet functioneren, zowel voor wat betreft de praktijkopleidingen als het aanvullend algemeen en op het beroep gericht onderwijs door allerlei tendensen beïnvloed. Realisering van het eerste projectdoel zal naar verwachting eventuele negatieve effecten van dergelijke invloeden wegnemen.

In de afgelopen jaren bleek dat binnen verschillende opleidingen in het kader van het leerlingwezen een andere inrichting van de praktijkopleiding en van het schoolonderwijs in onderlinge samenhang kon leiden tot kwaliteitsvergroting bij deze opleidingen. De activiteiten die betrekking hebben op het tweede geformuleerde projectdoel, zullen naar verwachting genoemde ontwikkelingen coördineren en daarmee de herkenbaarheid en de kwaliteit van de opleidingen in het kader van het leerlingwezen vergroten. Binnen het coördinatieproject, gericht op flexibilisering van de opleiding en de examens, werken samen:

- het Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (PCBB);
 - de Stichting Centraal Orgaan van de Landelijke Opleidingsorganen van het Bedrijfsleven (COLO);
 - de Stichting Georganiseerd Schoolwezen Beroepsonderwijs (GSB);
 - een groeiend aantal landelijke opleidingsorganen in het kader van het leerlingwezen.
- Uit deze betrokkenheid blijkt, dat dit project aansluit bij vragen vanuit het werkveld. Men streeft er naar het BOA-project in 1983 af te sluiten met onder meer
- een handboek van de ontwikkelingen in de beroepsopleidingen (projectdoel 1);
 - richtlijnen voor leden van Totaalprogramma-commissies (projectdoel 2).

De inspectie VO/WJ verwacht dat op deze wijze een referentiekader wordt ontwikkeld voor het leerlingwezen.

Een dergelijke referentiekader zal slechts dan tot de gewenste resultaten leiden, als allen die bij deze onderwijsvorm betrokken zijn de resultaten van het dan uitgevoerde project dragen.

De wijze waarop dit project zich tot nu toe ontwikkelt, geeft grond aan de verwachting dat dit het geval zal zijn.

III.10.2 'Verschuiving' (opeenhoping) van doelgroepen bij het vormingswerk werkende jongeren

De inspectie Voortgezet Onderwijs Werkende Jongeren constateert dat op de onder haar toezicht staande vormingsinstituten voor werkende jongeren door gemeentelijke en andere plaatselijke instanties veelvuldig een beroep wordt gedaan om, naast de programma's voor partieel leerplichtigen en vrijwilligers, programma's te gaan ontwikkelen voor en aan te bieden aan:

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.10 Hoofdinspectie Onderwijs en Vorming Werkende Jongeren III.11 Hoofdinspectie Onderwijs voor volwassenen

III.10.2 III.11.1 III.11.2

- buitenlandse jongeren (Marokkanen, Surinamers, Turken, Vietnamezen), en met name diegenen onder hen die de Nederlandse taal nog onvoldoende beheersen;
- werkloze jongeren die geen opleiding kunnen of willen volgen;
- woonwagenbewoners;
- voortijdige schoolverlaters.

Vooraf met deze laatste groep is de inspectie in 1981 in aanraking gekomen. Deze jongeren komen meestal het vormingsinstituut binnen via de leerplichtambtenaar en het betreft niet alleen jongeren die in hun tiende leerjaar niet meer het volledig dagonderwijs volgen, maar ook jongeren van daaraanvooraafgaande leerjaren. Het vormingsinstituut wordt dan doorgaans gevraagd om programma's te ontwikkelen met een duur waarvoor nog maximaal de mogelijkheid bestaat binnen het Besluit Vormingswerk voor Jeugdigen, namelijk 22½ uur per week. Wanneer een vormingswerkinstuut op deze vraag ingaat, is het gebleken, dat het instuut een passend programma voor deze jongeren kan aanbieden. In het algemeen is het vormingswerk het enige instuut ter plaatse waar men een dergelijk programma-aanbod kan en wil verzorgen.

De inspectie constateert dat hiermede echter een beroep op het instuut wordt gedaan, dat specifiek op de pedagogische staf van het instuut is gericht. De inspectie stelt vast dat het wellicht dienstig is om het Besluit vormingswerk voor jeugdigen te wijzigen c.q. te verruimen, met name om het mogelijk te maken dat ook oudere dan 19-jarige buitenlandse werkloze jongeren gebruik kunnen maken van het aanbod van het vormingswerk. En ook zou de mogelijkheid moeten worden geschapen dat voor de groep van voortijdige schoolverlaters eventueel wat meer kennispakketten worden aangeboden met het oog op een eventuele schakeling naar l.t.s., l.h.n.o., m.a.v.o. en/of voor eigen bevestiging van de jongere. Tenslotte wil de inspectie opmerken, dat, hoewel het op zich een goede zaak is dat het vormingswerk wordt gevraagd zich in te zetten voor deze groepen en met name voor de voortijdige schoolverlaters, deze kwestie enerzijds vragen oproept naar de mogelijkheden voor deze jongeren in het onderwijs van waaruit ze zijn vertrokken, en anderzijds vragen oproept naar de maatschappelijke waardering van het vormingswerk.

Alles overwegende, meent de inspectie dat de geschetste ontwikkeling toch een goede zaak is en dat het ten minste een onderwijskundig aanbod betreft dat in staat is een redelijk antwoord te geven op de vraag van vele jongeren die letterlijk op geen enkele ander instuut terecht kunnen.

Onderafdeling III.11 — Hoofdinspectie Onderwijs voor volwassenen

III.11.1 Erkend schriftelijk onderwijs

Tegen het einde van het jaar 1981 constateert de inspectie een sterkere achteruitgang van het aantal (nieuwe) deelnemers aan het schriftelijk onderwijs dan de CBS-gegevens van 1 november 1981 doen vermoeden. Als oorzaken worden genoemd: economische recessie (ook werkgevers zijn minder bereid studiekosten te betalen) en in sommige gevallen de 'concurrentie' door het aanbod van het dag-avondonderwijs m.a.v.o., h.a.v.o., v.w.o. en m.e.a.o.

De drie leden van de inspectie VO/OV die belast zijn met het toezicht op de erkende instellingen voor schriftelijk onderwijs hebben in 1981 weer alle aandacht gericht op de drie aspecten die het onderwijskundig gehalte van het schriftelijk onderwijs sterk bepalen.

III.11.1.1 *Bevoegdheid*

Het uitgebreide docentenkorps van het schriftelijk onderwijs werd in de afgelopen jaren zo consequent bewaakt, dat het verschijnsel onbevoegde docenten niet meer voorkomt. Gaat het over onderwerpen waarvoor geen bevoegdheid is vastgesteld, dan worden de functies bestudeerd, die de voorgedragen docent heeft vervuld, alsmede andere omstandigheden waaruit de deskundigheid blijkt, alvorens hij / zij als docent wordt aanvaard.

Uit een inspectie-onderzoek bleek, dat begin 1981 in totaal 191 docenten van 65 jaar en ouder op de een of andere wijze voor de erkende instellingen werkten. Daarvan waren er 43 ouder dan 70 jaar. Deze kregen dus volgens het Besluit erkenning instelling schriftelijk onderwijs (1973) (BEISO) ontheffing van de leeftijdsgrens van 70 jaar. Bij ontheffingen (telkens voor één jaar) gaat het veelal om zeer gespecialiseerde vakken. Toch meent de inspectie dat deze ontheffingen - gelet op de huidige arbeidsmarktsituatie - niet meer gegeven kunnen worden.

III.11.1.2 *De inhoud van de schriftelijke lessen*

In de afgelopen periode werd meer tijd besteed aan onderzoek van lessen door deskundigen. Omdat de wet alleen verlening en intrekking van de erkenning van een instelling kent, is een regeling gewenst waardoor sancties mogelijk zijn die minder ver gaan dan intrekking van de erkenning, als uit rapporten blijkt dat bepaalde cursussen inhoudelijk, methodisch of didactisch verbeterd moeten worden.

III.11.1.3 *Controle op het werk van correctoren*

Het toezicht op het schriftelijk onderwijs vraagt ook een regelmatige controle op de wijze waarop het huiswerk wordt nagekeken. De inspectie stelt vast dat door een regelmatige steekproefgewijze controle van gecorrigeerd huiswerk en de aanmerkingen van de inspectie ook de interne controle door de leiding van de onderwijsinstelling wordt verbeterd.

Het aantal instellingen dat het gebruik van meerkeuzevragen voor het huiswerk introduceert of overweegt, neemt toe. De inspectie betreurt dit verschijnsel, al is er begrip voor dat een aantal instellingen aan de rem heeft getrokken om de honoraria van de docenten, ook al zijn die niet hoog, laag te houden.

De Onderwijsraad heeft in zijn adviezen over nieuwe erkenningsaanvragen menigmaal opgemerkt dat meerkeuzevragen ongewenst zijn als vervanging van de open vragen van het schriftelijk onderwijs in zijn klassieke vorm. Nochtans verzet de wet zich niet tegen deze vorm van vragenstellen. Vast staat wel dat een van de grote voordelen van het schriftelijk onderwijs bij de methode van de meerkeuzevragen verloren gaat, namelijk het zich schriftelijk leren uitdrukken - en dat is te betreuren.

Het verdient aanbeveling dit proces nauwlettend gade te slaan. Misschien is een tussenoplossing te vinden.

III.11.2 **Projecten Introductie Open School-werkwijze**

In het eerste halfjaar van 1981 moesten de veertien Proefprojecten Open School veel aandacht besteden aan de voorbereiding van de nieuwe Projecten Introductie Open School-werkwijze (IOSW). De Inspectie VO / OV werd regelmatig betrokken in de soms moeizame gesprekken tussen instellingen voor onderwijs en vorming.

Naast dertien ex-SPOS-lokaties zijn zeventien nieuwe lokaties aangewezen om met ingang van het cursusjaar 1981-1982 aan de introductie van de Open School-werkwijze gestalte te geven. De aanwijzing van deze 30 lokaties kwam tot stand na toetsing van talrijke aanvragen door de Interdepartementale Werkgroep Introductie Open School-werkwijze, functionarissen van de Provinciale Bureaus Landelijk Contact van CRM en de Inspectie VO / OV. De kwaliteit van een groot aantal projectaanvragen liet veel te wensen over. Bij de uiteindelijke toewijzing van de projecten moest naast een aantal tevoren vastgestelde criteria (waarbij het behoud van de SPOS-deskundigheid een belangrijke rol speelde) ook de evenwichtige spreiding van de lokaties over het gehele

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.11 Hoofdingspectie Onderwijs voor volwassenen III.12 Inspectie Neder- landse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland

land in acht worden genomen. Daardoor zijn enkele onvoldoende onderbouwde aanvragen gehonoreerd.

De startsituatie van de projecten was in alle lokaties verschillend. Veel projecten kwamen in het tweede halfjaar van 1981, soms ondanks grote inzet van de medewerkers, slechts aarzeland op gang.

De belangrijkste problemen die de Inspectie VO/OV signaleert zijn samen te vatten in de volgende punten:

III.11.2.1

Problemen van samenwerking

De uitvoeringscirculaire wil dat instellingen voor onderwijs en vorming samen één geïntegreerd Open School-programma aanbieden, waarbij ieder een inbreng heeft vanuit eigen doelstellingen.

Vele combinaties van samenwerkende instellingen doen zich voor. Het aantal participerende instellingen per project varieert van twee tot veertien.

In sommige lokaties is slechts sprake van onder het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen ressorterende instellingen. In andere komen O en W- én CRM-instellingen voor.

Het lijkt geen twijfel dat de samenwerking van vaak zeer verschillende instellingen niet altijd gemakkelijk verloopt. In de ex-SPOS-lokaties is de samenwerking in het algemeen hechter dan in de nieuwe lokaties, waar het samenwerkingsproces van de grond af moet beginnen.

In enkele projecten wordt door elk van de participerende instellingen het hele Open School-programma aangeboden.

III.11.2.2

Problemen van rechtspositie

Uit het feit dat verschillende soorten instellingen, die elk hun eigen rechtspositie hebben, in de projecten meedoen, vloeit voort dat het uitvoerende werk in de projecten wordt verricht door mensen die - voor exact hetzelfde werk - totaal verschillende rechtsposities hebben. Begeleid(st)ers in de projecten moeten nu onder zeer verschillende (tijd)voorwaarden hun werk verrichten. Het is wenselijk dat voor werk(st)ers in de volwassenen-educatie een geharmoniseerde rechtspositie-regeling wordt ontwikkeld.

III.11.2.3

Problemen van inhoudelijke invulling

In de voorbereidingsperiode is men in veel lokaties blijven steken in de moeilijke organisatorische samenwerkingsproblemen. Te weinig heeft men zich beziggehouden met inhoudelijke invulling. Mede door het feit dat de projecten nogal laat werden aangewezen, kwam men in dit opzicht dikwijls onvoorbereid aan de start. Inhoudelijke problemen komen veelal voort uit de verschillende achtergronden van de in de projecten samenwerkende instellingen. Het kernprobleem is terug te voeren op het verschil in opvattingen en op de wederzijds bestaande vooroordelen over de componenten vormingswerk en onderwijs die, volgens de grondgedachte, nu juist in het Open School-werk geïntegreerd dienen te worden.

III.11.2.4

Problemen van de randvoorwaarden

De verschillen die op dit gebied bestaan, vormen voor het totaal van alle IOSW-projecten waarschijnlijk het grootste probleem, omdat de randvoorwaarden sterk bepalend zijn voor de wijze waarop de projecten gestalte kunnen krijgen. De educatieve infrastructuur per project blijkt sterk te verschillen. Ook de financiële bijdragen van de gemeenten zijn verschillend in hoogte. Daardoor is bij voorbeeld een crèchevoorziening in de ene lokatie haast een vanzelfsprekendheid, terwijl een andere lokatie zich een dergelijke 'luxe' niet kan veroorloven.

Door de remmende werking die deze problemen met zich meebrengen, blijkt men in veel lokaties voorsnóg te kiezen voor een beperkte invulling van de opdracht van het IOSW-project.

Idealiter zou in de projecten de in de SPOS-tijd ontwikkelde Open School-werkwijze dienen te worden geïntroduceerd binnen de participerende instellingen als geheel.

Om pragmatische redenen - maar ook vanwege de politieke discussie die over de Open School-circulaire is gevoerd - beperkt men zich ertoe de Open School-werkwijze eerst en uitsluitend te beschouwen als een educatief aanbod dat gerealiseerd dient te worden ten behoeve van de 100-150 deelnemenden per project.

Tot slot signaleert de inspectie dat de overhead-structuur die rond de projecten voor volwassenen-educatie is geschapen door het veld als log en onoverzichtelijk ervaren wordt.

De inspectie heeft begrip voor de kritiek op de ruime steun- en begeleidingsfuncties die onderling vaak nog niet tot een terreinafbakening zijn gekomen.

De problemen die in de beginperiode van de projecten gesignaleerd werden, zullen in 1982 de nodige aandacht van de inspectie vragen. Tegen het einde van 1982 zal immers een deugdelijke evaluatie afgerond moeten worden ten dienste van definitieve beleidsbeslissingen.

Onderafdeling III.12 — Inspectie Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland

Het totale aantal leerlingen aan de Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland per 1 januari 1981 bedroeg 561 (tegen 552 per 1 januari 1980). Per 1 januari 1982 was dit aantal 538.

Het aantal leerkrachten in een volledige weektaak per 1 januari 1982 bedroeg 47 (tegen 46 per 1 januari 1981).

Onderstaand schema geeft een overzicht van de verdeling van leerlingen en leerkrachten over de vijf scholen (in een volledige weektaak).

plaats	aantal ll. per 1.1.'81	aantal leer- krachten per 1.1.'81	aantal ll. per 1.1.'82	aantal leer- krachten per 1.1.'82
Bergen	58	6	54	7
Blomberg	116	9	110	9
Bramsche	158	12	153	12
Stolzenau	118	9	104	9
Zeven	111	10	117	10
	561	46	538	47

a. Examens

De resultaten bij de examens 1981 waren als volgt:

m.a.v.o.-3:	aantal ll. dat aan het examen deelnam:	geslaagd:	teruggetrokken:
Bramsche	1	1	-
Stolzenau	1	1	-

m.a.v.o.-4:

Bergen	7	6	-
Blomberg	11	11	-
Bramsche	18	17	1
Stolzenau	13	11	-
Zeven	15	15	-

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.12 Inspectie Neder- landse rijksscholen voor voortgezet onderwijs in West-Duitsland

<i>I.e.a.o.:</i>	aantal II, dat aan examen deelnam	geslaagd:	6C	5C	4C	3C	2C	1C
Bergen	2	2	-	1	-	-	1	-
Blomberg	6	6	-	-	2	4	-	-
Bramsche	4	3	-	-	3	-	-	-
Stolzenau	6	6	-	-	3	3	-	-

Opmerking:

De I.e.a.o.-leerlingen deden examen in 6 vakken. De II. van de school in Stolzenau en Blomberg deden tevens examen in machineschrijven. Dit vak telt niet mee bij de uitslag en is in het schema niet verwerkt.

C = hoogste niveau

B = lager niveau

In het schema is alleen het aantal leerlingen per school aangegeven dat van de 6 examenvakken in een aantal, variërend van 6-1, op het hoogste niveau (C) examen heeft afgelegd.

b. Vergelijking examenresultaten

m.a.v.o. -4:

Uit onderstaand schema blijkt hoe de gemiddelde examenresultaten van de vijf Nederlandse rijksscholen in Duitsland zich verhouden tot het landelijk gemiddelde van alle m.a.v.o.-scholen in Nederland. Het betreft hier de behaalde score bij het schriftelijk examen m.a.v.o.-4 (1981) met betrekking tot die vakken, waarvoor de examenopgaven tot stand kwamen met medewerking van het CITO (Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling). De opgaven waren gesteld in de z.g. meerkeuzevorm.

<i>5 scholen Duitsland</i>			<i>alle m.a.v.o.- scholen in Nederland</i>
<i>vak</i>	<i>aantal kandidaten</i>	<i>gemiddelde score</i>	<i>gemiddelde score</i>
Frans	13	40.5	32.9
Duits	54	41.9	34.2
Engels	58	25.6	25.0
Scheikunde	27	13.4	12.2
Wiskunde	30	17.9	16.1
Biologie	34	24.3	22.7
Handelskennis	25	26.1	25.1

Opmerking:

Bij de moderne talen was het maximaal toe te kennen aantal punten 50, voor scheikunde 20, voor wiskunde 30, voor biologie 40 en voor handelskennis 40. De behaalde punten (de scores) werden omgezet in cijfers.

c. Vormen van onderwijs:

De vijf scholen omvatten de volgende vormen van onderwijs:

- atheneum (t/m 3e leerjaar)
- h.a.v.o. (t/m 3e leerjaar)
- m.a.v.o. (drie en vierjarige)
- I.e.a.o. (m.u.v. de school in Zeven)

De school in Zeven biedt de leerlingen die geen m.a.v.o. kunnen volgen de mogelijkheid van een tweejarige onderbouw I.b.o., die aansluiting geeft op het derde leerjaar van scholen voor I.b.o. in Nederland.

d. Toelating

Hoewel wegens het ontbreken van andere onderwijsmogelijkheden vrijwel alle verlaters van de Nederlandse rijksscholen voor lager onderwijs tot de Nederlandse rijksscholen voor voortgezet onderwijs worden toegelaten, werden desondanks alle leerlingen in de zesde klassen van de scholen voor lager onderwijs getest op hun geschiktheid voor een vorm van voortgezet onderwijs aan de hand van een schoolvorderingentest en van een onderzoek door de psychologische dienst van land- of luchtmacht. Evenals in voorgaande jaren werd wederom het gemis aan een aantal vormen van l.b.o. gevoeld. Enige leerlingen zouden voor een ontbrekende vorm van l.b.o. hebben gekozen, wanneer ze in Nederland zouden zijn gebleven. De enige vorm van l.b.o. is l.e.a.o. aan de scholen in Bergen, Blomberg, Bramsche en Stolzenau en een tweejarige l.b.o.-onderbouw aan de school in Zeven. Teneinde een goed inzicht te verkrijgen in de mogelijkheden van de leerlingen werden intensieve besprekingen gevoerd tussen de scholen voor het lager en die voor het voortgezet onderwijs.

e. Doorstroming naar scholen in Nederland en Duitsland

De leerlingen die hun schoolloopbaan met het behalen van een diploma (m.a.v.o. of l.e.a.o.) afsloten of de driejarige onderbouw h.a.v.o. / atheneum met goed gevolg afrondden, konden over het algemeen hun studie aan scholen in Nederland voortzetten zonder aansluitingsproblemen. Het schooldekanat vervult ten aanzien van de aansluiting een belangrijke taak.

Informatie over de oud-leerlingen van de zijde van de opnemende scholen in Nederland wordt door de rijksscholen van belang geacht voor de niveaubewaking van het onderwijs dat wordt aangeboden.

Een aantal gediplomeerden zocht en vond een baan in Duitsland of kon worden geplaatst in vervolgonderwijs aan Duitse scholen, zoals het gymnasium of een vorm van beroepsonderwijs met een z.g. 'Lehrstelle'.

f. Doorstroming naar het Duitse gymnasium

Zes leerlingen werden toegelaten tot Duitse gymnasia. Drie leerlingen uit het derde leerjaar atheneum / h.a.v.o. werden toegelaten tot het tiende leerjaar van een gymnasium, drie m.a.v.o.-gediplomeerden tot het elfde jaar (Orientierungsstufe). Aan het St. Viti-gymnasium in Zeven werd enige jaren geleden na uitvoerig overleg tussen het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en het Kultusministerium van de deelstaat Niedersachsen de mogelijkheid geopend om ten behoeve van Nederlandse leerlingen die na afronding van het onderwijs aan de Nederlandse rijksschool voor voortgezet onderwijs in Zeven hun studie aan het Duitse gymnasium wensten voort te zetten het vak Nederlands als examenvak ingevoerd. Nederlands kan worden gevolgd in de leerjaren elf, twaalf, dertien. Nederlandse leerlingen die met ingang van het schooljaar 1981-1982 tot het dertiende leerjaar van het gymnasium werden bevorderd zullen in 1982 voor het eerst examen afleggen in het vak Nederlands.

g. Studie- en beroepskeuze

De schooldekanen hadden een belangrijke taak inzake de studiekeuze. Om hun werk op verantwoorde wijze te kunnen verrichten namen de dekanen van de vijf scholen regelmatig deel aan bijeenkomsten voor schooldekanen in Nederland. Ook de beroepenvoorlichting had op de scholen plaats. Deze werd gegeven door jeugdconsulenten van Nederlandse arbeidsbureaus. Contacten werden ook gelegd met Duitse 'Arbeitsämter'.

h. Contacten met Nederland

Daar het van groot belang is dat de scholen, die toch al in een geïsoleerde positie verkeren, op de hoogte blijven van het niveau van het aan te bieden onderwijs en van onderwijsontwikkelingen, namen leraren deel aan cursussen en bijeenkomsten in

Nederland, mede met het oog op de niveaubewaking.

Het betrof de volgende activiteiten:

- applicatie economie;
- bijeenkomsten voor schooldekanen;
- applicatie geschiedenis;
- project DBK voor de vakken natuurkunde en scheikunde;
- applicatie scheikunde;
- applicatie Engels.

De directeuren namen deel aan:

- vergaderingen van de inspecteur met schoolleiders in de inspectie IA-6;
- bijeenkomsten van rijksrectoren in Nederland;
- voorlichting voor rectoren van rijksscholen in Nederland door het Algemeen Pedagogisch Studiecencentrum.

Met betrekking tot het onderwijs aan de afdelingen l.e.a.o. van de rijksscholen in Bergen, Blomberg, Bramsche en Stolzenau voerden de directeuren besprekingen in de gemeentelijke l.e.a.o.-scholen in Enschede en Hengelo.

i. Contacten onderling

Uit een behoefte, die voortkomt uit het isolement, hadden leraren van de vijf scholen per vak of groep van vakken regelmatig bijeenkomsten, waarop didactische en onderwijsinhoudelijke aspecten werden besproken. Met betrekking tot de opzet en de inhoud van het schoolonderzoek werd ernaar gestreefd de regelingen van de vijf scholen in Duitsland zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen.

Onderafdeling III.13 — Hoofdingspectie Speciale Diensten

III.13.1 Eerste Fase

**III.13.1.1
Algemeen**

Projecten gericht op ontwikkelingen en vernieuwingen in het onderwijs, waarbij meer dan één inspectiecollege is betrokken, vereisen speciale voorzieningen vanwege de inspectie.

De Hoofdingspectie Speciale Diensten is verantwoordelijk voor de inspectorale bemoeienis met deze projecten. Voor de coördinatie, planning, voorbereiding en uitvoering van de inspectietaken die in dat kader verricht moeten worden, worden projectgroepen ingesteld. In deze projectgroepen hebben, naast de hoofdingspecteur en inspecteur(s) voor speciale diensten vertegenwoordigers van de bij de projecten betrokken categoriale inspectiecolleges zitting.

**III.13.1.2
Het b.o.-v.o.-project
(aansluiting
basisonderwijs-voortgezet
onderwijs)**

Het b.o.-v.o.-project is gericht op het bevorderen c.q. ontwikkelen van aanheensluitende leerplannen in het basisonderwijs en de eerste fase van het voortgezet onderwijs. Het totale project omvat op dit moment negen lokale projecten die in het eerste jaar van de uitvoeringsfase verkeren en tien lokale projecten die zich aan het voorbereiden zijn op een begin als project.

De eerste-generatieprojecten werd in het voorjaar van 1980 toegestaan zich voor te bereiden. In 1981 werd op basis van een beoordeeling van die voorbereiding goedkeuring gegeven om met de uitvoering van het project te beginnen. De tweede generatie werd na een open inschrijving geselecteerd en hen werd verzocht zich voor te bereiden op een project.

Door de aard van het project: samenwerkingsactiviteiten tussen scholen voor b.o. en v.o., is het b.o.-v.o.-project erg omvangrijk; ongeveer 326 scholen voor k.o.-l.o., 111 voor v.o. en daarnaast nog 72 scholen als resonansgroep in een wat verwijderd verband.

Door de inspectie werden in 1981 verschillende problemen gesignaleerd. Het meest fundamentele probleem van de b.o.-v.o.-projecten vormt de precieze doelstelling van het b.o.-v.o.-project en hoe dit zich verhoudt tot het onderwijsbeleid in het algemeen. Door het ontbreken van deze doelstelling kan per project de intentie variëren van een plaatselijk overleg tot een daadwerkelijk pogen problemen bij de overgang van b.o. naar v.o. op te lossen. Een tweede probleem vormt de vraag welke ontwikkelingslijnen en onderwijskundige opties het beleid zelf voorstaat. Niet ieder afstemmingsproces tussen b.o. en v.o. heeft immers vruchtbare gevolgen voor het bevorderen van de doelstellingen van het project.

Het gevaar, dat het project gereduceerd wordt tot technische afstemmingspogingen waardoor de overgang alleen vlotter verloopt en vereenvoudigd wordt, is niet denkbeeldig. Het ligt voor de hand dat, zolang over doelstellingen geen duidelijkheid wordt verschaft, elk project het begrip overgangsproblemen naar eigen inzicht zal invullen. Veel misverstanden en communicatieproblemen tussen scholen zijn te herleiden tot deze onduidelijkheden.

Met het voorgaande hangt ook samen, dat het niet duidelijk is welk verwachtingspatroon er bij de overheid bestaat ten aanzien van de projecten.

Bij veel projecten heerst een grote mate van onzekerheid in de zin van: doen we het wel goed?

Produkt- en procesontwikkelingen dienen in de b.o.-v.o.-projecten op elkaar betrokken te zijn. Stapels produkten, die voorzien in behoeften op concreet niveau en afkomstig zijn uit allerlei projecten, blijken vaak niet te functioneren. Produktontwikkeling die op zich zelf staat, is soms een vlucht om activiteiten in projecten te rechtvaardigen. Het is erg moeilijk om uitkomsten van processen en hun betekenis voor de ontwikkeling van het onderwijs zichtbaar te maken.

Er is nog nauwelijks iets te zeggen over bijdragen vanuit projecten op plaatselijk of landelijk niveau. Zeker niet over bijdragen die structurele veranderingen c.q. verbeteringen moeten bewerkstelligen.

Wil vanuit de projecten overdracht van ervaringen plaatsvinden en daardoor beïnvloeding van de voorwaarden en structuur van het onderwijs, dan dient daarmee rekening te worden gehouden bij de opzet van zowel activiteiten als ondersteuning. In dit licht bezien zal het b.o.-v.o.-project eerder een verbetering of bijstelling van reeds beschikbare oplossingsmodellen zijn dan een echte vernieuwing.

In het a.v.o.-l.b.o.-project zijn de scholen gericht op het realiseren van een integratiebeleid a.v.o.-l.b.o.

De eerste fase van het project was een periode van oriëntatie. Hierbij paste een ruim geformuleerde doelstelling en een opzet met veel vrijheid voor de scholen. De enige condities waren dat de scholengemeenschappen zouden samenwerken in clusters en dat de resultaten over en weer zouden worden uitgewisseld.

De activiteiten tijdens deze fase van het project stonden nog betrekkelijk geïsoleerd van de algehele gang van zaken in de projectscholen.

In juni 1981 werd de eerste fase afgesloten met een overzichtstentoonstelling van de gezamenlijk verrichte studies en ontwikkelde lesmaterialen.

De tweede fase voor het coördinatieproject scholengemeenschappen (v.w.o.-)a.v.o.-l.b.o. begon in augustus 1981. Deze strekt zich uit over de periode augustus 1981 t/m juni 1985.

Het schooljaar 1981-1982 moet worden beschouwd als een overgangsjaar. Scholen in fusieprocessen ontvangen voorlichting door middel van conferenties, schoolbezoeken en documentatie.

De door de overheid aangegeven marges en voorwaarden vereisen binnen de scholengemeenschappen overleg en besluitvorming op brede basis. Daarom is voor deze scholengemeenschappen een koerskeuzejaar uitgetrokken, waarin zij begeleiding ontvangen bij de opbouw van de interne coördinatie en het ontwikkelen van een stappenplan. Scholengemeenschappen, die reeds een meerjarige integratie realiseren, zullen eveneens worden begeleid bij het versterken van de interne coördinatie. Zij zullen stappenplannen opzetten voor de eigen ontwikkeling. Scholengemeenschappen met overeenkomstige themakeuzen krijgen de gelegenheid tot samenwerking.

In de loop van het schooljaar 1981-1982 zullen door de scholen definitieve besluiten moeten worden genomen omtrent de voortgang van het project.

*III.13.1.4
Het Middenschoolproject*

Eind 1981 zijn acht scholen bezig met de uitvoering van het project. In vier scholen is een project in voorbereiding. De acht projectscholen gaan verder op de eerder door hen ingeslagen weg. Doelstellingen worden nader uitgewerkt, op hun geldigheid onderzocht en zo goed mogelijk nagestreefd. Men is in de scholen serieus bezig inhoud te geven aan het begrip middenschoolonderwijs.

Waar problemen rijzen, en in elk experiment is dat in meerdere of mindere mate het geval, betreft dit niet de basisfilosofie. Wel hangen problemen vaak samen met de condities, waaronder de experimenten plaatsvinden. In dit verband wordt de overheid door de scholen een zekere vrijblijvendheid verweten: niet alleen met betrekking tot de materiële condities in de vorm van extra taakeenheden, maar ook in immateriële zin. Er ontstaan problemen met de doorstroming van leerlingen waardoor het noodzakelijk wordt compromissen te sluiten in het belang van de leerlingen. Ook bij de interne doorstroming in de zogenaamde bovenbouw zijn er soms problemen. Enerzijds ontstaan problemen doordat aanpassing van de toelatingsnormen vaak ook de kwaliteit van het onderwijs aantast. Anderzijds ontstaan interne spanningen en conflicten tussen onder- en bovenbouw doordat men alle eisen van het bestaande onderwijs wenst te handhaven.

Organisatorische vraagstukken blijken een belangrijke rol te spelen bij het concretiseren van de gestelde experimenteel-doelen. Vertaling van nieuwe benaderingen en werkwijzen in nieuwe vormen en inhouden vereisen nieuwe organisatorische voorzieningen. Daarbij ontstaan naast simpele oplossingen soms moeilijke constructies. Een en ander is afhankelijk van de vormgeving door de school en van het belang dat deze aan bepaalde aspecten, b.v. de communicatie hecht. Opmerkelijk is de aandacht die het vinden van kleinschalige oplossingen krijgt.

De onvergelykbaarheid van de experimenten met elkaar komt het duidelijkst tot uiting bij de ontwikkeling van het schoolwerkplan in de scholen. Praktisch iedere school kent, wat dit betreft, haar eigen, tamelijk autonome ontwikkelingsproces met voor haar typische aandachtspunten. In de concretisering van de vier uitgangspunten komen allerlei verschillen naar voren. Het is daardoor ook moeilijk om anders dan in concluderende zin algemene uitspraken over de verschillende elementen te doen. Bovendien is het de vraag of de scholen werkelijk ieder hun eigen plannen en ontwikkelingen vanuit hun eigen behoeften en wensen inhoud te geven.

Een aantal onderwerpen dat in alle experimenten aandacht krijgt, betreft: werken met heterogene groepen, projectonderwijs, a.t.o., differentiatieproblemen, thematisch onderricht, verbreding zorgbreedte, leerlingbegeleiding etc. Ze zijn niet altijd specifiek te noemen voor de ontwikkelingen die plaatsvinden in het kader van de middenschoolexperimenten.

Wel vindt de ontwikkeling systematisch plaats. Zij is ter hand genomen in het perspectief van een aantal doelstellingen die op de vier uitgangspunten zijn gebaseerd. Het ontwikkelen van leerstofeenheden en methoden krijgt bij dit alles (soms onevenredig) veel aandacht.

III. 13. 1. 5
Het project Funderend
Onderwijs

Experimenten Funderend Onderwijs beogen de ontwikkeling van een onderwijsaanbod voor de leeftijdsgroep 4-15/16 jaar in scholen voor k.o.-l.o. en v.o. Daarbij vormen kenmerken van het vernieuwd basisonderwijs en de vier uitgangspunten voor het voortgezet onderwijs belangrijke criteria bij de inhoudsbepaling en vormgeving. Op dit moment zijn er drie projectlokaties met onderling grote verschillen in achtergrond, samenstelling, omvang en aard van de activiteiten. Vanuit een gemeenschappelijk experimenteerkader bezien, lopen de verschillende projecten nogal uiteen.

Hoewel ook in de hiervoor genoemde projecten verschillen tussen de diverse projectlokaties bestaan, is het in geval van de experimenten Funderend Onderwijs de vraag of men nog wel kan spreken van één project.

Tot nu toe ontbreekt een duidelijke definitie of omschrijving van de kenmerken voor funderend onderwijs. Slechts enkele globale indicaties zoals vernieuwd basisonderwijs, middenschoolonderwijs en longitudinale leerstofplanning moeten voor de school als aanknopingspunt dienen. Doordat de projecten onvoldoende in de belangstelling staan, zijn ook negatieve effecten ontstaan op de motivatie van de betrokkenen. Een gecoördineerde planning en organisatie van overheidswege zouden hierin verbetering kunnen brengen waardoor de coördinatie en afstemming van het werk in de afzonderlijke projectlokaties ook worden verbeterd.

Daar beoordelingsmaatstaven ontbreken, zijn sanering van overtollige activiteiten en eenheid in opzet en organisatie op de verschillende projectlokaties tot nu onmogelijk gemaakt.

Er is tot op dit moment geen reden om op basis van onderwijskundige gegevens te spreken van het project (experiment) Funderend Onderwijs, maar van drie min of meer incidentele plaatselijke uitwerkingen van pogingen om funderend onderwijs in experimentele zin te beproeven.

Een minimumvoorwaarde, zoals een goed opgezette interne communicatie binnen het project als geheel, o.a. tussen de verschillende projectlokaties ontbreekt. Functionele afspraken en/of een zekere samenhang tussen de verschillende projecten bestaan niet. Tot nu toe is er slechts bij één school sprake van een bekostigingsbeschikking. Deze bekostiging vindt plaats op grond van de Experimentenwet. In de andere projecten is er sprake van aanvullende subsidiëring op basis van ingediende begrotingen binnen de WVO. Ook juridisch-administratief wordt dus de eenheid en samenhang tussen de projecten niet bevorderd.

III. 13. 1. 6
De stimuleringsprojecten
v.o.

In 1981 vond de eerste werving en selectie plaats van scholen v.o. in het kader van de uitvoering van het stimuleringsbeleid waarmee in 1973 in het b.o. reeds werd begonnen. Doel van het beleid is het verminderen van achterstanden, veroorzaakt door sociaal-economische omstandigheden bij Nederlandse kinderen zowel als bij kinderen uit culturele minderheidsgroepen.

Medio 1981 werden 27 projectaanvragen afkomstig van 104 scholen goedgekeurd. Deze scholen zijn in augustus 1981 met een voorbereidingsjaar begonnen. De uitvoering van de projecten wordt in augustus 1982 ter hand genomen. Van de toegewezen projecten zijn er tien zgn. integrale projecten, negen zgn. themaprojecten en acht zgn. aanvullingsprojecten.

Integrale projecten zijn projecten waaraan meerdere ($\pm$ vijf) scholen voor v.o. uit een regio deelnemen. De projectscholen ontplooiën met inschakeling van begeleidingsfunctionarissen en eventueel welzijnsinstellingen (bij drie projecten) op planmatige wijze activiteiten, die zijn gericht op de doelstellingen van het stimuleringsbeleid. Zij werken aan vijf thema's. Deze thema's zijn: leerlingenbegeleiding, contact school-huis, huiswerkbegeleiding, relatie school-arbeidsmarkt en onderwijsinhouden en/of -vormen.

Themaprojecten zijn projecten, waaraan meerdere scholen voor v.o. uit een regio deelnemen met een maximum van vijf. Deze scholen ontplooiën, met ondersteuning van

AFDELING III VOORTGEZET ONDERWIJS

III.13 Hoofdingspectie Speciale Diensten III.14 Algemene Hoofdingspectie Voortgezet Onderwijs- Audio-visuele media

III.13.2

begeleidingsfunctionarissen, op planmatige wijze activiteiten, die gericht zijn op één à twee van de hiervoor genoemde thema's.

Aanvullingsprojecten worden gevormd door een of meer scholen die reeds deelnemen aan bestaande projecten en zich daarbij ook willen richten op een van de thema's uit het stimuleringsbeleid.

III.13.2 Het project kort-m.b.o.

III.13.2.1 Inleiding

In augustus 1981 werd het aantal proefprojecten kort-m.b.o. op 26 gebracht met een maximum aantal van 8 000 leerlingen. Evenals over het cursusjaar 1979-1980 (zie tweede evaluatierapportage IPG 34 d.d. 22-6-1981) werd door de projectinspecteurs over deze proefprojecten gerapporteerd. Naast dit evaluatierapport waren meerdere zaken te signaleren. In het navolgende wordt op een aantal daarvan kort ingegaan.

III.13.2.2 Doorstroming

Gelet op de doelstelling 'meervoudige kwalificatie' moeten de proefprojecten een perspectief bieden op doorstroming naar m.b.o. en naar voortgezet leerlingwezen. In beide gevallen bleek dit niet zonder problemen te zijn. In 1981 werden met betrekking tot de doorstroming naar het voortgezet leerlingwezen goede vorderingen gemaakt. Voorstellen worden ontwikkeld over de wijze waarop een soepele doorstroming van kort-m.b.o.-abituriënten naar het leerlingwezen kan worden geregeld. Hierbij zal zo veel mogelijk sprake zijn van een ononderbroken leerweg. De noodzakelijk geachte betrokkenheid van het m.b.o. werd onder meer verhoogd door de instelling van een subwerkgroep van de VLOG (voorlopige landelijke onderwijskundige coördinatiegroep), genaamd 'coördinatiecommissie technische beroepsopleidingen'. Een van de taken voor deze subwerkgroep betreft de zorg voor een flexibele doorstroming.

III.13.2.3 Examinering

De eerste lichting van het kort-m.b.o. werd inmiddels afgeleverd. De verstrekte afsluitingsdocumenten gaven echter een grote verscheidenheid te zien. Teneinde meer eenheid in deze materie te krijgen werd een advies van de VLOG en de ICP voorbereid. Hierbij is sprake van een 'diploma met profielbeschrijving' voor leerlingen die de programma's gedeeltelijk hebben afgesloten.

III.13.2.4 Leerplanontwikkeling

Bij de start van de proefprojecten kort-m.b.o. is door de overheid in het kader van de ontwikkelingsactiviteiten gekozen voor een strategie met ontwikkelingsactiviteiten zowel op landelijk als op plaatselijk niveau.

Met betrekking tot de samenhang tussen deze activiteiten is hechte koppeling nagestreefd. Dit om te voorkomen dat enerzijds landelijk ontwikkelingswerk leidt tot produkten die te ver afstaan van de onderwijspraktijk (en daardoor niet toepasbaar zijn), anderzijds dat plaatselijk leerplanontwikkelingswerk te geïsoleerd gebeurt, waardoor overdracht van produkten en landelijke herkenbaarheid van de opleidingen bemoeilijkt worden.

a. De landelijke ontwikkelingsactiviteiten worden verricht in de landelijke ontwikkelingsgroepen (log'en). Er zijn log'en voor alle beroepsgerichte afdelingen en voor de niet-beroepsgerichte onderdelen van het leerplan (Algemeen Programma, Persoonlijke en Maatschappelijke Begeleiding en Oriëntering en Schakeling).

De log'en hebben als algemene opdracht het ontwikkelen van landelijke opleidingsleerplannen en richtlijnen op basis van de richtlijnen en uitgangspunten zoals die in de beleidsnotities, adviezen en circulaires met betrekking tot het kort-m.b.o. geformuleerd zijn. In de log'en hanteert men een cyclisch ontwikkelingsproces bestaande uit verschillende fases. De eerste fase, waarin de voorlopige opleidingsleerplannen en raamplannen (voor de niet-beroepsgerichte onderdelen) werden ontwikkeld, is medio

1980 afgesloten. In de tweede fase die tot eind 1981 duurde, is gewerkt aan een verbetering en verder aanvulling van deze eerste plannen.

In de eerste helft van 1981 lag het zwaartepunt binnen het ontwikkelingswerk in de verdeling van de opleidingsgebieden in programma-eenheden en in de ontwikkeling van beroepsprofielen.

In de tweede helft van 1981 lag het accent op het tot stand brengen van de tweede voorlopige opleidingsleerplannen en raamplannen. In december 1981 kwamen deze uit. Op basis van de ontwikkelde plannen is door de SLO gewerkt aan de totstandkoming van de eerste versies van de modellen voor de opleidingsleer- en raamplannen, het model-onderwijsleerplan en mede op basis van het door de proefprojecten ontwikkelde materiaal, van het model-schoolwerkplan.

Tevens werden in 1981 alle voorbereidingen getroffen om op basis van de uitgebrachte leerplandocumenten per 1 januari 1982 te beginnen met de validering en legitimering van deze documenten, teneinde die informatie uit het onderwijs- en arbeidsveld te verkrijgen die nodig is om het ontwikkelingswerk in de derde fase (resp. tot 1-1-1983 en 1-8-1983) tot een eerste voorlopige afronding te brengen.

b. De plaatselijke ontwikkelingsactiviteiten hebben zich met name gericht op:

- het adequaat vormgeven van het onderwijs aan de reeds deelnemende jongeren aan het kort-m.b.o., een en ander zo goed mogelijk aangepast aan de uitgangspunten van het kort-m.b.o.;
- het ontwikkelen per proefproject van schoolwerkplannen;
- het, in navolging van het advies van VLOG en ICP, ontwikkelen van programma-eenheden binnen de kaders die de log'en daarvoor hebben aangegeven. Deze ontwikkeling van programma-eenheden geschiedt in een structuur van bijzondere ontwikkelingsstaken, waaraan in plaatselijk en regionaal clusterverband wordt gewerkt.

Vanaf het begin van de proefprojecten werden door de inspectie knelpunten geïnventariseerd. Veelal werd volstaan met een opsomming zonder dat concrete voorstellen tot verbetering c.q. oplossing worden gedaan.

Thans werd een werkgroep van de VLOG belast met een meer concrete uitwerking van de veelvuldig gesignaleerde problemen. Uitgangspunt daarbij is dat het bijzonder karakter van dit type onderwijs ook een bijzonder regelgeving zal vereisen.

Onderafdeling III.14 — Algemene Hoofdinspectie Voortgezet Onderwijs-Audio-visuele media

De tendens, die al eerder inzette nl. dat de rol van audio-visuele media bij het onderwijs en het vormingswerk en de universiteiten zich stabiliseert, zet zich voort.

Bij het kleuter- en lager onderwijs wordt minder gebruik gemaakt van audio-visuele media dan bij het voortgezet onderwijs. De later ontstane schooltypen in het voortgezet onderwijs zijn op dit gebied beter uitgerust dan de langer bestaande. Het technisch onderwijs als geheel is meer media-minded dan het algemeen vormend onderwijs. Ook op de nieuwe lerarenopleidingen wordt gebruik gemaakt van audio-visuele media, vooral video wordt in het kader van de micro-teaching veel toegepast. De audio-visuele diensten van de n.l.o.'s verlenen ook diensten aan de nascholing.

De stichting Film en Wetenschap (SFW) neemt naast de goed uitgeruste av-centra van de universiteiten een belangrijke plaats in door haar professionele studio's en archieven.

Het Nederlands Instituut voor Audio-visuele Media (NIAM) bedient momenteel ruim 4 000 onderwijsinstellingen met het uitlenen van films en het geven van adviezen bij aankoop van hardware en bij media-cursussen.

III.13.2.5 Knelpunten

De stuurgroep Audio-visuele Media (SAM) heeft advies uitgebracht over 'Audio-visuele media en educatie' (deeladvies A) en werkt aan een deeladvies B over 'De verspreiding van audio-visuele media'.

Op dit moment wordt steeds meer gebruik gemaakt van de computer in diverse typen onderwijs, zowel ten dienste van het informatica-onderwijs als ten behoeve van de individualisering van het onderwijs. Er zijn scholen, die zelf reeds een begin hebben gemaakt met het ontwikkelen van software. Punten van aandacht blijven: de toegankelijkheid van software, het opstellen van duidelijke richtlijnen met betrekking tot standaardisatie van het gebruik van computer hardware en software en het ontwikkelen van professionele software.

Op initiatief van een aantal landelijke instituten is een media-prijs uitgereikt aan een lagere school in Den Haag. De uitreiking vond plaats in september 1981 door de staatssecretaris A.J. Hermes.

AFDELING IV — HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Onderafdeling IV.1 — Algemeen

IV.1.1 Vernieuwing van het hoger onderwijs

IV.1.1.1 Algemeen

Vernieuwingen van structurele aard, die voortkomen uit de voortgaande aanpassing van het hoger onderwijs aan de maatschappelijke ontwikkelingen, krijgen vorm in nieuwe wettelijke regelingen. Ze werken door in de afspraken over ontwikkelingsplannen, spreiding van onderwijsvoorzieningen en nieuwe studieprogramma's.

De kabinetsformatie was de oorzaak van een tijdelijke vertraging in de voorbereiding van structurele vernieuwing. In de regeringsverklaring van oktober 1981 is hieraan weer richting gegeven. De hoofdlijnen zijn:

- het streven naar een grotere samenhang tussen het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs;
- het vergroten van de differentiatie van onderwijsmogelijkheden, onder meer door het doen ontwikkelen van nieuwe studieprogramma's;
- het verhogen van de flexibiliteit in het hoger onderwijs, onder meer door het uitbreiden van de mogelijkheid voor deeltijdse studie en door de opbouw van de Open Universiteit;
- gerichte aandacht voor de aansluiting van het hoger onderwijs bij de ontwikkeling van de arbeidsmarkt, zowel in kwalitatieve zin als ook in voorkomende gevallen in kwantitatieve zin.

In de huidige financieel-economische situatie ontkomt ook het hoger onderwijs niet aan de aanpassing aan minder ruime middelen. Hierbij staat voorop dat de kwaliteit van onderwijs en onderzoek zoveel mogelijk moet worden gewaarborgd. In verband daarmee krijgen de mogelijkheden voor taakverdeling tussen de instellingen en de vorming van zwaartepunten bijzondere aandacht.

Nieuwe samenwerkingsvormen tussen de instellingen zullen tot stand gebracht moeten worden om die doelstellingen te bereiken.

IV.1.1.2 Ontwikkeling nieuwe studierichtingen

De Universiteit van Amsterdam heeft de minister van onderwijs en wetenschappen op 16 december 1980 verzocht goedkeuring te hechten aan haar besluit tot het instellen van een experimentele studierichting Vertaalwetenschap. Het betreft hier een integratie van het Instituut voor Vertaalkunde, dat sinds 1972 een opleiding verzorgde, en de afdeling Vertaalkunde binnen de studierichting Algemene Literatuurwetenschappen. De studierichting kent geen eigen propaedeuse; het doctoraalgedeelte is toegankelijk op basis van verschillende andere propaedeutische examens binnen de faculteit der letteren. Op 20 juli 1981 keurde de minister het besluit goed. Daarbij drong hij aan op afstemming met de in 1981 in Limburg gestarte Hogere Opleiding tot Vertaler.

Een andere experimentele studierichting waarvan de minister in 1981 de instelling heeft goedgekeurd is de studierichting Materiaalkunde aan de Technische Hogeschool Delft. Het motief om deze studierichting in te stellen was dat het onderwijs in de materiaalkunde binnen de Technische Hogeschool Delft over diverse studierichtingen was verspreid.

Doordat in toenemende mate metaal door kunststoffen wordt vervangen, heeft deze richting aan betekenis gewonnen. Zij komt dan ook in de plaats van de studierichting Metaalkunde.

Bij het besluit van 28 april 1981 is de studierichting Informatica in het Academische Statuut opgenomen. Deze studierichting kan thans worden ingesteld zowel binnen de subfaculteit der Wiskunde, Sterrenkunde, Natuurkunde en Informatica, als binnen de onderafdeling der Wiskunde en Informatica.

Het besluit werd op 12 mei 1981 in het Staatsblad (nr. 239) geplaatst en trad in werking op 14 mei 1981.

In een brief van 16 juni 1980 aan de voorzitter van de Academische Raad kondigde de minister de taakverdeling op het gebied van de informatica aan. De Academische Raad werd uitgenodigd een voorstel daartoe te doen. Binnen de Academische Raad kwam taakverdelingsoverleg op gang hetgeen uitmondde in enkele aanbevelingen. In de uiteindelijke taakverdelingsbeslissingen van de minister (9 april 1981) is daarmee rekening gehouden. De beslissing hield in dat in vier regio's samenwerkingsverbanden tot stand moesten worden gebracht. Daarbinnen zou tussen de verschillende instellingen van w.o. op basis van complementariteit taakverdeling worden gerealiseerd. De samenwerking moest worden vastgelegd in overeenkomsten die door de minister op basis van artikel 45, lid 4, WVO dienden te worden goedgekeurd. Mits aan die voorwaarden voldaan zou worden, zou binnen elke van de regio's op 1 september 1982 het onderwijs kunnen beginnen. De wijze van uitwerking heeft er overigens toe geleid dat in eerste instantie goedkeuring aan de overeenkomsten moest worden onthouden. De beslissing van de minister hield tevens in dat ieder van de regio's zich diende te specialiseren in één aspect van de informatica. De sectie Informatica van de Academische Raad kreeg tot taak een advies voor te bereiden omtrent zwaartepuntvorming. In december 1981 werd een rapport hierover aangeboden aan de voorzitter van de Academische Raad.

Bij brief van 21 april 1981 heeft de Stichting Nijenrode, Instituut voor Bedrijfskunde, de Kroon verzocht om het instituut ex artikel 118 WVO aan te wijzen als hogeschool die ten aanzien van de door haar te verlenen doctoraten en getuigschriften gelijkberechtigd is met de instellingen van wetenschappelijk onderwijs die een opleiding Bedrijfskunde kennen. Hiertoe zou een vierjarige opleiding Bedrijfskunde conform de twee-fasenstructuur moeten worden ingesteld.

Op 17 juni 1981 heeft de minister van onderwijs en wetenschappen het studieprogramma 1982-1983 van Nijenrode ter advisering voorgelegd aan de Academische Raad en de Onderwijsraad.

Op 4 november 1981 heeft de Academische Raad geadviseerd. Het advies komt er op neer dat de Raad de voorgestelde procedure niet de juiste vindt en bovendien kanttekeningen plaatst bij het studieprogramma. Wel acht de Raad een vijfde wetenschappelijke bedrijfskunde opleiding gerechtvaardigd. De Raad suggereert Nijenrode met een vierjarig programma te laten experimenteren.

In zijn advies van 17 december 1981 concludeert de Onderwijsraad ten aanzien van het curriculum slechts dat dit door zijn bijzondere profilering met de nadruk op het economische aspect zich moeilijk tot een vergelijking met de reeds bestaande universitaire opleidingen Bedrijfskunde in Nederland leent. Dit in aanmerking genomen, neigt de Onderwijsraad tot een positiever oordeel dan de Academische Raad. Het advies van de Academische Raad om vooralsnog te experimenteren met een vierjarige opleiding werd door de Onderwijsraad onderschreven. Ten aanzien van de gevolgd procedure concludeert de Onderwijsraad negatief.

IV.1.2 Planning en middelenverdeling

Het verloop van de vierde planningronde voor de periode 1982-1986 wordt gekenmerkt door vijf documenten. Op 25 juni 1981 werd een ontwerp-Algemeen Financieel Schema 1983-1986 gepubliceerd, waarin nog werd uitgegaan van een ongewijzigd middelenperspectief voor het wetenschappelijk onderwijs in zijn geheel. Na multilateraal en bilateraal overleg met de instellingsbesturen konden op 1 september 1981 concept-Meerjarensafspraken worden verzonden.

De ontwikkeling van het middelenperspectief in de loop van het najaar noopte de minister van onderwijs en wetenschappen ertoe op 16 november 1981 voorstellen tot niet

onbelangrijke bijstellingen gedurende de komende planperiode per brief aan de instellingen van w.o. kenbaar te maken. Daarop volgde intensief overleg met de instellingen in multilateraal en bilateraal verband, alsmede met het Centraal Overlegorgaan Personeelszaken Wetenschappelijk Onderwijs (COPWO). Op 30 december 1981 kon het Algemeen Financieel Schema 1983-1986* bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden ingediend, gevolgd door een aanvullende nota op 2 februari 1982. De door de omstandigheden veroorzaakte tijdsdruk heeft ertoe geleid, dat geen nieuwe Meerjarenafspraken 1982-1986 konden worden overeengekomen. In 1982 zou worden bezien in hoeverre door de minister aan iedere afzonderlijke instelling per brief kon worden bericht welke algemene en specifieke bedingen die voorkwamen in de concept-afspraken van 1 september 1981 en waarover toen in meer of mindere mate overeenstemming bestond, door hem alsnog in acht zullen worden genomen.

In cijfers uitgedrukt belopen de noodzakelijke bezuinigingen en andere ombuigingen voor 1982 ruim f. 40 mln., oplopend tot ruim f. 100 mln. in 1986. Daarnaast moest een éénmalige liquiditeitskorting van ruim f. 40 mln. worden opgelegd, die in vier gelijke termijnen van één jaar 'inverdiend' moet worden door met name de voorgenenomene structurele maatregelen.

In het reeds genoemde Algemeen Financieel Schema 1983-1986 is de aard van deze maatregelen uitvoerig uiteengezet.

IV.1.2.1 Informatiebeleid

a. Informatievoorziening h.b.o.

In juli 1980 is door de Advies Groep Planning (AGP) de werkgroep Informatievoorziening h.b.o. (INFOHBO) ingesteld. In januari 1981 heeft de werkgroep een interimrapport aangeboden aan de Advies Groep Planning (AGP). In dit interimrapport is de behoefte aan informatie met betrekking tot het h.b.o. geïnventariseerd, en is een voorstel gedaan welke informatie beschikbaar gesteld zal worden. Op dit voorstel is door de partners in het proces van capaciteitsplanning gereageerd. Naar aanleiding van deze reacties is een overzicht van beschikbare gegevens opgenomen in het rapport 'Informatie Hoger Beroepsonderwijs 1979-1980', dat op 1 december aan het Planning Overleg Orgaan (POO) is aangeboden. Daarnaast bevat het rapport een lijst van definities en een volledig overzicht van opleidingen, studierichtingen en differentiaties in het hoger beroepsonderwijs.

b. Informatievoorziening w.o.

In 1977 is opgericht het Interuniversitair Statistisch Advies Team, een overlegorgaan van de instellingen van w.o., waarin ook waarnemers zijn opgenomen van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Onder auspiciën van deze commissie zijn uniforme definities opgesteld voor een groot aantal begrippen, die een rol spelen bij de statistische analyse van studentengegevens. In 1981 verscheen de model-codelijst, die opgesteld is om de vergelijkbaarheid en uitwisselbaarheid van de studentengegevens van de verschillende instellingen van w.o. te bevorderen.

IV.1.3 Studentenaantallen in het hoger onderwijs

IV.1.3.1 Statistische gegevens w.o.

Volgens voorlopige cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek bedroeg het aantal ingeschreven studenten in het wetenschappelijk onderwijs (exclusief extraneï, toeoorders en universitaire m.o.-studenten) in december 1981 138 232. Ten opzichte van december 1980 is er sprake van een teruggang met iets minder dan 1%. Voorts waren er 12 064 extraneï (een groei t.o.v. 1980 met 41% en t.o.v. 1979 met meer dan 500%). Het aantal ingeschreven toeoorders bedroeg 1 437 (vrijwel constant) en het aantal ingeschreven universitaire m.o.-studenten 1 463 (daling met 17%). De spectaculaire groei van het aantal extraneï, die plaatsgevonden heeft ten koste van

* Tweede Kamer, zitting 1981-1982, nr. 17 258

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

IV.1 Algemeen

IV.1.3

het aantal ingeschrevenen als student, is toe te schrijven aan de recente collegegeldverhogingen, en met name het voor ouderejaarsstudenten verplicht stellen van de betaling van collegegelden.

Het aantal 'zuivere' eerstejaarsstudenten, d.w.z. studenten die zich voor de eerste maal inschreven aan een Nederlandse instelling van wetenschappelijk onderwijs bedroeg 23 142 (stijging met 1%).

De planning in het wetenschappelijk onderwijs gaat echter uit van de curriculum-eerstejaars, d.w.z. studenten die voor de eerste maal instromen in het eerste cursusjaar van een bepaalde studierichting aan een bepaalde instelling. Hierin zijn ook studenten begrepen, die van instelling of studierichting zijn veranderd. Dit aantal bedroeg per december 1980 26 703 (teruggang met 0,7%).

Per cluster van studierichtingen was de ontwikkeling in curriculum-eerstejaars, ingeschreven studenten en extranei:

Ontwikkeling studentenaantallen

	eerstejaars 1980/81	eerstejaars 1981/82	studenten 1980/81	studenten 1981/82	extranei 1980/81	extranei 1981/82	Toename t.o.v. eerstejaars	1980/81 in % studenten	extranei
Alfa	4 972	4 935	25 468	25 180	1 912	2 801	- 0,7	- 1,1	+ 46,5
Beta	2 709	2 790	15 205	14 808	619	849	+ 3,0	- 2,6	+ 37,2
Gamma	11 823	11 615	57 473	56 686	4 922	6 946	- 1,8	- 1,4	+ 41,1
Medisch	2 556	2 543	17 397	17 447	306	367	- 0,5	+ 0,3	+ 19,9
Technisch	3 764	3 799	18 431	18 637	720	943	+ 0,9	+ 1,1	+ 31,0
Landbouw	1 072	1 021	5 361	5 474	67	158	- 4,8	+ 2,1	+ 135,8
Totaal	26 896	26 703	139 335	138 232	8 546	12 064	- 0,7	- 0,8	41,2

IV.1.3.2

**Statistische gegevens
h.b.o.**

Volgens voorlopige cijfers bedroeg het totale aantal ingeschreven studenten voltijd hoger beroepsonderwijs voor het cursusjaar 1981/82 126 846 (toename met 1,7% ten opzichte van 1980/81).

Het totale aantal studenten in het deeltijd hoger beroepsonderwijs bedroeg 65 811 exclusief cursussen hoger pedagogische onderwijs (toename met 5% ten opzichte van 1980). Een uitsplitsing naar sector van het hoger beroepsonderwijs is gegeven in onderstaande tabel:

Studenten hoger beroepsonderwijs

	studiejaar 1981/82		studiejaar 1980/81		verandering in 1981/82 t.o.v. 1980/81 in %	
	volledig dagonder- wijs	niet vol- ledig dag- onderwijs	volledig dagonder- wijs	niet vol- ledig dag- onderwijs	volledig dagonder- wijs	niet vol- ledig dag- onderwijs
Hoger Technisch Onderwijs	33 880	5 344	33 320	5 223	+ 1,67	+ 2,32
Hoger Gezondheidszorgonderwijs ¹	15 657	3 636	15 017	3 478	+ 4,26	+ 4,54
Hoger Economisch Onderwijs	13 967	935	11 680	396	+ 19,58	+ 136,11
Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs ²	18 667	13 504	18 137	12 937	+ 2,92	+ 4,38
Hoger Kunstonderwijs ³	12 466	4 862	12 044	4 845	+ 3,50	+ 0,35
Hoger Pedagogisch Onderwijs	32 209	37 530	34 570	36 083	- 6,83	+ 4,01
- Cursussen Hoger Pedagogisch Onderwijs	-	49 756	-	31 133	-	+ 59,82
Totaal	126 846	115 567	124 768	94 095	+ 1,67	+ 22,82

¹ Met inbegrip van de gezondheidszorgopleidingen gegeven aan de sociale academies

² Zonder de gezondheidszorgopleidingen gegeven aan de sociale academies

³ Exclusief studenten aan de vooropleidingscursussen muziekvakonderwijs (1 020) en vooropleidingscursussen dans/oriënterings- en selectiecursussen theateronderwijs (2 637).

Het meest opvallend is de stijging voor het hoger economische onderwijs. De forse toename van het aantal studenten in het deeltijd hoger economisch onderwijs heeft te maken met de stichting van een aantal nieuwe avond-h.e.a.o.'s. De daling van het voltijd hoger pedagogisch onderwijs wordt veroorzaakt door een terugloop van de studentenaantallen aan de pedagogische academies. De in cijfermatige zin meest opvallende ontwikkeling is de grote toename van het aantal cursisten in het hoger pedagogisch onderwijs (stijging met maar liefst 60%), ten gevolge van de aanvang van applicatiecursussen voor leerkrachten in verband met de op handen zijnde invoering van het nieuwe basisonderwijs.

IV.1.3.3

Prognoses van studentenaantallen in het w.o.

Prognoses van te verwachten studentenaantallen worden jaarlijks opgesteld door de Taakgroep Studentenramingen van de Advies Groep Planning. Ook in 1981 verscheen een rapport van deze taakgroep.

Bij deze prognoses wordt rekening gehouden met de demografische ontwikkelingen en de ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs.

De taakgroep produceert een tweetal prognoses, de vooraanmeldingsraming, die een graadmeter is voor de belangstelling van aankomende studenten, en de overgangsraming, waarin rekening gehouden wordt met de bestaande capaciteitsknelpunten.

In het jaarlijkse proces van bijstelling van de meerjarenafspraken is in belangrijke mate rekening gehouden met deze prognoses. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de eerstejaarsprognoses volgens de overgangsraming en de hiermee overeenkomende prognose van ingeschreven studenten.

Prognoses voor eerstejaars en ingeschrevenen

	eerstejaars volgens overgangsraming			prognose studenten w.o.		
	1982/83	1984/85	1986/87	1982/83	1984/85	1986/87
Alfa	4 992	5 089	5 097	27 508	28 700	29 249
Beta	2 697	2 756	2 760	15 502	15 666	15 637
Gamma	12 376	12 614	12 644	60 638	63 382	65 185
Medisch	2 620	2 620	2 620	17 649	17 999	18 241
Technisch	3 924	4 007	4 017	19 429	20 888	21 917
Landbouw	1 117	1 142	1 144	5 860	6 194	6 371
Totaal	27 726	28 228	28 282	146 586	152 829	156 600

Zoals uit deze tabel is af te leiden, wordt vooralsnog rekening gehouden met een toename van de instroom aan universiteiten en hogescholen. De effecten van de daling in de geboortenaantallen, die al in sterke mate in het basisonderwijs een rol spelen, zullen eerst tegen 1989 door gaan werken in het hoger onderwijs, terwijl naar verwachting de Wet twee-fasenstructuur eerst vanaf 1986 invloed zal gaan uitoefenen op het aantal ingeschreven studenten.

IV.1.3.4

Prognoses van studentenaantallen in het h.b.o.

Op het terrein van de prognoses voor het hoger beroepsonderwijs heeft een aantal activiteiten plaatsgevonden. Voor de eerste maal is er een integrale raming voor het hoger beroepsonderwijs opgesteld door de Taakgroep Studentenramingen van de Advies Groep Planning. Deze bestrijkt de periode van 1981 t/m 1995. Een overzicht van de geraamde instroom en aantallen ingeschrevenen per sector volgt.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.1 Algemeen
IV.2 Hoger
onderwijsbeleid**

**IV.1.3
IV.1.4
IV.1.5
IV.2.1**

Instroom

	1982/ 83	voltijd 1984/ 85	1986/ 87	deeltijd 1982/ 83	1984/ 85	1986/ 87
Technisch	12 396	12 474	12 289	2 304	2 380	2 419
Gezondheidszorg	5 236	5 314	5 301	2 200	2 277	2 317
Economisch	5 985	6 104	5 985	967	1 050	1 083
Sociaal-agogisch	6 375	6 508	6 483	4 584	4 617	4 665
Kunst	3 063	3 120	3 107	1 604	1 642	1 654
Pedagogisch	8 475	8 128	8 017	7 535	7 786	7 874
Totaal	41 530	41 648	41 182	19 194	19 752	20 012

Ingeschrevenen

	1982/ 83	voltijd 1984/ 85	1986/ 87	deeltijd 1982/ 83	1984/ 85	1986/ 87
Technisch	39 326	41 193	41 540	5 599	6 077	6 247
Gezondheidszorg	16 207	16 958	17 162	3 712	3 859	3 938
Economisch	15 323	16 920	17 067	1 693	2 294	2 426
Sociaal-agogisch	19 720	20 764	21 027	13 935	14 230	14 545
Kunst	15 324	15 815	16 064	5 209	5 567	5 678
Pedagogisch	31 022	29 426	28 862	24 455*	25 133*	25 620*
Totaal	136 922	141 076	141 722	54 603*	57 160*	58 454*

* Niet vergelijkbaar met gegevens in par. IV.1.3.2 omdat o.a. cursussen niet inbegrepen zijn.

Aangezien deze prognose in de eerste plaats uitgaat van een extrapolatie van historische ontwikkelingen komt hierin het verschil tussen potentiële belangstelling en reële instroom, die mede afhankelijk is van capaciteitsbeperkingen, niet voldoende tot zijn recht. Als gevolg hiervan is door genoemde taakgroep in overleg met werkgroepen, die een capaciteitsplanning van het hoger beroepsonderwijs voorbereiden, een onderzoek opgezet naar de werkelijke belangstelling voor het hoger onderwijs, waarbij gebruik gemaakt wordt van een grootscheepse enquête onder leerlingen van het laatste leerjaar van h.a.v.o. en v.w.o.

IV.1.4 Onderzoek van hoger onderwijs

In het kader van de vooronderzoeken inzake beleidsproblemen met betrekking tot het hoger onderwijs zijn inmiddels enkele projecten voltooid. Het eerste gereedgekomen project betrof een vooronderzoek naar 'Te verwachten mutanten in de vraag naar c.q. het aanbod van hoger onderwijs in de komende decennia'. Het rapport hierover werd in de zomer gepubliceerd onder de titel: 'Een staalkaart van veranderingen in het hoger onderwijs'. Korte tijd later verscheen eveneens in druk het rapport over het tweede gereedgekomen project: 'De keuze tussen w.o.-richtingen versus h.b.o.-richtingen; een onderzoek naar verschillen in opleidingskenmerken en percepties van deze kenmerken van w.o. en h.b.o., verschillen in kenmerken van de studenten en verschillen in keuzeproces en keuzemotieven van degenen die voor w.o. of h.b.o. kiezen dan wel gekozen hebben'.

Hoewel de opdrachten destijds formeel werden verleend aan de colleges van bestuur van resp. de Katholieke Universiteit (KU) Nijmegen en de Technische Hogeschool (TH) Delft, is in beide gevallen sprake geweest van nauwe samenwerking tussen de 'r.w.o.-bureaus' (Raad voor Wetenschappelijk Onderzoek) van genoemde instellingen met andere

onderzoekcentra. Zo werd aan het door het Instituut voor Onderzoek van Wetenschappelijk Onderwijs van de KU Nijmegen uitgevoerd project meegewerkt door de Capaciteitsgroep Onderwijsontwikkeling en Onderwijsresearch van de Rijksuniversiteit Limburg en de Groep Onderwijsresearch van de TH Eindhoven. Het door de Onderwijskundige Dienst van de TH Delft uitgevoerde project is zelfs op een samenwerking met de onderwijsresearchcentra van de TH Eindhoven en RU Limburg, het Sociaal Hoger Onderwijs Friesland en de Landelijke Coördinatiecommissie TWO-HTO gebaseerd.

Tegen het einde van 1981 kwam een derde door de Erasmusuniversiteit Rotterdam in uitvoering genomen project gereed. Dit project betrof een literatuurverkenning naar het voorkomen en signaleren van verkeerde studiekeuzen.

De projecten werden begeleid door de Commissie Vooronderzoeken Beleidsproblemen Hoger Onderwijs. Dit is eveneens het geval met de zes overige nog in uitvoering zijnde vooronderzoeken (literatuuronderzoeken).

Genoemde commissie is inmiddels begonnen met een evaluatie van het geheel van vooronderzoeken.

In mei bracht het Research Instituut voor het Onderwijs in het Noorden (RION) zijn eindrapport uit over het samenwerkingsexperiment tussen de Agogische Academie Friesland en de Rijksuniversiteit Groningen. Het rapport - getiteld 'Integratie van w.o. en h.b.o. in de sociaal-agogische sector; de tragiek van de goede wil' - zal door de in 1977 ingestelde departementale evaluatiecommissie worden betrokken bij haar eindrapportage.

IV.1.5 Wetenschapsonderzoek

In aansluiting op het in december 1980 uitgebrachte vervolgadvisie 'Wetenschapsonderzoek II' van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (RAWB) heeft de minister van onderwijs en wetenschappen in een brief d.d. 9 juni 1981, de voorstellen van de RAWB in grote lijnen volgend, vier universiteiten en hogescholen (de Rijksuniversiteit Leiden, de Universiteit van Amsterdam, de Rijksuniversiteit Groningen in combinatie met de TH Twente) uitgenodigd om een voorstudie te verrichten op het gebied van de programmering van wetenschapsdynamica-onderzoek. De vier instellingen reageerden alle positief op deze uitnodiging. Op 24 november 1981 verzocht de minister de betrokken instellingen om uiterlijk 19 maart 1982 hun rapport in te dienen, aangezien hij voornemens is om uiterlijk 1 april 1982 de betreffende onderzoeksprogramma's voor advies aan de RAWB voor te leggen. Voor de jaren 1981 t/m 1986 wordt per jaar f 400.000 gereserveerd ten behoeve van de wetenschapsdynamica als 'centraal beheerde prioriteit' (zie AFS 1983-1986, Tweede Kamer, zitting 1981-1982, 17 258, nrs. 1-2, blz. 5). Voor het jaar 1981 en de eerste helft van 1982 is dit bedrag verdeeld over de vier bovengenoemde instellingen ten behoeve van de invoering van de door de minister gewenste voorstudie.

Onderafdeling IV.2 — Hoger onderwijsbeleid

IV.2.1 Structurele vernieuwingen

IV.2.1.1 Wetsontwerp hoger beroepsonderwijs

Dit wetsontwerp is in mei 1981 bij de Tweede Kamer ingediend. Inmiddels wordt verder gewerkt aan de voorbereiding van enkele uitvoeringsregelingen, in het bijzonder het HBO-Statuut en de inrichting van de HBO-Raad.

IV.2.1.2 Ontwerp-Kaderwet hoger onderwijs

In de regeringsverklaring van oktober 1981 is aangekondigd dat een ontwerp-Kaderwet zal worden voorbereid die de samenhang tussen het wetenschappelijk onderwijs, het hoger beroepsonderwijs en het onderwijs dat door de Open Universiteit wordt verzorgd, regelt.

Het in januari 1980 gepubliceerde voorontwerp en de verschillende hierop ontvangen adviezen zijn hiervoor de basis. Het doel van het wetsontwerp is het formuleren van een ontwikkelingsperspectief als richtinggevend voor de vernieuwing in het hoger onderwijs en voorts het scheppen van enkele instrumenten voor de bedoelde ontwikkeling. Het voornemen bestaat om het wetsontwerp in het najaar van 1982 in te dienen.

IV.2.1.3

Wetgeving

*twee-fasenstructuur
wetenschappelijk onderwijs*

Het Wetsontwerp twee-fasenstructuur wetenschappelijk onderwijs is op 20 januari door de Tweede Kamer van de Staten-Generaal aanvaard. Op 10 maart nam de Eerste Kamer de wet aan, het ontwerp heeft geleid tot de Wet van 14 maart 1981, Stbl. nr. 137. Zij is met ingang van 31 augustus 1981 in werking getreden.

In april 1981 bracht de minister van onderwijs en wetenschappen conform een toezegging aan de Staten-Generaal een reeks beleidsindicaties uit, die bij de uitvoering van de wet als kader zouden kunnen dienen. In december werd dit 'Beleidskader invoering twee-fasenstructuur' gevolgd door de 'Richtlijnen ontwikkelingsplannen 1983-1987', waarin onder meer is aangegeven op welke punten de universiteiten en hogescholen in hun ontwikkelingsplannen aandacht moeten besteden aan de invoering van de twee-fasenstructuur.

De met de wetgeving twee-fasenstructuur samenhangende vernieuwing van het Academisch Statuut heeft voor wat betreft het Algemeen Deel van dit Statuut in 1981 zijn beslag gekregen (Besluit van 26 oktober 1981, Stbl. nr. 653).

Het Algemeen Deel bevat onder meer nieuwe regelingen inzake de inrichting van de examens en de promotie en ook de op de examens betrekking hebbende toelatings- en vrijstellingsregelingen. Daarbij komen bepalingen op het gebied van experimentele en vrije studierichtingen; vrije doctoraalexamens; praktische oefeningen en hun beoordeling; deeltijdonderwijs; studielastraming en studievoortgangsbewaking. Tevens is aangegeven door welke organen deze regelingen onder de WUB 1970 dienen te worden uitgevoerd.

Gedurende 1981 zijn ook vorderingen gemaakt met het formuleren van het Bijzonder Deel van het Academisch Statuut, dat de inhoud van de examens regelt. Het ontwerp van dit deel, thans nog nagenoeg beperkt tot de eerste fase, is in maart 1982 voor advies aan de Raad van State gezonden en het is tevens, met het noodzakelijk voorbehoud, aan de Academische Raad (AR) en de betrokken instellingen van wetenschappelijk onderwijs ter kennis gebracht.

IV.2.1.4

Open Universiteit

In juni 1981 werd een voorontwerp van Wet op de open universiteit ter advisering aan o.a. de AR, de HBO-Raad, de Harmonisatieraad Welzijnsbeleid (HRWB), de Emancipatieraad en de Onderwijsraad (OR) toegezonden.

In het najaar werden de adviezen van deze instanties ontvangen. Het plan is het Wetsontwerp op de open universiteit aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal in 1982 aan te bieden.

In september 1981 werd de Stichting Opbouw Open Universiteit opgericht.

IV.2.2 Bestuurlijke ontwikkeling

Op 19 mei 1981 werden tegelijkertijd twee wetsontwerpen aan de Tweede Kamer aangeboden: het ontwerp van Wet op het hoger beroepsonderwijs en het ontwerp van Wet op het wetenschappelijk onderwijs 1981.

Het eerstgenoemde wetsontwerp biedt voor het eerst een regeling van de medezeggenschap binnen het h.b.o. maar laat overigens de structuur van het h.b.o. als zodanig onverlet. In overleg met de HBO-Raad wordt een omzetting van de privaatrechtelijke naar de publiekrechtelijke vorm van deze Raad voorbereid. Uiteindelijk dient deze omzetting vorm te krijgen in een A.M.v.B. ter uitvoering van de Wet HBO.

Het tweede wetsontwerp stelt een relatief bredere reorganisatie voor, waardoor het nodig bleek een bij dit wetsontwerp behorend concept-ontwerp van Wet, regelende het invoerings- en overgangsrecht, ter advisering aan de gebruikelijke adviesorganen te zenden. Dit geschiedde in juni 1981.

Omdat werd voorzien dat de WWO 1981 zijn beslag niet zou hebben gekregen voordat de tijdelijke Wet op de universitaire bestuursvorming (WUB) expireerde, is in het begin van 1982 een wetsontwerp aan de Tweede Kamer aangeboden waarin wordt voorgesteld de WUB met twee jaren te verlengen.

IV.2.3 Post-academisch onderwijs

In 1981 is het aantal commissies van voorbereiding voor post-academisch onderwijs (p.a.o.) niet groter geworden. Wel zijn op de beide deelterreinen waarop nog geen p.a.o.-organisaties in de zin van de Regeling P.A.O. opereren (wiskunde en theologie) enkele initiatieven genomen om tot landelijke organisatie en afstemming van het p.a.o. te komen. Daarmee heeft het patroon van p.a.o.-voorbereidingscommissies, dat moet resulteren in vijftien publiekrechtelijke organen, in feite vorm gekregen.

Het eerste van deze organen is op 19 mei 1981 opgericht.

De voorzitters van de colleges van bestuur van de drie Technische Hogescholen en de voorzitter van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs ondertekenden op die dag de gemeenschappelijke regeling van het Orgaan Post-Academisch Onderwijs Technische Wetenschappen. Ook op enkele andere terreinen is in 1981 met voortvarendheid gewerkt aan de totstandkoming van p.a.o.-organen. Met name bij tandheelkunde en sociale wetenschappen is overeenstemming bereikt over de gemeenschappelijke regelingen, zodat de vorming van organen op beide terreinen naar verwachting in de loop van 1982 zal kunnen plaatsvinden. Andere terreinen waarop in 1981 de nodige stappen zijn gezet in de richting van publiekrechtelijke organen zijn geneeskunde, bedrijfs- en bestuurswetenschappen en geografische wetenschappen en planologie.

Op grond van de afspraken die zijn gemaakt tijdens het tweede plenair beraad over post-academisch onderwijs in oktober 1980, zijn vier werkgroepen in 1981 bezig geweest met de voorbereiding van een derde plenaire overlegronde, welke plaatsvond in mei 1982. De Voorbereidingsgroep Bestuurlijk Overleg (VBO) heeft zich speciaal beziggehouden met de institutionalisering van het permanent overleg over p.a.o. en met de voorbereiding van de vergaderingen van mei jongstleden. De Werkgroep Berekening Cursusverzorgingskosten (WBC) heeft haar werkzaamheden in november laten uitmonden in een rapport, dat - via de Voorbereidingsgroep Bestuurlijk Overleg - reeds is opgezonden naar alle colleges van bestuur en p.a.o.-organisaties. De beide andere werkgroepen (de Werkgroep P.A.O. Leraren en de Werkgroep Situering Personeel) zijn bezig met de afronding van hun interimrapportage, welke samen met de voorstellen van de VBO en de WBC de hoofdmoot zullen vormen bij de derde overlegronde.

In 1981 zijn verschillende beslissingen genomen over de relatie tussen post-academisch onderwijs en de nascholing van onderwijsgeveenden, die op aparte wettelijke regelingen zijn gebaseerd. Geconcludeerd werd dat de w.o.-instellingen een belangrijke bijdrage kunnen en moeten leveren aan de nascholing van docenten in het voortgezet onderwijs, dat hun activiteiten niet exclusief gericht zouden moeten worden op eerstegraads docenten en dat anderzijds ook andersoortige initiële opleidingen (NLO's, m.o.-instituten) kunnen bijdragen aan de eerstegraads nascholing. Besloten werd tevens dat de plannen voor nascholingsactiviteiten niet rechtstreeks zullen worden ingediend bij het departement, maar zullen worden gecoördineerd en van prioriteitsvolgorde voorzien door de p.a.o.-organen en -voorbereidingscommissies. Bij de totstandkoming van het Nascholingsplan 1982-1983 is volgens deze regels gewerkt; de resultaten zijn redelijk bevredigend al zullen in de procedure nog diverse verbeteringen moeten worden aangebracht.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

IV.2 Hoger onderwijsbeleid	IV.2.4 IV.2.5
IV.3 Wetenschappelijk onderzoek	IV.3.1

IV.2.4 Studiefinanciering en onderwijsbijdragen

**IV.2.4.1
Studiefinanciering**

Voor de ontwikkelingen op het terrein van de studiefinanciering wordt verwezen naar afdeling VI.

**IV.2.4.2
Onderwijsbijdragen**

Met ingang van het studiejaar 1981-1982 zijn studenten in het hoger beroepsonderwijs collegegeld verschuldigd. Dit collegegeld bedraagt f 650. Uitsluitend voor het hiergenoemde studiejaar werd toegestaan dit bedrag in twee gelijke termijnen te betalen. Het collegegeld verschuldigd door studenten in het wetenschappelijk onderwijs werd met ingang van het studiejaar 1981-82 verhoogd van f 500 tot f 750.

In 1980 bracht het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven (IOO) te 's-Gravenhage het rapport 'Een prijs voor Onderwijs' uit. In december van dat jaar werd een vervolgoopdracht aan het IOO verstrekt, hetgeen leidde tot het rapport 'Een prijs voor onderwijs', Deel II, dat in oktober 1981 werd gepubliceerd. In dit rapport worden voorstellen ontwikkeld om de onderwijsbijdragen te differentiëren. Als uitgangspunt voor die differentiatie zouden de onderwijskosten kunnen dienen. In maart 1982 is een derde vervolgoopdracht aan het IOO verstrekt. Deze onderzoeksoopdracht heeft betrekking op de school- en cursusgelden en zal aansluiten op de hiervoor genoemde rapporten van het IOO, die betrekking hebben op de onderwijsbijdragen in het hoger onderwijs.

IV.2.5 Toelating van studenten

Ook in 1981 bleek het noodzakelijk om de toelating van studenten te beperken bij die studierichtingen, waar zich ernstige capaciteitsproblemen voordeden. Voor het studiejaar 1981-1982 werd op advies van de Academische Raad een numerus fixus vastgesteld voor de studierichtingen geneeskunde, tandheelkunde, diergeneeskunde, sociale gezondheidskunde, lichamelijke opvoeding, industriële vormgeving, taal- en literatuurwetenschappen en de studierichtingen binnen de faculteit der rechtsgeleerdheid. Bij studierichtingen lichamelijke opvoeding, industriële vormgeving, taal- en literatuurwetenschappen en rechtsgeleerdheid konden door het feit dat een aantal aspirant-studenten zich terugtrok, uiteindelijk alle gegadigden, die deze studierichtingen als eerste voorkeur hadden opgegeven, worden geplaatst. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de capaciteit van het eerste studiejaar en het aantal uitgelote studenten in de studierichtingen geneeskunde, tandheelkunde, diergeneeskunde en sociale gezondheidskunde.

studierichting	capaciteit 1980/81	aantal uitgelotenen per 1-10-1981
Geneeskunde	1 955	2 085
Tandheelkunde	465	134
Diergeneeskunde	175	859
Sociale gezondheidskunde	150	62

Krachtens het bepaalde in artikel 77, zesde lid, van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs werden voor de toelating van a.s. eerstejaarsstudenten in de studierichtingen geneeskunde, tandheelkunde en diergeneeskunde quotum-plaatsen vastgesteld ten behoeve van de inschrijving van niet-Nederlanders in deze studierichtingen. De omvang van dit quotum was 4% van het numerus-fixusgetal. Bij Wet van 26 augustus 1981, Stbl. 568, is de Machtigingswet inschrijving studenten met 2 jaar verlengd tot 31 augustus 1983. In de regeringsverklaring van 16 november 1981 is een nieuwe wettelijke regeling aangekondigd.

Onderafdeling IV.3 — Wetenschappelijk onderzoek

IV.3.1 Algemene beleidszaken

IV.3.1.1 Inleiding

a. De inbreng in het nationale wetenschapsbeleid

De minister van onderwijs en wetenschappen is verantwoordelijk voor bijna 60% van de overheidsuitgaven voor wetenschappelijk onderzoek en is daarmee de belangrijkste 'onderzoekminister'. De inbreng van de verschillende ministers wordt in het kader van het gezamenlijk actiemodel gecoördineerd door de minister voor wetenschapsbeleid. In het tweede kabinet-Van Agt is niet een afzonderlijke minister met deze taak belast, maar is deze coördinatie toegewezen aan de minister van onderwijs en wetenschappen. Evenals in vorige jaren werd deelgenomen aan het interdepartementaal overleg over het wetenschapsbeleid (IOW), dat als ambtelijk voorportaal dient van de Raad voor Wetenschapsbeleid, een onderraad van de ministerraad.

In het kader van het nationale wetenschapsbeleid kwamen aan de orde:

- GROOC (Nederlandse Commissie voor Geofysica en Ruimte Onderzoek);
- ESA (Europees Ruimte Agentschap);
- Nationaal Agentschap / COBIDOC (Commissie voor Bibliografie en Documentatie);
- Stichting voor Technische Wetenschappen (STW);
- toekomst NOBIN (Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging);
- verkenningcommissies: chemie, biologie, biochemie, geologie;
- nationale programma's: demografie, arbeidsmarkt, geweldloze conflictoplossing en kolenonderzoek.

Gezien het feit, dat het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen het grootste aandeel heeft in de homogene uitgavengroep (HUG) wetenschapsbeoefening zijn er geregeld contacten, zowel in het kader van bij voorbeeld bezuinigingsexercities als ook in het normale begrotingsoverleg over het beleid en de gevolgen daarvan. Het onderzoek waarvoor de minister van onderwijs en wetenschappen de eerstverantwoordelijke is, neemt in het kader van het gezamenlijke actiemodel een bijzondere positie in. Bij de overige vakministers gaat het veelal om onderzoek dat gekoppeld is aan het door de minister te voeren beleid, bij de minister van onderwijs en wetenschappen gaat het in de eerste plaats om het fundamentele en kritische onderzoek, zoals dit bij universiteiten en para-universitaire instituten plaatsvindt. Op deze plaatsen kan het ongezegde gezegd en het ongedachte gedacht worden.

Na deze beknopte schets van de O en W-inbreng in het nationale wetenschapsbeleid wordt verder in dit onderwijsverslag aangegeven, wat er in 1981 bij het onderdeel W van 'O en W' is geschied. Ook wordt ingegaan op een aantal ontwikkelingen in bepaalde vakgebieden.

b. Beleidsnota universitair onderzoek

Met zorg moet worden vastgesteld dat de uitvoering van de beleidsvoornemens uit de *Beleidsnota universitair onderzoek* (BUOZ) (1979), die in juni 1980 groen licht van de Tweede Kamer heeft verkregen, traag verloopt. In de BUOZ zijn immers door regering en parlement de fundamentele gelegd voor een structuur die, juist ook door de bescherming van het funderende onderzoek, kon bijdragen aan de oplossing van een aantal vraagstukken waar ons land nu voor staat. Slechts in vijf gevallen is goede voortgang geboekt, met name bij de verantwoording van onderzoek via het wetenschappelijk verslag, de verantwoording van het gebruik van proefdieren, het stimuleren van contractonderzoek, het instellen van transferpunten en de projectfinanciering van de technische wetenschappen volgens het stramien van ZWO.

De ontwikkeling van de landelijke disciplineplannen loopt op verzoek van de Tweede

AFDELING IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.3 Wetenschappelijk onderzoek

IV.3.1

Kamer anders dan in de BUOZ geschetst. De maatregelen ter bevordering van bestuurlijke wijzigingen die een goed universitair onderzoekbeleid en een intern onderzoekbeheer mogelijk moeten maken hebben hun neerslag gevonden in het ontwerp WWO '81, dat ter behandeling bij de Tweede Kamer ligt. De ontwikkelingen bij enige centrale beleidsvoornemens uit de BUOZ worden hieronder kort uiteengezet.

IV.3.1.2

Ontwikkeling stelsel van voorwaardelijke financiering van onderzoek

Voorwaardelijke financiering is een methode van bekostiging van onderzoek op grond van een afgesproken taakstelling. Het gaat om onderzoek dat van bijzondere maatschappelijke of wetenschappelijke betekenis is, mede in het kader van een landelijk overeengekomen taakverdeling. Hierbij dienen waarborgen voor de kwaliteit uiteraard aanwezig te zijn. Door de voorwaardelijke financiering kan goed onderzoek worden beschermd. Het stelsel van voorwaardelijke financiering en opslagfinanciering heeft onder andere tot doel een meer slagvaardig en verantwoord onderzoekbeleid te bevorderen, zowel per instelling als per discipline.

In het planningsoverleg kwam de voorwaardelijke financiering in 1981 aan de orde in de discussies over de invoering van een nieuw financieringsmodel, het plaatsen-geld-model (PGM). In dit model wordt bij de toewijzing van plaatsen voor het wetenschappelijk personeel aan universiteiten en hogescholen onderscheid gemaakt tussen een normatief, grotendeels aan studentenaantallen gerelateerd A-deel en een B-deel waarin de middelen gerelateerd zijn aan afgesproken taken. In dit B-deel kan de voorwaardelijke financiering worden opgenomen. Belangrijke vraagstukken die in 1981 door de AGP-taakgroep Onderzoek. Uit dit advies, en uit de reacties daarop, komt als conclusie instellingen, de AR-secties en de minister bij de totstandkoming van afspraken over B-onderzoek, het lump-sum-karakter van de rijksbijdrage, de gewenste eindomvang van het B-model, het tempo van invoering en reallocatiemogelijkheden. Over het aggregatieniveau van de voorwaardelijke financiering, dat wil zeggen de omvang en samenhang van de afzonderlijke eenheden waarop afspraken over voorwaardelijk gefinancierd onderzoek betrekking hebben, werd een advies uitgebracht door de AGP-taakgroep Onderzoek. Uit dit advies, en uit de reacties daarop, komt als conclusie naar voren, dat het zgn. "aandachtveld" geschikt is als aggregatieniveau voor de voorwaardelijke financiering. Dit begrip moet waarschijnlijk per discipline anders worden omschreven, maar het zal steeds moeten gaan om een geheel van samenhangende onderzoekactiviteiten, dat naar omvang en inhoud geschikt is voor beoordeling, bespreking en besluitvorming in procedures op landelijk niveau. De omvang van een aandachtveld moet dan ook niet te klein zijn. Gedacht wordt aan het equivalent van minimaal vijf à tien voltijdse onderzoekerplaatsen.

Hoewel het plaatsen-geld-model nog niet volledig door de instellingen is geaccepteerd, bleek bij het POO van 1 december 1981 overeenstemming te bestaan over de noodzaak de organisatie van de voorwaardelijke financiering, procedures en criteria voor toetsing van voorwaardelijk gefinancierd onderzoek nader uit te werken. Hiertoe zal de minister in 1982 een beleidsnotitie uitbrengen welke in eerste instantie in een AGP-werkgroep Voorwaardelijke Financiering kan worden besproken. De minister gaat na of het mogelijk is reeds per 1 januari 1983 de voorwaardelijke financiering in te voeren.

IV.3.1.3

Disciplineplannen

In 1981 werd voortgegaan met de proef met disciplineplannen. Ter uitvoering van de tijdens de kamerbehandeling van de BUOZ-nota aanvaarde motie van de leden Mertens, Beinema en Van den Anker (Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 15825 nr. 14) heeft de minister van onderwijs en wetenschappen op 18 februari 1981 in het Planning Overleg Orgaan met de instellingen van wetenschappelijk onderwijs overleg gevoerd over plaats en functie van disciplineplannen in het proces, dat tot meerjarenafspraken leidt.

Op 9 april 1981 voerde de minister overleg met de Academische Raad over de mogelijke inhoud van een disciplineplan en over de opstelling van proefdisciplineplannen door enkele secties van de Academische Raad. Het overleg over beide onderwerpen leidde tot

de afspraak, dat de instellingen zullen meewerken aan de opstelling van een aantal proefdisciplineplannen door het verstrekken van financiële randvoorwaarden. De Academische Raad nam de verantwoordelijkheid voor het verloop van het proces op zich. Daartoe werd een begeleidingscommissie gevormd, waarmee het departement maandelijks overleg voerde. De volgende secties van de AR werd verzocht een proefdisciplineplan op te stellen: scheikunde, astronomie, werktuigbouwkunde, bedrijfskunde, letteren, culturele antropologie, niet-westerse sociologie en psychologie. De eerste proefdisciplineplannen zijn inmiddels ontvangen.

IV.3.1.4 Prioriteitsgebiedenbeleid

In 1981 werd begonnen met de ontwikkeling van een meer systematisch beleid ter zake van prioriteitsgebieden. Een lijst van O en W-prioriteitsgebieden werd gepubliceerd in de memorie van toelichting bij de O en W-begroting 1982. Deze lijst werd - in een meer uitgebreide en gedetailleerde vorm - beschikbaar gesteld aan de secties van de Academische Raad die bezig waren proefdisciplineplannen op te stellen.

Voor een aantal prioriteitsgebieden werd - in afwachting van meer algemene beleidsinstrumenten - reeds een stimulerend beleid gevoerd. Genoemd kunnen worden:

- Geweldloze conflictoplossing (zie 3.7.3)
 - Biotechnologie
 - Energie-onderzoek (zie 3.7.2 en 4.2.4)
 - Alternatieven voor dierproeven (zie 3.1.12)
 - Interdisciplinaire milieukunde (zie 3.7.1)
 - Oceanografie en mariene geologie (zie 3.4.7)
 - Verkeersveiligheid
 - Indonesische studies (zie 3.7.3)
 - Emancipatie (zie 3.7.3)
 - Culturele minderheden (zie 3.7.3)
 - Jeugdcriminologie
 - Informatieverzorgingswetenschap
 - Media-onderzoek (zie 4.3.1)
 - Onderzoek van onderwijs (zie 4.3.2 en 4.3.3)
 - Wetenschapsonderzoek (zie 1.5 en 3.5.1)
- (de paragrafen waarin de onderwerpen worden vermeld)

Thans is de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (RAWB) bezig met de opstelling van twee adviezen die van groot belang kunnen zijn voor de verdere ontwikkeling van een beleid ter zake van prioriteitsgebieden te weten de adviezen over de 'selectieve steun van wetenschapsgebieden' en de 'prioriteiten in het medisch-wetenschappelijk onderzoek'.

IV.3.1.5 Doorstromersbeleid

De AGP-werkgroep doorstroomplaatsen werd op 27 januari 1981 door de AGP ingesteld met als taak:

- nagaan of in de bestaande situatie knelpunten zijn aan te wijzen op grond van de beschikbare informatie (o.a. de PPH-enquête per 1-1-1980) (PPH - Personeelportefeuille-houders);
- nagaan hoe eventuele knelpunten kunnen worden opgelost;
- adviseren over de mogelijkheid om per wetenschapsgebied een optimale verhouding vast wetenschappelijk personeel (w.p.) / doorstromers vast te stellen en over de mogelijkheid om per wetenschapsgebied grenzen aan te geven voor het aantal 'doorstromers'.

In haar interimrapportage van mei 1981 gaf de werkgroep haar bevindingen weer die zijn gebaseerd op een analyse van de PPH-enquête per 1-1-1980.

In deze interimrapportage zag de werkgroep af van het voorstellen van normen zoals

bedoeld in de taakomschrijving: de werkgroep zag hier in eerste instantie een taak voor de individuele instellingsbesturen om middels een expliciet doorstromersbeleid (op te nemen in het ontwikkelingsplan 1983-1987) naar een meer gewenste toestand toe te werken. Daarnaast constateerde de werkgroep het ontbreken van een duidelijke definiëring van het begrip 'doorstromer', waardoor de gegevens verkregen uit de PPH-enquête multi-interpretabel en onvergelykbaar waren, zodat een betrouwbaar overzicht over de feitelijke toestand van het doorstromersbestand per 1-1-1980 ontbrak. Wegens de afwezigheid van zowel normen als betrouwbare empirische gegevens was het voor de werkgroep niet mogelijk om na te gaan of er knelpunten waren aan te wijzen. Om uit deze ongewenste situatie te geraken deed de werkgroep in haar interimrapport een eerste voorstel tot definiëring van de 'doorstromer'. Zij beval tevens aan dat de instellingen in hun ontwikkelingsplannen meer duidelijkheid zouden verschaffen over zowel gewenste normen als de feitelijke toestand.

Op 14 december 1981 organiseerde de werkgroep een discussiemitmiddag over het doorstromersbeleid, mede met het oog op de invulling van de ontwikkelingsplannen op het punt van doorstromersbeleid.

Tijdens deze middag werd vooral gesproken over het probleem c.q. gevaar dat het doorstromersbestand zou afkalven en over de noodzaak instrumenten om deze problemen te kunnen oplossen te ontwikkelen. Daarbij werd duidelijk dat het doorstromersbeleid niet los valt te zien van het beleid voor het w.p. als geheel. De werkgroep heeft in het voorjaar van 1982 haar rapport bij de AGP ingediend.

**IV.3.1.6
Wetenschappelijk Verslag
1980**

Voor het jaar 1980 is door de universiteiten en hogescholen in het kader van de meerjarenafspraken wederom een beschrijvende verantwoording gegeven van de uitvoering van de onderzoektaak. De verslagen 1980 werden samengesteld conform de richtlijnen voor 1979. De verslagen 1980, die in het algemeen eind 1981 werden ingeleverd, zijn bij de Griffie van de Tweede Kamer neergelegd en bovendien opgenomen in de bibliotheek van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Een rapportage over de wetenschappelijke verslagen 1980 is door de minister van onderwijs en wetenschappen aangeboden aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (II, zitting 1981-1982, 17 258, nr. 4). Behalve de kwantitatieve samenvattingen van de gebruikte middelen en de geleverde wetenschappelijke prestaties, bevat deze rapportage ook een weergave van de commentaren op de verslagen 1979 van de Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen (KNAW), de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO), de Academische Raad (AR), de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (RAWB) en het Inter-TH-Overleg over Onderzoek (ITOZ).

Het totale aantal wetenschappelijke publikaties (dissertaties en overige wetenschappelijke publikaties) bedroeg in 1980: 22 292. Daarnaast werden nog 5 500 overige vakpublicaties geteld en ruim 8 000 overige produkten van wetenschappelijk onderzoek. Voorts werden in 1980 44 patenten of octrooien aangevraagd. Zie ook IV.6.2.1 Algemeen: jaarverslagen universiteiten en hogescholen.

**IV.3.1.7
BUOZ-voornemens ZWO**

De Beleidsnota Universitair Onderzoek (BUOZ) bevatte het beleidsvoornemen om jaarlijks f 10 mln. (guldens 1979) van de directe rijksbijdrage aan de universiteiten en hogescholen over te hevelen naar de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek (ZWO). Evenals in 1980 kon ook in 1981 deze overheveling niet volledig worden gerealiseerd: besloten is om in de begroting 1982 een bedrag van f 4 mln. over te hevelen. In 1981 is de werkgroep Realisering ZWO-Accres (RZA) ingesteld die moet nagaan op welke wijze de bedoelde overheveling in de komende jaren het best kan worden

uitgevoerd. Aan deze werkgroep wordt deelgenomen door vertegenwoordigers van het ministerie van onderwijs en wetenschappen, de instellingen van w.o. en van ZWO. Een wetsontwerp is in voorbereiding en zal binnenkort bij de Tweede Kamer worden ingediend.

In oktober 1981 is een ambtelijke werkgroep ingesteld die de in de BUOZ aangekondigde herziening van de ZWO-wet en de reorganisatie van ZWO moet gaan voorbereiden. Besloten is dat allereerst een beleidsnotitie wordt opgesteld waarin de minister van onderwijs en wetenschappen zijn voornemens nader uitwerkt. Met de beleidsnotitie als basis kan het overleg met ZWO beginnen. Aanvankelijk bestond het plan om op zeer korte termijn de ZWO-wet zodanig te wijzigen dat ZWO ook op toepassing gericht natuurwetenschappelijk onderzoek zou kunnen financieren. In 1981 is besloten deze 'kleine' wetswijziging niet als afzonderlijke actie voort te zetten, maar te integreren in het geheel der werkzaamheden aan reorganisatie en wetswijziging. In de BUOZ wordt gesteld dat mede in het kader van de technische innovatie hoge prioriteit zal worden gegeven aan de uitbreiding van de ZWO-projectfinanciering naar de technische wetenschappen. De feitelijke oprichting van de Stichting voor de Technische Wetenschappen vond in februari 1981 plaats. Gebleken is dat de STW - evenals andere nieuwe ZWO-stichtingen - goed aanslaat en dat de aanvragen niet alleen vanuit de technische hogescholen komen.

IV.3.1.8 Onderzoekbeleidsruimte

De beleidsruimte biedt de instellingen van wetenschappelijk onderwijs de mogelijkheid om onderzoek te stimuleren, daar waar dat niet of niet voldoende uit de rechtstreeks aan de faculteiten toegekende middelen gefinancierd kan worden. Vele instellingen beschouwen de beleidsruimte bovendien als een welkome mogelijkheid om de eigen identiteit duidelijk gestalte te geven. Uit de wetenschappelijke verslagen blijkt, dat op twee na alle instellingen een centrale onderzoekruimte hebben ingesteld. Vakgroepen kunnen via de (sub /inter)faculteiten dingen naar een plaats uit deze onderzoekruimte.

De Rijksuniversiteit Leiden heeft na de invoering van de Z-financiering (een lokaal stelsel van voorwaardelijke financiering) geen andere vorm van een centrale onderzoekbeleidsruimte meer. Enige faculteiten hebben een facultaire beleidsruimte. De Universiteit van Amsterdam heeft geen onderzoekruimte ingesteld, omdat naar het oordeel van deze universiteit de instelling van zo'n onderzoekruimte zich niet verdraagt met art. 17, lid 6, van de WUB. Wel kent de Universiteit van Amsterdam een onderzoekkrediet voor alpha- en gamma-faculteiten.

De wijze waarop van de onderzoekruimte gebruik wordt gemaakt, is niet aan elke instelling gelijk; in sommige gevallen wordt aan een jong onderzoeker tijdelijk de mogelijkheid tot eigen onderzoekactiviteiten geboden, in andere gevallen wordt een ervaren onderzoeker voor enige tijd geheel of gedeeltelijk van zijn onderwijsaak vrijgesteld (voor het onderwijs wordt dan tijdelijk een vervanger aangesteld). Voor de Rijksuniversiteit Groningen is één van de gehanteerde criteria, dat 'het de tijdelijke aanstelling betreft van een hooggekwalificeerde buitenlandse geleerde, om mee te werken aan een welomschreven onderzoek'. Uit een vergelijking van de omvang van de onderzoekruimte van de verschillende instellingen kunnen dan ook geen conclusies worden getrokken. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de gepresenteerde totalen.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.3 Wetenschappelijk
onderzoek**

IV.3.1

Beleidsruimte per instelling 1980

<i>naam</i>	<i>omvang in mensjaren</i>	<i>toelichting</i>
RUL	330,7	Z-financiering
RUG	12	pool voor de universitaire commissie voor wetenschapsbeoefening
RUU	50	centrale research pool
RUR		omvang opgegeven als 'zeer beperkt'
RL	41	wp + nwp
UvA	-	-
VU	40	universitaire beleidsruimte onderzoek
KUN	101	W en S-pool
THD	22,1	instellingsbeleidsruimte (nominale omvang: 30)
THE	22	centrale beleidsruimte, research, research pool (cbr)
THT	32	research pool
KHT	4,3	centrale onderzoekpool
THE + KHT	6	samenwerkingsorgaan KHT-THE
LHW	57	research pool

IV.3.1.9

*Onderzoekopleiding in de
twee-fasenstructuur*

Op 28 april 1981 bracht de minister van onderwijs en wetenschappen het Beleidskader invoering twee-fasenstructuur uit. In dit Beleidskader stelt de minister zich positief op ten opzichte van voorstellen voor onderzoekopleidingen die worden gedaan tegen de achtergrond van taakverdelingsoverwegingen en voorwaardelijk te financieren onderzoek. Daarmee werd een belangrijke schakel aangebracht tussen de functie die de Wet twee-fasenstructuur heeft voor de universitaire wetenschapsbeoefening en het beleid zoals uiteengezet in de Beleidsnota Universitair Onderzoek (BUOZ). De in 1981 uitgebrachte richtlijnen voor de ontwikkelingsplannen 1983-1987 bieden de instellingen de gelegenheid met voorstellen te komen voor de gewenste onderzoekopleidingen en ook zich uit te spreken over het bekostigingsvraagstuk. Daarbij kan rekening worden gehouden met de aanwezige onderzoekcapaciteit. In dit verband was het interessant van een aantal para-universitaire onderzoekinstellingen (waaronder het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee) te vernemen, dat voor onderzoekopleidingsplaatsen aan deze instituten in het kader van de onderzoekopleiding geen begeleidingskosten in rekening hoefden te worden gebracht.

IV.3.1.10

*Planning,
meerjarenafspraken en
Algemeen Financieel
Schema*

De vierde planningronde leidde niet tot meerjarenafspraken. Het Algemeen Financieel Schema 1983-1986, dat op 30 december 1981 verscheen, kondigde een verlaging van de personele middelen voor de universiteiten en hogescholen aan, oplopend tot f 102 mln. in 1986. Dit bedrag bestaat evenwel niet geheel uit bezuinigingen; ook de overheveling van middelen naar ZWO is er in begrepen, oplopend van f 4 mln. in 1982 tot f 34 mln. in 1986. Dit is de eerste keer, dat het AFS meerjarencijfers vermeldt voor de overhevelingsoperatie. Overigens zal over de cijfers voor 1983 t/m 1986 nog overleg plaatsvinden naar aanleiding van de resultaten van de AGP-werkgroep Realisering ZWO-accres. Deze werkgroep begon in juli 1981 met haar werkzaamheden, nadat eerder overleg op bestuurlijk niveau niet tot overeenstemming had geleid. In het eerste rapport van de werkgroep dat in augustus 1981 verscheen werd een aantal modaliteiten aangegeven voor de overheveling in 1982, maar de keuze uit die modaliteiten werd nadrukkelijk aan de minister overgelaten. In december 1981 begon de werkgroep in verbrede samenwerking aan een vervolgoedpracht, het formuleren van voorstellen voor de onderlinge afstemming van de eerste en tweede geldstroom en van eventuele verdere realisering van het ZWO-accres. Een belangrijk element in de in het AFS aangekondigde ombuigingsoperatie was ook de

nadruk die door de minister gelegd werd op de extensivering van het onderwijs en het behoud van het onderzoeksvolume.

IV.3.1.11 *Nota contractonderzoek*

Begin 1981 is de in de BUOZ-nota aangekondigde discussienota 'Contract-onderzoek aan de Nederlandse Universiteiten en Hogescholen' voor commentaar naar de instellingen van w.o., het bedrijfsleven en andere belanghebbenden gezonden. Deze discussienota bevat het standpunt van de minister met betrekking tot de oplossing van een aantal problemen bij contractonderzoek. De verschillende commentaren zijn in de loop van 1981 ontvangen en zullen waar nodig tot een bijstelling van zijn standpunt leiden.

IV.3.1.12 *Beperking dierproeven*

De instellingen van wetenschappelijk onderwijs hebben aan de hand van de richtlijn voor de verantwoording van het dierproefgebruik in het kader van de wetenschappelijke verslagen, die per brief van 6 mei 1981 door de minister van onderwijs en wetenschappen is uitgevaardigd, hun gegevens over 1980 verstrekt. In oktober 1981 zijn deze gegevens gepubliceerd in het rapport 'Dierproeven bij de Instellingen van Wetenschappelijk Onderwijs in 1980'.

In totaal bleken aan de instellingen van wetenschappelijk onderwijs in 1980 426 556 proefdieren te zijn gebruikt, waarvan 10 322 (4,2%) voor onderwijsdoeleinden. In november 1981 heeft de interdepartementale werkgroep proefdiervoorziening, ingesteld door de toenmalige minister voor wetenschapsbeleid, het rapport 'Een Centrale Voorziening van Proefdieren in Nederland' aangeboden aan de minister van onderwijs en wetenschappen. In dit rapport concludeert de werkgroep, dat centralisering van proefdiervoorzieningen en fokfaciliteiten wenselijk is, mede uit oogpunt van doelmatigheid en het streven naar beperking van het proefdiergebruik.

Aan de hand van de aanbevelingen van de werkgroep is interdepartementaal overleg begonnen over de mogelijkheden tot realisering van een dergelijke voorziening. De Stichting Film en Wetenschap heeft in het kader van het streven naar vermindering van proefdieren in 1981 een coördinator aangetrokken. Tijdens de inventarisatiefase werden gegevens verzameld over de stand van zaken betreffende dierproeven en dierproefbeperkende maatregelen.

Aan de hand van de verzamelde gegevens komen 40 à 50 films en videoprogramma's in aanmerking voor realisatie.

De selectie omvat de volgende proefdieren: koe, kat, hond, schaap, rat, muis, forel en klauwpad.

De hiermee bereikte besparing aan proefdieren bij het universitaire onderwijs zal enkele duizenden dieren bedragen. In de komende jaren kan door het uitstralingsgevoel een grotere besparing aan proefdieren worden bereikt.

IV.3.1.13 *Commissie Algemene Vraagstukken Wetenschappelijk Onderzoek (CAVWO)*

De wettelijk voorgeschreven wetenschapscommissie van de Academische Raad (CAVWO), bestaande uit ervaren onderzoekers die zowel de verschillende secties van de Academische Raad als de universiteiten en hogescholen als geheel vertegenwoordigen, vervult een belangrijke rol in de ontwikkeling van het interuniversitaire wetenschaps- en onderzoekbeleid.

Uit het vijfde jaarverslag van de CAVWO kunnen als haar voornaamste activiteiten worden aangemerkt:

a. Voorwaardelijke financiering

De CAVWO heeft over het rapport 'Wie A zegt moet ook B zeggen' voorwaardelijke financiering als kernpunt in de beleidsontwikkeling rond universitaire onderzoek een commentaar geschreven. Een CAVWO-werkgroep schreef 'Verkenning van het bestaande netwerk van landelijke afspraken over universitaire wetenschappelijk onderzoek'. De CAVWO hoopt dat dit rapport een nuttige bijdrage zal leveren aan de uitvoering van de voorwaardelijke financiering uit de Beleidsnota Universitaire Onderzoek (BUOZ).

b. Onderzoekopleiding twee-fasenstructuur

De CAVWO nam deel aan een gezamenlijke werkgroep met de Commissie voor Onderwijsvraagstukken w.o. (COVWO) over onderzoekers- en ontwerpersopleidingen in de tweede fase.

c. Universitaire deelname aan sectorraden

Er is vanuit de CAVWO gedurende 1981 enkele malen van gedachten gewisseld met de voorzitter en de secretaris van de Commissie Methodiekontwikkeling Sectorraden Wetenschapsbeleid (MOS) over de gewenste vorm van universitaire participatie in sectorraden en de mogelijke onderlinge beïnvloeding in de toekomst van programma's in hoofdlijnen van sectorraden, disciplineplannen van secties en ontwikkelingsplannen van universiteiten en hogescholen.

d. Plaats en functiebepaling van de CAVWO

De CAVWO heeft gedurende 1981 verschillende malen een gedachtenwisseling gewijd aan haar eigen gewenste plaats en functie. De commissie heeft voor dit onderwerp een kleine ad hoc werkgroep ingesteld.

e. Adviezen

De CAVWO vindt het vanzelfsprekend dat haar activiteiten tot hun recht dienen te komen in een wijder verband. Er bestaat een groot aantal organen dat zich op enigerlei wijze bezighoudt met universitair onderzoekbeleid. De CAVWO is daarom van oordeel dat zij tot de bepaling van haar plaats, functie en activiteitenprogramma moet komen in nauwe samenhang met wat anderen doen, bij voorbeeld het portefeuillehoudersonderzoek der colleges van bestuur.

De CAVWO heeft gedurende haar vijfde verslagperiode de volgende adviezen, commentaren en rapporten uitgebracht:

- het vierde jaarverslag van de CAVWO;
- advies inzake het rapport 'Chemie, nu en straks';
- advies over de universitaire vertegenwoordiging in de Raad voor Milieu- en Natuuronderzoek;
- commentaar op het CIVI-advies 'Bio-technologie en Innovatie' (CIVI = Centraal Instituut voor Industrieontwikkeling);
- commentaar op de Nota Contractonderzoek;
- commentaar op het rapport 'Studierichtingen voor Maatschappelijke Probleemgebieden';
- eindrapport 'Verkenning van het Bestaande Netwerk van Landelijke Afspraken over Universitair Wetenschappelijk Onderzoek';
- bijdrage (via de subsectie Nederlands van de Academische Raad) aan het KNAW-advies inzake voorzieningen op het gebied van wetenschappelijke tekstedities.

IV.3.2 Wetenschappelijke organisaties

a. Taak

Volgens de uit 1950 daterende ZWO-wet heeft ZWO als taak de bevordering en de coördinatie van het zuiver-wetenschappelijk onderzoek alsmede van het toegepast onderzoek op niet-natuurkundig gebied zo lang en voor zover ter bevordering daarvan geen andere wettelijke regelingen zijn getroffen met alle daartoe dienstige middelen, in het bijzonder door het beschikbaarstellen van gelden. ZWO verleent rechtstreeks financiële steun aan onderzoekers en instellingen. Bovendien financiert de organisatie een aantal ZWO-stichtingen. Enkele van deze stichtingen beheren eigen instituten.

b. Aandachtsgebieden

Het beleid van ZWO is gericht op bevordering van kwaliteit in het wetenschappelijk

IV.3.2.1

**Beleidsontwikkeling binnen
ZWO**

onderzoek en op het stimuleren van nieuwe ontwikkelingen. Tot voor kort ging de aandacht vooral uit naar het aspect kwaliteitsbevordering. In 1981 is binnen de bestuurslichamen van ZWO (Raad van Bestuur) uitvoerig van gedachten gewisseld over de vraag op welke wijze nieuw onderzoek kan worden gestimuleerd én op welke wijze snel en doeltreffend kan worden gereageerd op ontwikkelingen binnen onderzoekgebieden van grote wetenschappelijke en/of maatschappelijke betekenis. In dit kader moeten ook de activiteiten van ZWO worden gezien op de aandachtsgebieden. In het Onderwijsverslag 1980 werd reeds melding gemaakt van stimuleringsexperimenten op het terrein van de gerontologie. In 1981 werd bovendien speciale aandacht gegeven aan onderzoek op het terrein der culturele minderheden en onderzoek in de biotechnologie.

c. Adviezen

Evenals in 1980 bracht de organisatie ook in 1981 een advies uit over de wetenschappelijke verslagen der universiteiten en hogescholen. Het betrof ditmaal de verslagen over 1979. Ook bracht ZWO een advies uit over het rapport 'Nieuwe Wegen in het Fysisch Onderzoek van Zee en Atmosfeer' samengesteld door de commissie ad hoc voor het Meteorologisch en Fysisch-oceanografisch Onderzoek.

d. Aanstellingsbeleid

Met ingang van 1 januari 1981 is het in 1980 genomen besluit uitgevoerd dat jonge academici (d.w.z. academici zonder diensttijd na het doctoraal- of ingenieursexamen) op doorstroomplaatsen zullen worden gehonoreerd volgens schaal 73 (adjunct-wetenschappelijk ambtenaar). Het bestuur van ZWO heeft de Stichting voor Fundamenteel Onderzoek de Materie (FOM) en de Stichting Mathematisch Centrum (MC) verzocht deze maatregel over te nemen. De ondernemingsraden van beide organisaties hebben zich tot de kantonrechter gewend om deze maatregel nietig te laten verklaren. Tegen de afwijzende rechterlijke beslissing is de ondernemingsraad van FOM in cassatie gegaan. Een uitspraak hierover is er nog niet.

e. PAMPUS - alternatief

In 1980 besliste de toenmalige minister van onderwijs en wetenschappen dat er in Nederland geen synchrotronstralingsfaciliteit zou worden gebouwd. Wel verklaarde hij zich bereid om financieel enige medewerking te verlenen aan mogelijkheden om Nederlandse onderzoekers meer dan tot op heden toegang te geven tot synchrotronfaciliteiten. In 1981 heeft ZWO overleg gevoerd met de enige Engelse Science and Engineering Research Council over de toegang tot de Synchrotron Radiation Source in Daresbury en met het Franse Centre National de Recherche Scientifique over de toegang tot de Super-ACO in Orsay. Het overleg kon in 1981 niet worden afgerond.

f. Financiën

De rijksbijdrage aan ZWO bedroeg in 1981 f 190 253 400, ten opzichte van 1980 is dit een stijging van f 13 480 400, waarvan meer dan de helft het gevolg was van algemene salarismaatregelen. Van de rijksbijdrage was een bedrag van f 86 608 000 bestemd voor de Stichting FOM. Hierin was begrepen een bedrag van f 660 000 als accres voor het Nationaal Instituut voor Kern- en hoge Energiefysica (NIKHEF-H). In 1981 vond voor het laatst een overheveling plaats van f 300 000 van het instuutsgedeelte van de ZWO-begroting naar het niet-instituutsgedeelte, ter additionele financiering van onderzoek door universitaire groepen. Uit het stimuleringsartikel voor de alfa- en gamma-wetenschappen werd f 3 362 000 ter beschikking van ZWO gesteld. Inmiddels is besloten het stimuleringsartikel als apart artikel niet langer te handhaven. Het grootste deel van de op dat artikel vrij besteedbare gelden, te weten f 2,7 mln., is met ingang van 1982 structureel aan het ZWO-artikel toegevoegd.

AFDELING IV HOGER ONDERWIJS EN WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

IV.3 Wetenschappelijk onderzoek

IV.3.2

g. Stichtingen

Op 20 mei 1981 werd de nieuwbouw in het Wetenschappelijk Centrum Watergraafsmeer officieel in gebruik gesteld. In deze nieuwbouw vindt onder meer het Mathematisch Centrum (MC) huisvesting.

Met de Stichting voor Fundamenteel Onderzoek der Materie (FOM) werd overleg gepleegd over enige mede door opgelegde bezuinigingen opgetreden knelpunten, te weten de bijdrage aan de Joint European Torus en de elektriciteitskosten van de MEA-versneller. Aan de oplossing van deze knelpunten werd een bijdrage geleverd. Voor het energieprobleem bij de MEA-versneller zoekt FOM naar een structurele oplossing. (MEA = Medium Engineering Accelerator.)

IV.3.2.2

Ontwikkeling der organisatie ZWO

a. ZWO-bureau

De constatering dat onderdelen van het huidige ZWO-bureau regelmatig overbelast zijn en de overweging dat de ZWO-reorganisatie belangrijke consequenties zal hebben voor het administratief apparaat van de organisatie zijn voor ZWO aanleiding geweest het Adviesbureau voor Organisatie en Informatica GITP opdracht te geven het huidige ZWO-bureau door te lichten. Het GITP bracht in mei 1981 een interim- en in november 1981 het eindrapport uit.

Naar aanleiding van het interimrapport zijn verschillende suggesties van het GITP overgenomen. Een van de belangrijkste daarvan betreft de uitbreiding van de directie met een tweede adjunct-directeur, speciaal belast met beheer en organisatorische zaken. Deze is op 1 maart 1982 in functie getreden.

De besluitvorming over het eindrapport is nog niet afgerond.

b. Nieuwe samenwerkingsverbanden

In december 1981 is de Stichting Literatuurwetenschap door de Raad voor het Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek erkend als ZWO-stichting. De stichting telt vijf werkgemeenschappen: voor de klassieke letteren, de letterkunde van de middeleeuwen, de letterkunde van ca. 1550 tot 1800, de moderne letterkunde en de algemene literatuurwetenschap.

Mede door het ontstaan van nieuwe stichtingen heeft ZWO te kampen met een toenemende aanvraagstroom. ZWO onderhoudt op vele wetenschapsgebieden contacten met werkgemeenschappen en stichtingen in oprichting. Het streven om te komen tot samenwerkingsverbanden die te zijner tijd als ZWO-stichting kunnen worden erkend, treedt het sterkst naar voren op het terrein van de maatschappijwetenschappen.

IV.3.2.3

Koninklijke Nederlandse Akademie voor Wetenschappen

De Akademie bestaat uit een afdeling Natuurkunde en een afdeling Letterkunde. Zij is gevestigd in het Trippenhuis te Amsterdam. In 1981 is intensief overleg gevoerd met de Akademie over een aantal zaken op het terrein van beleid en beheer. De aandacht ging uit naar de beleidsprioriteiten van KNAW en de uitwerking hiervan, te weten het institutenbeleid, het personeelsbeleid, de organisatie van de KNAW, de KNAW-reglementen, de financiële situatie en perspectieven, de positie van de KNAW-bibliotheek, de herindeling van het Trippenhuiscomplex, een aantal andere bouwkundige voorzieningen en bestuurstechnische zaken.

Ten aanzien van de door de KNAW gestelde beleidsprioriteiten is het in 1981 gekomen tot het voornemen een aantal maatregelen te nemen en zijn er afspraken gemaakt. Het overleg hierover zal in 1982 zijn beslag vinden. In 1981 werd ook besloten het Trippenhuiscomplex aan te passen met onder andere een nieuw te bouwen vergaderzaal. Dit intensief overleg over belangrijke bestuurlijke zaken die bij de KNAW spelen, zal in de komende tijd voortgezet worden. Hierbij zullen nieuwe inzichten omtrent de beleidsontwikkeling ten aanzien van de instituten een belangrijke rol spelen. Ook op materieel gebied werd bij de KNAW-instituten een aantal zaken afgerond en werden nieuwe ontwikkelingen op gang gebracht. Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis heeft een nieuwe huisvesting in Amsterdam aan de Kabelweg in

gebruik genomen. Met nieuwbouw voor het Instituut voor Oecologisch Onderzoek te Heteren werd medio 1981 begonnen. In 1982 zal het IOO vanuit Arnhem verhuizen. De huisvesting van het Limnologisch Instituut te Nieuwersluis is grondig verbeterd. Bij de nieuwbouw van het Nederlands Instituut voor Hersenonderzoek trad vertraging op, de voltooiing wordt nu voor 1984/85 verwacht. Over de vervanging van het botenbestand van het Delta Instituut voor Hydrobiologie te Yerseke is overleg gevoerd. De reorganisatiecommissie voor het Hubrecht-laboratorium heeft haar rapport uitgebracht.

IV.3.2.4

De adviezen van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid (RAWB)

In zijn jaaradvies 1981 besteedde de Raad niet opnieuw zo'n uitvoerige aandacht aan het universitaire onderzoek als in 1980. De Raad had twee adviesaanvragen over de wenselijke omvang van het universitaire onderzoek en de selectieve stimulering van onderzoeksgebieden uitgebracht. Bovendien had de Raad samen met de KNAW een commissie ingesteld die zich beraadde over het universitaire toponderzoek. Niettemin stelde ook de RAWB een minder voorspoedige uitvoering van de BUOZ vast dan in de nota in het vooruitzicht was gesteld. De Raad was hier geenszins verbaasd over omdat dit zijns inziens inherent is aan het grootschalig karakter van de voorgenomen reorganisaties, waarvan de gecompliceerdheid onderschat is.

De RAWB dringt er met de meeste klem op aan dat het ZWO-acces volgens de oorspronkelijke voornemens zal worden toegekend. Zou dit niet geschieden, zo meent de Raad, dan zou de al sinds lang bepleite en in de BUOZ aangekondigde taakuitbreiding van ZWO ook op losse schroeven worden gezet en dreigt het gehele O en W-onderzoekbeleid niet van de grond te komen. Ook dringt de Raad erop aan dat de wetswijziging die projectfinanciering door ZWO mogelijk moet maken ten spoedigste tot stand komt. Inpassing van de Stichting Technische Wetenschappen in ZWO wordt anders, vreest de Raad, steeds moeilijker. In mei 1981 bracht de Raad zijn advies 'De Omvang van het Universitaire Onderzoek' uit. De vraag naar de wenselijke omvang kan alleen in relatie tot de functies van dit onderzoek worden gezien. De Raad onderscheidt twee hoofdfuncties van het universitaire onderzoek: a. onderzoek ten behoeve van het onderwijs (het zich bekwamen in het verrichten van onderzoek) en b. het ongebonden onderzoek, dat zowel toegepast als fundamenteel van aard kan zijn, maar dat niet onderworpen is aan inhoudelijke richtlijnen van de geldgever. Ook in het kader van de voorwaardelijke financiering mogen geen inhoudelijke voorwaarden naar de mening van de Raad aan het onderzoek worden gesteld. Ook waarschuwt de Raad ervoor op het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen of bij de staf van de coördinerend minister voor het wetenschapsbeleid een eigen apparaat op te bouwen om de kwaliteit van het onderzoek te bepalen.

Bij het beantwoorden van de vraag naar de wenselijke omvang, die in wezen een politieke is, pleit de Raad voor het in stand houden van de huidige onderzoekcapaciteit. Samen met de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen bracht de Raad in april 1981 het advies over de Bescherming van de Kwaliteit van het Universitaire Onderzoek in Nederland uit. Als knelpunten werden aangewezen de 'verloren generatie' van onderzoekers, die geen universitaire aanstelling kunnen krijgen, en het vraagstuk van een toenemende universitaire bureaucratie. De centrale vraag is: hoe kan het toponderzoek gestimuleerd en voor de toekomst veiliggesteld worden? In het rapport ontbreekt een omschrijving van toponderzoek. Voorgesteld wordt o.a. een programma voor excellent onderzoek.

De regering zal haar standpunt over deze adviezen in samenhang met het nog uit te brengen advies over de selectieve steun bekend maken. In oktober 1981 bracht de Raad zijn advies over de taakverdeling van wetenschapsbeleid tussen het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen en dat van Economische Zaken uit.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.3 Wetenschappelijk
onderzoek**

**IV.3.3
IV.3.4**

IV.3.3 Geesteswetenschappen

IV.3.3.1
*Para-universitaire
instellingen*

Vooraf door het krappere worden van de middelen is er in 1981 vaak overleg geweest tussen het departement en de para-universitaire instituten. Besproken werden een nieuwe directiestructuur voor de Fryske Akademy, de positie van het Nederlands Economisch-Historisch Archief en de financiële situatie bij de Thesaurus van het Belgisch-Nederlands Instituut voor Nederlandse Lexicologie. In beginsel werd 1 miljoen gulden toegezegd als bijdrage tot de bouw van een nieuw archief voor het Sociaal Historisch Centrum Limburg.

IV.3.3.2
Spelling

Gewerkt is aan een Nota van Overdracht in het kader van de overdracht van spellingsaangelegenheden van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen aan het toekomstig algemeen secretariaat van de Nederlandse Taalunie. In januari 1982 verscheen de 'lijst van landennamen', het eerste deelrapport van de Commissie voor de Spelling van Buitenlandse Aardrijkskundige Namen.

IV.3.3.3
*Alfa-universitair
onderzoeksbeleid*

Vanuit het ministerie werd aandacht gevraagd voor de moeilijke situatie, waarin het alfa-wetenschappelijk onderzoek aan de universiteiten lijkt te verkeren. Een brief met een notitie over die situatie werd gestuurd naar de instellingen en de meest betrokken landelijke organisaties. In de brief werd voorgesteld, begin 1982 tot overleg te komen. Dit overleg is inmiddels begonnen.

IV.3.4 Natuurwetenschappen

IV.3.4.1
Astronomie

ZWO heeft op initiatief van de Stichting ASTRON besloten tot deelneming in een door de Britse Science and Engineering Research Council (SERC) op de Canarische Eilanden (La Palma) te bouwen telescopenpark. Hiertoe is een samenwerkingsovereenkomst tussen SERC en ZWO gesloten.

Door het European Southern Observatory (ESO) is de exploitatie van het telescopenpark in Chili voortgezet. Lid-staten zijn West-Duitsland, Frankrijk, België, Zweden, Denemarken en Nederland. In 1982 zal naar verwachting de toetreding van Italië en Zwitserland officieel haar beslag krijgen. Met Oostenrijk wordt onderhandeld over toetreding. Het nieuwe hoofdkantoor bij München is in 1981 officieel geopend.

IV.3.4.2
Natuurkunde

In 1981 is veel aandacht besteed aan het beleid ten aanzien van de hoge energiefysica, in het bijzonder aan de internationale component, de Nederlandse inbreng in de Europese organisatie voor kernonderzoek (CERN). Na intensieve onderhandelingen met de vertegenwoordigers van de andere elf lid-staten, die bereid bleken een eindweegs aan de Nederlandse wensen tot matiging tegemoet te komen, heeft Nederland als lid-staat ingestemd met de bouw van de grootste deeltjesversneller ter wereld, de Large Electron Positron faciliteit (LEP). Voorts werden eerste aanzetten gegeven tot de instelling van een Verkenningcommissie voor het Natuurkundig Onderzoek. De Stichting voor Fundamenteel Onderzoek der Materie neemt (te zamen met het Energie-onderzoek Centrum Nederland) voor Nederland deel aan het kernfusie-onderzoekprogramma van de Europese Gemeenschap en aan de daarvan onderdeel uitmakende Gemeenschappelijke Onderneming 'Joint European Torus' (JET). Voor de gestegen kosten van deelneming aan JET werd enige compensatie gegeven. Voorts werd in interdepartementaal verband een aanvang gemaakt met de voorbereiding van een regeringsstandpunt ten aanzien van het EEG-kernfusieprogramma voor de jaren 1982 t/m 1986.

IV.3.4.3
Scheikunde

Het kabinetsstandpunt over het rapport van de Verkenningcommissie Chemisch Onderzoek is gepubliceerd.

Het rapport van de door de Academie Commissie voor de Chemie (ACC) ingestelde Taakverdelingscommissie Chemie (TVC) is gereedgekomen en naar de instellingen van w.o. gezonden voor commentaar.

IV.3.4.4 *Moleculaire Biologie*

De Europese Organisatie voor Moleculaire Biologie (EMBO) heeft 339 aanvragen ontvangen voor kortlopende en 274 voor langlopende onderzoeksbeurzen. Hiervan werden er 235 respectievelijk 171 toegestaan. Tevens werden er 16 cursussen, 7 voordrachten en 23 'workshops' georganiseerd. Nederland betaalt 5,2% van de contributie van de lid-staten ter bestrijding van de kosten van de EMBO. De totale uitgaven van de EMBO bedroegen ongeveer f 8,9 mln. gulden.

Het Europees Moleculair Biologisch Laboratorium (EMBL) groeit langzaam maar gestaag naar het maximumaantal toegestane stafleden. Mede in verband met de komst van een nieuwe directeur-generaal per 1 april 1982, de heer L. Philipson, hebben geen belangrijke wijzigingen in het onderzoekprogramma plaatsgevonden. Professor Philipson komt van de Universiteit van Uppsala in Zweden.

Het EMBL-budget bedroeg f 46 miljoen. Nederland draagt door betaling van 6,3% van de contributie van de lid-staten bij in de bestrijding van de kosten van het EMBL. Er wordt in ruime mate door Nederlandse wetenschappers gebruik gemaakt van middelen die door het departement zijn vrijgemaakt voor het verrichten van onderzoek bij het EMBL en de buitenposten bij het DESY (Deutsches Synchrotron) en het ILL (Institut Von Laue-Langgevin). De voorbereidingen voor de instelling van een Verkenningcommissie Biologie zijn in 1981 afgerond. De officiële installatie vond plaats op 19 januari 1982. De verkenningcommissie heeft tot taak het door de overheid gefinancierde biologisch onderzoek in Nederland te evalueren en aanbevelingen te doen over prioriteiten versus posterioriteiten. De verkenningcommissie zal daarbij rekening houden met het krimpen der middelen en vooruitlopen op de invoering van de twee-fasensstructuur voor wetenschappelijk onderwijs.

IV.3.4.6 *Ruimte-onderzoek en Ruimte-technologie*

De activiteiten op het gebied van het wetenschappelijk ruimte-onderzoek van de werkgroepen aan de universiteiten onder auspiciën van de Commissie voor Geofysica en Ruimte-onderzoek (GROC) van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen zijn in 1981 gecontinueerd. De meeste aandacht ging uit naar de voorbereiding en begeleiding van wetenschappelijke satelliet-experimenten in het programma van het Europese Ruimte Agentschap (ESA). De waarnemingsprogramma's met de ESA-satellieten die zich in de ruimte bevinden zijn met succes voortgezet. Nieuwe satellietprogramma's verkeren in verschillende stadia van voorbereiding, ontwikkeling en bouw. De lancering van de nationale Infrarood Astronomische Satelliet (IRAS) is gepland op 4 november 1982.

In 1981 maakte het Amerikaanse ruimteveer Space Shuttle zijn eerste twee proefvluchten. Overwogen wordt op de vijfde of zesde vlucht (eind 1982/begin 1983) een reparatie in de ruimte te verrichten aan de SMM-satelliet waarin zich o.a. een Nederlands experiment bevindt, dan wel de satelliet terug te brengen naar de aarde voor reparatie en herlancering. Het ESA Spacelab zal zijn eerste vlucht in het ruim van het ruimteveer in september 1983 maken. Begin 1982 is in ESA-verband het microzwaartekrachtprogramma officieel begonnen. Nederland neemt tot 1986 deel voor in totaal f 55 mln.

Het programma omvat voornamelijk biologie- en vloeistoffysica-experimenten in het Spacelab. Aan de bouw van dit ruimtelaboratorium droeg Nederland in 1981 ca. f 3,6 mln. bij. Nu het Spacelab zijn voltooiing nadert, draagt de contributie een aflopend karakter.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.3 Wetenschappelijk
onderzoek**

**IV.3.4
IV.3.5
IV.3.6
IV.3.7**

IV.3.4.7
*Oceanografie-Relatie
NIOZ/BOEDE*

Het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ) op Texel verricht veel onderzoek in het gebied van de Waddenzee. Het veldwerk voor het tijdelijke programma Biologisch Onderzoek Eems Dollard Estuarium (BOEDE) kwam in 1981 nagenoeg gereed. Na afsluiting van de rapportage van deze onderzoeksgroep zal zij in principe per eind 1982 worden ontbonden. Intensief overleg is in diverse interdepartementale organen gevoerd over ten eerste de wenselijkheid het beleidsonderbouwend onderzoek van de BOEDE-groep voort te zetten en ten tweede over de wijze waarop de samenwerking tussen het NIOZ en een opvolger van de BOEDE-groep kan worden gestructureerd. De gedachten van de direct betrokken departementen nl. V en W, V en M, VRO en CRM, die onderzoek nodig hebben en financieren ter ondersteuning van hun beleid, enerzijds en O en W anderzijds evolueren nu naar een projectgroep, die gebruik zal kunnen maken van faciliteiten en wetenschappelijke ondersteuning van het NIOZ.

IV.3.5 Maatschappijwetenschappen

IV.3.5.1
*Nota Meerjarenplan Sociaal
Onderzoek en Beleid (vierde
project)*

Voor dit meerjarenplan in zijn algemeenheid kan worden verwezen naar hoofdstuk 11, par. 3 van het *Wetenschapsbudget 1981*. Over het vierde project, dat is gericht op de kwaliteit van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek, valt in het kader van dit hoofdstuk nog nader het volgende op te merken: de voor dit project ingestelde commissie heeft in 1981 adviezen uitgebracht over een overbruggingssteun ten behoeve van het Sociale Research Methodology Centre te Rotterdam, over een te houden inventarisatie van werkgemeenschappen en vergelijkbare verbanden van onderzoekers en over een te organiseren meerjarige her- en bijscholingscursus betreffende methoden en technieken.

IV.3.5.2
*Infrastructuur
maatschappij-
wetenschappen*

Aan de infrastructuur werd in het algemeen aandacht besteed bij de voorbereiding van de Vervolgnota (met betrekking tot het sociaal wetenschappelijk onderzoek). Ook bij de sociale wetenschappen beginnen nu meer ZWO-stichtingen van de grond te komen. Structureel doet zich daarbij o.a. het probleem voor, dat het sociaal-wetenschappelijk onderzoek veel meer op contractonderzoek is georiënteerd en veel minder op ZWO, dat altijd slechts een relatief laag percentage van zijn steun aan dit wetenschapsgebied ten goede wist te brengen. Omdat het overleg tussen ZWO en de Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (SISWO) - beide organisaties tonen duidelijke raakvlakken - in 1981 geen concrete resultaten opleverde, is besloten dat dit overleg, uitgebreid met vertegenwoordigers van de Academische Raad, in 1982 zal worden voortgezet, en dan onder leiding van het ministerie. Daarbij zal de toekomstige positie van SISWO, die onduidelijk en daardoor kwetsbaar is, centraal staan.

IV.3.6 Medische wetenschappen

De resultaten van het kostenstructuuronderzoek-rapport van het Academisch Ziekenhuis Rotterdam en de Erasmusuniversiteit zijn ingebracht in het oriënterend onderzoek dat prof. dr. L.M.J. Groot aan de KUN uitvoert. Toetsing van de representativiteit van gegevens over de kosten voor patiëntenzorg, onderwijs en onderzoek zijn een essentiële voorwaarde voor een goede kostensplitsing van de zgn. gemeenschappelijke kosten en een kostenallocatie.

De voorbereidingscommissie van de sectorraad Gezondheidsonderzoek (RGO) heeft haar werkzaamheden vrijwel afgerond. Tijdens de raadpleging van vele instanties en adviesraden werd het nut en de noodzaak van een RGO erkend. Van belang is dat binnen de RGO de interactie plaatsvindt tussen de plannen van de in de medische wetenschappen werkzame onderzoekers en de ideeën van maatschappelijke groeperingen.

IV.3.7.1

Universitaire participatie in nieuwe sectorraden

IV.3.7 Ontwikkelingen in enige interdisciplinaire en vergelijkbare aandachtsgebieden

Op 21 mei 1981 is de Raad voor Milieu en Natuuronderzoek (RMNO) ingesteld. De minister van onderwijs en wetenschappen is voor zover het hoger onderwijs betreft indirect bij de RMNO betrokken via de universitaire vertegenwoordiging. Deze universitaire vertegenwoordiging is tot stand gekomen op voordracht van de CAVWO-AR. De Commissie Universitaire Milieukunde van de Academische Raad (CUM-AR) zal een brugfunctie vervullen tussen de RMNO en de universitaire onderzoekers. Namens de minister van onderwijs en wetenschappen heeft een waarnemer zitting in de CUM. De CUM-AR is voortgekomen uit de Commissie Wetenschappelijk Onderwijs Milieukunde (CWOM-AR) en het Landelijk Overleg Academische Milieu-instellingen (LOAM).

IV.3.7.2

Ontwikkelingen in enige sectorraden

a. Raad voor het Energie-onderzoek (REO)

De in 1980 geïnstalleerde Raad voor het Energie-onderzoek (REO) heeft in september 1981 zijn Meerjarenplan Energie-onderzoek uitgebracht. In dit Meerjarenplan beveelt de REO onder meer aan dat aandacht besteed wordt aan taakafbakening en taakverdeling tussen universiteiten / hogescholen, onderzoeksinstituten en de industrie. De REO meent, dat hiertoe een gewijzigde benadering nodig is van het energie-onderzoek. Integratie van doelstellingen en inspanningen dient centraal te staan. In mei 1981 heeft de REO een advies inzake de organisatiestructuur van het energie-onderzoek uitgebracht waarin ook op taakverdeling wordt gewezen.

Naar aanleiding van het verzoek om advies van de minister van onderwijs en wetenschappen heeft het Interuniversitaire Overleg Energie-onderzoek (IOE) in juni 1981 zijn interimrapport (IOE 81.23) uitgebracht inzake het universitaire onderzoek op het gebied van kolenvoorziening. Het IOE beveelt in zijn rapport in het bijzonder aan een interuniversitaire werkgemeenschap voor het kolenonderzoek in te stellen met een multidisciplinair karakter. Het is daarom jammer, dat het mede ten behoeve van de REO ingestelde Interuniversitaire Overleg Energie-onderzoek (IOE) weinig inhoudelijke inbreng heeft kunnen leveren bij de totstandkoming van het Meerjarenplan via de door het IOE aangewezen universitaire vertegenwoordigers in de REO. De werkwijze van de REO is zodanig, dat er nauwelijks op het IOE wordt teruggevallen.

Voor de ambtelijke ondersteuning van de REO is de Interdepartementale Overleggroep REO (IO / REO) ingesteld. De IO / REO bereidt het concept-regeringsstandpunt voor over het Meerjarenplan Energie-onderzoek. In het IO / REO heeft ook een vertegenwoordiger van O en W zitting.

b. Raad van Advies voor het Wetenschappelijk Onderzoek in het kader van Ontwikkelingssamenwerking (RAWOO)

Begin 1982 verscheen het 'Voortgangsrapport' van de RAWOO, een nadere standpuntbepaling ten aanzien van oriëntatie en werkkerrein van de Raad.

De RAWOO kent anders dan bij andere sectorraden het probleem, dat het werkkerrein zich uitstrekt over een groot aantal disciplines. De gedachte van een meerjarenplan-in-hoofdpijnen voor het gehele ontwikkelingsrelevante onderzoek in Nederland levert dan ook moeilijkheden op. Een afweging tussen disciplines is niet goed mogelijk. Wel werd aan de hand van een aantal overwegingen, voor de lange termijn bij wijze van start gekozen voor een afstemmings- en stimuleringsbeleid bij drie sectoren: tropische gezondheidszorg, energie en internationale afhankelijkheidsrelaties.

Wat de korte en middellange termijn betreft, kwam de Raad, onder markering van zijn adviserende taak, terug van zijn standpunt regionale onderzoekprojecten onder eigen beheer en verantwoordelijkheid te willen uitvoeren.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.3 Wetenschappelijk
onderzoek**

**IV.3.7
IV.3.8**

IV.4 Informatiebeleid

IV.4.1

Een herzien onderzoeksprogramma, gericht op het gebied van de regio Sahel, werd april 1981 uitgebracht. Gestreefd was naar een mobilisatie van Nederlandse deskundigen. Dit programma had twee belangrijke oogmerken:

- deelname van de bevolking en
- inbedding van het onderzoek in een streekontwikkelingsprogramma.

Als tweede regionaal programma geldt het Zuidelijk-Aziëprogramma, dat weer onderverdeeld wordt in drie onderdelen: een programma voor Indonesië (definitief voorstel verwacht in de tweede helft van 1982), een beperkt programma voor Bangladesh, waaraan wordt gewerkt, en voorstellen voor India, eveneens in voorbereiding.

Eind 1981 kwam een herziening van de benoemingsprocedure met betrekking tot de samenstelling van de Raad tot stand.

Als gevolg hiervan is het aantal departementale leden beperkt geworden en daardoor is de minister van onderwijs en wetenschappen met ingang van 1 januari 1982 niet langer in de Raad vertegenwoordigd. Met deze nieuwe benoemingsprocedure komt de functie van de achterban beter tot haar recht.

IV.3.7.3
*Onderzoek op
voorrangsgebieden en
dergelijke*

In het kader van het voorrangsbbeleid ten aanzien van achtergestelde groepen werd de infrastructuur van het wetenschappelijk onderzoek op dit gebied verbeterd. Subsidies werden toegezegd aan het Centrum voor Onderzoek van Maatschappelijke Tegenstellingen (COMT) ten behoeve van het minderhedenonderzoek, alsmede aan de Stichting Studia Interetnica, een orgaan dat uit de minderheidsgroepen zelf is voortgekomen. Voorts werd ten behoeve van de werkgroep Emancipatie Onderzoek een subsidie toegezegd.

De Voorlopige Begeleidingsgroep Emancipatie Onderzoek (VBEO) heeft in 1981 enkele nota's uitgebracht: Werkboek Emancipatie-onderzoek, Knelpunten rond Emancipatie-onderzoek en de Prioriteitennota 1982. Door de bewindslieden die de groep hebben ingesteld, is een subsidie beschikbaargesteld voor het schrijven van vijf trendreports. Door hen zijn ook middelen beschikbaargesteld voor verlenging van de looptijd van de VBEO van 1 april 1982 tot 31 december 1982.

Een werkgroep werd opgericht die in 1982 advies heeft uitgebracht over de vraag, op welke wijze structureel verbetering kan worden gebracht in de moeilijke positie, waarin de studie van de Indonesische talenculturen en geschiedenis met name aan de universiteiten en hogescholen in ons land verkeert.

De begeleidingsgroep inzake het onderzoek op het gebied van de geweldloze conflictoplossing bracht een uitgewerkt onderzoeksprogramma uit. Een regeringsreactie op dit programmavoorstel werd voorbereid.

IV.3.7.4
*Stimulering alfa- en
gamma-onderzoek*

Een belangrijk deel van het bedrag van het stimuleringsartikel voor de alfa- en gammawetenschappen werd structureel overgedragen aan ZWO. Besloten werd voorts tot opheffing van de commissie, die over de besteding van dit artikel adviseert. Intussen werd in overeenstemming met de beleidslijnen in de Beleidsnota Universitair Onderzoek (BUOZ) de oprichting van werkgemeenschappen en stichtingen op de alfa- en gammaterreinen naar het model van die op bètag gebied ook in 1981 bevorderd. Omdat door de toeneming van de aantallen aanvragen zeer vele moeten worden afgewezen, zijn de aanvangsperspectieven voor deze nieuwe stichtingen op geestes- en sociaal-wetenschappelijk gebied minder bevredigend.

IV.3.8 Internationale wetenschappelijke samenwerking

Het belangrijkste vaste orgaan voor internationale samenwerking is de Nederlandse deelname in CERN. Groepen uit Nederlandse (para-)universitaire instituten, waarvan het

Nederlands Instituut voor Kern- en Hoge-Energie Fysica (NIKHEF) het grootste is, maken gebruik van faciliteiten in Genève.
De Nederlandse bijdrage bedroeg in 1981 f 45,7 mln., 6.18% van het totale budget.

Het Nederlandse aandeel in 1981 in de contributie van het Europese Zuidelijke Sterrenwacht (ESO) bedroeg ruim f 4 mln.
Nederland participeert in het Europese Ruimte Agentschap ESA, het aandeel in de contributie van het wetenschappelijk programma van ESA bedroeg in 1981 ca. f 17 mln.

Een samenwerking van geheel andere aard is de bijdrage die Nederland levert aan het NAVO Science Committee dat met reisbeurzen en de organisatie van programma's onderzoek op allerlei terreinen stimuleert.

Bij de CERN, de EMBL (zie ook § IV.3.4.4) en de ESO werd door de Nederlandse vertegenwoordigers, bijgestaan door deskundigen van het ministerie van binnenlandse zaken, veel aandacht besteed aan het ombuigen van de naar huidige Nederlandse maatstaven vaak volstrekt onaantvaardbare eisen op het gebied van salarissen en pensioenen van het personeel. Het beleid is erop gericht verder uiteengroeien van de arbeidsvoorwaarden van internationale wetenschappelijke instituten zoveel mogelijk te beperken.

Onderafdeling IV.4 — Informatiebeleid

IV.4.1 Bibliotheken

IV.4.1.1 Bibliotheken hoger beroepsonderwijs

De functiebeschrijving voor het bibliotheekpersoneel, dat bij het hoger beroepsonderwijs werkzaam is, en de functiewaardering zijn besproken in het Georganiseerd Overleg. De resultaten zijn neergelegd in een circulaire, terwijl een daartoe nodige wijziging van hoofdstuk I-S van het Rechtspositiebesluit WVO zo spoedig mogelijk in het Staatsblad zal worden gepubliceerd. Voor zover de op 31 december 1980 aanwezige bibliotheekfunctionarissen niet bezoldigd werden volgens het in de bovengenoemde circulaire opgenomen schema heeft met terugwerkende kracht bijstelling plaats gevonden.

IV.4.1.2 Het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem (GGC)

Op blz. 195 van het Onderwijsverslag 1980 werd gemeld dat het bureau van het samenwerkingsverband Koninklijke Bibliotheek en universiteitsbibliotheken werkte aan vernieuwing van de programmatuur van het Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem (GGC). De vernieuwing was vereist om te vermijden dat de antwoordtijden te veel zouden oplopen bij toenemend gebruik van het GGC en een groter aantal daarop aangesloten terminals. Volgens de daarvoor opgestelde planning is de vernieuwde GGC-programmatuur voorjaar 1981 in gebruik genomen.
De bibliotheek van de Vrije Universiteit begon met behulp van de nieuwe programmatuur een proefperiode van een jaar waarin met het GGC zal worden gecatalogiseerd. Zoals vermeld in het Onderwijsverslag 1980, blz. 194, heeft de RU Utrecht na consistente doorvoering van het door het Ministerie van O en W gevoerde beleid op het gebied van de bibliotheekautomatisering besloten zijn bibliotheek te laten catalogiseren met het GGC. Het inmiddels gevoerde overleg heeft geresulteerd in een planning voor de overgang op het GGC van deze bibliotheek. Op deze plaats werd ook gemeld dat, hoewel de koppeling van de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam met het GGC technisch geen problemen opleverde, het overleg ter zake toch nog geen concrete resultaten had opgeleverd. Ook in 1981 kon nog geen overeenstemming worden bereikt over de realisatie van de koppeling van genoemde bibliotheek aan het GGC.
In 1981 werden in totaal 266 606 werken gecatalogiseerd met behulp van het GGC (in 1980 waren het er 169 743). In totaal werd nu al bijna 540 000 maal met behulp van het

GGC gecatalogiseerd. Het aantal titelbeschrijvingen in de database van het GGC is in 1981 gestegen tot circa 1 400 000.

Van de bibliotheken met regionale steunfunctie beschikte de provinciale bibliotheek Friesland al over een aansluiting op het GGC. In 1981 meldde deze bibliotheek dat zij voor 100% via het GGC catalogiseerde. In 1981 zijn de openbare bibliotheken te 's-Gravenhage en te Amsterdam op het GGC aangesloten. De in 1981 gevoerde besprekingen over de aansluiting van de openbare bibliotheek te Rotterdam hebben begin 1982 geresulteerd in een realisatie van de aansluiting.

Over de aansluiting van de bibliotheken met regionale steunfunctie op het GGC werd in 1981 overleg gevoerd met het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk. Het resultaat van dat overleg is dat genoemd ministerie zich bereid heeft verklaard fasegewijs de middelen te verstrekken die de bibliotheken met regionale steunfunctie nodig hebben voor hun investeringen in verband met hun aansluiting op het GGC. Voorts werd in 1981 de centrale catalogus bij de Koninklijke Bibliotheek aangesloten op het GGC. Dit is van groot belang in het kader van de tot stand te brengen geautomatiseerde Nationale Centrale Catalogus.

In 1981 werd voorts begonnen met de verwerking van de Cataloguing in Publication (CIP) via de configuratie van het GGC. CIP is van belang in het kader van de Nederlandse bibliografie.

IV.4.1.3
*Geautomatiseerde
Nationale Centrale
Catalogus*

In het Onderwijsverslag 1980 werd op blz. 195 gemeld dat er een plan was opgesteld ten behoeve van een geautomatiseerde nationale centrale catalogus (NCC). Deze NCC zal worden gevoerd met gegevens uit de decentrale bedrijfssystemen voor de centrale catalogi bij de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, de bibliotheek van de Technische Hogeschool Delft en de bibliotheek van de Landbouw-hogeschool Wageningen. Functies van de NCC zullen zijn het lokaliseren van benodigde literatuur en vervolgens het aanvragen van deze literatuur (beheerssysteem voor het interbibliotheecair leenverkeer). Nadat de Commissie Reken- en Informatieverwerkende Apparatuur wetenschappelijk onderwijs en onderzoek de apparatuur-aanvraag voor de NCC had behandeld en goedgekeurd, werd in 1981 toestemming verleend voor de aanschaf van deze computerconfiguratie. Naar het zich laat aanzien zal de programmatuur voor de NCC in 1983 gereedkomen.

In 1981 werd gewerkt aan de voorbereiding van een samenwerkingsovereenkomst tussen de drie hier bedoelde bibliotheken met centrale catalogi die te zamen de verantwoordelijkheid zullen dragen voor de ontwikkeling van de NCC en voor de exploitatie daarvan. Daarnaast werd een overeenkomst voorbereid tussen de gezamenlijke houders van centrale catalogi enerzijds en het samenwerkingsverband Koninklijke Bibliotheek en universiteitsbibliotheken anderzijds, waarbij het feitelijk beheer van de NCC wordt uitbesteed aan het samenwerkingsverband. Met de voorbereidingen voor beide overeenkomsten zijn goede vorderingen gemaakt en verwacht mag worden dat zij spoedig zullen worden afgerond.

IV.4.1.4
*Automatisering lokale
bibliotheekprocessen*

Het beleid ten aanzien van de automatisering van lokale bibliotheekprocessen houdt in, dat ervoor zal worden gewaakt dat er geen grote diversiteit van systemen op dit gebied zal ontstaan. Dit doel zal worden bereikt door ernaar te streven dat door de bibliotheken zo veel mogelijk gebruik zal worden gemaakt van wat thans in enkele bibliotheken reeds wordt geïmplementeerd of ontwikkeld, of van wat gezamenlijk wordt ontwikkeld. In aansluiting op en compatibel met het GGC werd de ontwikkeling ter hand genomen van een opslag- en uitleensysteem voor de Koninklijke Bibliotheek en van een acquisitiesysteem voor de universiteitsbibliotheek Leiden.

De overige leden van het samenwerkingsverband Koninklijke Bibliotheek en universiteitsbibliotheken hebben toegezegd deze systemen te implementeren wanneer zij de lokale processen zullen gaan automatiseren. In het kader van dit beleid werd toestemming verleend aan de KH Tilburg en aan de Koninklijke Bibliotheek voor de

aanschaf van computerconfiguraties ten behoeve van lokale procesautomatisering. Ook de RU Leiden diende een aanvraag in voor apparatuur voor lokale procesautomatisering. De aangevraagde computerconfiguratie moet zowel voor het hiervoor genoemde en voor haar bibliotheek te ontwikkelen acquisitiesysteem worden gebruikt als voor het opslag- en uitleensysteem dat in opdracht van de Koninklijke Bibliotheek wordt ontwikkeld. Voor de financiering van de apparatuur die door de RU Leiden is aangevraagd, konden in 1981 nog geen middelen worden gevonden.

IV.4.1.5

Koninklijke Bibliotheek

Eind 1981 kon de Koninklijke Bibliotheek beginnen met de verhuizing naar de nieuwbouw. De verhuizing ving aan met het overbrengen van onderdelen van de in totaal 1.3 miljoen banden tellende collectie. Met het organisatie-onderzoek dat wordt ingesteld bij de Koninklijke Bibliotheek in verband met de andere functionering in het nieuwe gebouw (zie Onderwijsverslag 1979, blz. 249 en Onderwijsverslag 1980, blz. 196), is in 1981 voortgegaan. Behalve aan het functioneren van de directie en van de centrale ondersteuning werd in 1981 vooral aandacht besteed aan de zogenaamde gang van het boek.

In het Onderwijsverslag 1980, blz. 196, werd gemeld dat in dat jaar nog een aantal formatieplaatsen extra werd toegekend aan de Koninklijke Bibliotheek met het oog op het functioneren in het nieuwe gebouw, dat in opzet een betere dienstverlening mogelijk moet maken. Budgettaire problemen waren er helaas oorzaak van dat deze uitbreiding voor een klein deel weer moest worden teniet gedaan.

Een regeling werd getroffen op grond waarvan de Koninklijke Bibliotheek na afloop van de implementatiefase van het project centrale catalogus voor kartografie deze catalogus zal voortzetten.

IV.4.1.6

Samenwerking op het gebied van grijze literatuur

De bibliotheken van de Technische Hogeschool Delft, de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en de Landbouwhogeschool te Wageningen die op het gebied van de bèta-wetenschappen een nationale functie vervullen, hebben met het Centrum voor landbouwpublikaties en landbouwdocumentatie (PUDOC) te Wageningen een samenwerkingsverband gesloten om de dienstverlening gezamenlijk te optimaliseren door zo groot mogelijke onderlinge afstemming van activiteiten, onder andere met betrekking tot de collectievorming. Deze instellingen hebben zich beraden over een gezamenlijke aanpak inzake zogenaamde grijze literatuur, met name de in Nederland uitgebrachte rapporten. Verwerving en beschikbaarstelling van die rapporten bleek budgettair neutraal realiseerbaar. Ontsluiting bleek echter niet mogelijk, doordat noch extra middelen, noch extra personeel beschikbaar waren. Uit verschillende mogelijkheden van uitbesteding van deze ontsluiting werd voorschans een praktische, zelfs voordelen opleverende oplossing gevonden in een overeenkomst met de National Technical Information Service in de Verenigde Staten: de in Nederland uitgebrachte rapporten worden door de NTIS ontsloten en zijn via het gegevensbestand van NTIS voor de Nederlandse gebruikers toegankelijk. Bij de voorbereiding is de Commissie voor Bibliografie en Documentatie behulpzaam geweest met inwinning van informatie. Aanvankelijk werd gedacht aan een overeenkomst tussen Nederland en de Verenigde Staten. Naderhand bleek echter het sluiten van een overeenkomst door de betrokken instellingen zelf mogelijk, hetgeen ook geleet op de noodzaak op korte termijn in de ontsluiting te voorzien, de voorkeur verdiende.

Ingevolge door het ministerie met de genoemde bibliotheken gevoerd overleg nemen ook het Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (NLR), het Energie Centrum Nederland (ECN), het Centrum voor Informatieverzorging en Documentatie (CID-TNO) en de Stichting voor Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid (SWOV) op grond van een gezamenlijk actieplan deel aan deze overeenkomst met NTIS. In het kader van deze overeenkomst krijgt de bibliotheek van de TH Delft ten behoeve van de landelijke dienstverlening tegen een laag tarief de beschikking over een vrijwel complete serie NTIS-rapporten in microvorm ter completering van de daar reeds aanwezige NTIS-collectie.

IV.4.2 Informatieverzorging

IV.4.2.1

*Nationale Bibliografie en
Depot van Publikaties*

In het Onderwijsverslag 1980 is op blz. 196 melding gemaakt van twee rapporten met als onderwerp een samenwerkingsverband Nederlands Bibliografisch Centrum (NBC). Naar aanleiding van wat er in bedoelde rapporten gesteld is, is een breed overleg begonnen inzake het aangaan van een dergelijk samenwerkingsverband. Hierbij zijn betrokken de Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels (VBBB), de Vereniging ter Bevordering van het Vlaams Boekwezen, het Nederlands Bibliotheek en Lectoraatcentrum (NBLC), de Nederlandse Bibliotheekdienst, de Nederlandse Boekverkoopersbond, het Centraal Boekhuis en de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond.

Voorts is een waarnemer aanwezig van de Koninklijke Bibliotheek Albert I te Brussel. Bij het overleg staat voorop dat het doel van het samenwerkingsverband NBC moet zijn het coördineren en waar mogelijk concentreren van bibliografische activiteiten die thans verspreid plaatsvinden. Tijdens de besprekingen bleek dat het NBLC en de VBBB bereid zijn mankracht te leveren ten behoeve van het Nederlands Bibliografisch Centrum, indien zij in de gelegenheid worden gesteld om bibliografische halfprodukten te onttelen aan het geautomatiseerde gegevensbestand voor de Nederlandse bibliografie. Die bibliografische halfprodukten zullen zij dan gebruiken om de openbare bibliotheken, respectievelijk de boekhandelaren te voorzien van informatie ten behoeve van de aanschaf. Met het oog op een en ander heeft het Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging (NOBIN) geadviseerd om de Nederlandse bibliografie te verwerken op de computerconfiguratie van het GGC. Behalve op de computerverwerking gaat het NOBIN in op de overgang van de rechten op Brinkmans's catalogus naar de Staat, het uitgeven van de nationale bibliografie in een reeks met via de normale handelskanalen verkrijgbare literatuur en een andere reeks betrekking hebbend op andere literatuur, voornamelijk rapportliteratuur. Bij het overleg wordt voorts aandacht besteed aan de mogelijkheid tot samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. De bedoeling is dat daarnaast een aantal bilaterale contracten zal worden gesloten waarin de feitelijke samenwerking zal worden uitgewerkt.

De resultaten van een proef met catalogiseren in de publikatie, Cataloguing in Publication (CIP), waaraan het Centraal Boekhuis medewerking verleent, werden commentariseerd door diverse instanties. De bestudering van de resultaten en de reacties van bedoelde instanties daarop, alsmede van een advies ter zake van de Bibliotheekraad, hebben tot de beslissing geleid de proef met CIP voort te zetten. CIP is een middel om de titelbeschrijvingen van publikaties sneller op te nemen in het gegevensbestand voor de Nederlandse bibliografie en in de Nederlandse bibliografie. Dat deze informatie sneller beschikbaar komt, is van belang voor de selectie van literatuur en voorts omdat deze gegevens via het GGC kunnen worden gebruikt bij het catalogiseerproces. Met erkentelijkheid en voldoening wordt gemeld dat de Koninklijke Nederlandse Uitgeversbond zijn leden heeft geadviseerd de grens waarbeneden publikaties gratis worden ingeleverd bij het Depot van Publikaties te verhogen tot f. 100. De cijfermatige ontwikkelingen van het Depot van Publikaties zijn als volgt. Het aantal in 1981 ontvangen werken bedroeg 30 202 (29 631) waarvan 76,3% gratis is geleverd (74,5% in 1980). Het aantal medewerkende uitgevende instanties bedroeg 3 053 (2 273 in 1980). In 1981 heeft de studietoelagencommissie Wettelijk Depot een advies uitgebracht getiteld 'De wettelijke inlevering van publikaties in Nederland'. Daarin wordt, ondanks het succes van het Depot van Publikaties op vrijwillige basis, geadviseerd toch over te gaan tot een wettelijke regeling. Argumenten zijn dat een wettelijke regeling de inlevering van publikaties zou verbeteren, zou leiden tot uniforme leveringsvoorwaarden en de vrijwillige ontwikkeling op een hechtere grondslag zou plaatsen.

Met subsidie van het ministerie is in 1981 begonnen met het vierjarig eerste deel van het project verkorte titelbeschrijvingen van het oude boek, Short Title Catalogue in the Netherlands (STCN) onder auspiciën van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Dit betreft het vervaardigen van een basiscatalogus van de Nederlandse

boeken gedrukt in de jaren 1540-1700 en aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek. Ook is gezorgd voor de medewerking van de overige bibliotheken met collecties oude drukken.

IV.4.2.2 *Commissie voor Bibliografie en Documentatie (COBIDOC)*

Zoals in het Onderwijsverslag 1980 is gemeld, werd eind dat jaar begonnen de effectiviteit van het bij de commissie onder beheer stellen van uiteenlopende activiteiten van uitvoerende aard onder de loep te nemen. Uiteraard ging het, zoals de commissie naar voren heeft gebracht, in de eerste plaats om de doelmatigheid. (Zie de memorie van toelichting, Tweede Kamer, zitting 1981-1982, 17100 hoofdstuk VIII, nr. 2, blz. 120). De minister van onderwijs en wetenschappen heeft in 1981 de commissie hierover om informatie verzocht, aan welk verzoek niet of slechts ten dele kon worden voldaan. Daarnaast werd er bij de commissie op aangedrongen de uitoefening van het bewind te optimaliseren. In het kader van een en ander werd een onderzoek ingesteld door de Accountantsdienst van het ministerie. In augustus 1981 verzocht de commissie om ontheffing van haar taken. Aangezien het niet mogelijk bleek op korte termijn personen bereid te vinden zich in hun persoonlijke hoedanigheid met de taken van de commissie te belasten, besloot de toenmalige minister dat het ministerie die zaken moest behartigen. Aangezien de nieuw opgetreden minister van oordeel is, dat het de voorkeur verdient het ministerie niet met die taken te belasten, heeft hij dr. ir. A.A.Th.M. van Trier verzocht en bereid gevonden die taken op zich te nemen. De benoeming is geschied op 1 maart 1982. In 1981 heeft de minister een organisatiebureau opdracht gegeven een rapport uit te brengen over het voor het op te richten Nationaal Agentschap Informatieverzorging benodigde personeel.

IV.4.2.3 *FOBID*

In 1981 werd in overleg met het departement een reorganisatie bij de Federatie van Organisaties op het gebied van Bibliotheek-, Informatie- en Documentatiewezenen doorgevoerd. Het eigen bureau werd opgeheven. Van de door het departement te subsidiëren projecten krijgt het project Regels voor de Titelbeschrijving thans de hoogste prioriteit. In 1981 trad het Samenwerkingsverband universiteits-hogeschoolbibliotheken en Koninklijke Bibliotheek tot de federatie toe.

IV.4.2.4 *Energie-informatie*

De aansluiting op de Energy Data Base in de Verenigde Staten werd in 1976 door de Commissie voor Bibliografie en Documentatie aanhangig gemaakt en kort daarop aan het Ministerie van Economische Zaken voorgelegd, dat in deze zaak bevoegd is. In verband met de kennis en ervaring opgedaan bij het INIS-project (Nucleaire Informatie Systeem) zijn in de afgelopen jaren bij wijze van hulp aan het Ministerie van Economische Zaken door dit ministerie met inschakeling van de Commissie voor Bibliografie en Documentatie voorbereidingen getroffen voor een ontwerp-regeling van energie-informatie-uitwisseling tussen Nederland en de Verenigde Staten van Amerika. In 1981 kwam de zaak in een versnelling, omdat de toegang voor Nederlandse gebruikers tot de Energy Data Base door de Verenigde Staten van de totstandkoming van zulk een regeling afhankelijk werd gesteld. De voorbereidingen werden afgerond waarop de zaak werd voorgelegd aan de minister van economische zaken. De Stichting Energie-Onderzoek Centrum te 's-Gravenhage is door hem belast met de uitvoering van de overeenkomst.

IV.4.3 Audiovisuele media

IV.4.3.1 *Stuurgroep Audiovisuele Media (SAM)*

De door de ministers van CRM en O en W in 1977 ingestelde interdepartementale Stuurgroep Audiovisuele Media heeft in 1981 de reacties van de hoorzitting op het eerste deel van haar advies verwerkt en aan de beide betrokken bewindslieden aangeboden. Dit zogenaamde deeladvies A behandelt de audiovisuele media in het onderwijs, in het sociaal-cultureel en -educatief werk en in het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek. Een standpunt van beide betrokken bewindslieden ten aanzien van dit deeladvies A is in voorbereiding. Voorts kwam in 1981 het deeladvies B in een zogeheten hoorzitting-versie

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.4 Informatiebeleid
IV.5 Instellingen
van hoger
beroepsonderwijs**

**IV.4.3
IV.4.4
IV.5.1**

gereed. Deze nota is voor een belangrijk deel gebaseerd op de rapporten van de subgroepen voor centrale documentatie 'Coördinatie filmotheken, bibliotheken en producenten', 'Auteursrecht' alsmede op het rapport van een groep die de mogelijkheden tot distributie van omroepmateriaal buiten het open net heeft bestudeerd.

IV.4.3.2
*Adviescommissie
Coördinatie Audiovisuele
Middelen Wetenschappelijk
Onderwijs*

Op blz. 198 van het Onderwijsverslag 1980 werd gemeld dat het 'Verslag van werkzaamheden van de Adviescommissie Coördinatie Audiovisuele Middelen Wetenschappelijk Onderwijs' was voorgelegd aan de diverse belanghebbende instanties. De reacties van deze instanties kwamen traag binnen. Pas in het najaar waren alle reacties ontvangen. Daarna kon worden begonnen aan de voorbereiding van een bepaling van het standpunt inzake de toekomstige voorziening van het wetenschappelijk onderwijs met audiovisuele middelen.

IV.4.3.3
*Stichting Film en
Wetenschap*

Zoals gemeld in het Onderwijsverslag 1980, blz. 198, is er bij de Stichting Film en Wetenschap (SFW) door een medewerker van een organisatiebureau, die de dagelijkse leiding waarneemt, een onderzoek ingesteld naar de in de toekomst gewenste organisatiestructuur voor de stichting. Het voorstel voor een nieuwe structuur is in het bestuur van de stichting besproken. In de toekomst zal SFW één directeur hebben, terwijl een programma-adviesfunctie zal worden ingebouwd om het contact met het veld te verbeteren.

IV.4.4 Automatisering in de gezondheidszorg

IV.4.4.1
*Het Ziekenhuis-
informatiesysteem*

Het Ziekenhuisinformatiesysteem ZIS werd in 1981 bij de academische ziekenhuizen van respectievelijk de universiteit van Amsterdam, de rijksuniversiteiten Groningen, Leiden, Utrecht en Rotterdam onder de centrale regie van de Centrale Ontwikkel- en Ondersteuningsgroep Ziekenhuis Informatie Systeem (BAZIS) verder ontwikkeld en ingevoerd. BAZIS heeft in 1981 het onderzoek naar de mogelijkheden om het bestaande besturingssysteem zodanig te herschrijven dat het veel minder afhankelijk wordt van de apparatuur van een bepaalde leverancier, vrijwel afgerond. Bedoeld onderzoek is van belang voor de continuïteit en de verdere toepassing van het systeem. Met betrekking tot dit laatste werd het overleg met het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne, het Centraal Orgaan Ziekenhuistarieven en de Nationale Ziekenhuis-Raad afgerond: ook in niet-academische ziekenhuizen kan het systeem worden toegepast echter alleen op dezelfde voorwaarden als die welke gelden voor de academische. Zo kan onder de regie van BAZIS de eenheid van concept worden behouden en kan het hoogste rendement worden behaald uit het aan het systeem ten grondslag liggende experiment op ware schaal dat door O en W gedeeltelijk via het Nederlands Orgaan voor de Bevordering van de Informatieverzorging (NOBIN) is gefinancierd. De organisatiestructuur van BAZIS is daartoe in 1981 vrijwel afgerond. De genoemde academische ziekenhuizen en een groep algemene ziekenhuizen rond Tilburg alsook een aantal Haagse algemene ziekenhuizen richten ten behoeve van hun samenwerking een stichting BAZIS op. Voorts is in 1981 verder gewerkt aan de aansluiting van de deelsystemen voor het pathologisch-anatomisch laboratorium binnen de academische ziekenhuizen op het centrale archief dat door middel van de stichting Pathologisch-Anatomisch Landelijk Geautomatiseerd Archief (PALGA) tot stand is gekomen.

IV.4.4.2
BAAZ

De op 18 februari 1977 ingestelde Begeleidingscommissie Automatisering Academische Ziekenhuizen (BAAZ) heeft tot taak de aandacht van de minister van onderwijs en wetenschappen te vestigen op ontwikkelingen bij de automatisering in de academische ziekenhuizen welke zijn aandacht behoeven en hem betreffende die ontwikkelingen voorstellen te doen. Deze taakstelling is in een begeleidingsplan nader uitgewerkt en op 26 juni 1981 door de minister vastgesteld: de commissie heeft ten opzichte van de

minister een adviserende taak en begeleidt het automatiseringsgebeuren in de onderscheiden academische ziekenhuizen in overkoepelende zin. De commissie onderhoudt frequent contact met de Commissie Reken- en Informatieverwerking Apparatuur Wetenschappelijk Onderwijs en -Onderzoek (CRIVA). Onder meer via haar vertegenwoordiging in het Beleidsadviescollege Automatisering Gezondheidszorg (BAG), een adviesinstantie ten behoeve van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne en dat van Onderwijs en Wetenschappen, wordt zorggedragen voor afstemming bij parallelle ontwikkelingen in de algemene ziekenhuizen c.q. voor gebruikmaking van de kennis en ervaring vanuit de academische naar de algemene ziekenhuizen.

De BAAZ heeft in 1981 onder meer geadviseerd met betrekking tot de voorgenomen invoering van het NOBIN / ZIS-systeem in het Academisch Ziekenhuis van de Vrije Universiteit en met betrekking tot het apparaat- en het activiteitenplan van BAZIS. Voorts heeft de commissie de Katholieke Universiteit Nijmegen en het BAG gewezen op het belang van een breder draagvlak voor de automatisering in het Academisch Ziekenhuis Nijmegen - wellicht via samenwerking met algemene ziekenhuizen die een eigen ontwikkeling op basis van dezelfde (IBM)apparatuur kennen.

Onderafdeling IV.5 — Instellingen van hoger beroepsonderwijs

IV.5.1 Algemeen

IV.5.1.1 HBO-Raad

Het jaar 1981 heeft voor de HBO-Raad voor een belangrijk gedeelte in het teken gestaan van het bestuderen van het bij de Tweede Kamer ingediende Wetsontwerp hoger beroepsonderwijs en het geven van commentaar daarop. Daarbij werd gebruik gemaakt van het werk dat de Raad in vorige jaren heeft verricht. Vooral het advies van de HBO-Raad over het concept-Wetsontwerp h.b.o. en de visie van de Raad op de ontwikkeling van het hoger onderwijs zijn belangrijke referentiepunten geweest voor de meningvorming in de Raad over een nieuwe en betere wettelijke structuur van het hoger onderwijs in het algemeen en het h.b.o. in het bijzonder. In onderstaand overzicht wordt een indicatie gegeven van de activiteiten op het gebied van de beleidsontwikkeling van de overheid waaraan de HBO-Raad reeds in 1981 een bijdrage heeft geleverd of waarvan reeds nu vaststaat dat het veld van het hoger beroepsonderwijs en de Raad daaraan zeer binnenkort een bijdrage zullen moeten leveren:

- totstandkoming en invoering Wet op het hoger beroepsonderwijs;
- totstandkoming HBO-statuut, de algemene maatregel van bestuur die bepaalt welke studierichtingen het h.b.o. omvat en die de inrichting en de omvang van het afsluitend examen regelt, alsmede al hetgeen verder in de Wet-h.b.o. ter regeling wordt opgedragen;
- totstandkoming van een stelsel van post-hoger beroepsonderwijs, mede inhoudend de totstandkoming van een algemene maatregel van bestuur;
- totstandkoming van een Overgangswet-h.b.o.;
- totstandkoming van specifieke regels inzake de opleidingen voor onderwijsgeven;
- totstandkoming Machtigingswet h.(b.)o.;
- ontwikkeling van een systeem van capaciteitsplanning o.a., inhoudend:
 - de ontwikkeling van een systeem van centrale aanmelding en plaatsing;
 - de ontwikkeling van een systeem van studentenramingen;
 - de ontwikkeling van behoefte / belangstellingramingen;
 - de ontwikkeling van een informatiesysteem h.b.o.;
- totstandkoming en wijziging van inrichtingscirculaires en examenbesluiten;
- totstandkoming Kaderwet hoger onderwijs;
- voortgaande invoering Wet wederzijdse doorstroming hoger onderwijs;
- voortgaande ontwikkeling van een stelsel van nascholing voor onderwijsgeven;

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.5 Instellingen
van hoger
beroepsonderwijs**

**IV.5.1
IV.5.2
IV.5.3**

- advisering over de stageproblematiek, volgens de lijnen uitgezet in de ministeriële Beleidsnota Stages;
- invoering Wet p.a.b.o.;
- begeleiding en advisering voortgaande herstructurering in het h.b.o. (zoals in het laboratoriumonderwijs en het hoger economisch en administratief onderwijs);
- herformulering grondslagen rijksbegroting (systematische behoeftenbepaling en vergroting der bestedingsvrijheid der instellingen);
- ontwikkeling studentenvoorzieningen zoals totstandkoming Wet Studiefinanciering;
- ontwikkeling systematische programma-ontwikkeling, mede in het licht van het voorontwerp van Wet Onderwijsverzorging;
- begeleiding invoering Wet Medezeggenschap onderwijs.

Daarnaast zijn door de Raad projecten in behandeling genomen die rechtstreeks in verband staan met de genoemde taken zoals een studie van de relatie onderwijs-arbeid(smärkt) en onderzoek op het gebied van de toelatingsproblematiek.

IV.5.1.2

*Centrale registratie van
aanmeldingen en
plaatsingen in het h.b.o.*

Bij de behandeling van de begroting 1980 van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen is door de Tweede Kamer een motie aanvaard, waarin de regering werd uitgenodigd de spoedige totstandkoming van een centrale registratie van aanmeldingen (CRA) bij het hoger beroepsonderwijs te bevorderen. Ter uitvoering van deze motie is op 24 februari 1981 de Commissie Centrale Registratie van Aanmeldingen in het h.b.o. ingesteld. Het rapport van deze commissie is door de minister op 24 augustus 1981 voor advies voorgelegd aan de HBO-Raad. In dat rapport worden conform de taakopdracht voorstellen gedaan voor een systeem van centrale registratie van aanmeldingen en plaatsingen in het h.b.o., gericht op invoering bij de aanmelding voor het studiejaar 1982/1983. Mede op grond van het advies van de HBO-Raad van 23 november 1981, waarbij in hoofdlijnen met het rapport van de commissie werd ingestemd, is met de voorbereiding van het systeem van CRA voor het studiejaar 1982/1983 begonnen. Er werd van uitgegaan, dat deze eerste toepassing van het systeem een experimenteel karakter draagt. Door voortdurende evaluatie kunnen voor volgende studiejaar waar nodig verbeteringen worden aangebracht.

IV.5.1.3

*Invoering Collegegeldwet
hogere beroepsonderwijs*

Met ingang van het studiejaar 1981/1982 zijn studenten aan dagscholen voor hoger beroepsonderwijs een collegegeld verschuldigd van f 650 per studiejaar. De inning van het collegegeld is opgedragen aan het bevoegd gezag van de school waar de student is ingeschreven.

De bezwaren die naar voren werden gebracht, hebben aanleiding gegeven om bij de uitvoering van de wet door de verlenging van de termijn, waarbinnen de collegegelden bij het ministerie verantwoord moeten worden, de mogelijkheid te scheppen dat iedere student aan zijn verplichtingen kon voldoen.

Uitsluitend voor het studiejaar 1981/1982 is de rechtspositie van het personeel op de h.b.o.-scholen gewaarborgd in die zin, dat mogelijke personele gevolgen van de invoering van de Collegegeldwet h.b.o. worden opgevangen door een formatiegarantie (neergelegd in circulaire van 23 oktober 1981 kenmerk HW/HB 041).

IV.5.2 Hoger technisch onderwijs

IV.5.2.1

Hogere technische scholen

De veranderde omstandigheden op de arbeidsmarkt en de voortgaande technische ontwikkelingen noopten tot een programma-ontwikkeling, die via intensief overleg met het betrokken onderwijsveld vooral gestalte heeft gekregen in de volgende opleidingen: Technische Bedrijfskunde-Besturingstechnologie; Technische Computerkunde-Automatisering (flexibele automatisering); Chemische Technologie (Milieutechnologie-Bedrijfshygiëne).

IV.5.2.2
Scholen voor
laboratoriumpersoneel

Het Microprocessorcentrum opgericht ter ondersteuning van op alle h.t.s.-en met een afdeling Elektrotechniek aanwezige LABBUS Microprocessorontwikkelingsystemen, werd om praktische redenen verplaatst naar Arnhem, terwijl de bemanning ervan uitgebreid werd tot twee projectbegeleiders. Naast deze projectbegeleiders opereert een Begeleidingsteam bestaande uit een aantal docenten ter ondersteuning. In het najaar 1981 is het rapport: 'Aansluiting HAVO-HTS' gepubliceerd en besproken ten departemente. In dit rapport is door de sectie van de HBO-Raad samen met de VHTS een systematisch onderzoek verricht naar de aansluitingsproblematiek h.a.v.o.-h.t.s. en zijn een aantal maatregelen opgesomd, die bij de toepassing een verbetering van het studierendement tot gevolg kunnen hebben. Onder meer ten behoeve van het geven van bredere bekendheid van de resultaten van dit rapport aan de betrokken h.t.s.-en, heeft de HBO-Raad een aantal regionale bijeenkomsten georganiseerd. De uitkomsten daarvan zullen nog nader worden geëvalueerd. In december werden namens de minister de eerste PRIME-Computersystemen officieel via de Stichting Computerbeheer in bruikleen aan een aantal h.b.o.-instellingen overgedragen. Het beheer van deze en nog in de toekomst te plaatsen apparatuur geschiedt door de Stichting Computerbeheer HBO waarin participeren: de Vereniging van hogere technische scholen, de Vereniging hoger economisch en administratief onderwijs, de Vereniging scholen voor laboratorimpersoneel en de Vereniging van instituten van nautisch onderwijs.

Per 1 augustus 1981 is een begin gemaakt met de invoering van het geherstructureerde laboratoriumonderwijs (hoger laboratoriumonderwijs h.l.o., 3½ jaar, middelbaar laboratoriumonderwijs, theoretische variant m.l.o.-t 4 jaar en middelbaar laboratoriumonderwijs, praktische variant m.l.o.-p 2½ jaar). Over de rechtspositionele consequenties is in de Bijzondere Commissie overeenstemming bereikt. Docenten die als gevolg van de herstructurering hun baan dreigden te verliezen, konden onder bepaalde voorwaarden voor het laboratoriumonderwijs worden behouden. De oude structuur bevindt zich thans in de afbouwfase. Per genoemde datum is de Begeleidings- en Ontwikkelingscommissie Laboratoriumonderwijs (BOLabo) ingesteld. Deze commissie heeft interimadviezen uitgebracht over het raamleerplan voor het gemeenschappelijk eerste jaar van het m.l.o.-t en de diplomafase van het m.l.o.-t en h.l.o. Een aantal laboratorioscholen is nog steeds slecht gehuisvest. Dat daar iets aan wordt gedaan, blijkt uit het feit dat de nieuwbouw van de laboratorioschool in Oss is geopend. In Groningen is de uitbreiding van de laboratorioschool geopend. Via de Stichting Computerbeheer wordt voor het verzorgen van computeronderwijs op ruime schaal apparatuur ter beschikking gesteld.

IV.5.3 Hoger nautisch onderwijs

De afschaffing van de tweejarige opleidingen BS en BM aan nog drie hogere zeevaartscholen is afgerond. Voor het schooljaar 1981/1982 is nog wel de mogelijkheid opengelaten om een bezemklas te vormen.

Toestemming tot uitbreiding van de afdeling Algemene Operationele Technologie werd gegeven aan de hogere zeevaartscholen Rotterdam (NAV) 'Maritieme Bedrijfsvoering', Delfzijl (W) en Utrecht (W).

Per 1 augustus 1981 is een éénjarige tweedegraads reguliere parttime lerarenopleiding begonnen ten behoeve van de lagere en middelbare nautische opleidingen aan het instituut 'Cornelis Douwes' te Amsterdam, alsmede een opleiding voor semi-geïntegreerd officier aan de hogere zeevaartschool te Vlissingen. De laatstgenoemde opleiding is geïncorporeerd in de bestaande vervolgopleiding voor de vaarbevoegdheid diploma S III of diploma A en is toelaatbaar voor bezitters van de vaarbevoegdheid A resp. S III van de vierjarige hogere opleiding.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.5 Instellingen
van hoger
beroepsonderwijs**

**IV.5.3
IV.5.4
IV.5.5
IV.5.6
IV.5.7**

Binnen het Overkoepelend Rationaliserings Overleg waarvan deel uitmaken het Ministerie van Verkeer en Waterstaat, het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de Koninklijke Nederlandse Redersvereniging en de Federatie van Werknemersorganisaties in de Zeevaart is verder gewerkt aan verfijning van de opleiding voor semi-geïntegreerd officier. Het overleg gaat nog verder.

De verdere ontwikkeling van een navigatie-procedure trainer (npt) in overleg met TNO-IWECO ten behoeve van het hoger nautisch onderwijs is ter hand genomen. Een onderzoek naar de functionele specificaties te stellen aan npt werd afgerond. Vervolgens wordt gezien welke technische specificaties in het licht van de te stellen financiële randvoorwaarden daarbij behoren. Met het Ministerie van Verkeer en Waterstaat wordt nagegaan welke combinatiemogelijkheden er zijn ten aanzien van simulator-apparatuur ten behoeve van het nautisch gebeuren.

IV.5.4 Hoger economisch en administratief onderwijs

De studiemogelijkheden in het kader van het hoger economisch en administratief onderwijs hebben in 1981 een uitbreiding ondergaan. Zo is aan de (dag)school te Breda begonnen met een afdeling Accountancy en aan de (dag)scholen te Enschede en Groningen met een afdeling Bestuurskunde. Te 's-Gravenhage werd - vooruitlopend op een afdeling Bestuurskunde - een differentiatie Bestuurskunde aan het studieprogramma van de avondschool toegevoegd.

Naar aanleiding van de Beleidsnotitie inzake het avond-h.e.a.o., uitgebracht aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal (februari 1981), is overgegaan tot bekostiging van vijf nieuwe avondscholen voor h.e.a.o., nl. te Breda, Eindhoven, Groningen, Utrecht en Zwolle. Behalve de school te Zwolle, die op een later tijdstip met het onderwijs aanvangt, zijn alle scholen met ingang van de cursus 1981/1982 daadwerkelijk met de lessen begonnen. De werkzaamheden van de Begeleidingscommissie Ontwikkeling h.e.a.o. zijn met het uitbrengen van het eindrapport inzake een mogelijke herstructurering van dit onderwijs medio 1981 beëindigd. De begeleiding van experimentele studierichtingen en differentiaties is voorlopig toevertrouwd aan een uit het onderwijsveld afkomstige coördinator. In augustus 1981 is te Maastricht het rijksinstituut voor h.b.o., Opleiding tot Vertaler, geopend. Het betreft hier een vierjarige opleiding op h.b.o.-niveau. Het talenpakket bestaat naast Nederlandse taal voorshands uit Engels, Duits, Frans en Spaans. Bij de totstandkoming van deze opleiding heeft de Rijksuniversiteit Limburg een belangrijke inbreng gehad.

IV.5.5. Toegepaste huishoudwetenschappen

Met betrekking tot de sector Toegepaste Huishoudwetenschappen kan worden gememoreerd de totstandkoming van de Vereniging ter Behartiging van de Belangen van de THW-opleidingen (VBBTHW).

Kenmerkend voor de opleiding THW is overigens de gestadige groei van het aantal studerende:

● schooljaar 1979/1980	studenten	654;
● schooljaar 1980/1981	studenten	903;
● schooljaar 1981/1982	studenten	1 128.

IV.5.6 Hoger middenstandsonderwijs

In oktober 1981 heeft de Centrale Leerplancommissie der beide Hogere Hotelscholen haar eerste interimrapport uitgebracht. Daarin zijn de uitgangspunten neergelegd ten aanzien van de doelstellingen en de inhoud van het onderwijs, de vormgeving van het onderwijs en het proces van de leerplanontwikkeling en de invoering.

IV.5.7 Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs

IV.5.7.1 Sociale academies

Het door de Vereniging ter Behartiging van de Belangen van het Sociaal Pedagogisch Onderwijs (VBBSP) ingediende verzoek tot bekostiging van een ontwikkelingsproject ex artikel 125 van de rijksbegroting 1981 is inmiddels gehonoreerd. Het project werd met ingang van 1 augustus 1981 bekostigd.

Het doel van het project is te komen tot voorstellen met betrekking tot

- een relatieveverbetering van onderwijs en praktijk
 - verbetering van het parttime onderwijs.
- De rapportage over het project is midden 1982 afgerond.

Als uitvloeisel van het toenmalige Concept-beleidsplan culturele minderheden in het onderwijs in Nederland werd aan vijf sociale academies met ingang van 1 augustus 1981 voor één cursusjaar een project-subsidie verstrekt ten behoeve van theorie- en methodiekontwikkeling binnen de studierichtingen cultureel werk, maatschappelijk werk en opbouwwerk. De eindrapporten van de vijf projecten zijn in de eerste helft van 1982 ingediend.

Gezien het belang van het ontwikkelen van emancipatoire methodieken en de doorwerking daarvan op andere h.b.o.-sectoren en het veld werd aan de vier Voortgezette Agogische Beroepsopleidingen een project-subsidie verleend voor de jaren 1981 en 1982 en voor zover de begrotingswetgever hiermee instemt eveneens voor de periode van 1 januari 1983 t/m 31 juli 1983. De vier projecten zullen worden toegespitst op de ontwikkeling van een onderwijsprogramma ten behoeve van vrouwen en welzijnswerk.

Het door de gezamenlijke Voortgezette Agogische Beroepsopleidingen aangevraagde project ten behoeve van de verdere ontwikkeling naar doelstellingen, leerstofgebieden en interne differentiaties van het leerplan is met ingang van 1 augustus 1981 voor bekostiging in aanmerking gebracht. Aan de HBO-Raad en de Onderwijsraad is gevraagd advies te geven over de concept-richtlijnen ten behoeve van het leerplan HBO-maatschappelijk werk, die door de besturen van de Stichting Katholieke Leergangen te Tilburg en de Stichting voor Opleiding tot Sociale Arbeid te Haarlem zijn ingediend. De Onderwijsraad heeft inmiddels in oktober 1981 zijn advies uitgebracht. Hopelijk zal in 1982 de bestudering van deze richtlijnen kunnen worden afgerond, wanneer ook het advies van de HBO-Raad zal zijn ontvangen.

In 1981 is de eerste cyclus van het samenwerkingsexperiment tussen de Agogische Academie Friesland te Leeuwarden en de Rijksuniversiteit te Groningen beëindigd. In februari 1981 verscheen het derde voortgangsrapport over de periode januari 1979 - juni 1980 van de externe evaluatiecommissie en de verwachting is dat het eindrapport van de commissie in 1982 zal worden uitgebracht.

Met betrekking tot de toelatingsprocedure is aan de sociale academies meegedeeld dat voor het cursusjaar 1982/1983 wederom een toelatingsexamen kan worden gehouden voor de aan de academies verbonden h.s.p.o.-opleidingen inrichtingswerk, cultureel werk, maatschappelijk werk, opbouwwerk en personeelswerk.

Op 25 augustus 1981 is aan de staatssecretaris van justitie en aan de minister van onderwijs en wetenschappen het rapport van de Begeleidingscommissie voor Opleidingen voor het Inrichtingswerk aangeboden. De minister van onderwijs en wetenschappen heeft dit rapport, mede namens de staatssecretaris van justitie, zonder beleidsstandpunt voor publikatie vrijgegeven. Een standpunt ten aanzien van dit rapport zal worden ingenomen, nadat eerst adviezen van daartoe geëigende adviesinstanties zullen zijn ingewonnen.

IV.5.7.2 School voor journalistiek

Met ingang van het schooljaar 1980-1981 is het onderwijs aan de christelijke Academie voor de journalistiek te Kampen begonnen. Het bestuur van de School voor de

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.5. Instellingen
van hoger
beroepsonderwijs**

**IV.5.7
IV.5.8**

journalistiek te Utrecht heeft eind 1981 een geheel vernieuwd leerplan ter goedkeuring aangeboden.

Het bestuur van de Academie voor journalistiek te Tilburg bood eveneens in 1981 zijn leerplan aan. Een volgende stap zal zijn te komen tot de ontwikkeling van richtlijnen voor leerplannen ten behoeve van de drie scholen voor de journalistiek (Utrecht, Tilburg en Kampen).

*VI.5.7.3
School voor expressie door
woord en gebaar*

Ook in 1981 was het gebrek aan huisvesting onder meer de reden dat aan de R.-K. Academie voor expressie door woord en gebaar – met vestiging in Eindhoven – op het Plan van Scholen geen jaartal van bekostiging kon worden toegekend.

*IV.5.7.4
Humanistisch
opleidingsinstituut*

Het bestuur van de Stichting Humanistisch Opleidingsinstituut heeft eveneens in 1981 zijn leerplan voor de thans vierjarige parttime hogere beroepsopleiding voor geestelijk werk ter goedkeuring aangeboden.

*IV.5.7.5
Opleiding tot
activiteitenleid(st)er*

De werkgroep Mikojel '80, die zich heeft beziggehouden met de harmonisering van de uiteenlopende theorievorming omtrent creatieve therapie aan de verschillende opleidingsinstituten, heeft haar werkzaamheden met het uitbrengen van haar rapport aan de minister beëindigd.

Een aantal aspecten uit het rapport Mikojel-1978, waaronder die van de onderwijsbevoegdheden van de docenten, vormt nog een onderwerp van studie.

*IV.5.7.6
Bibliotheek- en
documentatie-academie*

In kringen van de bibliotheek- en documentatie-academies is men begonnen met een onderzoek naar de mogelijkheden om automatisering, zoals die reeds in de werkvelden wordt toegepast, bij de opleiding in te voeren. Een overzicht zal worden gemaakt van de wensen die bij de instituten leven op grond van de in de praktijk opgedane ervaringen. Voorts wil men bezien welke automatiseringsapparatuur voor deze werkzaamheden beschikbaar is. Op basis van de aldus verkregen inzichten zal een voorstel tot aanschaffing van apparatuur gedaan worden.

Met het oog op herziening van de inhoud van genoemde opleidingen in verband met de automatisering is in de loop van 1981 een werkgroep van de gezamenlijke opleidingen ingesteld. Deze werkgroep hoopt in 1982 tot een afronding van de werkzaamheden te komen.

In het kader van de modernisering en herstructurering van het leerprogramma van de opleidingen voor bibliotheekpersoneel is gedurende enkele jaren, bij wijze van experiment, subsidie verstrekt voor lessen in geautomatiseerd literatuuronderzoek. Hierbij was de Commissie voor Bibliografie en Documentatie behulpzaam. Op grond van een succesvol verloop hiervan zullen deze lessen in het onderwijspakket van de opleidingen worden opgenomen.

*IV.5.7.7
Hogere beroepsopleiding
jeugdwelzijnswerk*

Aan het einde van 1981 heeft de Landelijke Begeleidingscommissie van het project 'Kinderverzorging en Opvoeding' haar eindrapport aangeboden. Aangezien de in 1980 verschenen toetsingscriteria voor de hogere beroepsopleiding jeugdwelzijnswerk op onderdelen van dit rapport zijn gebaseerd, behoeven deze criteria niet op grond van het uitgebrachte rapport te worden herzien of bijgesteld. In het uitgebrachte rapport is de eigenheid van de opleiding HBO/J duidelijk tot uiting gebracht en wordt tevens aangegeven waarom de naamgeving van de opleiding Kinderverzorging en Opvoeding is gewijzigd in HBO-Jeugdwelzijnswerk.

*IV.5.7.8
Academie voor school- en
beroepskeuze*

Te Deventer is een tweede academie voor school- en beroepskeuzewerk (Academie Mens-Arbeid) voor bekostiging in aanmerking gebracht. Deze academie is in augustus 1982 met het onderwijs begonnen.

Met de directie Arbeidsvoorziening van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid vindt overleg plaats omtrent de inzetbaarheid van de abiturienten van

de academie(s) voor school- en beroepskeuzewerk. Aan de hand van de uitkomst van dit overleg zullen de opleidingen zich kunnen beraden in hoeverre de leerplannen van de opleiding(en) aanpassing behoeven dan wel dienen te worden herzien.

IV.5.8 Opleidingen in de sector van de gezondheidszorg

IV.5.8.1 Algemeen

De subcommissie uit de Commissie Overleg Onderwijs - Volksgezondheid voor het h.b.o. (COOV-HBO) heeft de opdracht gekregen een gemeenschappelijke beleidsvisie van de Ministeries van Onderwijs en Wetenschappen en van Volksgezondheid en Milieuhygiëne op hoger beroepsonderwijs in de gezondheidszorg te ontwikkelen en te formuleren. Vanwege de complexiteit van de materie en de daarmee verband houdende tijdrovende arbeid heeft zij aan het einde van 1981 haar werkzaamheden nog niet kunnen beëindigen. Haar aan eerdergenoemde commissie uit te brengen rapport wordt niet eerder dan in het derde kwartaal van 1982 verwacht.

Het probleem om te beschikken over voldoende adequate stageplaatsen is voor vrijwel alle h.b.o.-gezondheidszorgopleidingen toegenomen. Het ambtelijk overleg binnen de COOV-HBO over mogelijke oplossingen op basis van de aanbevelingen van het eindrapport van de werkgroep Landelijk Overleg Praktijkleerperiode Gezondheidszorgopleidingen kon nog niet worden afgerond. Een belangrijk deel van de problematiek, die een verderstrekkende betekenis heeft dan alleen voor de praktijkleerperiode, is op een enkele uitzondering na het ontbreken van beroepsbeelden, waaruit onder meer de eindtermen voor de opleidingen dienen te worden afgeleid. Binnen deze eindtermen dienen dan de doelstellingen voor de praktijkleerperiode te worden geformuleerd. Een verzoek van de minister van volksgezondheid en milieuhygiëne, mede namens de minister van onderwijs en wetenschappen, om te komen tot beroepsbeelden is in september 1981 aan de verschillende organisaties van werkers in de gezondheidszorg gedaan.

IV.5.8.2 Verpleegkundige opleidingen

Op 1 augustus 1981 is een begin gemaakt met de in 1981 aangekondigde evaluatie van de verpleegkundige opleidingen. De evaluatie van de h.b.o.-V, de Maatschappelijke Gezondheidszorg (MGZ), de Kader- en de Docentenopleiding wordt in de vorm van ontwikkelingsproject h.b.o. uitgevoerd door de Vereniging ter Behartiging van de Belangen van het Gezondheidszorgonderwijs (VBBG). Het door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen bekostigde project zal medio 1983 zijn afgerond. Naar verwachting zullen met ingang van het schooljaar 1984/1985 de leerplannen van deze opleidingen kunnen worden ingericht met inachtneming van de bijgestelde toetsingscriteria.

In 1981 zijn door de daartoe gevormde overleggroep de voorlopige toetsingscriteria voor de samenstelling van het leerplan van de hogere opleiding, studierichting Manager in de gezondheidszorg samengesteld en heeft een schriftelijke raadpleging van belangorganisaties in de beroepensector en in de onderwijssector van de gezondheidszorg plaatsgevonden. De voorlopige toetsingscriteria zijn aan de hand daarvan bijgesteld en zullen, vergezeld van een voorlopige eindexamenregeling, in het derde kwartaal van 1982 aan het onderwijsveld worden aangeboden. Zij zijn met ingang van het schooljaar 1982/1983 in werking getreden. In de overleggroep is tevens overeenstemming bereikt omtrent de instelling met ingang van het schooljaar 1982/1983 van een begeleidingscommissie, die tot taak zal hebben de besturen van de Katholieke Hogere School voor Verpleegkundigen te Nijmegen en de Hogere School voor Gezondheidszorg te Leusden te ondersteunen en te begeleiden bij de voorbereiding, de realisering en de evaluatie van bedoelde opleiding. Deze begeleidingscommissie zal daarnaast tot taak hebben de minister van onderwijs en wetenschappen te adviseren inzake het scheppen van voorwaarden ten behoeve van de wenselijk geachte verdere

**AFDELING IVI
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.5 Instellingen
van hoger
beroepsonderwijs
IV.6 Instelling voor
wetenschappelijk
onderwijs**

**IV.5.8
IV.5.9
IV.6.1**

ontwikkeling van deze opleiding en de eventuele uitbreiding van het aantal vestigingsplaatsen. In dit verband kan bovendien nog de aandacht worden gevestigd op het op 1 augustus 1981 begonnen landelijk onderzoek naar de kwalitatieve en kwantitatieve behoefte aan managers in de gezondheidszorg. Dit onderzoek wordt gerealiseerd in het kader van een door het ministerie goedgekeurd samenwerkingsproject h.b.o.-w.o. tussen de Rijksuniversiteit te Groningen en de Academie voor Gezondheidszorg te Groningen.

IV.5.8.3
Opleiding fysiotherapie

Voor zover dit nog niet door deze opleidingen was ingevoerd, is met ingang van het schooljaar 1981/1982 de zgn. B-Eindexamenregeling voor alle opleidingen verplicht gesteld. Tegelijkertijd heeft verhoging van het aantal taakeenheden plaatsgevonden, waarmee een verdere uitvoering is gegeven aan het advies van de werkgroep Opleiding Fysiotherapie van juni 1976. De ontwikkelingen in de fysiotherapie zijn inmiddels van dien aard dat bezinning op de uitgangspunten van voornoemd rapport noodzakelijk is geworden. Bij gebrek aan voldoende geschikte kandidaten heeft de in het Onderwijsverslag 1980 aangekondigde proefneming inzake het afnemen van examens van zogenaamde extranei niet plaatsgevonden.

IV.5.8.4
*Opleiding
logopedie-akoeperie*

In april 1981 heeft de werkgroep Opleiding Logopedie haar werkzaamheden beëindigd met het aanbieden van het eindadvies. Dit zal als basis dienen voor het ontwikkelen van toetsingscriteria voor het samenstellen van het leerplan en een definitieve regeling voor het eindexamen van deze opleidingssoort.

IV.5.8.5
Opleiding diëtiëk

Omtrent deze opleiding zijn thans geen relevante bijzonderheden te melden.

IV.5.8.6
Opleiding ergotherapie

De Adviescommissie HBO-opleiding Ergotherapie heeft in juni 1981 een interimrapport gepubliceerd. Reacties hierop worden in het eindadvies verwerkt, dat naar verwachting in het derde kwartaal van 1982 zal verschijnen. De opleidingen Ergotherapie te Weesp en te Amsterdam, welke reeds vertegenwoordigd waren in voornoemde adviescommissie, zijn per 31 december 1981 overgedragen aan de nieuw opgerichte Stichting voor Hoger Sociaal-Pedagogisch Onderwijs te Amsterdam en gefuseerd tot één opleiding. De bekostiging op grond van de Wet op het voortgezet onderwijs vindt plaats vanaf 1 januari 1982.

IV.5.9 Kunstonderwijs

IV.5.9.1
Muziek en theater

In 1981 is verder gevolg gegeven aan het voornemen om te komen tot een zwaartepuntenbeleid voor het muziekvakonderwijs. De hiertoe strekkende discussienota die in 1980 onder meer aan de Tweede Kamer en de HBO-Raad werd voorgelegd is door deze laatste organisatie en door een aantal instellingen en particulieren uitvoerig van commentaar voorzien. Een bijgestelde versie werd in de vorm van een beleidsnotitie opnieuw aan de Tweede Kamer aangeboden. Aan het Rotterdams Conservatorium is goedkeuring verleend een onderzoek te beginnen naar de mogelijkheden voor een aangepaste docentenopleiding voor de begeleiding bij muzikale en dansante vorming, ter bevordering van de integratie van leerlingen uit de tweede generatie culturele minderheden via acculturatie (het overnemen van vreemde cultuurelementen). Op grond van een interimrapportage werd toestemming verleend dit onderzoek te vervolgen. Een werkgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van departement en werkveld is in 1981 gekomen tot een aanbeveling, op grond waarvan in juni 1981 een aantal model-diploma's voor het muziekvakonderwijs via een departementale circulaire konden worden vastgesteld.

Voor wat betreft het opstellen van een Examenreglement muziek kon deze werkgroep nog niet tot een afgerond advies komen.

Aan het Koninklijk Conservatorium werd in 1981 goedkeuring verleend om ter voldoening aan de maatschappelijke vraag naar goed opgeleide geluidstechnici een cursus muziekregistratie in te richten. Tijdens deze cursus wordt onder meer gebruik gemaakt van de onderzoekresultaten van het Samenwerkingsverband h.b.o./w.o. met het Instituut voor Sonologie.

Ten behoeve van de gerichte adviesaanvraag aan de HBO-Raad en de Raad voor de Kunst inzake de aansluitingsproblematiek tussen de dansvakopleidingen en de drie grote balletgezelschappen is in 1981, in tegenstelling tot wat in het Onderwijsverslag 1980 werd aangekondigd, de voorbereiding van een discussienota ter hand genomen. In deze discussienota worden de beleidsideeën van de beide verantwoordelijke ministers vastgelegd.

Een werkgroep van de afdeling Kunstonderwijs en de sectie Kunstonderwijs van de HBO-Raad heeft in 1981 gerapporteerd over de mogelijkheden tot herziening van de regeling met betrekking tot de bekostiging van de toelatingscursussen in het theateronderwijs. In het kwartaaloverleg van het departement en deze sectie van de HBO-Raad van oktober 1981 is het rapport aanvaard als voorlopig bekostigingskader voor de cursussen 1981/1982 en 1982/1983. Geconcludeerd werd dat het departement zo spoedig mogelijk een voorstel voor een definitieve regeling zal ontwikkelen.

IV.5.9.2 *Beeldende kunst en bouwkunst*

In mei 1981 is alsnog besloten om de cursusduur van de eerstegraads lerarenopleidingen tekenen, handvaardigheid en textiele werkvormen tot de inwerkingtreding van de Wet op het hoger beroepsonderwijs te handhaven op vijf jaar. In diezelfde maand is ook het model-diploma voor deze opleidingen vastgesteld. Het overleg over het examenreglement kon in 1981 niet worden afgerond. Wel verscheen in 1981 de beschikking, die de bevoegdheden verbonden aan de diploma's van de eerstegraads tehatex-opleidingen regelt.

Ten aanzien van de toekomstige wettelijke positie van de academies van bouwkunst is advies gevraagd aan de Academische Raad en de HBO-Raad. Laatstgenoemde heeft in december 1981 zijn advies uitgebracht. In 1981 is een vervolg gemaakt met de behandeling van de concept-leerplancirculaire voor deze academies.

Een verzoek van de hogere beroepsopleiding voor museummedewerkers tot omzetting van de driejarige cursusduur in een vierjarige opleiding is in verband met ontbreken van additionele middelen afgewezen.

Ter uitvoering van de rijksbegroting 1981 zijn per 1 augustus 1981 extra faciliteiten toegekend aan het onderwijs in de beeldende kunsten. Dit betrof twee maatregelen, nl. een verruiming van de faciliteiten in het avondonderwijs in de beeldende kunsten en een uitbreiding van het aantal werkplaatsassistenten in het dagonderwijs in de beeldende kunsten. Naar aanleiding van het rapport 'Advies van de Stuurgroep Rijksakademie '81' is de problematiek van de omvorming van de huidige rijksakademie in een nieuw instituut opnieuw tot onderwerp van overleg met het Ministerie van CRM gemaakt.

Onderafdeling IV.6 — Instellingen voor wetenschappelijk onderwijs

IV.6.1 Personeelsbeleid

Zoals in het Onderwijsverslag 1980 vermeld, lag het in het voornemen in vervolg op het door de Stuurgroep Structuur Wetenschappelijk Corps eind 1979 uitgebracht rapport, dat de hoofdlijnen voor een nieuwe structuur bevat, een Beleidsnota Universitair Wetenschappelijk Personeel (BUWP) uit te brengen, waarin het kabinetsstandpunt ten

aanzien van de voorstellen van de stuurgroep is vervat. De tijd bleek voor het vorige kabinet te kort dit voornemen uit te voeren. Wel heeft het een Kernnota hierover uitgebracht, gedateerd 10 juli 1981. Deze nota schetst het beoogde beleid in zijn geheel in grote lijnen en in de vereiste samenhang en bevat ook de eraan ten grondslag liggende overwegingen en beleidscriteria. Omdat de minister de nota in hoofdzaak kan onderschrijven en omdat er dringend behoefte is aan verandering van het beleid, heeft hij besloten - in afwijking van het voornemen van zijn ambtsvoorganger - deze Kernnota niet meer door een uitvoerige BUWP te doen volgen, maar direct aan te koersen op concrete, uitgewerkte voorstellen, waarover formeel overleg met de personeelsoverlegorganen zal worden gevoerd. Dit standpunt is de instellingen en vakorganisaties begin 1982 medegedeeld.

De noodzaak tot verdere bezuinigingen in het wetenschappelijk onderwijs strekt zich ook uit tot de personele middelen. Dit leidt ertoe dat relatief vele arbeidsplaatsen verloren dreigen te gaan. Teneinde dit gevaar zoveel mogelijk te keren, is het van belang maatregelen te treffen die een verlaging van de gemiddelde kosten per arbeidsplaats tot gevolg hebben. Bij invoering van de structurele beleidsvoornemens, vervat in de bovenbedoelde Kernnota, zal dit effect optreden.

Teneinde dit effect versneld te bereiken, is in 1981 met de instellingen en de centrales van overheidspersoneel overleg gevoerd over de invoering van voorlopige salarismaatregelen met betrekking tot wetenschappelijke medewerkers 1e klas en wetenschappelijke hoofdmedewerkers. Dit overleg is aan het einde van 1981 afgesloten. Hoewel het overleg met de centrales niet tot overeenstemming heeft geleid, heeft de minister besloten de totstandkoming van de maatregelen toch te bevorderen. Om dezelfde reden heeft de minister in 1981 besloten, vooruitlopend op de algehele herziening van de Wet WO 1961 en de WUB 1970, op korte termijn een wetwijziging te zullen bevorderen, waardoor de functionele leeftijdsgrens van hoogleraren van 70 jaar wordt teruggebracht tot de ook voor andere ambtenaren geldende, te weten 65 jaar. In verband met de gewijzigde omstandigheden en om de gemiddelde personeelslast te drukken zijn in november 1980 ook verschillende andere maatregelen in het rechtspositionele vlak aangekondigd. Deze betreffen o.a. de salariëring van hoogleraren, de honorering van de instructeurs bij de tandheelkunde, bestaande toelageregelingen en een herziening van de regelingen inzake nevenwerkzaamheden.

Als instrument in het kader van een te voeren werkgelegenheidsbeleid bij het w.o. is een informatieproject APOWO (arbeidsplaatsenontwikkeling bij de instellingen van w.o.) ontwikkeld. Voorstellen daartoe zijn medio 1981 bij de overlegorganen aan de orde gesteld. Met het project wordt beoogd stelselmatig gegevens te verzamelen, te bewerken en bekend te maken, die van belang zijn voor het verkrijgen van inzicht in de ontwikkeling van de aantallen en soorten arbeidsplaatsen en de bezetting daarvan bij de instellingen. Op 7-4-1982 is het overleg met het OPWO/BO (Overleg Personeelszaken w.o./Bestuurlijk Overleg) en op 14-4-1982 met het COPNO (Centraal Overleg Personeelszaken w.o.) afgerond.

Het ontwerp voor een Rechtspositiereglement w.o. (RRWO) kon nog niet worden voltooid. Wel heeft de minister besloten de totstandkoming van dat reglement los te koppelen van de herziening van de Wet WO juncto WUB, o.a. teneinde zo spoedig mogelijk een formele grondslag te leggen voor een afdoende regeling van de werktijden van al het universitaire personeel. Daarnaast is in nauwe ambtelijke samenwerking met de academische ziekenhuizen begonnen met het ontwerpen van een rechtspositiereglement voor het personeel van deze ziekenhuizen (RRAZ). Ter zake werd substantiële voortgang geboekt.

Tegen het eind van 1981 werd met de instellingen en de centrales van overheidspersoneel overeenstemming bereikt over een honoreringsregeling voor medische specialisten, werkzaam in de academische ziekenhuizen, alsmede over een regeling betreffende centrale inning en registratie van de declaraties van deze specialisten (zie ook § IV. 6.4).

In 1981 verschenen circulaire c.q. richtlijnen betreffende o.a. de minimumduur van het dienstverband voor het ambtenaarschap in de zin van de ABP-wet, een sluitende inhaalregeling voor het personeel bij sluiting van de universiteit of hogeschool rond Kerstmis en Nieuwjaar en de salariëring van hoogleraren.

Naast de hiervoor genoemde zaken, die voornamelijk personeelsbeleid betreffen, werd in 1981 met de personeelsoverlegorganen OPWO en COPWO ook overleg gevoerd over de personele aspecten van verschillende andere aangelegenheden, o.a. over het ontwerp van het AFS 1983-1986.

IV.6.2 Universiteiten en hogescholen

IV.6.2.1 Algemeen

a. Academische Raad

Naast een groot aantal activiteiten is een van de meer omvangrijke ondernemingen, waaraan de Academische Raad in 1981 veel energie heeft besteed, de invoering van de Wet twee-fasenstructuur. De voorbereiding hiervan via het planning- en overleggebeuren is elders in dit Onderwijsverslag belicht. Op deze plaats wordt gewezen op de werkzaamheden van de Commissie Voorbereiding Herprogrammering Wetenschappelijk Onderwijs (CVHWO). Zowel de totstandkoming van titel I als titel II van het Academisch Statuut (Bijzonder Deel) is door de inspanningen van deze commissie in positieve zin beïnvloed. Aan dit alles is ook door de secties en betrokken instellingen van w.o. een voortvarende en substantiële bijdrage geleverd.

Een andere ontwikkeling waarbij de Academische Raad nauw betrokken is geweest, was de totstandkoming van opleidingen Informatica in het wetenschappelijk onderwijs en de taakverdeling tussen de instellingen van wetenschappelijk onderwijs op dit gebied. Ook heeft de Academische Raad geadviseerd over het voorontwerp van Wet open universiteit, de instelling van de studierichting Vertaalwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam, de eerstegraads lerarenopleidingen Gezondheidszorg die te Maastricht zullen worden gesitueerd en de uitbouw van het Instituut voor Bedrijfskunde Nijenrode. Het voorgaande is slechts een greep uit de door de Academische Raad uitgebrachte adviezen.

Op diverse terreinen is tussen het departement en de academische wereld via de Academische Raad regelmatig overleg op gang gekomen. Een voorbeeld hiervan zijn de maandelijks gesprekken over disciplineplanning in het kader van het reeds genoemde planningoverleg.

Ten slotte mag niet onvermeld blijven dat de Academische Raad in 1981 een jaarverslag (over 1980) heeft uitgebracht.

b. Jaarverslagen universiteiten en hogescholen

Begin 1982 waren slechts van de Landbouwhogeschool en van de rijksuniversiteiten te Groningen en Leiden verslagen over het kalenderjaar 1980 uitgekomen.

Teneinde de verslaglegging van de instellingen van w.o. in de tijd te versnellen en op kwalitatief voldoende niveau te doen uitkomen, werd in de loop van 1981 door het departement in samenwerking met een tweetal secretarissen van instellingen van w.o. een 'Voorbeeld van een compact jaarverslag' (een 'dummy' dus) gemaakt.

De instellingen van w.o. is verzocht in deze vorm per 1 juni 1982 het jaarverslag over 1981 gereed te hebben. Over het algemeen is op dit verzoek positief gereageerd, zie ook § IV.3.1.6 Wetenschappelijk Verslag 1980.

c. Richtlijnen ex artikel 100, lid 2, WWO

Het overleg over de concept-richtlijnen ten aanzien van inkomsten van instellingen van w.o. anders dan die, welke voortkomen uit college-inschrijvingen en examengelden, alsmede erfinstellingen, schenkingen en legaten, heeft in 1981 geleid tot definitieve vaststelling van deze richtlijnen. De richtlijnen zullen voor de eerste maal van toepassing zijn voor het begrotingsjaar 1982 met dien verstande, dat individuele instellingen konden opteren voor eerste toepassing over het begrotingsjaar 1981.

IV.6.2.2

Leerstoelenbeleid

In het Onderwijsverslag 1980 is melding gemaakt van een meer structurele aanpak van het leerstoelenbeleid in de vorm van 'kroondocentenplannen'. Daarin dienen de universiteiten en hogescholen voor een planperiode van vier jaar hun voornemens aan te geven met betrekking tot de bestemming van vacante en gedurende die periode voorzienbaar vacant komende leerstoelen.

Ondanks het krappe tijdschema en het gebrek aan ervaring zijn de meeste instellingen erin geslaagd in de loop van de maanden mei en juni 1981 voor het eerst die kroondocentenplannen uit te brengen.

Circa 450 vacante en vacant komende leerstoelen uit de kroondocentenplannen zijn aan de taakverdelingscriteria, die de AGP-werkgroep kroondocentenplannen / leerstoelenbeleid in haar interimrapport van 5 februari 1981 onder 4.4.3 heeft vermeld, 'getoetst'. De informatie in de plannen, tegen de achtergrond van de criteria, was echter in vrijwel alle gevallen nog ontoereikend om tot concrete beslissingen te kunnen komen.

Twee van de taakverdelingscriteria, zoals die waren ontwikkeld door de AGP-werkgroep, konden praktisch niet worden getoetst, vanwege het feit dat de plannen reeds in een vergevorderd stadium van afronding waren toen de criteria beschikbaar kwamen. De aangeduide twee criteria hebben betrekking op:

- kroondocentenplaatsen, die een rol spelen in het gehele onderwijsprogramma, zowel pré- als post-kandidaats en
- kroondocentenplaatsen, die aan alle zusterfaculteiten voorkomen.

Na de noodzakelijkerwijs beperkte 'screening' resteerden ongeveer 180 vacante kroondocentenplaatsen, die in principe voor een taakverdelingsadvies van de zijde van de Academische Raad in aanmerking kwamen. Gezien het leerproces bij het departement en de Academische Raad, dat met beoordeling van deze plannen is gemoeid, is besloten het aantal kroondocentenplaatsen, dat voor een taakverdelingsadvies aan de Raad zou worden voorgelegd, te beperken. Het lag daarbij voor de hand dat vooral ingespeeld werd op reeds begonnen taakverdelingsprocessen. In dit verband kunnen worden vermeld: de aardwetenschappen, de letteren, de niet-westerse sociaal-culturele studiën, de andragogie, de onderwijskunde en de informatica.

Bovendien leek het wenselijk daarbij tevens te betrekken de scheikunde en de astronomie, onder meer gebieden waarvoor proefdisciplineplannen zullen worden opgesteld. Tenslotte is de Academische Raad de gelegenheid geboden ook op andere wetenschapsgebieden - ongevraagd - een taakverdelingsadvies uit te brengen. In totaal zijn aldus rond 50 vacante of vacant komende kroondocentenplaatsen, gespreid over vrijwel alle instelling, op 14 juli 1981 door de minister van onderwijs en wetenschappen aan de Academische Raad en het Interuniversitair Beleidsorgaan voor de Aardwetenschappen voor advies voorgelegd.

De gevraagde taakverdelingsadviezen van de Academische Raad en het inmiddels opgeheven Interuniversitair Beleidsorgaan voor Herstructurering van de Aardwetenschappen in Nederland zijn in het najaar van 1981 uitgebracht en hebben geleid tot een nadere besluitvorming.

Zestien voorstellen voor herbezetting hebben alsnog de instemming verkregen. 35 voorstellen zijn aangehouden en ten slotte is van zes voorstellen de voorgenomen (her)bezetting niet toegestaan. Voor de helft is dit laatste in overeenstemming met een

nadere besluitvorming van de desbetreffende faculteiten.

Alle voorstellen op het gebied van de informatica - ook die waarvoor de sectie van de Academische Raad inmiddels een positief deeladvies heeft uitgebracht - zijn aangehouden in afwachting van het door de Raad uit te brengen integrale taakverdelingsadvies voor dit vakgebied en de standpuntbepaling van de minister van onderwijs en wetenschappen daaromtrent. Dat advies wordt spoedig verwacht. In die gevallen waar een van de secties haar advies heeft opgeschort op grond van onvolledige informatie van de kant van de instelling van wetenschappelijk onderwijs, dan wel in verband met het opstellen van een proefdisciplineplan, heeft ook de minister zijn besluitvorming aangehouden.

Daar waar een sectie een positief advies heeft uitgebracht, is hiervan door hem niet afgeweken. Een en ander is neergelegd in brieven van de minister van onderwijs en wetenschappen aan de instellingen van wetenschappelijk onderwijs, die 23 december 1981 zijn verzonden.

Volledigheidshalve wordt nog geconstateerd, dat de Academisch Raad door te late indiening van kroondocentenplannen geen gebruik heeft kunnen maken van de mogelijkheid ook op andere dan de hiervoor genoemde wetenschapsgebieden - ongevraagd - een taakverdelingsadvies uit te brengen.

In het beleid met betrekking tot de kroondocentenplannen was ook voorzien in de vorming van een 'landelijke beleidsreserve', die gevormd zou worden door de terugbrenging van kroondocentenformaties, zoals die in de randvoorwaarde was meegegeven aan evenbedoelde plannen. Uit die reserve zouden dan nieuwe activiteiten en verdere ontwikkelingen op het gebied van het wetenschapsbeleid, in het bijzonder die met een innoverend karakter, kunnen worden gefinancierd. Een dergelijke beleidsreserve kon echter voor 1982 nog niet worden gecreëerd, aangezien de tijd te kort bleek om de gemiddelde personeelslast per instelling op dat punt adequaat bij te stellen. Een aantal instellingen diende aanvragen in ter grootte van 10,8 leerstoelen per 1 januari 1982.

Op grond van een voorlopige regeling honoreerde de minister op 28 september 1981 een aantal aanvragen (in totaal 6,5 leerstoelen).

De AGP stelde op 1 december 1981 de Werkgroep Evaluatie Kroondocentenplannen in. Deze werkgroep kreeg tot taak de eerste kroondocentenplancyclus te evalueren. Op 15 februari 1982 diende deze werkgroep haar rapport in bij de AGP. Het rapport bevat behalve een voorstel voor de gang van zaken bij de tweede leerstoelenplancyclus (de leerstoelenplannen 1983-1986 werden in het voorjaar van 1982, als onderdeel van de universitaire ontwikkelingsplannen ingediend) ook meer fundamentele beschouwingen over taakverdeling. Als algemeen criterium van selectie van aanvragen, die voor een taakverdelingsadvies aan de Academische Raad worden voorgelegd, stelt de werkgroep voor een advies te vragen over leerstoelen die behoren tot wetenschapsgebieden waar een taakverdelingsproces op gang is gekomen. Een deel van de werkgroep meent dat alleen van een taakverdelingsproces in de hiervoor bedoelde zin kan worden gesproken als de minister een officiële adviesaanvraag op een bepaald gebied bij de Academische Raad heeft ingediend.

Een ander deel van de werkgroep is uitgegaan van een ruimer criterium en meent dat ook proefdisciplineplannen, adviezen van verkenningcommissies etc. kunnen worden gehanteerd als indicatie dat op een bepaald gebied een taakverdelingsproces op gang is gekomen. De hierna volgende tabel geeft een indruk van de spreiding van leerstoelen over de onderscheiden disciplines.

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.6 Instellingen voor
wetenschappelijk
onderwijs**

**IV.6.2
IV.6.3**

Overzicht van leerstoelen (in f.t.e.'s) per (sub-, inter)faculteit en (onder-, tussen)afdeling per 31 december 1981

	RUL	RUG	RUU	RUR	RL	GUA
actuariële wetenschappen / econometrie	-	7.0	-	-	-	4.6
algemene faculteit	-	-	-	-	6.0	-
alg. taal- en literatuurwetenschappen	3.3	3.0	3.0	-	-	5.8
algemene wetenschappen	-	-	-	-	-	-
bedrijfskunde	-	4.3	-	-	-	-
biologie	14.3	17.2	33.7	-	-	18.1
bouwkunde	-	-	-	-	-	-
centrale interfaculteit	5.0	8.0	7.5	5.2	-	9.4
civiele techniek	-	-	-	-	-	-
diergeneeskunde	-	-	46.4	-	-	-
economische wetenschappen	-	16.1	-	60.6	-	22.2
elektrotechniek	-	-	-	-	-	-
farmacie	8.2	9.5	9.2	-	-	5.4
geneeskunde	98.8	92.5	83.4	91.3	41.2	73.9
geodesie	-	-	-	-	-	-
geologie	1.0	3.3	17.6	-	-	5.9
geschiedenis	14.6	7.3	18.6	-	-	21.9
godgeleerdheid	10.3	10.2	13.0	-	-	8.6
industriële vormgeving	-	-	-	-	-	-
klassieke taal- en letterkunde	6.0	6.0	3.2	-	-	5.2
lichamelijke opvoeding	-	-	-	-	-	-
luchtvaart- en ruimtevaarttechniek	-	-	-	-	-	-
metaalkunde	-	-	-	-	-	-
mijnbouwkunde	-	-	-	-	-	-
Nederl. en overige westerse talen	19.0	22.2	28.2	-	-	35.3
overige letteren	21.3	2.0	5.5	-	-	2.6
pedagogische en andragogische wet.	10.0	11.0	20.4	-	-	16.2
politieke wetenschappen	-	-	-	-	-	12.4
prehistorie	1.0	1.0	-	-	-	2.0
psychologie	10.9	12.0	20.3	-	-	16.3
rechtsgeleerdheid	46.0	25.5	29.8	18.1	-	28.1
scheepsbouw- en scheepvaartkunde	-	-	-	-	-	-
scheikunde	22.5	25.7	28.1	-	-	19.3
scheik. technologie	-	-	-	-	-	-
sociale geografie	-	4.0	11.7	-	-	13.4
sociaal-culturele wetenschappen	15.6	14.2	13.3	-	-	16.7
sociale wetenschappen (algemeen)	1.0	6.0	0.4	20.2	-	1.0
technische natuurkunde	-	-	-	-	-	-
tandheelkunde	-	16.2	23.0	-	-	13.0
wiskunde en natuurwetenschappen	38.5	40.3	47.7	-	-	36.7
wiskunde en natuurw. (algemeen)	-	-	-	-	-	-
werktuigbouwkunde	-	-	-	-	-	-
totaal	347.3	364.5	464.0	195.4	47.2	394.0

* fulltime-equivalenten

IV.6.2.3
Open Universiteit (O. U.)

Op 14 mei 1981 werd de regering bij wet gemachtigd de Stichting Opbouw Open Universiteit op te richten.
De twee bestuursorganen van de O. U., de Stichtingsraad en het College van Bestuur, zijn geïnstalleerd en in functie getreden. Enige tientallen personeelsleden zijn aangesteld, de recrutering is in volle gang.
Het te Heerlen verworven pand is in gebruik genomen; bouwplannen voor de permanente behuizing worden gemaakt.

VUA	KUN	KHT	THD	THE	THT	totaal	
2.0	-	-	-	-	-	13.6	actuariële wetenschappen / econometrie
-	-	-	-	-	-	6.0	algemene faculteit
2.0	5.3	5.6	-	-	-	28.0	alg. taal- en literatuurwetenschappen
-	-	-	38.5	31.0	45.9	115.4	algemene wetenschappen
-	-	-	-	15.5	-	19.8	bedrijfskunde
14.0	17.0	-	-	-	-	114.3	biologie
-	-	-	35.9	20.5	-	56.4	bouwkunde
10.5	10.0	3.0	-	-	-	58.6	centrale interfaculteit
-	-	-	40.9	-	-	40.9	civiele techniek
-	-	-	-	-	-	46.4	diergeneeskunde
21.4	-	34.7	-	-	-	155.0	economische wetenschappen
-	-	-	32.1	21.2	18.6	71.9	elektrotechniek
-	-	-	-	-	-	32.3	farmacie
70.0	88.6	-	-	-	-	639.7	geneeskunde
-	-	-	10.6	-	-	10.6	geodesie
8.2	-	-	-	-	-	36.0	geologie
7.3	11.3	-	-	-	-	81.0	geschiedenis
14.3	19.0	-	-	-	-	75.4	godgeleerdheid
-	-	-	10.4	-	-	10.4	industriële vormgeving
4.0	4.0	-	-	-	-	28.4	klassieke taal- en letterkunde
7.0	-	-	-	-	-	7.0	lichamelijke opvoeding
-	-	-	14.8	-	-	14.8	luchtvaart- en ruimtevaarttechniek
-	-	-	9.6	-	-	9.6	metaalkunde
-	-	-	12.8	-	-	12.8	mijnbouwkunde
13.3	20.0	-	-	-	-	138.0	Nederl. en overige westerse talen
3.0	2.0	-	-	-	-	36.4	overige letteren
5.0	13.0	-	-	-	-	75.6	pedagogische en andragogische wet.
-	-	-	-	-	-	12.4	politieke wetenschappen
-	-	-	-	-	-	4.0	prehistorie
-	16.3	12.0	-	-	-	87.8	psychologie
20.0	21.4	17.3	-	-	-	206.2	rechtsgelerdheid
-	-	-	6.9	-	-	6.9	scheepsbouw- en scheepvaartkunde
18.0	14.2	-	-	-	-	127.8	scheikunde
-	-	-	23.5	18.7	14.3	56.5	scheik. technologie
7.3	8.9	-	-	-	-	45.3	sociale geografie
-	22.9	13.1	-	-	-	95.5	sociaal-culturele wetenschappen
3.0	1.0	-	-	-	-	32.6	sociale wetenschappen (algemeen)
-	-	-	19.8	19.8	10.0	49.6	technische natuurkunde
17.5	11.0	-	-	-	-	80.7	tandheelkunde
23.3	25.9	-	-	-	-	212.4	wiskunde en natuurwetenschappen
1.0	5.0	-	-	-	-	6.0	wiskunde en natuurw. (algemeen)
-	-	-	39.4	20.7	16.6	76.7	werktuigbouwkunde
272.1	316.5	85.7	295.2	147.4	105.4	3 074.4	totaal

IV.6.3 Overige instellingen van wetenschappelijk onderwijs

IV.6.3.1 Instituten van internationaal onderwijs

Voortbouwend op wat in het Onderwijsverslag 1980 is vermeld moet worden gerapporteerd, dat het International Institute for Aerial Survey and Earth Sciences (ITC) in 1981 niet in staat is gebleken tot het produceren van een vijftienjarig plan ITC 1982-1986 in een door de ministers van onderwijs en wetenschappen en ontwikkelingssamenwerking gewenste vorm. Op het ITC wordt toenemende druk uitgeoefend om wat dit betreft tot resultaten te komen. Vooral bestuurlijke problemen belemmeren echter de voortgang. Meer positieve ontwikkelingen doen zich voor met betrekking tot het brengen van bepaalde onderdelen van het internationaal onderwijs binnen de muren van de universiteiten en hogescholen krachtens artikel 21 bis WWO (het instellen van studierichtingen, gericht op het buitenland speciaal ten behoeve van niet-Nederlanders).

Na aanvankelijke weerstand van de faculteit der Landbouwwetenschappen van de Landbouwhogeschool Wageningen zal de hogeschoolraad van die hogeschool door het college van bestuur worden voorgesteld de Master of Science-course in 'Soil Science and Water Management' in een dergelijke studierichting om te zetten. Eveneens worden pogingen in het werk gesteld om de 'International Course in European Integration' een wettelijke basis te verschaffen binnen de gemeentelijke universiteit te Amsterdam. Een sub-groep van de Interdepartementale Stuurgroep Onderwijssamenwerking voor Ontwikkelingslanden (ISOVO) heeft zich beraden op een nieuwe wijze van financiering van de buiten de muren van de universiteiten en hogescholen georganiseerde instituten van internationaal onderwijs, waardoor de verantwoordelijkheden van de ministers van respectievelijk onderwijs en wetenschappen, landbouw en visserij en ontwikkelingssamenwerking beter tot uitdrukking worden gebracht. De conclusies van deze sub-groep zullen naar het zich laat aanzien in de tweede helft van 1982 beschikbaar komen.

IV.6.3.2

Interuniversitaire instituten

De tegen het einde van 1981 zich aftekenende noodzaak tot grote bezuinigingen op onder meer ook het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek gaat niet voorbij aan de interuniversitaire instituten. Evaluatie van deze interuniversitaire samenwerkingsverbanden tegen de achtergrond van hun vooruitgeschoven taak en functie in het wetenschappelijk onderwijs- en onderzoeksbestel werd aangekondigd. Dit kan ertoe leiden, dat door een op termijn geplande inkrimping of opheffing een doelmatiger besteding van gelden optreedt. Tegen deze achtergrond is met het bestuur van het Interuniversitair Instituut voor Normen en Waarden afgesproken, dat medio 1982 een activiteitenplan voor 1983 en later zal zijn opgesteld, waarin de conclusies van de enige jaren geleden intern uitgevoerde evaluatie zullen zijn verwerkt. Het plan zal vervolgens extern worden getoetst.

IV.6.3.3

Kerkelijke opleidingen

Het eindrapport van de Werkgroep Bekostiging Kerkelijke Opleidingen is voor commentaar gezonden aan de kerkgenootschappen, die voor de verzorging van de ambtsopleiding subsidie ontvangen. Dat commentaar heeft geleid tot bijstelling van bepaalde passages in het rapport en zal verder worden betrokken bij de voorlopige besluitvorming over de aanbevelingen van de werkgroep. De minister zal op korte termijn het rapport om commentaar aan zijn ambtgenoten van financiën en van justitie voorleggen en daarbij tevens zijn voorlopige visie op het rapport van de werkgroep kenbaar maken. Er wordt verwacht, dat in de tweede helft van 1982 in samenspraak met deze ministers het regeringsstandpunt ter zake kan worden vastgesteld. Voorafgaand daaraan zal hij zo nodig in overleg treden met de kerkgenootschappen.

IV.6.4 Academische ziekenhuizen

IV.6.4.1

*Taak en positie van de
academische ziekenhuizen*

Tijdens het debat in maart 1980 over de beleidsvoornemens van de regering ten aanzien van de academische ziekenhuizen, nam de Tweede Kamer een motie aan van het lid Lansink c.s.

In deze motie wordt de regering verzocht in overleg met de betrokkenen te komen tot een duidelijke beleidsvisie over de taak en positie van de academische ziekenhuizen.

In hun brief van 19 december 1980 hebben de minister van onderwijs en wetenschappen en zijn ambtgenoot van V en M de gevraagde beleidsvisie vervolgens aan de Tweede Kamer aangeboden. In deze beleidsnota bepleitten zij nogmaals de overdracht van de politieke verantwoordelijkheid voor de academische ziekenhuizen aan het Ministerie van V en M.

De in de nota ontvouwdde beleidsvisie heeft vele reacties losgemaakt in de kring van de direct betrokken instellingen en belangenorganisaties. De algemene tenor van deze reacties was, dat men - hoewel in hoofdlijnen akkoord met de in de beleidsnota

geschetste inventarisatie, analyse en aanpak van knelpunten - de overdracht van de academische ziekenhuizen naar V en M als expliciete beleidskeuze vooraf onaanvaardbaar achtte. Dit heeft ertoe geleid, dat op 11 maart 1981 en nogmaals op 9 april 1981 met de vaste Kamercommissies voor Onderwijs en Wetenschappen en voor Volksgezondheid en Miliehygiëne werd gedebatteerd over de voornemens van de bewindslieden.

Tijdens dit mondeling overleg werd duidelijk, dat ook in de Tweede Kamer een ruime meerderheid de mening was toegedaan dat een overdracht van de academische ziekenhuizen geen uitgangspunt mocht zijn bij de voorgestelde aanpak van knelpunten. De Tweede Kamer adviseerde de bewindslieden over te gaan tot de spoedige instelling van een projectorganisatie met als taakopdracht de aanpak van de actuele knelpunten. Zij verzocht de bewindslieden hiertoe hernieuwd overleg te openen met de betrokkenen. Naar aanleiding van de gevoelens van de Tweede Kamer over de in de beleidsnota neergelegde voornemens, hebben de minister van onderwijs en wetenschappen en zijn ambtgenoot van V en M zich beraden over de hieruit voortvloeiende consequenties voor hun beleid ten aanzien van de academische ziekenhuizen.

Herhaaldelijk overleg bracht echter geen gemeenschappelijk aanvaarde oplossing. In hun brief van 9 september 1981 hebben de bewindslieden de Tweede Kamer hun voornemen meegedeeld de definitieve besluitvorming in deze kwestie door te verwijzen naar het nieuw te vormen kabinet.

Gedurende de formatieperiode van het huidige kabinet zijn de taak en positie van de academische ziekenhuizen onderwerp van besprekingen geweest. Overleg tussen de betrokken ministers heeft op 3 december 1981 geresulteerd in de principe-afpraak, dat op korte termijn zal worden gestreefd naar stappen tot een gezamenlijke besluitvorming inzake de patiëntenzorg die wordt verleend door de academische ziekenhuizen.

Overeengekomen is dat hierbij in het algemeen geen sprake zal zijn van een overdracht van deze ziekenhuizen naar het Ministerie van V & M.

Om deze principe-afspraken nader uit te werken en in een convenant te doen vastleggen is door de bewindslieden een Ambtelijke Commissie O & W - V & W ingesteld die op 31 maart 1982 van haar bevindingen rapport heeft uitgebracht.

IV.6.4.2 Smallenbroekfondsen en honoreringsregeling

De aanwending door de minister van O en W van f 60 mln. uit de zgn. 'Smallenbroekfondsen' ten behoeve van de investering in de academische ziekenhuizen in november 1980 is voor de Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen (VNZ) en de Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot Bevordering der Geneeskunst (KNMG) aanleiding geweest de minister in kort geding te dagvaarden. Beide organisaties verzochten de President van de Arrondissementsrechtbank te 's-Gravenhage de minister van O & W te veroordelen tot het ongedaan maken van bovengenoemde maatregel. Bij vonnis van 27 januari 1981 heeft de President het verzoek van de VNZ en de KNMG afgewezen.

Met de VNZ is inzake de door de ziekenfondsen sedert 1 juli 1979 op het verpleegtarief ingehouden f 10 en de sedert 1 januari 1981 eveneens ingehouden 60% van de poliklinische vergoedingen in 1981 meermalen overleg gevoerd. Hierbij zijn door beide partijen voorstellen gedaan over de hervatting van de instroom in de Smallenbroekfondsen en de voorwaarden waaronder dit zou dienen te gebeuren. Alhoewel in dit overleg is gebleken dat over de wenselijkheid van een bestemming van Smallenbroekgeldten ten behoeve van de investeringen in de academische ziekenhuizen in principe tussen partijen overeenstemming bestaat, kon over de hierbij te stellen voorwaarden nog geen consensus worden bereikt. Door de minister is herhaaldelijk aangedrongen op de wenselijkheid, c.q. noodzaak van het spoedig bereiken van een definitieve regeling.

Bij brief van 5 maart 1982 heeft de VNZ zich inmiddels bereid verklaard om de betaling

**AFDELING IV
HOGER
ONDERWIJS EN
WETENSCHAPPELIJK
ONDERZOEK**

**IV.6 Instellingen voor
wetenschappelijk
onderwijs
IV.7 Instituten voor
wetenschappelijk
onderzoek
IV.8 Hoofdinstituut h.b.o.**

**IV.6.4
IV.6.5**

van de 60% van de poliklinische vergoedingen met terugwerkende kracht tot 1 januari 1981 te hervatten.

In het kort geding met de KNMG werd door de President van de Rechtbank te 's-Gravenhage bij vonnis van 27 januari 1981 bepaald, dat nieuwe onttrekkingen van gelden aan de Smallobroekfondsen niet zullen zijn geoorloofd voordat voldoende overleg is gevoerd met de KNMG en een definitieve honoreringsregeling ten behoeve van de medisch specialisten in academische ziekenhuizen is bereikt.

Na veelvuldig en diepgaand overleg met de KNMG, de centrales van overheidspersoneel en de besturen van de academische ziekenhuizen is deze honoreringsregeling op 31 december 1981 door de minister vastgesteld. In de regeling is in ruime mate tegemoetgekomen aan de door van de medisch specialisten geuite wensen en voorstellen. De regeling voorziet in een overgangsfase en een (beoogde) eindfase. Ook werd met de besturen van de academische ziekenhuizen overeenstemming bereikt over een, voor de uitvoering van de regeling noodzakelijke, maatregel tot centrale inning en registratie van honoraria van medisch specialisten in academische ziekenhuizen.

IV.6.5 Investeringsuniversiteiten, hogescholen en academische ziekenhuizen

Evenals in voorgaande jaren werden voor de universiteiten en hogescholen de investeringsbedragen vastgesteld in het AFS. Het schema 1982-1985 vermeldde - projectsgewijs - voor 1981 een bedrag van totaal f 193,1 mln. De produktie was gelijk aan dit bedrag als gevolg van het van kracht zijnde kasplafond.

Eveneens werd gepubliceerd het investeringsschema academische ziekenhuizen 1981-1985, ten bedrage van f 1,2 mld.

Belangrijke in gebruikgestelde projecten waren onder andere de eerste tranche van de nieuwbouw Academisch Medisch Centrum te Amsterdam (met gelijktijdige sluiting van het Binnengasthuis) en het Onderzoek- en Behandelcentrum te Rotterdam. Begonnen werden onder andere de projecten 'Renovatie binnenstadpanden plus concentratie Letteren / Rechten in de binnenstad' te Utrecht alsmede het Provisorium Chemie te Nijmegen. Eerste palen werden geslagen voor de nieuwbouw van het Academisch Ziekenhuis te Utrecht en de eerste fase van de nieuwbouw Medische Faculteit te Maastricht.

Met de instellingen w.o. werden afspraken gemaakt over de door hen in te dienen huisvestingsplannen. De 1%-regeling voor decoratieve aankleding van gebouwen werd optimaal uitgevoerd. De veiligheidsvoorzieningen kregen de nodige aandacht. In het kader van het Energiebesparingsprogramma Rijksoverheid 1980 werd voor ruim f 32 mln. toegewezen en in uitvoering genomen. Nieuwe projecten tot f 30 mln. werden aangemeld. Wgens beperkte financieringsmiddelen moest uitvoering worden aangehouden.

**Onderafdeling IV.7 — Instituten voor wetenschappelijk onderzoek (zelfevaluatie)
Para-universitaire instituten**

Buiten de universiteiten en hogescholen bestaat in Nederland een spectrum van onderzoeksinstituten, die - direct of indirect, geheel of ten dele - door het ministerie worden gefinancierd. In januari 1981 werd een ambtelijke werkgroep opgericht om na te gaan hoe het proces van het zelf evalueren van eigen activiteiten en organisatie van deze instituten kon worden bevorderd. Na een bijeenkomst van vertegenwoordigers van het ministerie en de instituten werd een uit deze beide categorieën samengestelde werkgroep ingesteld om wegen te zoeken tot verbetering van het op gang gebrachte proces van het zelf evalueren in systematisch kader.

Onderafdeling IV.8 — Hoofdinspectie van het hoger beroepsonderwijs

Bij de aanvang van het studiejaar 1981-1982 heeft de hoofdinspectie van het hoger beroepsonderwijs een schriftelijke enquête gehouden bij de aan de instellingen voor hoger beroepsonderwijs verbonden dagopleidingen, over de gehanteerde procedures voor eerste toelating tot het studiejaar 1981-1982.

De enquête is bewust beperkt gebleven tot de dagopleidingen, omdat voor de parttime opleidingen, avondopleidingen en vervolg-h.b.o.-opleidingen vaak andere toelatingsprocedures gebruikt worden dan bij de dagopleidingen. Door bijzondere omstandigheden konden van de tot het kunstonderwijs behorende instellingen alleen de gegevens verwerkt worden van de instellingen voor het beeldend kunstonderwijs.

Van 188 van de 193 instellingen zijn de gegevens ontvangen. De verdeling van deze instellingen over de verschillende schoolsoorten is als volgt:

Tabel 1 Instellingen

	aantal
hoger technisch onderwijs	29
hoger laboratorium onderwijs	22
hoger nautisch onderwijs	9
hoger economisch en administratief onderwijs	15
hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs	18
hoger sociaal-pedagogisch onderwijs	35
hoger gezondheidszorgonderwijs	43
hoger kunstonderwijs	17
totaal	188

Een nadere onderverdeling van deze schoolsoorten is opgenomen in tabel 3.

Enquête

1. Gedurende welke periode heeft men zich schriftelijk kunnen aanmelden om voor de eerste maal te kunnen worden toegelaten tot het studiejaar 1981-1982?
Uit de ontvangen gegevens is gebleken, dat de instellingen hieromtrent een zeer verschillend beleid voeren. Aanmelding tot aan het begin van het studiejaar 1981-1982 was mogelijk bij 58 (31%) instellingen. Bij 51 (27%) instellingen werd de aanmeldingstermijn afgesloten op 1 juni 1981.
Van de overige 79 (42%) instellingen waren er 16 (8%), waarbij de inschrijving vóór 1 januari 1981 diende plaats te vinden, terwijl bij 63 (34%) instellingen de aanmeldingstermijn sloot op 1 maart 1981.
Uit de ontvangen gegevens is gebleken dat de aanmeldingsdatum op een eerdere datum ligt, naarmate de door de instellingen gehanteerde procedure uitgebreider was.

2a. Heeft de instelling inschrijfgeld geheven bij eerste aanmelding? Zo ja, hoeveel bedraagt dit inschrijfgeld?

Van de 188 instellingen hebben er 97 (52%) geen inschrijfgeld gevraagd van de kandidaat-studenten. De overige 91 (48%) instellingen hebben wel een inschrijfgeld gevraagd. De hoogte van deze inschrijfgelden was nogal verschillend, hetgeen blijkt uit het volgende overzicht.

Tabel 2

	bedrag inschrijfgeld	aantal instellingen	percentage
f 10 t/m f 25		46	51
f 26 t/m f 50		19	21
f 51 t/m f 75		2	2
f 76 t/m f 100		9	10
f 101 t/m f 125		2	2
f 126 t/m f 150		6	6
f 151 en hoger		7	8
	totaal	91	100

2b. Wordt dit inschrijfgeld terugbetaald, indien men de aanmelding terugtrok?

Indien een bedrag tot f 25 gevraagd werd, vond geen terugbetaling plaats. Bij de hogere bedragen was dit wel het geval, zij het dat dan $\pm$ f 25 werd ingehouden voor administratiekosten.

Bij definitieve plaatsing werd in die gevallen, waarin meer dan f 25 aan inschrijfgeld werd geheven, dit in mindering gebracht op de voor het eerste studiejaar verplichte bijdrage aan het schoolfonds.

2c. Wordt het inschrijfgeld terugbetaald, indien men vanwege het te grote aantal aanmeldingen niet kon worden toegelaten?

In de gevallen waarop dit van toepassing was, vond in gevallen waarin meer dan f 25 inschrijfgeld werd gevraagd, een terugbetaling plaats. In een aantal gevallen werd een bescheiden bedrag voor administratiekosten ingehouden.

Uit deze gegevens blijkt dat de instellingen inzake het al dan niet heffen van een inschrijfgeld een zeer verschillend beleid voeren.

De instellingen die f 100 of meer vragen zijn hiertoe overgegaan om een waarborg te hebben dat de definitief ingeschreven studenten ook metterdaad met de studie zullen beginnen. In het verleden hebben deze instellingen nogal eens moeten ervaren dat studenten zich zonder aanwijsbare redenen terugtrokken.

3. Wordt bij de beoordeling van de aanmeldingen gelet op de vakkenpakketten van de v.w.o.-, h.a.v.o.-, m.b.o.- en v.h.b.o.-abituriënten? Zo ja, welke vakken dienden tijdens het eindexamen te worden afgelegd?

Van de 188 instellingen zijn er 82 (44%) die geen bijzondere eisen stellen aan de vakkenpakketten van het afgelegde examen. Hieronder vallen alle instellingen, behorende tot het hoger sociaal-pedagogisch onderwijs (35), het beeldend kunstonderwijs (17), de instellingen behorende tot het hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs met uitzondering van de opleidingen voor diëtetiek (13) en 17 van de 43 instellingen voor hoger gezondheidszorgonderwijs. Hierbij moet worden aangetekend dat de 13 instellingen voor hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs wel een voorkeur hebben uitgesproken, maar deze voorkeur niet als een toelatingseis hebben gehanteerd.

De overige 86 instellingen (56%) stelden alle als voorwaarde dat 1 of 2 voorgeschreven vakken die noodzakelijk werden geacht om het onderwijs te kunnen volgen, onderdeel van het examen moeten hebben uitgemaakt. Opvallend is dat bij de verplichte vakken, op twee uitzonderingen na, telkens het vak wiskunde voorkomt.

Nast de verplichtgestelde vakken hebben de meeste instellingen nog een voorkeur uitgesproken voor andere vakken. Het is echter niet gebleken, dat dit laatste een rol heeft gespeeld bij de uiteindelijke toelating.

4a. Werden de aangemelde kandidaten uitgenodigd voor een kennismakings- c.q. selectiegesprek?

Alle h.b.o.-instellingen hebben voorlichtingsbijeenkomsten voor geïnteresseerde kandidaat-studenten georganiseerd. De duur van deze bijeenkomsten varieerde van een halve tot een hele dag. Eerst daarna is de eigenlijke toelatingsprocedure begonnen. Deze procedure werd door 69 instellingen (37%) geheel schriftelijk afgehandeld.

De overige 119 instellingen (63%) hebben kennismakingsgesprekken gehouden. De inhoud van deze gesprekken was nogal gevarieerd. In vele gevallen ging het erom kandidaat-studenten nader inzicht bij te brengen over de feitelijke inhoud van de opleiding en de mogelijkheden van de latere beroepsuitoefening, waardoor zij beter in staat zouden zijn tot zelf-selectie voor het al dan niet volgen van de in eerste instantie gekozen beroepsopleiding.

De Academie Mens-Arbeid, een School voor de Journalistiek, de Academies voor Beeldende Vorming en de Opleiding voor Ergo-therapie organiseerden speciale bijeenkomsten waarin tests werden afgenomen, waarvan de uitslag bepalend was voor de feitelijke toelating.

Kennismakings- c.q. selectiegesprekken werden georganiseerd door het merendeel van de instellingen die behoren tot het hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs, het hoger sociaal-pedagogisch onderwijs, het hoger gezondheidszorgonderwijs en het beeldend kunstonderwijs.

Bij de overige instellingen werden alleen in bijzondere gevallen kennismakings- c.q. selectiegesprekken gevoerd, zoals bij twijfelgevallen omtrent het gekozen vakkenpakket voor het eindexamen en wanneer daarom uitdrukkelijk werd verzocht.

4b. Zo ja, hoe lang was de gemiddelde duur van een dergelijk gesprek?

Bij 66 instellingen (55%) duurden deze gesprekken van 10 tot 30 minuten, 19 instellingen (16%) hebben voor deze gesprekken telkens 45 minuten per kandidaat gereserveerd, bij 27 instellingen (23%) werden kandidaten, al dan niet in groepsverband, uitgenodigd voor gesprekken die 1 of 2 uren duurden, terwijl 7 instellingen (6%) hiervoor meer dan 2 uur beschikbaar hadden.

Uit deze gegevens blijkt dat vele h.b.o.-instellingen veel tijd besteedden om de kandidaat-studenten een nadere oriëntatie te verschaffen op de voorlopig gekozen hogere beroepsopleiding. Deze gesprekken hadden vaak tot gevolg dat de kandidaten zich konden bezinnen op een meer gerichte keuze. Het leidde vaak tot heroriëntatie, waardoor zij zich bij een andere instelling, al dan niet behorende tot de gekozen schoolsoort, aanmeldden.

4c. Was de inhoud van het gesprek van invloed op de verdere toelatingsprocedure?

Slechts bij die instellingen, waarbij in het selectiegesprek tests werden afgenomen of in het geval dat aan de kandidaat-studenten bijzondere eisen werden gesteld, zoals bij de opleidingen voor logopedie en fysiotherapie, waren deze gesprekken van invloed op de feitelijke toelating. Wel is het regelmatig voorgekomen dat het gesprek resulteerde in een advies de aanmelding in te trekken.

5. Heeft de instelling een toelatingssysteem gehanteerd, waarbij een procentuele verdeling over v.w.o.-, h.a.v.o.- en v.h.b.o.-abituriënten plaatsvond?

Volgens de ontvangen gegevens hebben slechts zeven instellingen een toelatingssysteem gehanteerd, waarbij een procentuele verdeling met betrekking tot de vooropleiding plaatsvond.

In één geval betrof het een systeem waarbij de beschikbare plaatsen werden verdeeld over 40% van de aangemelde v.w.o.-abituriënten en over 60% van de h.a.v.o.-abituriënten.

In een ander geval werden kandidaat-studenten met h.a.v.o.-, m.b.o.- of v.h.b.o.-diploma verkozen boven kandidaten met een v.w.o.-diploma.

Bij drie hogere sociaal-pedagogische opleidingen was 10 tot 25% van de beschikbare plaatsen gereserveerd voor kandidaat-studenten die met gunstig gevolg een door de betreffende instellingen georganiseerd toelatingsexamen hadden afgelegd.

De op grond van de volgende vragen ontvangen gegevens zijn verwerkt in tabel 3.

6. Hoe groot was het aantal beschikbare plaatsen voor het eerste studiejaar?
7. Heeft voor het studiejaar 1981-1982 het aantal aanmeldingen het aantal beschikbare plaatsen overtroffen? Zo ja, hoe groot was dit verschil?
9. Is voor het studiejaar 1981-1982 het aantal aanmeldingen minder geweest dan het aantal beschikbare plaatsen? Zo ja, hoe groot was het verschil?
12. Stonden er op een eventueel aangelegde wachtlijst bij de aanvang van het studiejaar 1981-1982 nog kandidaten, die wegens plaatsgebrek niet konden worden toegelaten? Zo ja, hoe groot was dit aantal?
13. Waren bij de aanvang van het studiejaar 1981-1982 alle beschikbare plaatsen voor het eerste studiejaar bezet? Zo nee, hoeveel plaatsen bleven onbezet?

Uit tabel 3 blijkt dat voor de beschikbare 32 538 plaatsen er zich in totaal 62 737 kandidaat-studenten hebben aangemeld. Dit zou betekenen dat er zich 92% meer kandidaat-studenten hebben aangemeld dan het aantal beschikbare plaatsen toeliet. Het totale aantal onbezette beschikbare plaatsen bij de aanvang van het studiejaar 1981-1982 van 2 240, zijnde 6.88% van het totale aantal beschikbare plaatsen, springt in het licht van het totale aantal aanmeldingen echter bijzonder in het oog. Uit het feit dat het hierbij uitsluitend gaat om kandidaat-studenten, die zich schriftelijk bij de instellingen hebben aangemeld, moet in het licht van het aantal onbezette plaatsen worden geconcludeerd dat de abiturienten van het voortgezet onderwijs zich vaak bij meer dan één instelling hebben aangemeld.

Tabel 3

Instellingen	Aantal instellingen	Aantal beschikbare plaatsen	Aantal aanmeldingen meer dan beschikbare plaatsen	Aantal aanmeldingen minder dan beschikbare plaatsen	Wachtlijst	Aantal onbezette plaatsen	Percentage onbezette plaatsen
Hoger technisch onderwijs							
● hogere technische scholen	29	8 964	804	867	45	686	7.65
● hoger laboratoriumonderwijs	22	3 665	40	496	50	515	14.05
● hoger nautisch onderwijs	9	1 008		434		292	28.97
Hoger economisch-administr. onderwijs	13	5 741	2 204		394	460	8.01
● Rijksinstituut HBO-opl. tot vertaler	1	126	281				
● Nederl. Wetensch. Inst. v. Toerisme	1	210	400				
Hoger huishoud- en nijverh. onderw.							
● opleiding toegepaste huish. wetensch.	4	320	136		5	6	1.87
● opleidingen voor diëtik	5	654	20	79		33	5.05
● hogere beroepsopl. jeugdwelzijnswerk	9	1 249	3 576		402	15	1.20
Hoger sociaal pedagogisch onderwijs							
● sociale academies	21	2 811	4 237	80	307	166	5.90
● Mikojel-opleidingen	4	554	3 613		251	6	1.08
● scholen voor de journalistiek	3	382	966		33	3	0.79
● bibliotheek- en documentatie-academie	6	889	1 608		282	11	1.23
● Academie mens-arbeid	1	100	500		5		
Hoger gezondheidszorgonderwijs							
● hogere beroepsopl. tot verpleegkundige	9	992	2 389		498		
● opleidingen voor fysiotherapie	20	2 547	2 864		811	44	1.73
● opleidingen voor logopedie	6	240	1 410		34		
● maatschappelijk gezondheidszorgopl.	7	472	740		380	3	0.64
● opleidingen voor ergotherapie	1	54	498				
Kunstonderwijs (beeldende vorming)	17	1 578	3 913		169		
Totaal	188	32 538	30 199	1 956	3 666	2 240	6.88

Op grond van deze tabel is de vraag gewettigd of alle op de wachtlijsten geplaatste kandidaat-studenten inderdaad geïnteresseerd zijn gebleven voor de opleidingen waarvoor zij zich hebben aangemeld. Dit geldt vooral voor die opleidingssoorten, waarbij naast de aanwezigheid van wachtlijsten er een aanmerkelijk aantal onbezette plaatsen is. Voor die opleidingssoorten waarvoor belangrijk meer aanmeldingen zijn geweest dan beschikbare plaatsen, terwijl er toch geen wachtlijsten aanwezig zijn, hebben de directies een selectiesysteem toegepast. Studenten die niet ingeloot waren, hebben hiervan bericht ontvangen zonder dat hen de mogelijkheid is geboden op een wachtlijst te worden geplaatst.

Uit de aantallen op de wachtlijsten geplaatste kandidaat-studenten kunnen geen harde conclusies getrokken worden, wanneer deze getallen geplaatst worden naast de aantallen onbezette plaatsen. Wel zou eruit kunnen worden afgeleid, dat de ene instelling alle beschikbare plaatsen bezet heeft en daardoor nog belangstellenden op de wachtlijst

heeft staan, terwijl één of meer andere instellingen binnen dezelfde onderwijssoort nog een aantal onbezette plaatsen hebben, maar geen wachtlijsten meer hebben waaruit geput kon worden. Een uitwisseling van wachtlijsten tussen de instellingen heeft in de meeste gevallen niet plaatsgevonden.

Verwacht moet worden dat bij een centrale registratie van aanmeldingen het totaal van de aanmeldingen een ander beeld te zien zal geven. Door de centrale registratie kan tijdig het aantal dubbele aanmeldingen worden opgespoord, waardoor ook minder kandidaat-studenten per instelling in de toelatingsprocedure behoeven te worden opgenomen.

Voorts zal het mogelijk zijn dat dan ook signalering van het aantal onbezette plaatsen tijdig zal kunnen plaatsvinden. In een vroeger stadium dan thans het geval is, kunnen dan pogingen worden verricht deze plaatsen alsnog te bezetten.

Bij een vergelijking van het aantal onbezette plaatsen over een reeks van jaren zal het wellicht mogelijk zijn vast te stellen of bepaalde schoolsoorten al dan niet een structurele overcapaciteit hebben.

8. Welk systeem heeft men gehanteerd bij de verdeling van de beschikbare plaatsen over de aangemelde kandidaten?

Van de geëquêteerde 188 instellingen hebben er 67 (36%) alle kandidaat-studenten kunnen toelaten, die aan de gestelde toelatingseisen voldeden.

48 Instellingen (25%), die bij het begin van de toelatingsprocedure geconfronteerd werden met een groter aantal aanmeldingen dan het beschikbare aantal plaatsen, hebben een systeem van plaatsing volgens de volgorde van de aanmeldingen gehanteerd. De overige 73 instellingen (39%) hebben uit de kandidaat-studenten, die zich vóór een bepaalde datum hadden aangemeld, geloot. Van deze instellingen hebben er 33 eerst een selectie gepleegd, alvorens tot loting werd overgegaan.

10. Bestond de mogelijkheid voor het afleggen van een toelatingsexamen indien kandidaat-studenten niet voldeden aan de in het leerplan gestelde vooropleidingseisen?

Naast de door de inspectie te geven ontheffingen in gestelde vooropleidingseisen, indien een niveau bereikt is dat gelijk geacht kan worden aan de betreffende vooropleidingseisen, kennen de hogere technische scholen de mogelijkheid van het afnemen van een toelatingsexamen in die vakken, die geen deel hebben uitgemaakt van het verplicht gesteld gedeelte van het vakkenpakket van het eindexamen v.w.o. of h.a.v.o. Hiervan hebben 48 kandidaat-studenten gebruikgemaakt, van wie 26 kandidaten zijn geslaagd.

Binnen het hoger sociaal-pedagogisch onderwijs bestaat de mogelijkheid voor het afleggen van een toelatingsexamen, dat onder verantwoordelijkheid van de instellingen wordt afgenomen. Men kan zich opgeven voor een dergelijk toelatingsexamen, als men de leeftijd van minimaal 19 jaren heeft bereikt en men niet in het bezit is van één van de in de leerplannen vereiste diploma's of daarmee vergelijkbare opleidingen. Deze mogelijkheid werd gehanteerd door de mikojel-opleidingen, de sociale academies en de bibliotheek- en documentatie-academies.

Voor deze toelatingsexamens hebben zich resp. 23, 481 en 4 kandidaten aangemeld. Hiervoor slaagden resp. 21, 370 en 1 kandidaten, terwijl er zich uiteindelijk 19, 323 en 1 kandidaten definitief hebben laten inschrijven.

De definitief ingeschreven studenten hebben de volgende percentages bezet van de beschikbare plaatsen: mikojel-opleidingen 3,4%, sociale academies 11,5% en de bibliotheek- en documentatie-academies - %.

Aan het relatief grote aantal studenten dat via een toelatingsexamen toegelaten werd tot de sociale academies, kunnen thans geen conclusies worden verbonden. Wel lijkt het wenselijk dat het studieverloop van deze categorie studenten wordt geëvalueerd.

teneinde te bezien of deze categorie studenten betere, gelijke of mindere studieresultaten zal behalen dan de studenten die bij de toelating voldeden aan de reguliere vooropleidingseisen.

11. Hoeveel kandidaten zijn toegelaten op grond van de door de inspectie verleende ontheffingen van de in het leerplan gestelde vooropleidingseisen?

In totaal werden er door de hoofdinspectie van het hoger beroepsonderwijs 369 verzoeken voor ontheffing van de in het leerplan gestelde vooropleidingseisen behandeld. In 150 gevallen betrof het ontheffingen ten behoeve van studenten die toelating vroegen tot het beeldend kunstonderwijs. De begaafdheid van deze kandidaat-studenten bleek in deze gevallen niet te sporen met de gestelde vooropleidingseisen. Absolute getallen en percentages, uitgedrukt in relatie tot de beschikbare plaatsen, zijn opgenomen in tabel 4.

Tabel 4 Ontheffingen van vooropleidingseisen

Instellingen	Aantal	Percentages
Hoger laboratoriumonderwijs	6	0,16
Hoger economisch-administratief onderwijs	71	1,23
● Rijksinstituut HBO-opl. tot vertaler	2	1,58
Hoger huishoud- en nijverheidsonderwijs		
● opleiding toegepaste huishoudwetenschappen	8	2,50
● opleiding voor diëtiëk	6	0,91
● hogere beroepsopl. voor jeugdwelzijnswerk	18	1,44
Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs		
● sociale academies	25	0,89
● Mikojel-opleidingen	5	0,90
● scholen voor de journalistiek	4	1,04
● bibliotheek- en documentatie academie	30	3,37
● Academie mens-arbeid	4	4,00
Hoger gezondheidszorgonderwijs		
● hogere beroepsopl. voor verpleegkundige	18	1,81
● opleidingen voor fysiotherapie	14	0,54
● opleidingen voor logopedie	2	0,83
● opleidingen maatschappelijk gezondh. zorg	6	1,27
Kunstonderwijs (beeldende vorming)	150	9,50
Totaal	369	1,13

AFDELING V DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE

Onderafdeling V.1 — Arbeidsvoorwaardenbeleid

V.1.1 Algemeen

Onder druk van de financieel-economische situatie kon er in 1981 niet aan worden ontkomen de uitgaven te beperken, waardoor op het arbeidsvoorwaardenbeleid van de minister van onderwijs en wetenschappen in dat jaar een duidelijk stempel werd gedrukt. Belangrijk uitgangspunt daarbij was dat de werkgelegenheid in het onderwijs zo min mogelijk zou moeten worden aangetast.

Het behoud en de mogelijke uitbreiding van de werkgelegenheid in het onderwijs zijn thans een zeer belangrijk uitgangspunt in het beleid zoals dat door de minister van onderwijs en wetenschappen wordt gevoerd. Immers, door de verminderde instroom van leerlingen daalt het aantal arbeidsplaatsen aanzienlijk. Bij ongewijzigd beleid moet in 1990 rekening worden gehouden met een daling van de werkgelegenheid met plm. 23 000 arbeidsplaatsen.

De minister heeft in december 1981 aan de Bijzondere Commissie voor georganiseerd overleg over de rechtspositie van het onderwijspersoneel voorgesteld te komen tot een vorm van een sociaal contract, waarbij de onderwijsorganisaties en de minister overeenkomen een extra matiging in de salarissen ten goede te laten komen aan de werkgelegenheid in het onderwijs. De minister heeft om dat doel te bereiken voorgesteld de bestaande leeftijdsschalen door te trekken tot 50 jaar. De besprekingen over een zgn. sociaal contract zijn overigens begonnen na afronding van het overleg over de in het kader van de begroting 1982 te treffen bezuinigingsmaatregelen.

Belangrijk bij het opstellen van de maatregelen in het kader van de begroting 1982 waren twee uitgangspunten:

- a. de uitgangspunten, neergelegd in de motie Rietkerk-Lubbers, die bij de algemene beschouwingen tijdens de behandeling van de begroting 1981 door de Tweede Kamer is aanvaard (zie het Onderwijsverslag 1980, pag. 217);
- b. het uitgangspunt dat het onderwijs en de schoolorganisatie zo weinig mogelijk mogen worden geschaad.

De voorstellen betroffen:

1. afschaffing van de afzonderlijke schaal voor gepromoveerden;
2. harmonisatie rechtspositie onderwijspersoneel academies voor lichamelijke opvoeding en C-cursussen;
3. harmonisatie salariering medewerkers LPC's;
4. afzwakking impliciete bevoegdheidsbezoldiging 1e graads docenten v.o.;
5. beperking van de stapeling in het voortgezet onderwijs;
6. beperking van de stapeling in het voortgezet buitengewoon onderwijs;
7. verlenging leeftijdsschalen tot 47 jaar;
8. afschaffing van de vergoedingen voor en taakeenheden ten behoeve van begeleiding van aanstaande onderwijzers en leraren in het voortgezet onderwijs;
9. beperking van de tweede- en derdegraads applicatiecursussen.

Tijdens het overleg heeft minister Van Kemenade de maatregelen 4, 5 en 6 ingetrokken, mede op grond van het door de personeelsorganisaties gehanteerde argument dat deze maatregelen vooruitlopen op een algemene doorlichting van de inkomensstructuur in het onderwijs.

In 1981 werd voor het eerst bij de aangekondigde herstructureringen een vorm van een sociaal plan geïntroduceerd. Het sociaal plan bevat maatregelen die de personele gevolgen van een herstructurering (zoals bij de integratie van het m.h.n.o. en m.s.p.o., de integratie van kleuter- en lagere scholen in de nieuwe basisschool en het tot stand

komen van nieuwe opleidingen voor leraren in het basisonderwijs) zoveel mogelijk proberen op te vangen.

V.1.2 Regelgeving

V.1.2.1
Staatsblad 1981

In het jaar 1981 zijn de navolgende Koninklijke besluiten op rechtspositioneel gebied in het Staatsblad verschenen:

- Wet van 25 maart 1981, houdende de vaststelling van het recht van aan onderwijsinstellingen verbonden exploitatiepersoneel op een uitkering bij vervroegde uittreding (Wet vervroegd uittreden exploitatiepersoneel onderwijs). Stbl. 466.
- Besluit van 30 maart 1981 tot wijziging van het Besluit buitengewoon onderwijs 1967 (Stbl. 58), Stbl. 176 ('teldatum').
- Besluit van 29 april 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O., het Rechtspositiebesluit W.L.W. en het Rechtspositiebesluit KO/LO (Borstkind), Stbl. 310.
- Besluit van 5 mei 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stbl. 1968, 377) (de hoofdstukken I-A, I-C, I-E en I-H), van het Rechtspositiebesluit KO/LO (Stbl. 1978, 228) (de hoofdstukken I-C, I-E en I-H) en van het Rechtspositiebesluit W.L.W. (Stbl. 1968, 622) (de hoofdstukken C, E en H), Stbl. 277.
- Besluit van 11 mei 1981 tot wijziging van de Rechtspositiebesluiten KO/LO, W.V.O. en W.L.W. i.v.m. de vaststelling van de Regeling ziektekostenvoorziening overheidspersoneel (Z.v.o.-regeling), Stbl. 452.
- Besluit van 25 mei 1981 tot uitvoering van artikel 27, eerste lid onder b en c, alsmede artikel 129bis, eerste lid onder c, van de Lager-onderwijswet 1920 (Stbl. 1974, 565), Stbl. 320. (diploma van de applicatiecursus 'Volledig bevoegd onderwijzer' aangewezen als aanvullend bewijs bedoeld in artikel 27 en 129bis van de LO-wet 1920).
- Wet van 1 juli 1981, houdende wijziging van de Overgangswet W.V.O. (Stbl. 1967, 386) (Overgangsregeling 10-jarig onbevoegden), Stbl. 456.
- Besluit van 2 juli 1981, houdende een regeling inzake het verlenen van een uitkering wegens vervroegd uittreden aan het exploitatiepersoneel dat in het bijzonder onderwijs werkzaam is (Besluit vervroegd uittreden exploitatiepersoneel bijzonder onderwijs), Stbl. 467.
- Besluit van 9 juli 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO (stageverlof applicatiecursus basisonderwijs), Stbl. 462.
- Besluit van 23 juli 1981 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit KO/LO, het Rechtspositiebesluit W.V.O. en het Rechtspositiebesluit W.L.W. (wijziging salarisschalen), Stbl. 487.
- Besluit van 28 juli 1981 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (m.o.-opleidingen), Stbl. 496.
- Besluit van 28 juli 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stbl. 1968, 377), het Rechtspositiebesluit W.L.W. (Stbl. 1968, 622) en het Rechtspositiebesluit KO/LO (Stbl. 1978, 228) (compensatie premie AOW/AWW), Stbl. 509.
- Besluit van 14 augustus 1981, houdende regelen met betrekking tot het toekennen van ontslaguitkeringen aan buitenlandse onderwijzers, Stbl. 538.
- Wet van 16 september 1981, houdende intrekking van de Wet bescherming leerlingen tegen besmettingsgevaar, Stbl. 619.
- Besluit van 7 oktober 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Overuren leraren avondschole), Stbl. 644.
- Besluit van 2 november 1981, houdende wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stbl. 1968, 377) (invoering hoofdstuk I-T, salarissen en formatie niet-onderwijzend personeel aan dagscholen voor v.w.o., h.a.v.o., m.a.v.o., l.a.v.o., m.e.a.o., l.e.a.o., opleidingsscholen voor onderwijzers en kleuterleidsters, een aantal scholengemeenschappen, avondschole, dag-avondschole en centrale administraties), Stbl. 774.

V.1.2.2 Circulaires

- Besluit van 5 november 1981 tot wijziging van het Rechtspositiebesluit W.V.O. (Stbl. 1968, 377), Stbl. 686 (invoering hoofdstuk I-O, overgangsregeling 10-jarig onbevoegden), Stbl. 663.
- Wet van 16 december 1981, houdende basisbepalingen omtrent de medezeggenschap van het personeel, de ouders en de leerlingen binnen scholen van kleuter-, lager en voortgezet onderwijs (Wet medezeggenschap onderwijs), Stbl. 778.

In 1981 zijn 88 circulaire verschenen op rechtspositioneel gebied. De circulaire die betrekking hebben op de onder V.1.2.1 genoemde KB's zijn hier niet opgenomen. Voor het overige zijn de belangrijkste circulaire:

- DI/AB 81-02, d.d. 22 januari 1981; rechtspositie niet-onderwijzend personeel (zgn. exploitatiepersoneel);
- DI/AB 81-05, d.d. 29 januari 1981; wijziging financiële arbeidsvoorwaarden per 1 januari 1981;
- DI/AB 81-06, d.d. 26 januari 1981; geneeskundig onderzoek tijdens ziekteverlof;
- DI/AB 81-09, d.d. 16 maart 1981; beëindiging verzekeringsplicht W.W. voor exploitatiepersoneel;
- DI/AB 81-13, d.d. 11 maart 1981; regeling ziektekostenvoorziening overheidspersoneel;
- DI/AB 81-14 tot en met DI/AB 81-24; salarismaatregelen per 1-1-1981;
- DI/AB 81-26, d.d. 30 maart 1981; kennisgeving van in het Staatsblad verschenen rechtspositionele regelingen;
- DI/AB 81-28, d.d. 11 mei 1981; verloffaciliteiten ten behoeve van onderwijspersoneel in verband met het overleg in de Overleggroep Voortgezet Onderwijs;
- DI/AB 81-31, d.d. 29 april 1981; 5 mei;
- DI/AB 81-33, d.d. 24 juni 1981; toelichting hoofdstuk I-J Rechtspositiebesluit W.V.O.;
- DI/AB 81-34, d.d. 8 mei 1981; overuren;
- DI/AB 81-35 tot en met DI/AB 81-45; omhuisingsmaatregelen per 1-8-1981;
- DI/AB 81-50, d.d. 24 augustus 1981; toelichting hoofdstuk I-H Rechtspositiebesluit W.V.O.;
- DI/AB 81-51, d.d. 25 augustus 1981; toelichting hoofdstuk I-H Rechtspositiebesluit KO/LO;
- DI/AB 81-52, d.d. 24 augustus 1981; toelichting hoofdstuk I-C Rechtspositiebesluit W.V.O.;
- DI/AB 81-53, d.d. 25 augustus 1981; toelichting hoofdstuk I-C Rechtspositiebesluit KO/LO;
- DI/AB 81-54, d.d. 10 juni 1981; hoofdstuk I-M 'Studiefaciliteiten' van het Rechtspositiebesluit W.V.O.;
- DI/AB 81-56 tot en met DI/AB 81-67; salarismaatregelen per 1 juli 1981;
- DI/AB 81-69, d.d. 30 juli 1981; benoembaarheid en salariëring verbonden aan de éénjarige dagopleiding kleuterleiders-A';
- DI/AB 81-70, d.d. 19 augustus 1981; faciliteiten te verlenen aan organisaties van onderwijspersoneel in verband met G.O.- en vakbondswerkzaamheden;
- DI/AB 81-71, d.d. 30 juni 1981; continuering van het experiment met vervangingspools bij het kleuter-, het gewoon lager en het buitengewoon onderwijs;
- DI/AB 81-72, d.d. 11 augustus 1981; I Verlaging leeftijd vervroegd uittreden naar 62 jaar, II Nadere toelichting/aanvulling op de circulaire van 1-10-1979, DI/AB 79-85 en/of van 7-1-1980, DI/AB 79-99;
- DI/AB 81-73, d.d. 4 augustus 1981; vrijstelling/uitstel militaire dienst;
- DI/AB 81-74, d.d. 17 augustus 1981; nadere toelichting op de maatregel tot invoering van een minimumcontractduur voor het ambtenaarschap in de zin van de A.b.p.-wet voor het onderwijspersoneel;

- DI/AB 81-79, d.d. 16 september 1981; rechtspositie niet-onderwijzend personeel (zgn. 'exploitatiepersoneel');
- DI/AB 81-83, d.d. 21 september 1981; uitvoering regeling vervroegd uittreden door het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds;
- DI/AB 81-90, d.d. 13 november 1981; overuren.

V.1.3 Het georganiseerd overleg met de organisaties van onderwijspersoneel

**V.1.3.1
Algemeen**

De Bijzondere Commissie voor overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijspersoneel (BC) vergaderde in 1981 bijzonder vaak. Zo werd bijvoorbeeld van 21 tot 24 april dagelijks vergaderd over de bezuinigingsmaatregelen voor 1981. In dit jaar heeft de BC twee nieuwe werkgroepen ingesteld betreffende de herstructurering van het kleuter- en lager onderwijs, resp. de integratie van het middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs (m.h.n.o.) en het middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs (m.s.p.o.) in het middelbaar diensten, gezondheids- en nijverheidsonderwijs (m.d.g.n.o.). De afdelingen en werkgroepen van de BC kwamen in 1981 regelmatig bijeen.

**V.1.3.2
Afgehandelde onderwerpen**

Van de in 1981 afgehandelde onderwerpen zijn de belangrijkste:

a. Prioriteiten en bezuinigingen uit de begroting 1981

In de BC zijn aan de orde gesteld de maatregelen, voortvloeiend uit de begroting voor 1981.

Voor een opsomming van de bezuinigingen wordt thans verwezen naar de op pag. 218 van het Onderwijsverslag 1980 opgenomen lijst. De BC heeft over deze maatregelen geen standpunt willen geven, daar zij van mening was dat de maatregelen eerst in de Centrale Commissie zouden moeten worden behandeld.

De volgende prioriteiten zijn daarnaast aan de orde gesteld:

- verhoging van de taakeenhedenformule voor het vak fysiotherapie;
- verlaging van de minimumnorm voor de gemiddelde groeps grootte i.t.o.;
- wijziging van de minimumnorm van de gemiddelde groeps grootte i.t.o. / i.t.o. (extra lessen lasser);
- verruiming van de faciliteiten voor het avondonderwijs in de beeldende kunsten;
- uitbreiding van het aantal werkplaatsassistenten voor het dagonderwijs in de beeldende kunsten.

b. Harmonisatie rechtspositie exploitatiepersoneel (HREP)

De BC is - onder aantekening van enkele bezwaren - akkoord gegaan met de nieuwe rechtspositieregeling voor het zgn. exploitatiepersoneel, waardoor deze groep met terugwerkende kracht tot 1 januari 1981 onder de werking is gekomen van het Rechtspositiebesluit WVO. Een zgn. knelpuntenoverleg dat de regeling zal evalueren, vergadert thans nog regelmatig.

c. Applicatieplan 1981/1982

Tijdens de behandeling van het Applicatieplan voor het schooljaar 1981/1982 heeft de Centrale voor Middelbare en Hogere Ambtenaren (CMHA) de applicatiecursus volledig bevoegde onderwijzer van de hand gewezen, omdat men via deze cursus een bevoegdheid voor de vakken 'j, k en r' kan verkrijgen zonder de daartoe geëigende opleiding te volgen. Dit is volgens deze centrale, gezien vanuit te stellen gezondheids- en veiligheidseisen, niet juist. Met de aantekening dat het overleg over het plan niet erg duidelijk is gevoerd en dat de cursusgelden kostendekkend zouden moeten zijn, is de centrale akkoord gegaan met de overige delen van het plan.

De drie Samenwerkende Centrales (ACOP, CCOOP, RKCOP) konden om verschillende redenen hun instemming aan het plan niet geven.

Gelet op het feit, dat een bepaling is opgenomen die het mogelijk maakt voor vormingsleiders om deel te nemen aan de applicatiecursussen, zonder dat zij daarvoor enige onderwijsbevoegdheid bezitten, is ook het Ambtenarencentrum (AC) niet akkoord gegaan met het Applicatieplan 1981/1982.

d. Afbouw overuren

In het kader van het streven om, ter bevordering van de werkgelegenheid in het onderwijs, overuren tegen te gaan is aan de BC een concept-circulaire voorgelegd, die nader ingaat op de wijze waarop de thans aanwezige overuren moeten worden teruggedrongen en die voorts melding maakt van een fasering van de invoering van de maatregel.

De BC heeft de circulaire unaniem afgewezen, waarbij de 3 SC en de CMHA nog hebben bepleit om de maatregel niet per 1 augustus te laten ingaan, maar per 1 januari 1982, met het oog op pensioen(-knip)-consequenties. De 3 Samenwerkende Centrales (3 SC) waren voorts van mening dat vooral het avondonderwijs in grote moeilijkheden zal komen door de invoering van de maatregelen.

Omdat verworven rechten van onderwijsgeevenden zouden worden aangetast en de circulaire als bijzonder ingewikkeld zou moeten worden gekwalificeerd, heeft het AC de circulaire van de hand gewezen.

De maatregel is per 1 augustus 1981 ingevoerd. Een werkgroep van de BC houdt zich thans bezig met de evaluatie van de maatregel.

e. Interimwet op het speciaal onderwijs (ISO)

Gedurende een aantal vergaderingen zijn de artikelen van de Interimwet op het speciaal onderwijs die op de rechtspositie van de betrokken onderwijsgeevenden betrekking hebben, behandeld. Ofschoon de centrales waardering hadden voor grote delen van het concept, hebben zij toch gemeend het concept te moeten afwijzen, omdat in de wet een bepaling is opgenomen (art. 54), die de wettelijke grondslag levert voor de deelname van de organisaties van schoolbesturen aan het Georganiseerd Overleg in zaken betreffende de rechtspositie van het onderwijspersoneel (zie ook bij par. V.1.4). Voorts achten de centrales het niet acceptabel dat enige artikelen uit het concept zijn gelicht en werden overgebracht naar de Wet medezeggenschap onderwijs.

f. M.o.-opleidingen

Ter stimulering, verbetering en vernieuwing van de m.o.-opleidingen was in 1980 reeds besloten om de opleidingen per 1 augustus 1980 te bekostigen als cursussen in de zin van art. 75 WVO, waardoor vanaf die datum het Rechtspositiebesluit WVO op de opleidingen van toepassing is. De voorstellen met betrekking tot overgangsmaatregelen ten behoeve van het aan de opleidingen verbonden personeel zijn door alle centrales - om merendeels uiteenlopende redenen - afgewezen. Door de BC is daarbij opgemerkt dat zij de gang van zaken rond de verworven rechten van het betrokken onderwijspersoneel als bijzonder onbevredigend heeft ervaren.

g. Nieuwe regeling voor de bekostiging van het vakonderwijs in het g.l.o. en het bu.o. Vanaf 1 januari 1982 loopt de vergoeding voor het vakonderwijs niet meer via het Gemeentefonds, maar wordt rechtstreeks door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen aan de scholen uitgekeerd. De BC heeft onder handhaving van enkele bezwaren ingestemd met de maatregelen en circulaire ter uitvoering van deze operatie. Over een aantal maatregelen, waaronder het overgangsrecht, was in 1981 het overleg nog niet afgerond.

h. Onderwijs aan anderstaligen

De BC heeft ingestemd met een wijziging van de Lager-onderwijswet 1920, die het onderwijs in de eigen taal en cultuur aan kinderen van niet-Nederlandse culturele

achtergrond en de rechtspositie van de met dit onderwijs belaste buitenlandse onderwijzers regelt.

Voorts heeft de BC een faciliteitenregeling voor het g.l.o. betreffende de aanstelling of benoeming van buitenlandse onderwijzers voor het schooljaar 1981/1982 goedgekeurd, zij het onder aantekening van een aantal bezwaren. Het werd o.m. betreurd dat de maatregel niet structureel van aard is. Voorts werden enige opmerkingen gemaakt over de noodzakelijke budgettaire beperkingen in de regeling.

i. B3-reglement

De BC heeft in 1981 overeenstemming bereikt over de tekst van het zgn. B3-reglement, een rechtspositiereglement voor privaatrechtelijke lichamen die werkzaam zijn ten behoeve van het onderwijs. Over de nota van toelichting wordt thans nog overleg gevoerd, maar de verwachting is dat dit overleg spoedig zal kunnen worden afgerond. Wanneer dit is gebeurd, zullen met diverse instanties besprekingen worden gevoerd over de concrete invoering van het reglement.

V.1.3.3

In behandeling genomen zaken

In 1981 zijn vele zaken in behandeling genomen, waarvan de belangrijkste hierna zijn vermeld.

a. Vervanging en waarneming

Aan de BC werd voorgelegd een concept-circulaire, inhoudende een nadere toelichting op de vervangings- en waarnemingsregeling in het Rechtspositiebesluit WVO. Nadat de BC te kennen had gegeven voorkeur te geven aan afzonderlijke circulaire voor elk van beide regelingen, zijn twee aparte circulaire opgesteld die thans in het Georganiseerd Overleg (GO) worden besproken.

b. Werkgelegenheid in het onderwijs

In het begin van 1981 zijn in een aantal vergaderingen de door de minister van onderwijs en wetenschappen uitgebrachte nota 'Werkgelegenheid in het onderwijs' en het door de Nederlandse Federatie van Onderwijsgeevenden (NFO) opgestelde Onderwijs-Arbeidsplaatsenplan besproken. De minister zal in het voorjaar van 1982 zijn opvattingen bekendmaken over de discussienota 'Werkgelegenheid in het onderwijs'. Daarmee zal tevens de discussie over de werkgelegenheidsproblematiek in het onderwijs, o.m. in de Bijzondere Commissie, weer worden geopend. Door de NFO werd in november een Sociaal Plan gepubliceerd waarin suggesties worden gedaan met betrekking tot verbetering van de werkgelegenheid in het onderwijs. Het NFO-Sociaal Plan werd in januari 1982 ter behandeling aan het GO aangeboden.

c. Nieuwe garantiesystematiek

Aan het Georganiseerd Overleg is in 1980 een voorstel tot wijziging van de salarissystematiek in het Rechtspositiebesluit WVO aangeboden. De voorstellen houden o.m. in de invoering van een nieuwe garantieregeling voor docenten in het v.o., de afschaffing van de volledige betrekking en vervanging door een uren-betrekking, alsmede de sanering van de bijlage bij de Overgangswet WVO. Nadat voor de centrales van onderwijspersoneel een informatiedag was georganiseerd, heeft de BC de voorstellen in eerste termijn behandeld. Een werkgroep van de BC houdt zich thans bezig met de behandeling van de voorstellen.

V.1.4 Het overleg met de organisaties van schoolbesturen

In 1981 werd regelmatig een informatief overleg gehouden met de organisaties van schoolbesturen. Aan de orde werden o.m. gesteld de zgn. Nieuwe Garantiesystematiek (zie ook bij par. V.1.3) en de circulaire betreffende de continuering van de zgn. vervangingspools. In artikel 43 van de Wet op het basisonderwijs, dat handelt over het

georganiseerd overleg met de personeelsorganisaties, is thans bepaald dat de minister van onderwijs en wetenschappen over maatregelen van rechtspositionele aard, behalve met de personeelsorganisaties, tevens verplicht is overleg te voeren met de organisaties van schoolbesturen. Een gelijkkluidend artikel is eveneens opgenomen in de Interimwet op het speciaal onderwijs (art. 54). De in de BC vertegenwoordigde centrales hebben ernstige bezwaren tegen het aanbrengen van deze overlegverplichting. Overigens moet de wijze waarop dat overleg moet worden gevoerd, nog worden geregeld bij algemene maatregel van bestuur.

V.1.5 Onderzoek en analyse

V.1.5.1 Het schoolorganisatorisch onderzoek

In het kader van een te ontwikkelen onderzoekprogramma gericht op de schoolorganisatie werd een rapport van een studie gepubliceerd, getiteld 'Schoolorganisatie, problemen van en theorie over schoolorganisaties in het voortgezet onderwijs', als voorwerk voor een onderzoekprogramma. In het rapport staan een aantal thema's genoemd die zich voor nader onderzoek lenen, t.w. kwaliteit van de arbeid, bedrijfsvoering, zeggenschap en besluitvorming, probleemoplossend vermogen van de school, kenmerken van scholen en fasen van innovatie- en vernieuwingsprojecten en reorganisatie.

Daar in het rapport het vraagstuk van taken en taakverdeling in de scholen voor v.o. als een hoofdprobleem wordt aangemerkt en daar van verschillende zijden (o.m. de motie-Ginjaar-Maas) wordt gevraagd om meer inzicht in taakdifferentiatie en taakverdeling, werd in augustus 1981 besloten tot het instellen van een stand-van-zaken-onderzoek naar die taakdifferentiatie en die taakverdeling in scholen voor voortgezet onderwijs.

V.1.5.2 Het onderzoek naar het ziekteverzuim

a. De verzuimregistratie

In de samenvattende perspublicatie en het basisrapport werd verslag uitgebracht over de registratie van het ziekteverzuim in het schooljaar 1979/1980.

In de onderstaande tabel wordt de omvang van het ziekteverzuim in dat jaar gepresenteerd.

Het verzuim bij het onderwijzend personeel naar schoolsoort

school soorten	aantal onder- zochte scholen	aantallen onderzocht onderwij- zend pers.	V%	Verzuimmaten		%Z
				Z%	F GZD	
k.o.	417	1 355	6.3	5.8	104 17	57.5
g.l.o.	327	2 849	4.3	4.1	81 15	45.6
bu.o.	79	1 003	5.7	5.3	115 14	55.1
a.v.o.	105	3 466	5.1	5.3	157 10	66.4
overig v.o.	140	5 278	5.3	5.2	124 13	61.3
totaal	1 068	13 951	5.0	5.0	118 13	57.2

V% : percentage verzuimde werkdagen
 Z% : percentage verzuimde kalenderdagen
 F : aantal ziektegevallen per 100 personeelsleden
 GZD : gemiddelde ziekteduur per keer, in kalenderdagen
 %Z : percentage personeelsleden dat één of meer keren verzuimde.

De registratie wordt in het schooljaar 1981/1982 gecontinueerd.

b. Het onderzoek 'Veelverzuim in het onderwijs'

Mede op verzoek van de personeelsorganisaties, vertegenwoordigd in de Begeleidingscommissie Ziekteverzuimregistratie, werd begonnen aan een voorbereidende studie naar frequent en langdurig verzuim met name van ouder personeel. Deze studie is een voorbereiding op een eventueel te verrichten onderzoek naar oorzaken van ziekteverzuim, die in de werkomgeving liggen. De voorbereiding bestaat uit zowel een oriëntatie op de relevante literatuur als een analyse van de beschikbare registratiegegevens. Aan de hand van het onderzoekverslag zal kunnen worden gezien welke thema's en risicogroepen nader onderzoek verdienen.

V.1.5.3

*Het onderzoek Vroegtijdige
invalidering l.o.-personeel*

Het eindrapport 'Gezond Onderwijzen' werd gepubliceerd. Het bevat aanbevelingen ten aanzien van mogelijkheden tot preventie van langdurig verzuim en invalidering. Dit rapport zal worden gevolgd door een beleidsnotitie waarin een ministeriële reactie zal worden gegeven op de aanbevelingen. De notitie is bestemd voor bespreking in het georganiseerd overleg.

V.1.5.4

*Het onderzoek naar fusie
van g.l.o.-scholen*

Op grond van de resultaten uit het onderzoek 'Vroegtijdige invalidering l.o.-personeel' werd geconstateerd dat samenvoeging van scholen een ongunstige relatie vertoont met langdurig ziekteverzuim. Omdat niets bekend is over de achtergrond daarvan (b.v. de onzekerheid over de betrekking, spanningen bij implementatie van de fusie, de positie van het ex-schoolhoofd na fusie e.d.) en omdat als gevolg van het dalend aantal leerlingen de aantallen fusies nog toenemen, werd besloten tot een nader onderzoek teneinde inzicht te verkrijgen in de factoren die van belang zijn bij de relatie tussen samenvoeging en langdurig ziekteverzuim. Ook zal het inzicht in aanknopingspunten voor een eventueel te ontwikkelen arbeidsvoorwaardenbeleid, gericht op het voorkomen van bij fusie optredende negatieve effecten, kunnen verschaffen.

V.1.5.5

Onderzoek HREP

Het inventarisatie-onderzoek in het kader van de Harmonisatie van de Rechtspositie van het Exploitatatiepersoneel (HREP) per 1 april 1981 werd afgerond. Ten behoeve van dit onderzoek zijn kwantitatieve gegevens verzameld die een rol hebben gespeeld bij:

- de vaststelling van de formatiesleutels;
- de berekening van de budgettaire effecten;
- de inventarisatie van het zittend personeel.

Zoals is beschreven in par. V.1.3 werd het georganiseerd overleg over de harmonisatie van de rechtspositie van het niet-onderwijzend personeel voortgezet onderwijs in 1981 afgerond.

V.1.5.6

*Onderzoek Deeltijdarbeid in
het Onderwijs*

Er is een begin gemaakt met de voorbereidingen voor een onderzoek naar deeltijdarbeid in het onderwijs, dat in 1982 zal worden begonnen.

Het onderzoek zal zijn gericht op:

- het verschaffen van een nauwkeuriger inzicht in de kwantitatieve gegevens met betrekking tot deeltijdarbeid in het onderwijs in relatie tot variabelen als leeftijd, geslacht, aard van het dienstverband e.d.;
- het evalueren van de effecten van de tot op heden reeds getroffen maatregelen die als deeltijdbevorderend zijn bedoeld;
- het inventariseren van verdere maatregelen ter bevordering van deeltijdarbeid en het inschatten van de effecten daarvan.

V.1.6 Werkgelegenheid in het onderwijs

Het totaal van de werkgelegenheid in het onderwijs bevond zich in 1981 op ongeveer hetzelfde niveau als in 1980, hoewel er een aantal verschuivingen opgetreden is.

Uitgedrukt in volledige arbeidsplaatsen is een daling opgetreden in het basisonderwijs met ruim 500 arbeidsplaatsen. Het voortgezet onderwijs, inclusief de verzorgingsstructuur, vertoonde een stijging met ruim 300 en het hoger beroepsonderwijs met 800 arbeidsplaatsen. In het wetenschappelijk onderwijs is er een daling van 400 arbeidsplaatsen opgetreden.

V.1.7 Formatieregelingen voor het niet-onderwijzend personeel en voor instellingen in de verzorgingsstructuur

In 1981 zijn de onderhandelingen met betrekking tot de formatie- en salarisregelingen voor het niet-onderwijzend personeel aan scholen voor voortgezet onderwijs en enige schoolsoorten voor beroepsonderwijs in het Georganiseerd Overleg afgerond. De regelingen zijn met terugwerkende kracht tot 1 januari 1981 ingevoerd. Eveneens is het onderzoek naar de functie van amanuensis bij het middelbaar technisch onderwijs afgerond. De onderhandelingen hierover met het Georganiseerd Overleg zullen in 1982 worden voortgezet.

In 1981 zijn de onderzoeken en onderhandelingen naar de functie bij het Landelijk Orgaan voor het Christelijk Vormingswerk (LOCV), het Centraal Orgaan van de Landelijke Opleidingsorganen van het bedrijfsleven (COLO) en het Begeleidingsorgaan ten behoeve van de internaten voor schipperskinderen afgerond.

In november 1981 is aan het Georganiseerd Overleg aangeboden de reeks van functietyperingen van de technisch onderwijsondersteunende functies bij het voortgezet onderwijs. Verwacht wordt dat de onderhandelingen hierover in 1982 zullen worden afgerond.

In december 1981 zijn de onderhandelingen hervat over onderzoeken naar de functies bij de Stichting voor de Leerplanontwikkeling en naar de functies van de consultants bij het leerlingwezen.

Onderafdeling V.2 — Scholing

V.2.1 Opleiding van leerkrachten voor het kleuter- en lager onderwijs

V.2.1.1

Integratie en vernieuwing

a. Integratie PA/OK

In mei 1981 is door de toenmalige minister van onderwijs en wetenschappen een ontwerp van 'Wet tot wijziging van Wet op het voortgezet onderwijs, houdende regeling en invoering van de opleidingsscholen voor leraren basisonderwijs' aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal ter behandeling aangeboden. Daarnaast is eveneens in mei 1981 bij brief het zogenaamde richtinggevend spreidingsschema aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangeboden.

In dit schema is de overeenstemming tussen minister en deelplanorganisaties over het aantal en de bestuursvorm van de opgenomen toekomstige pedagogische academies voor opleiding van leraren voor het basisonderwijs (p.a.b.o.) vastgelegd. Tevens zijn in het richtinggevend spreidingsschema de vestigingsplaatsen vermeld; hierover bestond niet in alle gevallen overeenstemming tussen minister en deelplanorganisaties.

De Eindtermencommissie heeft in februari 1981 haar advies uitgebracht. Bij het advies van de commissie is door de vorige minister van onderwijs en wetenschappen een concept-beleidsnotitie uitgebracht; de huidige verantwoordelijke staatssecretaris heeft deze notitie ingetrokken. Er is in 1981 geen nieuwe concept-beleidsnotitie uitgebracht.

De Eindtermencommissie is na het uitbrengen van haar advies opgeheven. De Coördinatiecommissie Opleidingen Basisonderwijs heeft in 1981 haar derde voortgangsrapport gepubliceerd, dat een overzicht geeft over de voortgang van de negentien ontwikkelingsexperimenten in het schooljaar 1979/1980.

In 1981 zijn voor het schooljaar 1981/1982 wederom extra taakeenheden verstrekt (zgn.

Pais-uren) die tot doel hebben de voorbereiding van de integratie-operatie PA/OK in onderwijskundig en bestuurlijk opzicht te stimuleren.
De omvang van de extra taakeenheden is gelijk aan die van het schooljaar 1980/1981 (205 arbeidsplaatsen).

b. Opleiding voor het buitengewoon/ speciaal onderwijs
Het rapport dat de Commissie Opleiding Speciaal Onderwijs (COSO) in december 1980 aan de bewindslieden heeft aangeboden, getiteld: 'De structuur van de opleiding speciaal onderwijs', is onderwerp geweest van nader intern beraad.
De publikatie van een beleidsstandpunt ter zake heeft een langere voorbereidingstijd geverg'd dan aanvankelijk was voorzien. De oorzaak hiervan lag enerzijds in de problematiek van het onderwerp zelf, anderzijds in de gebruikelijke gevolgen die een kabinetsformatie met zich brengt.

De commissie die het rapport heeft opgesteld, is, zoals in het voornemen lag, inmiddels opgeheven. De verdere advisering met betrekking tot o.a. de opleiding van onderwijsgeveenden in het speciaal onderwijs vindt plaats in de kaders van de Advies Raad Basisonderwijs (ARBO).

c. Betrokkenheid bij het onderwijs aan culturele minderheden in Nederland
De voorheen door het Nederlands Centrum voor Buitenlanders georganiseerde nascholingscursussen voor buitenlandse onderwijsgeveenden in het lager onderwijs zijn met ingang van het schooljaar 1981-1982 overgenomen door vijf PA/OK-combinaties. De cursussen zijn gericht op het aanleren van het Nederlands, het verstrekken van informatie over de Nederlandse samenleving, het onderwijssysteem en de pedagogisch-didactische aanpak in Nederland.
In vergelijking met de gedurende het schooljaar 1980-1981 georganiseerde cursussen is het aantal lesuren Nederlands verdubbeld.

Met ingang van het schooljaar 1981-1982 is de applicatiecursus voor buitenlandse onderwijsgeveenden gericht op het behalen van de bevoegdheid 'volledig bevoegd onderwijzer' opengesteld voor 75 eerstejaarscursisten. De cursus wordt verzorgd in Rotterdam, Hengelo en Eindhoven.

Zowel in de overheidscontractgebonden sfeer als in de veldcontractgebonden sfeer is een aantal nascholingscursussen verzorgd voor Nederlandse onderwijsgeveenden in het lager en voortgezet onderwijs.

In augustus 1981 is aan zes PA's en drie OK's het PICOO-project van start gegaan (Project Intercultureel Onderwijs op de Opleiding). Doel van het project is het leveren van bouwstenen voor de schoolwerkplanontwikkeling voor de nieuwe opleiding.

De projecten in het Rijnmondgebied (programma-ontwikkeling voor de opleiding van onderwijsgeveenden in het b.o. en v.o.) en te Middelburg en Assen (in het bijzonder gericht op Molukse leerlingen) vonden normale voortgang.

**V.2.1.2
Algemeen**

a. Toelating van studenten
De terugloop van het aantal aanmeldingen voor de pedagogische academies zette zich ook in het jaar 1981 voort. Voor de opleidingsscholen voor kleuterleidsters was echter een lichte stijging te constateren.
De bezetting van het eerste leerjaar van alle pedagogische academies was bij het begin van het cursusjaar 1981/1982 14% lager dan in het cursusjaar 1980/1981 (4 293 tegenover 4 986 studenten).

De bezetting van het eerste leerjaar bij de opleidingsscholen voor kleuterleidsters gaf een stijging met 6% te zien (2 829 tegenover 2 670 studenten).

b. Scholenplan

Voor het Plan van Scholen voor de jaren 1982, 1983 en 1984 was voor acht nieuwe opleidingen een aanvraag ingediend. Deze aanvragen werden niet gehonoreerd mede op grond van de overweging, dat in verband met de herstructurering en spreiding van de nieuwe opleidingsinstituten vermeerdering van het aantal van rijkswege bekostigde opleidingen-oude stijl niet gewenst is.

V.2.1.3 Opleidingsscholen voor kleuterleidsters

Het aantal studenten voor de akte van kleuterleidster bedroeg per 1 september 1981 in totaal 7 251, en voor de akte van hoofdleidster 2 922. Van dit laatste aantal stonden 1 862 studenten ingeschreven voor de éénjarige dagopleiding, die naast de hoofdakte cursus kan worden gevolgd ter verkrijging van de volledige bevoegdheid voor het basisonderwijs.

In 1981 namen 2 092 kandidaten deel aan de examens voor de akte van bekwaamheid als leidster. Hiervan slaagden er 1 982, ofwel 95%.

Aan de examens voor de akte van bekwaamheid als hoofdleidster namen 3 216 kandidaten deel. Hiervan slaagden er 2 516, ofwel 78%.

V.2.1.4 Opleidingsscholen voor onderwijzers

Het aantal studerende in de beroepsopleiding bedroeg op 1 september 1981 totaal 12 700.

In 1981 namen 5 191 kandidaten deel aan het eindexamen. Hiervan slaagden er 4 826, ofwel 93%. In 1980 bedroegen deze aantallen resp. 6 514, 6 316 en 96,5%.

V.2.1.5 Opleiding voor remedial teacher

Aan het examen van de cursus remedial teacher namen in 1981 88 kandidaten deel. Hiervan behaalde 87,5% ofwel 77 kandidaten het diploma.

De eindrapportage van het evaluatie-onderzoek remedial teacher, uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut, die volgens plan eind 1980 gereed zou zijn, is ook in 1981 nog niet verschenen. De SVO heeft in oktober 1981 laten weten dat de afronding van het eindrapport nog enige tijd op zich zal laten wachten.

V.2.2 Opleiding van leerkrachten voor het voortgezet onderwijs

V.2.2.1 De nieuwe lerarenopleidingen

De drie n.l.o.'s die per 1 augustus 1979 gesticht werden, zijn per 1 augustus 1981 uitgebreid met de volgende vakken:

n.l.o.-Sittard	:	tekenen en handvaardigheid
n.l.o.-Zwolle	:	aardrijkskunde en geschiedenis
	-	een éénjarige vervolgopleiding in de vakken:
		+ mechanische techniek I en II
		+ motorvoertuigtechniek I en II
		+ bouwtechniek I en II
		+ schilderen I en II
		+ elektrotechniek I en II
	-	een derdegraads en tweedegraads opleiding wis- en natuurkunde
	-	een tweedegraads opleiding in de vakken:
		+ werktuigbouwkunde I en II
		+ bouwkunde I en II.

Bij de overige n.l.o.-opleidingen vond geen uitbreiding plaats van het aantal aan te bieden combinaties.

De aanmelding van de studenten is begrensd door een numerus fixus. Goed voltekende (en soms overtekende) vakken zijn: Nederlands, Engels, aardrijkskunde, geschiedenis, tehatexvakken, omgangskunde en maatschappijleer. Sterk ondertekende (60%) vakken zijn: wiskunde, natuurkunde en scheikunde.

Het totale aantal ingeschrevenen aan de n.i.o.'s laat ten opzichte van 1980 een lichte stijging zien. Deze stijging is voornamelijk toe te schrijven aan de toename bij de drie instituten (Zwolle, Eindhoven, Sittard), die nog niet volgroeid zijn.

Aantal studenten en afgestudeerden

Tabel 1 Ingeschreven studenten aan n.i.o.'s

	vrouwen abs	%	mannen abs	%	totaal abs	%
'80/'81 (excl. n.i.o. Eindhoven)	8 019	49	8 502	51	16 521	100
'81/'82 (excl. n.i.o. Eindhoven)	8 312	50	8 180	50	16 492	100

Tabel 2 Ingeschreven studenten aan n.i.o.-Eindhoven

	vrouwen abs	%	mannen abs	%	totaal abs	%
'80/'81	2	1	182	99	184	100
'81/'82	3	1	263	99	266	100

Tabel 3 Geslaagde studenten aan de n.i.o.'s

	vrouwen abs	%	mannen abs	%	totaal abs	%
1979/1980						
2e gr.	776	43	1 043	57	1 819	100
3e gr.	76	38	125	62	201	100
totaal	852	42	1 168	58	2 020	100
1980/1981						
2e gr.	772	46	834	52	1 606	100
3e gr.	52	41	75	59	127	100
totaal	824	48	909	52	1 733	100

De minister heeft de n.i.o.- en m.o.-instituten verzocht nader uitwerking te geven aan de onderlinge samenwerking, die in 1981 voornamelijk nog beperkt gebleven is tot medegebruik van gebouwen en overige accommodatie.

In 1980 is de dataverzameling van het n.i.o.-onderzoek, derde fase, afgerond.

In oktober 1981 is de officiële publikatie van het overzichtsrapport 'Zes jaar n.i.o.-onderzoek' gereedgekomen.

De onderzoeksresultaten (en het overzichtsrapport) geven geen informatie over het

verschijnsel nieuwe lerarenopleidingen als geheel. Een dergelijk onderzoek is zeer complex. Het was daarom onvermijdelijk, dat keuze voor specifieke onderwerpen gedaan moest worden. De derde fase was vooral gericht op het schoolpracticum en het functioneren van de afgestudeerde; waarbij bijzondere aandacht aan de verworven professionele vaardigheden besteed werd.

Het eindrapport over de derde fase van het n.l.o.-onderzoek verschijnt pas in het voorjaar van 1982 (april, mei). Dit rapport verschijnt op een later tijdstip dan het overzichtsrapport, omdat dit laatste een rol kan spelen bij de discussies binnen de n.l.o.'s over de toekomstige inrichting én bij de besluitvorming over het wettelijk kader van de n.l.o.'s, voor zover de ontwikkelingen in voldoende mate vorm hebben gekregen. Met voortvarendheid wordt binnen het departement aan meer specifieke wettelijke maatregelen voor de lerarenopleidingen gewerkt, waarbij de n.l.o.'s worden meegenomen.

V.2.2.2

M.o.-opleidingen

a. Aantal studenten

<i>cursus 1980/1981</i>	vrouwen abs	%	mannen abs	%	totaal abs	%
Aantal ingeschrevenen voor:						
m.o.-A (excl. Ped)	5 451	62	3 293	38	8 744	100
m.o.-B (excl. Ped)	1 123	43	1 461	57	2 584	100
m.o.-ongesplitst	1 368	33	2 834	67	4 202	100
Ped. m.o.-A	1 646	55	1 339	45	2 985	100
Ped. m.o.-B	516	47	577	53	1 093	100
Totaal	10 104	52	9 504	48	19 608	100
<i>cursus 1981/1982</i>						
m.o.-A (excl. Ped)	5 410	66	2 845	34	8 255	100
m.o.-B (excl. Ped)	1 313	47	1 473	53	2 786	100
m.o.-ongesplitst	1 362	32	2 946	68	4 308	100
Ped. m.o.-A	1 757	55	1 431	45	3 188	100
Ped. m.o.-B	566	47	650	53	1 216	100
totaal	10 408	53	9 345	47	19 753	100

b. Regelgeving

Voor de m.o.-opleidingen heeft het jaar 1981 - waarin het nieuwe kabinet het beleid van het vorige met betrekking tot de m.o.-opleidingen in grote lijnen zal voortzetten - in het teken van de veranderingen gestaan.

Op rechtspositioneel en wetgevingsterrein zijn ontwikkelingen, op gang gekomen in 1980, afgerond.

Voor de docenten van de opleidingen is een overgangsregime tot stand gekomen, waardoor persoonlijke, nadelige gevolgen van het van toepassing zijn van het Rechtspositiebesluit WVO in belangrijke mate zijn beperkt.

Op 20 september 1981 is in het Staatsblad gepubliceerd de Wet op de m.o.-opleidingen, waarin - dank zij het initiatief-wetsontwerp van mevrouw Ginjaar-Maas - beoogd wordt het voortbestaan van de op grond van de WVO bekostigde opleidingen met meer waarborgen te omkleden.

c. COCOMO

Op onderwijskundig gebied is de aandacht in het bijzonder gericht geweest op de adviserende werkzaamheden van de Coördinatiecommissie m.o.-opleidingen (COCOMO). In de loop van 1981 is in dit verband het volgende tot stand gekomen:

- voor de opleidingen aardrijkskunde, Fries, Nederlands en wiskunde tweede graad is een zodanig afgerond stelsel van eindtermen gerealiseerd, dat begonnen kon worden met de concrete vernieuwing van de programma's op en door de instituten;
- de voorstellen voor eindtermen voor de opleidingen tweede graad voor de overige vakken zijn in 1981 vrijwel afgerond; het voornemen is deze voorstellen in het jaar 1982 - met de goedkeuring ter zake dezerzijds - te laten dienen als uitgangspunten voor de programma-ontwikkeling in de praktijk;
- een advies inzake maatregelen voor uitbreiding van de m.o.-opleidingen van de COCOMO heeft ertoe geleid dat de minister heeft goedgevonden dat voor aanvang van bekostiging in aanmerking konden worden gebracht een opleiding Frans eerstegraad aan het Nutsseminarium te Amsterdam, een opleiding natuurkunde eerstegraad te Tilburg onder het bevoegd gezag van de Katholieke Leergangen aldaar en een opleiding godsdienst tweede graad te verzorgen door de Vrije Leergangen te Amsterdam. Het overleg over de aanvang van de twee laatstgenoemde opleidingen was aan het einde van 1981 zover gevorderd, dat deze instituten in 1982 het onderwijs zullen kunnen gaan verzorgen;
- ook wat betreft advies inzake spreiding parttime lerarenopleidingen kan worden opgemerkt dat de werkzaamheden aan het einde van 1981 zover waren gevorderd, dat dit advies in 1982 zal kunnen worden afgerond;
- overleg over een voorstel voor een kader voor de te ontwikkelen algemene-variantopleiding heeft in 1981, in zover er voor de verdere programmatische ontwikkeling van deze opleiding het groene licht gegeven zou kunnen worden, nog niet tot resultaten geleid.

In februari zijn voor het eerst begonnen de opleidingen tot docent verpleegkunde tweede graad onder bevoegd gezag van de Centrale Opleidingscursussen voor middelbare acte (COCMA) (Utrecht) en de Gelderse Leergangen (Arnhem); met ingang van het cursusjaar 1981/1982 is het aantal studenten voor beide opleidingen gezamenlijk uitgebreid tot 120.

Aantal studenten

ingeschreven	vrouwen		mannen		abs	totaal %
	abs	%	abs	%		
cursus '80/'81	1 158	42	1 616	58	2 774	100
cursus '81/'82	1 172	42	1 599	58	2 771	100

In september 1981 zijn afspraken gemaakt tussen de a.l.o.-Overlegraad en het departement om in de eerste maanden van 1982 te beginnen met het overleg ten behoeve van de herstructurering van de a.l.o.'s. De nota 'De opleiding voor onderwijsgevende in de lichamelijke opvoeding', opgesteld door de a.l.o.-Overlegraad en betrokken vakorganisatie, zal bij dit overleg worden betrokken.

Het eerste leerjaar van de derdegraads opleiding aan de avondscholen, die staan onder het bevoegd gezag van het Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leraren voor het Beroepsonderwijs (NGOLB), is in 1981 gestructureerd volgens het advies van de Structuur Commissie Opleiding Leraren Technische vakken (SCOLT). In 1986 zal de SCOLT-structuur voor alle leerjaren zijn ingevoerd.

V.2.2.3

*De Academies voor
Lichamelijke Opvoeding
(a.l.o.'s)*

V.2.2.4

*Parttime opleidingen voor
het beroepsonderwijs*

Het aantal ingeschreven studenten bij de derdegraads opleidingen is opnieuw enigszins gedaald. Daartegenover staat een verdere stijging bij de voorbereidende lerarenopleiding-nieuwe stijl (zie tabel 1).

De tweedegraads opleidingen zijn hun tweede jaar ingegaan met een stijging van het aantal ingeschrevenen van 463 naar 657 (zie tabel 2).

In 1981 zijn ook de applicatiecursussen chemisch laboratoriumtechniek en medisch / biologische laboratoriumtechniek omgezet in tweejarige tweedegraads opleidingen.

Tabel 1 Aantal ingeschreven studenten aan part-time opleidingen voor het beroepsonderwijs

cursus 1980/1981	vrouwen abs	%	mannen abs	%	totaal abs	%
voorbereidende lerarenopleiding	6	1	708	99	714	100
tweedegraads opleiding	5	1	458	99	463	100
derdegraads opleiding	8	1	3 054	99	3 062	100
ped.-did. diploma	47	11	367	89	414	100

Tabel 2

cursus 1981/1982	vrouwen abs	%	mannen abs	%	totaal abs	%
voorbereidende lerarenopleiding	11	1	951	99	962	100
tweedegraads opleiding	-	-	756	100	756	100
derdegraads opleiding	26	1	2 854	99	2 880	100
ped.-did.-diploma	59	13	393	87	452	100

V.2.2.5 C-cursussen aan pedagogische academies

Het aantal cursisten dat ingeschreven staat aan cursussen, die verbonden zijn aan pedagogische academies ter opleiding voor de l.o.-akten en voor zes m.o.-A-akten bedroeg eind 1981: 8 474 (eind 1980: 8 989), waarvan:
voor de l.o.-akten 7 009 (534 jaargroepen),
voor de m.o.-A-akten 1 465 (124 jaargroepen).
Wederom is een teruggang in het aantal cursisten te constateren.

V.2.3 Nascholing

In maart 1981 is het applicatie- en nascholingsplan (NAP) 1981/1982 'Een wegwijzer' gepubliceerd. Het is voor het eerst dat alle door de overheid te financieren nascholingscursussen - zowel de overheidscontractgebonden als ook de veldcontractgebonden activiteiten - overzichtelijk zijn opgenomen in één boekwerk. Als doelgroepen worden onderscheiden: onderwijsgevend in het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en hoger beroepsonderwijs.
Dit NAP is een belangrijke stap op weg naar eenheid in het totale nascholingsgebeuren. Het ligt in het voornemen jaarlijks rond 1 maart een NAP te publiceren. Aan het NAP is een hoofdstuk applicatiecursussen toegevoegd.

Naast het jaarlijkse NAP is tevens een Meerjaren Activiteitenplan (MAP) voor nascholing van onderwijsgevend verschenen. Het eerste MAP beslaat de periode 1982/1986. Tijdens de vergaderingen van de Centrale Commissie voor Onderwijsverleg (CCOO) in

de maanden november en december heeft het MAP ter discussie gestaan. Het is eind december door de minister vastgesteld.

Hoewel het aanvankelijk het voornemen was het MAP steeds na twee jaar bij te stellen, zal op verzoek van de CCOO al voor de periode 1983/1987 een nieuw MAP gepubliceerd worden. De gedachte dat door middel van nascholing tijdig ingespeeld kan worden op de ontwikkelingen in het beleid ligt aan dit verzoek ten grondslag. Vooral wordt hierbij gedacht aan het voortgezet onderwijs.

Onderafdeling V.3 — Verzorgingsstructuur

V.3.1 Leerplan- en toetsontwikkeling

V.3.1.1
*Stichting voor de
leerplanontwikkeling (SLO)*

Nu de Stichting voor de Leerplanontwikkeling vijf jaar functioneert, begint zich de werkwijze wat te consolideren en komen uit een aantal projecten concrete resultaten. De projectgroep Leerplanontwikkeling Basisschool (Pg.-LOB) leverde een nieuw model schoolwerkplan op, waarin ook met het kleuteronderwijs rekening gehouden is. De projectgroep Ondersteuning Leerplanontwikkeling Middenschool (Pg.-OLM) kwam met het lang verwachte leerplanvoorstel voor de middenschool.

Voorts werken projectgroepen voor het m.h.n.o.-m.s.p.o., voor het kort-middelbaar beroepsonderwijs, voor de opleidingen basisonderwijs en voor de Introductie Open School.

De SLO was aanwezig op de Nederlandse Onderwijs Tentoonstelling. Een aparte stand was daar ingeruimd voor de Centrale Registratie Leermiddelen, welke in de loop van 1981 een definitieve status kreeg.

In het begin van 1981 nam de SLO afscheid van haar voorzitter van het eerste uur, prof. A.M.P. Knoers. Het voorzitterschap werd tot het einde van 1981 waargenomen door vice-voorzitter Schuyer. Daarna werd een nieuwe voorzitter benoemd, ir. W.C.M. van Lieshout.

Wat de huisvesting betreft, leidde behoefte aan ruimte tot het in gebruik nemen van een nieuw pand, zodat de SLO nu over vijf panden verspreid is.

V.3.1.2
*Adviescommissies voor de
leerplanontwikkeling
(ACLO's)*

Na langdurig overleg is de impasse in de adviesstructuur doorbroken. De besprekingen die staatssecretaris Hermes heeft gehouden met de voorzitters van de ACLO's en met de SLO over een gewijzigde opzet van de adviesstructuur voor de leerplanontwikkeling, zijn in het voorjaar van 1981 afgerond.

De CCOO-vergadering is op 15 juni 1981 akkoord gegaan met de voorstellen waarna deze zijn aangeboden aan de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Ter voorbereiding van de invoering van de voorgestelde structuur is een werkgroep gevormd, waaraan SLO-ACLO's en departement deelnemen. Deze werkgroep zal voorstellen doen voor een reglement SLO-ACLO's, een overgangsregeling en de in de nieuwe structuur in te stellen ACLO's.

V.3.1.3
*Centraal Instituut voor
Toetsontwikkeling (CITO)*

In 1980 werd een eerste concept voor een beleidsnota gepresenteerd die de basis zal moeten gaan vormen voor de meerjarenplanning.

Aan de hand daarvan vonden in 1981 discussies in de Bestuursraad en in het bureau plaats over het beleid van het CITO. Een en ander zal in 1982 resulteren in een eerste definitieve beleidsnota.

In deze nota worden niet alleen de plannen uiteengezet met betrekking tot de werkzaamheden voor de komende jaren maar ook de daaraan ten grondslag liggende 'filosofie'.

De werkzaamheden in 1981 richtten zich vooral op continuering en waar mogelijk uitbreiding van bestaande activiteiten in basis- en voortgezet onderwijs.

Meer accent werd gegeven aan de bevordering van activiteiten op het gebied van

toetsservice, deskundigheidsbevordering, de samenwerking met andere instituten uit de verzorgingsstructuur van het onderwijs en het meer en vooral tijdiger inschakelen van het CITO bij landelijke vernieuwingsprojecten.

De ruimte voor nieuwe activiteiten is vrijwel verdwenen door de bezuinigingen die de afgelopen jaren zijn doorgevoerd. Toch is in 1981 een begin gemaakt met een nieuw project 'Ontwikkeling voorlichtings- en studiemateriaal voor het beoordelen in het onderwijs'. Dit project heeft tot doel onderwijsgeveenden en instituten voor opleiding voor onderwijsgeveenden voor te lichten over de activiteiten en produkten van het CITO zodat zij op een verantwoorde manier kunnen kiezen uit het voorhanden zijnde assortiment van toets- en beoordelingsinstrumenten dan wel deze zelf kunnen ontwikkelen.

De constructie van de landelijk vergelijkende studietoetsen in de vakken natuurkunde en scheikunde voor de toelating tot studierichtingen met een numerus clausus is, onder invloed van de kabinetswisseling, stopgezet. De nieuwe minister blijft uitgaan van het stelsel van gewogen loting.

In 1981 is overeenstemming bereikt over de besluitvorming wat betreft de voorstellen voor de toekomstige organisatie van het CITO. De bedoeling is in de loop van 1982 een groot gedeelte van de besluiten die zijn genomen in het kader van de reorganisatie uit te voeren, waardoor naar verwachting eind 1982 alle werkzaamheden voltooid zullen zijn.

V.3.2 Onderwijsbegeleiding

Per 1 januari 1981 is de Rijksregeling subsidiëring schoolbegeleiding van kracht geworden. Voor de meeste schoolbegeleidingsdiensten betekende dit, dat voorzieningen moesten worden getroffen om te voldoen aan de voorwaarden welke in deze regeling worden gesteld. De diensten konden daarbij evenwel gebruik maken van de overgangsbepalingen in de subsidieregeling. In 1981 werd gewerkt aan de verdere invoering van de subsidieregeling; zo werden voorbereidingen getroffen om te komen tot het sluiten van de zogenaamde schoolbegeleidingsovereenkomsten per 1 januari 1982 tussen de organen van bevoegd gezag van scholen en schoolbegeleidingsdiensten. In 1981 is het aantal schoolbegeleidingsdiensten dat in dienstsubsidieverband van het Rijk is opgenomen met twee gestegen tot 58. De uitbreiding betrof de Stichting Onderwijsbegeleidingsdienst Duin- en Bollenstreek en de Stichting Onderwijsbegeleiding West-Utrecht. Verder werd in 1981 voor het eerst een verzoek om subsidie ingediend door een landelijke dienst naar richting; dit betrof het Gereformeerd Pedagogisch Centrum in Zwolle (GPC). Het GPC is per 1 januari 1982 subsidiabel verklaard.

V.3.3 Landelijke Pedagogische Centra (LPC)

De ontwikkelings- en begeleidingsactiviteiten van de LPC hebben in 1981 ten opzichte van 1980 geen grote wijzigingen ondergaan.

In een aantal projecten, bijvoorbeeld k.-m.b.o. en het coördinatieproject scholengemeenschappen l.b.o./l.b.o., is sprake geweest van een kleine additioneel gefinancierde mankrachtuitbreiding.

Op ambtelijk niveau zijn de contacten met de centra, gericht op wederzijdse (en tijdige) informatie over nieuwe beleidslijnen en ontwikkelingen, in het onderwijsveld versterkt.

V.3.4 Pedagogisch Centrum Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (PCBB)

In 1981 is door het PCBB verder uitvoering gegeven aan het bestaande takenpakket. Onder meer zijn activiteiten uitgevoerd gericht op de ondersteuning van de projecten Kort-Middelbaar Beroepsonderwijs.

V.3.5 Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs (HVO)

De Stichting Humanistisch Vormingsonderwijs die zich sinds 1980 met subsidie van O & W met begeleiding en studie op dit onderwijsgebied bezighoudt, heeft haar werkzaamheden in 1981 op de verwachte wijze uitgevoerd. Het Humanistisch Vormingsonderwijs mag zich in een toenemende belangstelling op schoolniveau verheugen.

V.3.6 Regionale (advies Verzorgingsstructuur Kunstzinnige Vorming) AKU-projecten

Na een inventarisatiefase van ruim een jaar die een grote hoeveelheid aan vooral kwantitatieve gegevens heeft opgeleverd, zijn de AKU-projecten begonnen - ieder project op geheel eigen wijze - aan concrete deelprojecten toegespitst op samenwerkingsverbanden tussen instellingen voor kunstzinnige vorming en begeleidende instanties in de werkvelden onderwijs, sociaal-cultureel werk en amateuristische kunstbeoefening. Deze deelprojecten zullen in het schooljaar 1981-1982 moeten worden uitgevoerd. De ontwikkeling in de Rotterdamse situatie leidde ertoe dat het project niet werd voortgezet. Wel zullen de geldende en zich ontwikkelende samenwerkingsverbanden in Rotterdam door de landelijke kaders in het oog worden gehouden.

V.3.7 Samenwerking Secundair Onderwijs en Culturele Instellingen (SeCu-projecten)

In vervolg op het concept van oktober 1980 verscheen in augustus 1981 de definitieve Beleidsnotitie Secundair Onderwijs en Culturele Instellingen van O & W en CRM. Nadat vooral in het begin in 1981, het jaar, waarin een aanvang met de projecten werd gemaakt, moeilijkheden werden ondervonden - wellicht een gevolg van het in feite ontbreken van een voorbereidingsfase -, hebben de meeste projecten vaste voet aan de grond gekregen. Op verschillende plaatsen is begonnen met concrete schoolprojecten. Ter ondersteuning van de plaatselijke projecten is een zogenaamd Landelijk Ondersteuningsteam geformeerd. Het team bestaat uit medewerkers van landelijke instellingen op het terrein van de kunstzinnige vorming, de Stichting voor de Leerplanontwikkeling en een algemeen coördinator afkomstig van het Algemeen Pedagogisch Studiecentrum (APS). Naast de begeleiding van de regionale projecten heeft het team als belangrijke landelijke taak: het bijdragen aan de totstandkoming van landelijke produkten ten behoeve van de overdracht / verspreiding van de projectresultaten.

V.3.8 Onderzoek van het onderwijs

Een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van het onderwijsonderzoek kondigt zich aan. Nadat overleg is gevoerd met de CCOO en de vaste Commissie voor Onderwijs en Wetenschappen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal over nieuwe statuten voor de Stichting voor Onderzoek van het Onderwijs (SVO), zijn deze nieuwe statuten op 17 augustus 1981 per notariële akte vastgesteld. Deze statuten traden per 1 januari 1982 in werking. In de statuten wordt geregeld dat het onderwijsveld en de minister bepaalde proporties van het budget van de SVO zullen invullen. Daarnaast zal er ruimte blijven voor onderzoek op initiatief van de stichting. Het principe van betrokkenheid van het onderwijsveld zal ook tot uiting komen in de nieuwe bestuursamenstelling van SVO, die per 1 maart 1982 zal worden geëffectueerd. Een ander belangrijk aspect van de statuten is dat van de programmering. Met de programmering wordt beoogd om een

samenhangend stelsel van voorgenomen onderzoeksprojecten tot stand te brengen, tot uitdrukking komend in een meerjarenplan en een jaarlijks programma voor onderzoek. Om vorm te geven aan deze programmering zal SVO programma-advies-commissies (PAC's) instellen.

Een uitvloeisel van deze nieuwe opzet van de structuur en de organisatie van het onderwijsonderzoek is de integratie van de huidige tweede geldstroom (die rechtstreeks ter beschikking wordt gesteld voor SVO) en de huidige derde geldstroom (additionele financiering door het ministerie). Deze integratie zal met ingang van 1 januari 1983 gestalte krijgen. De technische voorbereidingen hiertoe zijn in volle gang. Om vanuit het ministerie een invulling te geven aan het voor haar gereserveerde deel van het budget van de SVO, wordt gewerkt aan meer coördinatie tussen de onderzoek-initiërende directies. Een coördinatiegroep zal zich gaan bezighouden met het coördineren van het onderwijsonderzoek dat op initiatief van het ministerie wordt uitgevoerd.

Alhoewel een groot deel van de aandacht is uitgegaan naar de bestuursmatige en beheersmatige-organisatie van het onderzoek, wordt het niveau van het onderzoek zelf niet verwaarloosd. In de sectoren basisonderwijs, middenschool en participatie-onderwijs worden de door de programmeringscommissies opgestelde onderzoeksprogramma's uitgevoerd. Naast de uit deze onderzoeksprogramma's voortkomende onderzoeken wordt een groot aantal onderzoeken uitgevoerd in het kader van het beleid ten aanzien van culturele minderheden, van emancipatie, over het thema motivatie in het onderwijs, over onderzoek ten aanzien van de onderwijsverzorging en over het thema schoolloopbaan.

Het beleid dat de SVO voert wat betreft de instituten, die het onderzoek uitvoeren via het afsluiten van instituutsmeejarencontracten, bevindt zich in een afrondend stadium van besluitvorming. Door deze contracten - er zijn een beperkt aantal concentratiepunten van onderzoek in Amsterdam, Groningen, Nijmegen, Utrecht en Leiden - ontvangen de instituten een bepaalde basisfinanciering.

Een laatste versie van deze contracten is opgesteld.

In de loop van 1982 worden de contracten door SVO aan de instituten ter ondertekening opgestuurd.

Een onderwerp dat in 1981 sterk in de belangstelling heeft gestaan (en nog staat), is de relatie tussen onderzoek en beleid.

Aan dit onderwerp heeft SVO in mei een internationaal symposium gewijd, waaraan een aantal belangrijke onderzoekers deelnam.

Een uitgebreid verslag wordt samen met de inleidingen in boekvorm in de loop van 1982 gepubliceerd.

V.3.9 Examens

V.3.9.1 Vrijstellings- beschikking

De Vrijstellingsbeschikking in het kader van de staatsexamens en de eindexamens avondscholen v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. kreeg in 1981 een vermeldenswaardige uitbreiding. Deze uitbreiding heeft ten doel aan (meermalen) afgewezen eindexamenkandidaten van de dagscholen voor v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. die in enig kalenderjaar examens wensen af te leggen aan een avondschool voor v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. of bij een der staatsexamencommissies, de mogelijkheid te bieden onder bepaalde voorwaarden vrijstelling van deelexamens te verkrijgen voor die vakken voor welke zij, blijkens de aan hen uitgereikte cijferlijst, het cijfer 6 of hoger hadden behaald.

AFDELING V DIENSTEN ONDERWIJS EN INSPECTIE

V.3 Verzorgings- structuur V.4 Hoofdingspectie opleidingen onderwijsgeven

V.3.9 V.4.1 V.4.2

V.3.9.2 Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven (CEVO)

Een zeer groot aantal afgewezen dagschool-kandidaten wenst van deze regeling gebruik te maken.

Ook afgewezen staatsexamen- resp. avondschoolkandidaten zullen gebruik kunnen maken van de vrijstellingsregeling zoals deze geldt voor de dagschoolkandidaten. Afgewezen examenkandidaten van het voormalig v.h.m.o. (eindexamen en staatsexamen) en m.u.l.o. vallen niet onder de vrijstellingsregeling. Worden daartoe strekkende verzoeken gedaan, dan worden deze afzonderlijk in behandeling genomen.

Per 1 augustus 1981 is door staatssecretaris drs. K. de Jong Ozn. ingesteld de Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven schriftelijke examens l.b.o.-m.a.v.o.-h.a.v.o.-v.w.o., afgekort CEVO.

Vertegenwoordigers van vakgebonden organisaties en niet-vakgebonden organisaties zullen betrokken worden bij het vaststellen van de examenopgaven door de vaksecties van de CEVO.

De concept-examenopgaven worden geproduceerd door Adviescommissies van Docenten (ACD's). De leden van de ACD's worden geworven door het plaatsen van een oproep in de onderwijsbladen.

Een en ander betekent een verandering voor de inbreng van de vakgebonden organisaties. Tot nu toe werden concept-examenopgaven voor v.w.o.-h.a.v.o.-m.a.v.o. geproduceerd door docenten, die voorgedragen werden door vakgebonden organisaties.

Vanaf 1 augustus 1981 zal in principe in elke vaksectie van de CEVO een vertegenwoordiger worden opgenomen van een vakgebonden organisatie, zodat deze organisaties betrokken worden bij de vaststelling en niet meer bij de productie van examenopgaven.

De taak van de CEVO gaat verder dan het vaststellen van de opgaven en het opstellen van bindende normen voor de beoordeling van het gemaakte examenwerk.

Zo kan de CEVO het zich tot haar taak rekenen

- de minister van O&W en de minister van landbouw en visserij te adviseren betreffende de productie, vaststelling en normering van examenopgaven en de organisatie van de centraal geregelde examens;
- het stimuleren van de evaluatie van de examens en van studie en onderzoek op het gebied van de examens.

V.3.9.3 Organisatie examens

In het kader van de spreiding van rijksdiensten worden voorbereidingen getroffen tot oprichting van een afdeling Organisatie Examens, ressorterende onder de directie Verzorgingsstructuur, in Groningen.

Het is de bedoeling, dat deze afdeling de administratief-organisatorische werkzaamheden gaat verrichten betreffende alle examens voor zover zij centraal afgenomen worden.

Onderafdeling V.4 — Hoofdingspectie opleidingen onderwijsgeven

V.4.1 Inleiding

De hoofdingspectie opleidingen onderwijsgeven is bij schrijven DGDI/i 5538 van 23 januari 1981 ontstaan uit de integratie van twee categoriale hoofdingspecties, te weten de hoofdingspectie opleidingen voortgezet onderwijs en de hoofdingspectie opleidingen basisonderwijs.

Hiermede is binnen deze hoofdingspectie het toezicht op de volgende instituten geïnstitutionaliseerd:

1. de Nieuwe Lerarenopleidingen;
2. de m.o.-opleidingen;
3. de opleidingsinstituten voor het beroepsonderwijs, ingericht voor het parttime onderwijs;

4. de Academies voor Lichamelijke Opvoeding;
5. de opleiding leraren Nautisch Onderwijs;
6. de opleiding N XVII en XVIII;
7. de Pedagogische Academies;
8. de Opleidingsscholen voor Kleuterleidsters.

Het toezicht op de opleidingen voor het v.o. wordt uitgeoefend door drie inspecteurs en op de opleidingen voor het b.o. door zes inspecteurs.

Het ligt in de bedoeling de integratie van beide groepen inspecteurs zodanig uit te voeren, dat zowel instituten voor v.o. als instituten voor b.o. aan één inspecteur worden toegewezen. Deze herindeling wordt gemaakt tegen de achtergrond van het gegeven, dat per 1 augustus 1984 het aantal opleidingsscholen voor b.o. wordt teruggebracht tot 66.

Binnen de opleidingsinstituten voor v.o. is de aandacht voor de professionalisering niet verslapt. Integendeel, binnen de Coördinatie Commissie (COCOMO) wordt gewerkt aan de vernieuwing van de m.o.-opleidingen; deze vernieuwing betekent niet alleen een wijziging van de programma's, maar eveneens een opzet waarbinnen de didactiek van het vak en de praktijkoefening van een aanstaand leraar integrerend onderdeel van de cursus zullen zijn.

Dit gebeurt ook bij de opleidingen voor het beroepsonderwijs. Met ingang van 1 augustus 1981 zijn op de avondscholen vernieuwde programma's ingevoerd, waarbij het model van het Scolt-rapport is overgenomen.

V.4.2 De nieuwe lerarenopleidingen

Aan de n.l.o. te Sittard zijn per 1 augustus 1981 de vakken tekenen en handvaardigheid toegewezen, aan de n.l.o. te Zwolle de vakken geschiedenis en aardrijkskunde en aan de n.l.o. te Eindhoven wis- en natuurkunde. Bovendien is aan de n.l.o.-Eindhoven een tweedegraads opleiding bouwkunde en werktuigkunde begonnen.

De overige n.l.o.'s zijn nagenoeg volgroeid, en de eerste studenten die de opleiding maatschappijleer en/of godsdienst volgden, hebben in 1981 de studie beëindigd. Wanneer men het overzicht beziet van de studiemogelijkheden aan de tien n.l.o.'s, valt het op dat de n.l.o. te Sittard en de n.l.o. te Zwolle een vakkenaanbod hebben, dat zeer ongunstig is voor een groot aantal aspirant-studenten. Zo kunnen beide opleidingen wis- en natuurkunde laten doceren, maar geen ander B-vak. Vaak wordt juist een combinatie van bijvoorbeeld natuurkunde met scheikunde of biologie gevraagd. Voor deze n.l.o.'s is ook ongunstig de beperking in de sector van creatieve vakken tot tekenen-handvaardigheid, daar op alle andere n.l.o.'s het vak textiele werkvormen ook is opgenomen in deze sector.

Het totale aantal studerende aan de n.l.o.'s is toegenomen.

Het aantal studenten op de zeven reeds langer bestaande n.l.o.'s neemt weinig toe; de groei van de drie nieuwe n.l.o.'s is het gevolg van de jaarlijkse toeneming van het aantal studiejaren.

Met betrekking tot de uitvoering van de programmering voor de tweedegraads opleiding kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt: Het komt voor, dat de student bij het begin van de opleiding de keuze moet maken welk vak op tweedegraads niveau zal worden bestudeerd. Dit is nodig, omdat de onderwijskundige voorbereiding gekoppeld wordt aan dit zogenaamde hoofdvak. Er zijn echter ook instituten die de studie in de twee vakken gedurende de eerste drie jaren gelijk laten lopen. Pas in het vierde studiejaar wordt dan een keuze gemaakt. Eventueel volgen de studenten voor het vak, dat wordt gekozen als een studievak op tweedegraads niveau, extra cursussen. Van het vijfde studiejaar worden de eerste zes maanden geheel gewijd aan de studie van het gekozen

vak, dat op tweedegraads niveau wordt afgerond.

Het diploma wordt in dit studiejaar behaald. De tijd die in het vijfde jaar gebruikt wordt om de eindstreep te bereiken, is vaak langer dan zes maanden. Mogelijk speelt daarin mee, dat het uitzicht op een betrekking in het onderwijs niet altijd florissant is, zodat de student er de voorkeur aan geeft nog enige tijd ingeschreven te staan als student aan de opleiding.

Het bovenstaande toont aan, dat de studie voor de verschillende vakken nauw samenhangt met de organisatiestructuur van de n.l.o. Het zou te ver voeren deze voor elk instituut te beschrijven - de publikaties van het ITS, RITP en NIVOR over 'Voortgezet onderzoek nieuwe lerarenopleiding' geven daaromtrent veel materiaal - maar niettemin kunnen enkele conclusies getrokken worden voor wat betreft de invulling van de studieprogramma's.

a. De visie op de invulling van het programma is uiteenlopend. In grote lijn verwoorden de hoofddocenten deze twee standpunten:

- een tweedegraads leraar staat voor dezelfde leeftijdsgroep als de derdegraads leraar. Didactisch moeten beide dezelfde vaardigheden bezitten. Qua kennisniveau moet de eerste dieper ingaan op het vak. Daarom wordt een tweedegraads programma samengesteld uit onderdelen, die de kennis verdiepen;
- een tweedegraads leraar moet meer studie maken van het onderwijs in het tweedegraads gebied. Didactiek kan anders zijn, gezien de mogelijkheid van bijvoorbeeld een functie in het m.b.o. Vandaar dat bijzondere aandacht besteed wordt aan de didactiek van het tweedegraads gebied. In dit geval wordt ook getracht studie te maken van de leerstof, die op die schooltypen aan de orde komt. Het studieprogramma wordt dan samengesteld tegen de achtergrond van de programma's van de scholen die tot de tweedegraads sector behoren.

Het is merkwaardig dat de twee hier geschetste visies niet onderscheiden zijn per n.l.o., maar per afdeling binnen één n.l.o.

b. Gezien de constatering onder a gedaan, is het college-aanbod totaal verschillend. De aangereikte studiestof kan door studenten worden verwerkt in eigen tempo onder begeleiding van een docent. In dat geval worden geen colleges gegeven aan de vijfdejaars studenten.

In andere gevallen is de student wel verplicht een aantal colleges te volgen gedurende enkele maanden, omdat de studiestof in collegevorm wordt aangereikt.

c. De stages zijn beëindigd, wanneer het vijfde studiejaar aanvangt. Er is één instituut, waar de afdeling onderwijskunde een stage uitschrijft in het vijfde studiejaar voor het hoofdvak. Hierbij is de afdeling onderwijskunde verantwoordelijk voor deze stage. Dit model is echter een uitzondering op de regel dat het schoolprakticum geplaatst is in het - soms tweede - derde en vierde studiejaar.

Verder kan nog opgemerkt worden, dat de formatietoedeling in enkele gevallen geschiedt naar evenredigheid van de aantallen studenten tweede en derde graad. Waar dit niet gebeurt, wordt door de hoofddocenten een enkele maal naar voren gebracht, dat de begeleiding en de afronding van de studie op het tweedegraads niveau meer arbeidsintensief is dan wanneer die afronding op derdegraads niveau geschiedt. Ten slotte moet vermeld worden, dat ongeacht de visie op het programma, de programma's nauwkeurig omschreven zijn. Voor zover dit te constateren is, wordt ook nauwkeurig toegezien op de uitvoering van het programma door de docenten en de studenten. Op meer instituten zou aandacht moeten worden besteed aan het zorgvuldig bijhouden van de administratie.

V.4.3 De m.o.-instituten

In 1981 is het aantal studenten aan de acht m.o.-instituten toegenomen. Dit betekent, dat er nog meer tijd gestoken moest worden in de organisatie van dit deeltijdonderwijs, in het

bijzonder wanneer de instituten niet over eigen gebouwen beschikken. In sommige plaatsen moeten de cursussen gegeven worden in zes schoolgebouwen. Daarnaast werd veel aandacht besteed aan de uitvoering van het nieuwe wettelijk kader. Het toezicht heeft zich in 1981 in het bijzonder geconcentreerd op de ontwikkeling van de instituutsexamens. De wijziging van het Reglement examens middelbare akte 1959 bij KB van 16 maart 1978 heeft een ingrijpende verandering tot gevolg gehad voor de examens van de m.o.-opleidingen. Tot dat moment moesten de kandidaten het examen afleggen ten overstaan van een staatsexamencommissie.

Door de wijziging van dit KB kan aan elk erkend m.o.-instituut een bijzondere commissie worden ingesteld.

Onder leiding van de rector c.q. conrector worden voor de onderscheiden vakken examencommissies ingesteld, waarvan de leden gekozen worden uit de docenten van het instituut. Eveneens werd de mogelijkheid geboden de volgorde van de examenonderdelen te wijzigen. Slechts één onderdeel van het vak moet in onderling overleg tussen de bijzondere commissies vastgesteld worden. Bij de moderne vreemde talen is dit meestal de vertaling.

Het blijkt dat de wijziging zeer positief wordt beoordeeld, zowel door de docenten als door de studenten: de regelingen, die konden worden gemaakt na de wijziging van het KB in 1978, zijn gunstig voor de studenten. Het onderling overleg tussen de opleiders heeft geleid tot een examenopzet die de studenten de gelegenheid geeft bepaalde onderdelen af te ronden gedurende de opleiding. Bovendien worden de mondelinge tentamens afgenomen door de opleiders van het instituut waaraan de studenten de cursus volgen. Deze wijze van examineren sluit aan bij de ontwikkelingen die in veel andere takken van onderwijs reeds langer of korter gebruikelijk zijn. Deze nieuwe regeling is voor de studenten gunstig, maar hierdoor vraagt de organisatie van de afsluiterende tentamens - zowel de schriftelijke als de mondelinge - een behoorlijke tijdsinvestering van de directie en de studieleiders. Hoewel de roosters tijdig klaar zijn en aan de studenten verzonden worden, kampt men met het probleem, dat studenten in het deeltijdonderwijs niet altijd beschikbaar zijn op andere tijden dan de lestijden, dat de lesruimten buiten de roostertijden vaak niet te gebruiken zijn en dat voor elk tentamen twee docenten beschikbaar moeten zijn. Deze en nog andere problemen komen herhaaldelijk bij de organisatie van deze examens 'nieuw stijl' voor.

Ten slotte rijst de vraag, of het aantal geslaagden nu aanmerkelijk groter is dan in de periode, waarin de oude examenregeling van kracht was. Een merkbare stijging van dit percentage is niet geconstateerd. Winst blijft vooral, dat de wijze van studie-afsluiting zowel door de docent als door de student gunstig wordt beoordeeld.

Zoëven is vastgesteld, dat binnen de beschreven examenregelingen het probleem van de huisvesting nadere aandacht verdient. De m.o.-instituten zijn gehuisvest in schoolgebouwen, die overdag in gebruik zijn bij andere onderwijsinstellingen. De ontwikkeling in het cursorisch onderwijs leidt ertoe, dat er in enkele vakken college in de namiddag gegeven moet worden. Het nieuwe examensysteem vereist verder het afnemen van een groot aantal mondelinge tentamens.

Daar ook deze grotendeels overdag afgenomen moeten worden, komt het voor dat in bepaalde perioden dezelfde ruimte voor zowel dag- als avondonderwijs gebruikt dient te worden. Als dit niet mogelijk is, moet men vaak genoegen nemen met oplossingen die niet verantwoord zijn ten opzichte van tentamenkandidaten.

In het kader van de nieuwe ontwikkelingen, waarbij het tweedewegonderwijs speerpunt van het beleid is, is het dringend gewenst dat de m.o.-instituten kunnen beschikken over een eigen gebouw. Vooral geldt dit voor die m.o.-instituten, welk niet gesitueerd zijn in plaatsen met een n.l.o.-vestiging.

Door de besturen van instituten die in dezelfde stad als een n.l.o. gevestigd zijn, wordt naarstig uitvoering gegeven aan de motie-Deetman van 12 februari 1979. In deze steden wordt het n.l.o.-gebouw, voor zover mogelijk, mede gebruikt door de m.o.-opleiding.

V.4.4 De opleidingen voor het beroepsonderwijs

De dagopleiding voor het beroepsonderwijs te Eindhoven is reeds genoemd onder V.4.2. De Nieuwe Lerarenopleidingen.

Aan deze opleiding, onder het gevoegd gezag van het Nederlands Genootschap tot Opleiding van Leraren voor het Beroepsonderwijs (NGOLB), werd voor de derde maal een eerste leerjaar gevormd.

Het aantal toegelaten studenten, 91, bleef beneden de verwachtingen. Getracht zal worden door een meer intensieve voorlichting de interesse voor de dagopleiding te vergroten.

De ministeriële goedkeuring werd verkregen voor tweedegraads vervolgoopleidingen voor de leerstofgebieden bouwtechniek, schilderen, elektrotechniek, mechanische techniek en motorvoertuigtechniek, tweedegraads opleidingen voor bouwkunde en werktuigbouwkunde en derde- en tweedegraads opleidingen voor de combinatie wiskunde / natuurkunde, toegespitst op het beroepsonderwijs.

Bij de afdeling Elektrotechniek wordt vanaf het tweede leerjaar gebruik gemaakt van korte, gerichte bedrijfsstages.

Bij de afdelingen Bouwtechniek en Mechanische Techniek is het gehele derde leerjaar als bedrijfsstage-jaar ingericht. Met medewerking van het bedrijfsleven is na een intensieve voorbereiding tot de uitvoering van deze stages overgegaan. Hoewel het vinden van goede stageplaatsen soms niet gemakkelijk was, zijn de eerste ervaringen met het stagegebeuren hoopvol te noemen.

Bij de avondscholen van het NGOLB ging de voorbereidende lerarenopleiding nieuwe stijl (VLNS) haar tweede en laatste leerjaar in. De eerste ervaringen met de meer praktisch opgeleide studenten spreken zowel van enthousiasme en grote gemotiveerdheid van de studenten als van problemen ten aanzien van de aansluiting en het te behalen niveau in de exacte vakken.

Goedkeuring wordt verleend om met ingang van 1 augustus 1981 de opnieuw gestructureerde opleiding om te bouwen tot een opleiding, vergelijkbaar met de opzet van de n.l.o.-Eindhoven. Vele docenten verleenden en verlenen hun medewerking bij de programmering van de verschillende leerstofgebieden.

Een nieuw examenreglement, zowel voor de derdeggraads als voor de tweedegraads opleidingen is in voorbereiding.

In 1986 zal de inhoud van de tweedegraads vervolgoopleiding aan de nieuwe situatie aangepast moeten worden.

V.4.5 De academies voor lichamelijke opvoeding

In 1981 werden voor de tweede maal de examens aan de a.l.o.'s door de Bijzondere Commissies georganiseerd en afgenomen. Na een jaar van overleg was een gezamenlijke regeling tot stand gekomen, die de a.l.o.'s op grond van art. 12.4 van de Algemene Examenregeling 1979 en het Reglement examens middelbare akten 1959 verplicht waren overeen te komen. Teneinde een formeel overlegkader tot stand te brengen werd de 'Overlegraad van Bijzondere Commissies Middelbaar Onderwijs in de Lichamelijke Oefening' (OBC) in het leven geroepen. De raad vergadert maandelijks, brengt daarbij de problemen in kaart en probeert tot regelingen, c.q. afspraken te komen. Het Reglement 1980 werd bijgesteld voor het examen 1981 en is onlangs weer gewijzigd met het oog op het examenjaar 1982.

Bijstellingen en wijzigingen zijn in het algemeen als verbeteringen te karakteriseren; de inspectie is overigens van mening, dat een ideaal produkt nog niet gehaald is.

Punten die nog nadere bestudering en overleg eisen, zijn: verdeling van mondeling of schriftelijk te toetsen examenonderdelen, de cijferafroning en de vrijstellingsregeling.

Wel is vastgesteld dat voor de kandidaten in ieder geval aanwezig zijn:

- het programma: het overzicht van eisen n.a.v. de gegeven studiestof;
- het overzicht van tentamen- en examendata;
- het OBC-Examenreglement, alsmede het aanvullende Reglement van de desbetreffende BC.

Tentamens en examens zijn administratief omgeven door een keur aan formulieren, die nauwkeurig en duidelijk het gehele toetsingsproces per kandidaat in kaart brengen. In overleg tussen OBC, inspectie en departement werd de cijferlijst Examen Lichamelijke Oefening M.O. vastgesteld. Teneinde bij het gezamenlijk examenonderdeel Eigen Bedrevenheid zoveel mogelijk op één spoor te blijven werd door de OBC besloten tot sectieoverleg voor de praktijkvakken met de vijf a.l.o.'s. Onderdelen van een vak worden getentamineerd door twee docenten. De docent die als 'bijzitter' fungeert, doceert het betreffende vak niet.

Deze verplichting over de eigen vakgrenzen heen waar te nemen, heeft de onderlinge verstandhouding en vooral de integratie van diverse vakken meer bevorderd dan welk ander mechanisme ook. Tenslotte dient opgemerkt te worden, dat de huidige tentamen-/examenregeling onder de BC's bepaald nog niet die effectieve onderwijstijdwinst heeft opgeleverd, die men na het verlaten van de oude m.o.-examenstructuur eigenlijk gehoopt had. In het meest gunstige geval verliest men niet meer lessen dan vroeger.

Wel moet gezegd worden, dat het examen onder de Bijzondere Commissies winst betekent omdat de toetsing per opleiding een meer integrerend deel van het programma kan zijn dan voorheen mogelijk was.

V.4.6 De lerarenopleiding Nautisch Onderwijs

In 1981 zijn applicatiecursussen ontwikkeld op het terrein van Meteor-oceanografie en de Reisvoorbereiding en -uitvoering. De studie van de moderne gegevensverwerking op deze gebieden stond mede in relatie tot de toegepaste informatica waarvoor een lesbrieven-applicatiesysteem tot uitvoering was gebracht. Van de zijde van de eerstegraads leraren bestond hiervoor een ruime belangstelling. Ten behoeve van de tweedegraads lerarenopleiding werd in augustus 1981 een aanvang gemaakt met de reguliere opleiding in Navigatie en Scheepsbedrijfvoering. Het curriculum is compact en zeer modern van opzet. De belangstelling hiervoor beantwoordt aan de verwachtingen.

Inmiddels dreigt op middellange termijn een tekort te zullen ontstaan aan het aantal beschikbare eerstegraads docenten. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de huidige leeftijdsopbouw. Indien een ruim gebruik gemaakt zal worden van de VUT-regeling zal zich vanaf omstreeks 1987 een precair tekort gaan manifesteren. Het bestuur van 'Cornelis Douwes' beraadt zich thans over de te nemen maatregelen ter stimulering van de belangstelling voor deze opleidingen.

De examenresultaten van 1981 waren zeer bevredigend.

V.4.7 De opleidingen N XVII en N XVIII

In 1981 is de opleiding N XVII beëindigd.

In 1980 waren de laatste leraressen met de akte N XVIII afgezwaaid.

De afgestudeerde n.l.o.-studenten, die een eerstegraads diploma huishoudkunde willen behalen, kunnen deze studie volgen aan de Landbouwhogeschool te Wageningen.

**V.4.8 De Pedagogische Academies en de Opleidingsscholen voor
Kleuterleidsters**

Er is in 1981 speciaal aandacht besteed aan de volgende aspecten:

- a. het effect van een aantal activiteiten van de Landelijke Pedagogische Centra (LPC) gericht op de opleidingen;
 - b. de stand van zaken in de opleidingen met betrekking tot het multicultureel onderwijs.
- De inspectiebevindingen kunnen als volgt worden samengevat:

- a. Uit de verscheidenheid aan LPC-activiteiten zijn er drie nader bestudeerd en op hun effecten beoordeeld.

- *Het project methodiek-didactiek*, verzorgd door het APS in samenwerking met het CPS, geïnitialiseerd door en primair gericht op docenten in de noordelijke provincies. Het betreft hier een voorbeeld van ondersteuning van en hulpverlening bij bezinnings- en zelfscholingsactiviteiten waartoe docenten zelf reeds het initiatief genomen hadden. Toen deze docenten in 1979 tot de conclusie kwamen dat hulp van buitenaf gewenst was, wendden ze zich tot het APS, dat - later gesteund door een CPS-medewerker - graag bereid bleek de gevraagde ondersteuning te verlenen. Er werd een nascholingscursusplan ontwikkeld, er werden studiedagen georganiseerd, er verschenen artikelen in onderwijstijdschriften, terwijl ook vakcollega's in andere regio's geïnformeerd werden over de nascholingsactiviteiten in de noordelijke provincies.

De inspectie kan niet anders dan met waardering spreken over het lofwaardig initiatief van deze groep docenten en over de wijze waarop de LPC-medewerkers hen daarbij gesteund hebben door te coördineren en te stimuleren, door nota's te schrijven en literatuur aan te dragen, door ervaring en deskundigheid beschikbaar te stellen. Effecten van nascholing zijn in het algemeen moeilijk te meten, maar de inspectie meent dat ze in dit geval waarneembaar zijn in leerplannen van OK's; ook tijdens het lesbezoek waren de positieve effecten van de verwerkte informatie merkbaar.

- *KPC-activiteiten gericht op verbetering van de praktische vorming*. Bedoelde activiteiten zijn op gang gekomen, nadat in 1978 de afdeling Opleidingen van het KPC op een conferentie met directies en docenten van OK's en PA's had toegezegd dat in het beleid voor de komende jaren het zwaartepunt zou komen te liggen op de praktische vorming. Er werden twee werkgroepen gevormd, terwijl daarnaast een training werd georganiseerd.

De eerste werkgroep hield zich bezig met de vraag op welke wijze de praktische vorming systematischer kon worden opgezet. Daarbij werd gepoogd om bezinning op de eigen problematiek te stimuleren door confrontatie met verschillende theoretische opvattingen. Doordat de gespreksdeelnemers afkomstig waren uit een groot aantal instituten, konden veelsoortige ervaringen worden uitgewisseld.

Een tweede werkgroep concentreerde zich op de problematiek van het instituutsprakticum. Er werd nagedacht over de functie en de mogelijkheden van het instituutsprakticum; daarnaast vond er een inventarisatie en uitwisseling plaats van door de deelnemers reeds ontwikkelde praktica, terwijl ten slotte strategieën ontwikkeld werden om praktica te ontwerpen.

De ervaringen opgedaan in beide werkgroepen zullen worden vastgelegd in een brochure, zodat ze ook voor niet-deelnemers toegankelijk zijn. De trainingscursus was gericht op het ontwikkelen van begeleidingsvaardigheden. De belangstelling hiervoor is groot; reeds meer dan 100 docenten hebben aan de training deelgenomen.

Zowel de werkgroep- als de trainingsactiviteiten worden voortgezet. Op grond van gesprekken met deelnemers aan werkgroepen en trainingen, met coördinatoren praktische vorming, met directies, docenten en studenten meent de inspectie dat de KPC-activiteiten voor een aantal instituten van grote betekenis zijn bij het doordenken van de eigen problematiek en bij het zoeken naar een betere opzet van de praktische vorming. De door het KPC gevolgde werkwijze verdient waardering, omdat ze erop gericht was met

weinig mankracht de know-how op een groot aantal instituten te versterken.

● Aan het *CPS-project Praktische Pedagogiek (P3-project)* wordt deelgenomen door negen PA's en OK's. Binnen dit project ligt het accent op begeleiding van studenten bij hun groei naar het aanvaarden van eigen verantwoordelijkheid, bij het aanboren van eigen krachten en het gebruiken van eigen inspiratie. Nadrukkelijk wordt afstand genomen van een opleiding die bestaat in het aanbieden van modellen tot imitatie. Het vertrekpunt voor docentenactiviteiten ligt in de reële ervaring van de individuele student. Voor een aantal docenten van de deelnemende instituten (het project richtte zich in eerste instantie op pedagogen en methodiekdocenten) gold dat ze reeds werkten in de geest van het P3-project, in ieder geval ontvankelijk waren voor de grondgedachten; voor een aantal andere docenten was het werken in de geest van P3 nieuw. Het overschakelen van 'lesgeven' naar begeleiden brengt voor velen - ook als ze overtuigd zijn van het belang van wat P3 voorstaat - problemen met zich mee; ze vragen om meer scholing in de nieuwe begeleidingsvormen. Een dergelijke scholing werd binnen het P3-project verzorgd voor een beperkt aantal docenten, die op hun beurt bij hun collega's de begeleidingsbekwaamheid moesten bevorderen. De inspectie heeft geconstateerd dat de begeleidingskwaliteit van de docenten sterk uiteenloopt. Er waren momenten waarin studenten, mede dankzij de openheid van de docent, hun eigen bevindingen in diepere betekenis gingen ervaren; anderzijds werd soms nog geconstateerd dat docenten zo zeer gevangen zaten in een 'techniek' van begeleiden dat de situatie een gekunsteld karakter kreeg en de studenten zich onvoldoende op hun gemak voelden om hun eigen bevindingen af te tasten op de betekenis ervan.

De projectleiding ziet achteraf in dat het niet zo'n gelukkige gedachte is geweest om uitsluitend met pedagogen en methodiekdocenten te starten. Een gemengde groep zou voor de verbreiding binnen het instituut wellicht gunstiger zijn geweest. Niettemin zijn er instituten waar het werken volgens P3 vrijwel alle docenten heeft aangesproken, zodat er ook structurele aanpassingen konden worden doorgevoerd: men heeft oog gekregen voor de betekenis van sociale interactie en voor een daarop afgestemde overlegstructuur.

Samenvattend:

- het project heeft een zeer gunstig effect op de opleidingskwaliteit van die instituten waar de mentaliteit van docenten er ontvankelijk voor was;
- wil de P3-werkwijze echt effect sorteren, dan is het niet voldoende dat een paar docenten haast toepassen; alle docenten en ook de directie dienen te zijn geraakt door de P3-mentaliteit;
- er blijft een dringende behoefte bestaan aan nadere scholing in begeleiding van studenten, in de breedste zin van het woord.

b. Multicultureel onderwijs

Om zich een beeld te vormen van wat er in de PA's en OK's feitelijk wordt gedaan aan de voorbereiding van de aanstaande onderwijzers en kleuterleidsters op het werken met kinderen die behoren tot de culturele minderheden (cumi) in ons land, is door de inspectie een schriftelijke enquête gehouden die uitsluitend gericht was op het verzamelen van kwantitatieve gegevens. Hieronder volgen enkele uitkomsten, waarbij dient te worden aangetekend, dat nadere controle tijdens schoolbezoek de indruk van de inspectie heeft bevestigd dat de gegevens uit de schriftelijke enquête een geflatteerd beeld geven van de werkelijke situatie.

Op de vraag of er cumi-activiteiten waren opgenomen in het schoolwerkplan 1980/1981 antwoorden 77,5% van de PA's en 73% van de OK's bevestigend.

In de PA's werd met name bij de vakken Nederlands (61,2%), k.c.m.l. (58%) (kennis van het cultureel en maatschappelijk leven), pedagogiek/psychologie (54,8%) en aardrijkskunde (22,6%) aandacht geschonken aan de cumi-problematiek. In de OK's Van de 80 PA's die daarvoor gegevens verstrekten, onderhielden 27 op een of andere methodiek/didactiek (36%).

In een aantal instituten culmineerden de activiteiten in projectdagen of -weken.

**AFDELING V
DIENSTEN
ONDERWIJS EN
INSPECTIE**

**V.4 Hoofdinspectie
opleidingen
onderwijsgeveenden
V.5 Hoofdinspectie
Speciale diensten**

**V.4.8
V.4.9
V.5.1
V.5.2**

Van de 80 PA's die daarvoor gegevens verstrekten, onderhielden 27 op een of andere wijze contact met een schoolbegeleidingsdienst waaraan een consulent voor anderstaligen was verbonden; voor de OK's gold dat voor 16 van de 42 instituten. 19 PA's en 7 OK's hadden contact gehad met de Stichting Buitenlandse Werknemers. In een gering aantal gevallen waren er contacten geweest met universiteiten, wijkraden, vliegende brigades of internationale schakelklassen.

Gevraagd naar de belangrijkste knelpunten en problemen werden meerdere malen als zodanig genoemd:

- gebrek aan tijd om zich grondig in de problematiek te verdiepen;
- behoefte aan bijscholing (tekort aan ervaring in het eigenlijke werkveld);
- noodzaak van coördinatie in de informatievoorziening;
- de complexiteit van het probleem wordt onderschat (bij voorbeeld grote verscheidenheid aan culturen waaruit minderheden afkomstig zijn);
- men zou een ruimer gebruik willen maken van gastdocenten, bij voorbeeld van buitenlandse leerkrachten;
- er is gebrek aan goede leermiddelen;
- in een paar gevallen werden er kritische opmerkingen geplaatst bij het overheidsbeleid: hoe realistisch is het streven naar intercultureel onderwijs, resp. naar acculturatie?

Gevraagd is ook hoeveel aandacht er in de nascholing, verzorgd door PA's en OK's, speciale korte cursussen. 28 PA's en 26 OK's gaven op in de applicatiecursussen speciale korte cursussen. 28 P.A.'s en 26 O.K.'s gaven op in de applicatiecursussen aandacht te schenken aan cumi. Het aantal uren varieerde van 1 tot 20. In het verband van IVB meldden 20 PA's en 11 OK's cumi-activiteiten. Hier varieerde het aantal uren van vier tot acht. 7 PA's en 12 OK's waren betrokken bij een zogenaamde BOA-cursus (12 x 3 uur). In de éénjarige dagopleiding voor kleuterleidsters-A (Edoka) werd in negen gevallen expliciete aandacht voor cumi-problemen gemeld. Het aantal uren daaraan besteed, varieerde van 4 tot 20.

V.4.9 Nascholing

Het uitgangspunt van het beleid inzake nascholing: 'nascholing behoort in beginsel tot de taak van de initiële opleidingen' wordt elk jaar meer operationeel gemaakt. Een aantal nascholingscursussen was reeds voor 1981 ondergebracht bij de n.i.o.'s en het NGOLB. In 1981 zijn cursussen toegewezen aan m.o.-instituten en instellingen voor w.o.

Het totale aanbod van cursussen, zowel in de sector van de overheidscontractgebonden activiteiten als in de sector van de veldcontractgebonden activiteiten is uitgegeven in 'Een wegwijzer, applicatie- en nascholingsplan 1981/1982'.

Elke initiële opleiding heeft aan de onderwijsgeveenden via brochures bekendgemaakt, welke cursussen gegeven zouden worden.

Niettemin is de deelname niet altijd maximaal. De meeste deelnemers worden ingeschreven voor cursussen, die een veranderde aanpak in het onderwijs behandelen. Voorbeelden van cursussen met een groot aantal deelnemers zijn o.a.

schoolwerkplanontwikkeling, innovatiestrategieën, probleemgericht leren.

Er wordt gezocht naar een structuur, waarbij de behoeften van de schoolleiders/docenten uitgangspunt van de programmering zijn. Zo heeft men in enkele gevallen een raad voor de regionale nascholing geformeerd. Hierin participeren vertegenwoordigers van bonden en vakverenigingen. Men verwacht, dat een dergelijke raad een forum kan zijn, waar degenen die vragen stellen, de mensen die kunnen antwoorden, ontmoeten.

Onderafdeling V.5 — Hoofdinspectie Speciale diensten

V.5.1 Aspecten van de verzorgingsstructuur

V.5.1.1 *Met betrekking tot de Landelijke Pedagogische Centra*

De in het Onderwijsverslag 1980 reeds aangestipte inspectiewerkgroep Verzorging, waarin alle belanghebbende inspectiecolleges van het b.o. en het v.o. zijn vertegenwoordigd, heeft in 1981 bij wijze van proefneming een bescheiden begin gemaakt met het evalueren op schoolniveau van enkele projecten, die vanwege de Landelijke Pedagogische Centra zijn opgezet.

Voor zover deze proefneming kleine en in de tijd overzienbare projecten betrof, gaf zij aanleiding tot de conclusie, dat deze evaluerende werkwijze de voorkeur verdient boven de tot voorheen gevolgde werkwijze, die inhield, dat sommige inspectiecolleges adviseerden over de meerjarenplannen van de LPC's.

De proefneming heeft evenwel ook aangetoond, dat een grondige evaluatie op schoolniveau van omvangrijke en in de tijd ver doorlopende projecten een dermate groot beslag op de tijd van de daarmee te belasten onderwijsinspecteurs zou gaan leggen, dat hun reguliere taken daardoor op een niet aanvaardbare wijze in de knel zouden komen. De werkgroep beraadt zich thans op een aanpak, waarbij enerzijds de duidelijke voordelen van een evaluatieve aanpak behouden kunnen blijven en waarbij anderzijds de extra taakbelasting van de desbetreffende onderwijsinspecteurs binnen aanvaardbare grenzen kan worden gehouden.

V.5.1.2 *Met betrekking tot de schoolbegeleidingsdiensten*

De per 1 januari 1981 in werking getreden Rijksregeling subsidiëring schoolbegeleiding gaat, blijkens de toelichting op artikel 31, uit van een beoordeling van het functioneren van de diensten in de scholen door de inspectie, die op deze scholen het toezicht heeft. De coördinatie van deze werkzaamheden is bij de hoofdinspecteurs voor speciale diensten gelegd.

In 1981 is met deze werkzaamheden op bescheiden schaal een aanvang gemaakt. Dit wil zeggen, dat op verzoek van de directie Verzorgingsstructuur van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen advies is uitgebracht ten aanzien van circa tien schoolbegeleidingsdiensten.

Ter verkrijging van een zo breed mogelijke deskundigheid is met name voor de schoolbegeleiding ingesteld een inspectiewerkgroep Schoolbegeleiding. Deze werkgroep, die wordt voorgezeten door de hoofdinspecteur voor speciale diensten, tracht een antwoord te vinden op de vraag, op welke wijze deze voor de onderwijsinspectie nieuwe taakstelling zo efficiënt mogelijk kan worden vervuld. In dit kader is de werkgroep bezig een aantal 'toezichtmodellen' te ontwikkelen.

V.5.2 Aspecten van de bouw en de huisvesting

V.5.2.1 *Basisonderwijs*

De herstructurering van de inspectie is tot medio 1981 grotendeels voorbijgegaan aan één onderdeel van de inspectie, namelijk aan de bouwkundige hoofdinspectie van het k.l.o.

In de komende tijd zal worden getracht dit onderdeel meer dan tot nu toe én ondersteunend én op het vlak van de expertise te laten functioneren bij de onderwijskundige planbeoordeling, die, ook krachtens de Wet op het basisonderwijs, bij de inspectie berust. Het bouwkundig/technische element van het toezicht past in deze optie beter bij de lagere overheden.

De in 1981 ingestelde inspectiewerkgroep Huisvesting k.l.o. houdt zich bezig met het adviseren aan o.a. het college van hoofdinspecteurs k.l.o. over algemene huisvestings- en bouwangelegenheden. Zij heeft ook een klankbordfunctie met betrekking tot de voorbereiding van een nieuw Bouwbesluit, dat onder de Wet op het basisonderwijs zal gaan fungeren. Met de voorbereiding van dit Bouwbesluit is in 1981 daadwerkelijk

V.5.2.2
Voortgezet onderwijs

begonnen door een daartoe ingestelde werkgroep, waarin naast departementale functionarissen ook inspectievertegenwoordigers zitting hebben.

Voor het onderhouden van een geregeld contact met de directie Bouwzaken v.o. is een inspectorele werkgroep Huisvesting v.o. ingesteld. In deze werkgroep hebben vertegenwoordigers van alle v.o.-colleges zitting, inclusief een vertegenwoordiger van het college h.b.o. Huisvestingszaken, die meer dan één college betreffen en in feite dus categorie-overstijgend zijn, komen met name in deze werkgroep, en via haar bij de meergenoemde directie, aan de orde.

Deze werkwijze zal met name het onderwijskundig aspect van de huisvesting meer tot zijn recht doen komen.

Het aldus tot stand gekomen contact wordt zowel van directiezijde als van inspectiezijde positief gewaardeerd.

AFDELING VI STUDIEFINANCIERING

VI.1 — Rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten

VI.1.1 Studiejaar 1980/1981

In de loop van 1981 is de behandeling van de aanvragen voor het studiejaar 1980/1981 afgesloten. De definitieve cijfers over deze periode zijn als volgt:

	wetenschappelijk onderwijs	hoger beroeps- onderwijs	overig voort- gezet onderw.**	totaal
totaal aantal toekenningen	49 215	62 033	311 517	422 765
totaal aantal afwijzingen	7 803	8 689	74 993	91 485
waarvan: wegens studieresultaten	2 489	3 169	193	5 851
wegens financiële omstandigheden	5 110	5 375	74 799	85 284
wegens studieresultaten en financiële omstandigheden	204	145	1	350
Verstrekte bedragen (in guldens)	356 935 000*	373 693 000	266 819 000	997 447 000
waarvan: als beurs	186 289 000	194 744 000	266 819 000	647 852 000
als renteloos voorschot	170 646 000	178 949 000	—	349 595 000

* inclusief collegegeld

** inclusief leeftijdtoeslagen 16/17 jarigen
bedragen netto.

VI.1.2 Studiejaar 1981/1982

Op 3 juli 1981 zijn de normen voor de vaststelling van de rijksstudietoelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten voor het studiejaar 1981/1982 door de minister van onderwijs en wetenschappen bekend gemaakt aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

a. Financiële normen rijksstudietoelagen (RS)

Voor het wetenschappelijk onderwijs en het hoger beroepsonderwijs zijn de maxima opgetrokken tot f 10 490 en f 7 070 respectievelijk voor uit- en thuiswonende student^{er} (exclusief het verschuldigde college- en inschrijvingsgeld).

Zoals gebruikelijk is het w.o.-budget verhoogd met het te betalen inschrijvingsgeld. Door de afschaffing van de promesse is met ingang van het studiejaar 1981/1982 het verschuldigd collegegeld een integraal onderdeel gaan vormen van het w.o.-budget. Het maakt deel uit van de verdeling in beurs en renteloos voorschot.

Op grond van de invoering van de Collegegeldwet HBO zijn met ingang van het studiejaar 1981/1982 studenten in het hoger beroepsonderwijs collegegeld (f 650) verschuldigd. Het h.b.o.-budget is derhalve verhoogd met bovengenoemd bedrag dat thans een integraal bestanddeel is gaan uitmaken van de rijksstudietoelage. Het maakt deel uit van de verdeling in beurs en renteloos voorschot.

AFDELING VI STUDIEFINANCIE- RING

VI.1 Rijksstudie- toelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten

VI.1 VI.2

De maximumtoelage voor de opleiding tot kleuterleidster, welke opleiding niet behoort tot het hoger beroepsonderwijs, is voor het studiejaar 1981/1982 voor een uitwonend student op f 8 690 en voor een thuiswonend student op f 5 270 gesteld.

b. Financiële normen van de tegemoetkomingen in de studiekosten (TS)
Onder studiekosten waarin kan worden tegemoetgekomen, worden verstaan de directe studiekosten (boeken, leermiddelen e.d.), eventueel de reiskosten (voor thuiswonende leerlingen) en voor uitwonende leerlingen de meerkosten van het uitwonend zijn; voor leerlingen van 16 en 17 jaar eventueel aan te vullen met een leeftijdstoelage (zie onder d).

De maximale tegemoetkomingen in de directe studiekosten bedragen voor het schooljaar 1981/1982 f 380, f 490, f 630 of f 820, afhankelijk van de volgende indeling naar studierichting:

- I. f 380 voor: lager beroepsonderwijs; l.a.v.o., m.a.v.o.;
- II. f 490 voor: h.a.v.o., atheneum, gymnasium;
middelbaar economisch en administratief onderwijs;
middelbaar sociaal en pedagogisch onderwijs (exclusief CIOS en verpleegkunde);
middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs;
middelbaar nautisch onderwijs.
- III. f 630 voor: middelbaar agrarisch onderwijs;
middelbaar technisch onderwijs (exclusief 1e leerjaar m.t.s.);
middelbaar middenstandsonderwijs (waaronder de informatieopleiding VVV).
- IV. f 820 voor: eerste leerjaar middelbaar technische scholen;
opleiding sportleider (CIOS);
opleiding verpleegkundige.

Behalve in de studiekosten kan voor thuiswonenden worden tegemoetgekomen in de reiskosten. De normbedragen voor de reiskosten zijn m.i.v. het schooljaar 1981/1982 gesteld op:

- voor leerlingen die op 1 augustus 1981 18 jaar of jonger zijn f 37 per km, doch ten hoogste f 1 110;
- voor leerlingen die op 1 augustus 1981 19 jaar of ouder zijn f 46 per km, doch ten hoogste f 1 380.

Voor uitwonende leerlingen zijn de maximale tegemoetkomingen (inclusief boeken en leermiddelen) voor de genoemde categorieën als volgt vastgesteld.

categorie	leerlingen jonger dan 18 jaar	leerlingen van 18 jaar en ouder
I	f 2 450	f 4 470
II	f 2 520	f 4 540
III	f 2 700	f 4 720
IV	f 2 820	f 4 840

De tegemoetkoming wordt aan de ouders toegekend als de leerling op 1 augustus 1981 jonger is dan 18 jaar en aan de leerling zelf als deze op die datum 18 jaar of ouder is. Tegemoetkomingen in de studiekosten zijn inkomsten waarover, indien zij als periodiek inkomen worden aangemerkt, belasting en premies AOW / AWW zijn verschuldigd. Van de bedragen die aan de ouders zijn toegekend worden de loonbelasting en de premies

AOW/AWW voor rekening van het ministerie genomen, zodat deze bedragen als netto-uitkeringen kunnen worden beschouwd.

Na afloop van ieder kalenderjaar wordt aan alle ouders een jaaropgaaf gezonden waarop worden vermeld de tegemoetkomingen die in dat kalenderjaar aan hen zijn uitbetaald en de daarover afgedragen loonbelasting en premies.

Tegemoetkomingen die aan de leerlingen zelf zijn toegekend omdat deze op 1 augustus van het betreffende schooljaar 18 jaar of ouder waren, behoren niet tot het inkomen van de ouders en komen dus niet voor op de jaaropgaven.

c. Tegemoetkomingen in de reiskosten of in de meerkosten van het uitwonend zijn van stagiaires.

In voorkomende gevallen wordt individueel nagegaan of een eventuele stagebeloning toereikend moet worden geacht om de reiskosten of kamerkosten te kunnen betalen. Blijkt dit niet het geval te zijn, dan wordt een tegemoetkoming in die kosten verstrekt.

d. Leeftijdstoelage tegemoetkomingen in de studiekosten.

Binnen het kader van de bestaande regeling 'Tegemoetkoming in de studiekosten' worden inkomensafhankelijke leeftijdstoelagen voor 16- en 17-jarige leerlingen verstrekt. Deze leeftijdstoelagen zijn een uitvloeisel van de tweede fase herstructurering kinderbeijlslag en kinderaftek. De maximale leeftijdstoelage bedraagt in het studiejaar 1981/1982 f. 1 620.

Indien de leerling niet gedurende de gehele periode van 1 augustus tot en met 31 juli 16 c.q. 17 jaar is, wordt de leeftijdstoelage verstrekt over het aantal maanden, waarin dat wel het geval is. In het studiejaar 1980/1981 zijn 151 462 leeftijdstoelagen toegekend.

e. Doubleerregel hoger beroepsonderwijs

De doubleerregels voor het hoger beroepsonderwijs zijn met ingang van het studiejaar 1981/1982 verruimd.

Studenten aan scholen met een cursusduur van drie jaar of langer mogen nu, naast het examenjaar, nog een leerjaar doubleren met behoud van hun studietoelage.

Studenten aan scholen met een kortere cursusduur mogen één leerjaar herhalen. Hier is het examenjaar losgelaten.

f. Ouderlijke bijdrage uit vermogen

Bij de vaststelling van een studietoelage wordt rekening gehouden met een mogelijke ouderlijke bijdrage uit het vermogen. Met betrekking tot de bepaling van de ouderlijke bijdrage uit vermogen heeft een tweetal veranderingen plaatsgevonden. Enerzijds wordt met ingang van het studiejaar 1981/1982 een negatief meer-inkomen niet langer opgevuld met een bijdrage uit vermogen. Anderzijds treedt een verbreding op in het franchise-effect, doordat naast de reeds bestaande vrije voeten voor bedrijfs- en privévermogen, ook nog een aftrek wordt toegepast van f. 4 000 per telkind.

g. Studeren in België

Tot en met het studiejaar 1981/1982 konden w.o.-studenten die in Nederland waren uitgeloot, maar wel geplaatst konden worden aan een nederlandstalige universiteit in België in principe aanspraak maken op een rijksstudietoelage.

Met ingang van het studiejaar 1982/1983 zal dit voor eerstejaarsstudenten niet meer mogelijk zijn.

VI.2 Rentedragende studieleningen

Meerderjarige studenten in het wetenschappelijk onderwijs of in het hoger beroepsonderwijs die niet in aanmerking komen voor een rijksstudietoelage, of daarvan afzien, kunnen onder bepaalde voorwaarden een rentedragende studielening afsluiten.

AFDELING VI STUDIEFINANCIE- RING

VI.1 Rijksstudie- toelagen en tegemoetkomingen in de studiekosten

VI.3 VI.4 VI.5

Van deze mogelijkheid is als volgt gebruik gemaakt.

Opgenomen in het kalenderjaar 1981

aanvragen studiejaar 1980/1981		aanvragen studiejaar 1981/1982		totaal	
aantal	in guldens	aantal	in guldens	aantal	in guldens
434	1 835 950	661	3 386 000	1 095	5 221 950

Voor het studiejaar 1980/1981 was het maximaal op te nemen bedrag f 4 900; voor het studiejaar 1981/1982 is dit gesteld op f 5 700. De rente-voet voor het kalenderjaar 1981 bedraagt 10¼% (1982 11¼%).

VI.3 Invordering uitstaande schulden

De afdeling Invordering Schulden (IS) had ultimo 1980 een debiteurenbestand van 195 207 personen met een totale schuld van f 715 533 259. Dit bestand heeft betrekking op de renteloze voorschotten van degenen die nu in de terugbetalingsfase verkeren.

In het jaar 1981 kwamen hier 25 613 debiteuren bij met een schuld van f 169 619 182. Daarentegen werden in hetzelfde jaar 19 627 debiteuren afgevoerd die hun schuld geheel tot en met een totaal van f 40 671 107 hadden afgelost.

De afdeling heeft per ultimo 1981 derhalve 201 193 debiteuren in de administratie met een totale schuld van f 844 481 334.

Daarnaast staat aan direct invorderbare schulden een bedrag uit van f 14 453 799 verdeeld over 8 964 debiteuren.

Ten gevolge van het aanspreken van de Staat der Nederlanden als borg voor de aflossing van rentedragende studieleningen dient bovendien rekening te worden gehouden met een schuldbedrag van f 315 486,27 verdeeld over 54 debiteuren; van 10 debiteuren is, als gevolg van hun overlijden, de totale schuld, te weten f 56 937,15, buiten invordering gesteld. Dit bedrag is daarom in het bovenstaande niet opgenomen. Het totale uitstaande te innen schuldbedrag is derhalve te stellen op f 888 618 681,30. Het bedrag dat door studerende die niet in de terugbetalingsfase verkeren, aan renteloze voorschotten is opgenomen bedraagt op 31 december 1981 f 1 593 498 289.

Totale vordering op korte en lange termijn f 2 482 116 970.

Het bedrag aan promesseschulden bedraagt ultimo 1981 f 29 368 062 gespreid over 59 155 debiteuren.

VI.4 Personeelsbestand

Bij de centrale directie Studiefinanciering te Groningen zijn op 31 december 1981 224 personen werkzaam.

VI.5 De Regeling Bevordering Studiezin Onderwijzers (RBSO-regeling)

De RBSO-regeling, die overigens ook van toepassing was op afgestudeerde kleuterleidsters, is met ingang van 1 januari 1981 opgeheven. Voor bepaalde gevallen is een overgangsregeling gecreëerd.

AFDELING VII — SAMENWERKING TUSSEN DE LANDEN VAN HET KONINKRIJK EN INTERNATIONALE SAMENWERKING

VII.1 Samenwerking tussen de landen van het Koninkrijk

Aan de samenwerking met de Nederlandse Antillen werd in 1981 op verschillende terreinen nader gestalte gegeven.

- De heer J.P. Veeris, minister van onderwijs en mediazaken, heeft in gezelschap van de directeur van het departement van onderwijs, van 26 januari tot en met 7 februari 1981 een bezoek aan Nederland gebracht.

In dit tijdvak hebben zij ook het CERI (Centre for Educational Research and Innovation van de OESO) in Parijs bezocht.

Ten departemente hebben zij besprekingen gevoerd inzake:

- financiering van de studie van Antilliaanse studenten in Nederland;
- samenwerking op het terrein van het onderwijs aan culturele minderheden;
- onderwijs in de Nederlandse taal aan Antillianen;
- erkenning Antilliaans onderwijs in Nederland;
- samenwerking met de Open Universiteit in Nederland.

- Staatssecretaris Hermes heeft van 30 april tot en met 13 mei 1981 de Nederlandse Antillen bezocht.

Hij heeft op St. Eustatius een katholieke kleuterschool geopend. Ook besprak hij met de minister Veeris de stand van zaken ten aanzien van de afspraken, die tijdens het bezoek van laatstgenoemde aan Nederland waren gemaakt.

- In oktober 1981 brachten de president-curator en de secretaris van de Universiteit van de Antillen, een bezoek aan Nederland. Zij voerden besprekingen op het departement en bezochten verschillende Nederlandse universiteiten, die samenwerkingsprojecten met de Universiteit van de Antillen uitvoeren.

- Op uitnodiging van de minister van onderwijs en wetenschappen heeft een deskundige van het Ministerie van Onderwijs van de Nederlandse Antillen voor het gebied van de leerplanontwikkeling, methodenontwikkeling voor moedertaalonderwijs en voor onderwijs in het Nederlands aan niet-nederlandstaligen, eind oktober 1981 een bezoek aan Nederland gebracht.

Zij heeft zich op de hoogte gesteld van de situatie van het onderwijs aan Antilliaanse kinderen in Nederland, om de onderlinge samenwerking op den duur te verbeteren.

- De gevolmachtigde minister van de Nederlandse Antillen in Nederland heeft zich bereid verklaard om het voorlichtingsmateriaal uit de Nederlandse Antillen voor het onderwijs aan Antilliaanse kinderen in Nederland aan geïnteresseerde Nederlandse leerkrachten door te zenden.

Het Kabinet van de gevolmachtigde minister zal in Nederland de contacten met het onderwijsveld en in het bijzonder met de schoolhoofden versterken en hun behoeften aan voorlichtingsmateriaal peilen.

Onderafdeling VII.2 — Internationale samenwerking

VII.2.1 Bilaterale samenwerking

De staatkundige ontwikkelingen in België hebben hun weerslag gehad op het Cultureel Verdrag met dat land. Een uitbreiding van de betrekkingen met Wallonië is een gevolg van die ontwikkelingen.

In het kader van de betreffende richtlijn van de Europese Gemeenschappen (77/486) is van Italiaanse zijde verzoekt het onderwijs in eigen taal en cultuur aan Italiaanse kinderen, voor zover dat tot nu toe vanuit Italië wordt georganiseerd, voortaan in het reguliere Nederlandse onderwijs op te nemen. Een gemengde werkgroep is opgericht om deze overgang voor te bereiden.

In de loop van 1981 is veel aandacht besteed aan de voorbereidingen van activiteiten, die

**AFDELING VII
SAMENWERKING
TUSSEN DE LANDEN
VAN HET
KONINKRIJK EN
INTERNATIONALE
SAMENWERKING**

**VII.2 Internationale
samenwerking**

**VII.2.1
VII.2.2
VII.2.3**

in 1982 zullen worden georganiseerd in het kader van de viering van het 200-jarig bestaan van onafgebroken Nederlands-Amerikaanse diplomatieke betrekkingen.

Een Cultureel Verdrag met Marokko, dat in 1982 zijn beslag zal krijgen, was in voorbereiding. Voor een Cultureel Verdrag met India verkeren de voorbereidingen nog in een beginstadium. De reeds geruime tijd bestaande culturele betrekkingen met Oostenrijk, waarmee geen Cultureel Verdrag is gesloten, zijn geformaliseerd. Ambtelijke delegaties van beide landen hebben een programma van activiteiten vastgesteld. Daardoor is het mogelijk geworden de wederzijdse contacten te vermeerderen en te verdiepen. Het Cultureel Verdrag met Turkije is uitgebreid door de instelling van een gemengde subcommissie Onderwijs, die zich zeer in het bijzonder zal bezighouden met het onderwijs aan de Turkse kinderen in Nederland in het kader van het culturele minderhedenbeleid.

De contacten met de Sovjetunie, die door de inval in Afganistan in 1980 zijn beperkt, zijn in 1981 weer op gang gebracht, zij het, dat beide partijen zich enigszins terughoudend hebben opgesteld. Met Indonesia is een begin gemaakt met de rechtswetenschappelijke samenwerking.

VII.2.2 Neerlandistiek

Na de parlementaire behandeling in de Staten-Generaal is de Rijkswet inzake het tussen Nederland en België gesloten Taalunieverdrag op 23 juni 1981 in het Staatsblad geplaatst.

In België werd in juli 1981 goedkeuring van de Vlaamse Raad verkregen. Hierdoor kwam de weg vrij voor uitwisseling van de protocollen, zodat de Taalunie in oprichting per 1 januari 1982 in werking kon treden.

De ratificatie heeft het mogelijk gemaakt een algemeen secretaris van de Taalunie in oprichting aan te stellen en medewerkers voor het secretariaat aan te trekken.

De samenwerking met België op het gebied van de Neerlandistiek werd voortgezet en waar mogelijk verstevigd. Door Nederland en België werd gezamenlijk een subsidie verstrekt in de salariskosten van een aantal docentschappen Nederlands in het buitenland.

Voor alle bijeenkomsten van de docenten Nederlands in het buitenland werd een Nederlands-Belgische subsidie verstrekt.

Het examen Nederlands als vreemde taal werd op elementair en basisoniveau afgelegd door resp. 153 en 101 deelnemers. De examenopgaven worden door de Nederlands-Belgische staf gezonden naar die docentschappen Nederlands in het buitenland waar zich studenten hebben opgegeven. De correctie geschiedt centraal door de staf, die is gevestigd in het Séminaire de langue néerlandaise van de Université Catholique de Louvain.

Aan de Universiteit van Wroclaw werd door de afdeling Nederlands een driedaags colloquium Neerlandistiek georganiseerd, waaraan behalve enkele docenten uit andere Oosteuropese landen ook ongeveer 20 Nederlandse en Belgische hoogleraren en stafleden deelnamen. De hoogleraren en stafleden van de afdelingen Nederlands van de universiteiten van Wroclaw en Warchau brachten een kring deskundigen op de hoogte van hun wetenschappelijk werk.

In 1981 werd voor het eerst een Nederlands-Belgische tegemoetkoming verleend in de produktiekosten van 'Dutch Crossing', het tijdschrift van de afdeling Nederlands van het Bedford College te Londen.

In oktober 1981 werd een seminarium Nederlandse Taal en Cultuur van twee weken georganiseerd voor aanstaande en jonge Duitse leraren Nederlands om hen op deze wijze een beter inzicht te geven in de Nederlandse samenleving en cultuur. Aan de Universiteit van Rome is, na vele jaren van voorbereiding, een tweede leerstoel Nederlands ingesteld die bezet is door een Nederlander. In de Bondsrepubliek Duitsland, Groot-Brittannië en Frankrijk vonden bijeenkomsten van docenten Nederlands plaats.

Ter gelegenheid van de opening van het Erasmushuis, het culturele centrum van de Nederlandse Ambassade in Jakarta, werd voor de docenten Nederlands in geheel Indonesië een congres van een week georganiseerd, waaraan ongeveer 130 personen deelnamen. Een Nederlandse en een Belgische hoogleraar leidden, samen met een oud-docent van de afdeling Nederlands van Universitas Indonesia, een werkgroep. De leiding van het congres beruiste bij de taalcoördinator die aan de Ambassade is verbonden. In maart werd in het Erasmushuis een begin gemaakt met cursussen Nederlands voor belangstellenden. Het ter gelegenheid van de opening van het Erasmushuis aangeboden talenpracticum bleek hierbij van groot nut te zijn. In het eerste semester volgden 185 personen de verschillende cursussen; voor het in augustus begonnen tweede semester schreven zich 400 personen in. Een aantal Indonesische docenten gaf de cursussen met behulp van Nederlandse docenten.

Eind 1981 verbleef de hoogleraar Nederlands, die in 1980 een gewijzigd curriculum heeft goedgekeurd, enkele weken in Jakarta voor de evaluatie van dit curriculum. Tevens werden afspraken gemaakt voor verdere studie van twee studenten Nederlands die het sarjana examen hadden afgelegd en die gekwalificeerd waren om hun studie gedurende een of twee jaar in Nederland voort te zetten.

VII.2.3 Multilaterale Samenwerking

De internationale activiteiten in 1981 zijn sterk beïnvloed geweest door het feit dat Nederland in de eerste helft van het jaar het voorzitterschap van de Europese Gemeenschappen heeft bekleed. Er is met succes naar gestreefd in die periode een bijeenkomst van de ministers van onderwijs te doen plaats vinden. Deze vond op 22 juni 1981 te Luxemburg plaats als een zitting van 'de Raad en van de ministers van onderwijs, in het kader van de Raad bijeen', kortweg als 'Onderwijsraad' aangeduid. Deze formule stelt de ministers van onderwijs in staat als 'Raad' formele besluiten te nemen met betrekking tot die onderwerpen op onderwijsgebied ten aanzien waarvan de EG krachtens het Verdrag van Rome competenties heeft (zo met name het gebied van het beroepsonderwijs), en 'in het kader van de Raad bijeen' afspraken vast te leggen over activiteiten op onderwijsterrein die niet tot de EG-competenties behoren, maar wel sedert de resoluties van 9 februari en 13 december 1976 voor vormen van communautaire samenwerking in aanmerking kunnen komen. Dit blijft een moeilijke formule, want als gevolg van deze gecompliceerde situatie zijn er tijdens de zitting van 22 juni 1981 geen formele besluiten genomen; de afspraken zijn vastgelegd in door de voorzitter, de toenmalige Nederlandse minister van onderwijs, dr. A. Pais, geformuleerde conclusies die voldoende houvast bieden voor de verdere ontwikkeling van communautaire activiteiten door het Onderwijscomité en de Commissie van de EG.

De belangrijkste agendapunten waren:

- a. Onderwijs en opleiding in samenhang met de werkgelegenheidssituatie in de EG. In het licht van de in verschillende lidstaten nog steeds toenemende jeugdwerkloosheid hebben de ministers als hun overtuiging uitgesproken dat onderwijs- en opleidingsstelsels een bijdrage kunnen leveren aan strategieën gericht op de bevordering

**AFDELING VII
SAMENWERKING
TUSSEN DE LANDEN
VAN HET
KONINKRIJK EN
INTERNATIONALE
SAMENWERKING**

**VII.2 Internationale
samenwerking**

**VII.2.3
VII.2.4
VII.2.5**

van economische en sociale ontwikkeling. Zij hebben gewezen op de noodzaak van een integrale benadering van onderwijs-, opleidings- en werkgelegenheidsbeleid. De coördinatie en samenwerking tussen de instanties op deze terreinen dienen te worden uitgebreid. Aan het onderwijscomité werd gevraagd op dit gebied aanbevelingen op te stellen. De ministers hebben zich uitgesproken vóór gezamenlijke besprekingen op communautair niveau met de ministers van sociale zaken en werkgelegenheid.

b. Gevolgen van de demografische veranderingen voor de onderwijsstelsels in de Europese Gemeenschap.
In alle lidstaten van de Gemeenschap behalve Ierland en Griekenland lopen als gevolg van het dalend aantal geboorten de leerlingenaantallen terug, in sommige landen zeer drastisch. Dit heeft belangrijke gevolgen voor het docentenbestand, de leeftijdsopbouw daarvan, evenals voor de opleidingen van docenten. Voorkomen dient te worden dat deze ontwikkelingen tot kwaliteitsvermindering van het onderwijs zouden leiden. Aan het Onderwijscomité werd gevraagd deze vraagstukken in studie te nemen. Door de Bondsrepubliek Duitsland werd in november 1981 een studiebijeenkomst belegd over de gevolgen van de demografische veranderingen voor het docentencorps.

c. De academische erkenning van diploma's en getuigschriften.
Het betreft hier een uitermate complexe problematiek. De ministers waren van oordeel dat verdere activiteiten gebaseerd moeten zijn op reeds bestaande multilaterale en bilaterale overeenkomsten, op overeenkomsten tussen instellingen van hoger onderwijs en op de mogelijke verdere ontwikkeling van dit soort instrumenten.
Er is een zekere samenhang met de problematiek rond de erkenning van diploma's die toegang geven tot het uitoefenen van beroepen; de communautaire activiteiten op dit terrein kunnen wellicht diensten verlenen bij de activiteiten op het gebied van de academische erkenning.

Op uitnodiging van de Portugese autoriteiten werd van 2 tot en met 4 juni te Lissabon de 12e zitting van de Permanente Conferentie van Europese Ministers van Onderwijs (Raad van Europa) gehouden. Centraal thema van deze bijeenkomst was 'Het onderwijs aan 3- tot 8-jarigen'.

Deze leeftijd werd gekwalificeerd als de meest actieve fase van het zich bewust worden van de omringende wereld en cultuur. De conferentie noemde het kleuteronderwijs belangrijk voor het bewerkstelligen van gelijke ontwikkelingskansen m.n. voor kinderen met een lichamelijke of geestelijke handicap en voor kinderen van culturele minderheidsgroeperingen. Het belang van het kleuteronderwijs onderkend kwam de vergadering tot de aanbeveling in alle lidstaten beleidsmaatregelen te treffen om kleuteronderwijs toegankelijk te maken voor alle kinderen.

VII.2.4 Ontwikkelingssamenwerking

De departementale Stuurgroep Ontwikkelingssamenwerking heeft zich in 1981 beziggehouden met een aantal zaken op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking met ontwikkelingslanden. Onder meer is ter sprake geweest op welke wijze het Ministerie kan bijdragen aan de vergroting van de kwaliteit van de ontwikkelingssamenwerking op het terrein van onderwijs en wetenschappen, ook ten aanzien van de bilaterale ontwikkelingssamenwerking. Er wordt in dit verband gestreefd naar een goede werkelatie met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Het overleg met bovengenoemd Ministerie en met het Ministerie van Landbouw en Visserij in het kader van de Interdepartementale Stuurgroep Onderwijssamenwerking met Ontwikkelingslanden (ISOVO) verliep op goede wijze. De ISOVO is onder meer belast met het voorbereiden en formuleren van het overheidsbeleid, met betrekking tot het

internationaal onderwijs en de universitaire ontwikkelingssamenwerking. Door de ministers Pais en De Koning was afgesproken, dat activiteiten die enerzijds tot de ontwikkelingssamenwerking en anderzijds tot de internationale culturele betrekkingen behoren, in de toekomst waar mogelijk op elkaar zullen worden betrokken. In dit verband is in 1981 het project 'Rechtswetenschappelijke samenwerking tussen Nederland en Indonesië' tot uitvoering gekomen. De eerste fase van dit project wordt uitgevoerd in het kader van het Cultureel Akkoord tussen Nederland en Indonesië (zie onder Bilaterale samenwerking 2.1). Het is de bedoeling dat de tweede fase door het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking zal worden overgenomen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking, waardoor de betrokkenheid van dit Ministerie blijvend zal zijn.

VII.2.5 Inspectie algemene dienst voor ontwikkelingssamenwerking

De inspectie algemene dienst ontwikkelingshulp onderhield contact met het Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking van het Ministerie van Buitenlandse Zaken op het gebied van het technisch onderwijs, o.a. ten behoeve van Indonesië en Peru. Het project in Indonesië betreft het uitrusten van 27 technische scholen. Een Nederlandse deskundige begeleidt de distributie en installatie van de over heel Indonesië verspreid liggende scholen. Het project nadert zijn voorlopige afronding. Het project in Peru behelst het uitrusten van vier technische scholen met elektrotechnische apparatuur, ten behoeve waarvan een evaluatie werd uitgevoerd. Na aanloopproblemen o.a. ten gevolge van het veranderende onderwijssysteem hebben de twee Nederlandse deskundigen hier de ver uit elkaar gelegen scholen goed ingericht. Rapporten van deskundigen zijn uit ontwikkelingslanden op verzoek bestudeerd. Fellows en andere personen uit ontwikkelingslanden zijn begeleid tijdens bezoeken aan Nederland.

Lijst van gebruikte afkortingen

AC	Ambtenarencentrum
ACC	Academie commissie voor de chemie
ACD	Adviescommissie van docenten
ACLO's	Adviescommissies voor de leerplanontwikkeling
ACOP	Algemeen comité van overheidspersoneel
AFS	Algemeen financieel schema
AGEP	Adviesgroep voor examenprogramma's
AGP	Adviesgroep planning
AGRIIS	Agricultural information system
AKU	Advies verzorgingsstructuur kunstzinnige vorming
ALO	Academie voor lichamelijke opvoeding
AMC	Academisch medisch centrum
AMVB	Algemene maatregel van bestuur
AOG	Adviescommissie opleidingen geneeskundigen
AOI	Adviescommissie onderwijskundige inrichting
APOWO	Arbeidsplaatsenontwikkeling bij de instellingen w.o.
APPO	Adviesgroep projecten primair onderwijs
APSO	Adviesgroep projecten speciaal onderwijs
AR	Academische Raad
ARBO	Adviesraad voor het basisonderwijs, speciaal onderwijs en de opleidingen daartoe en de nascholing
AROB	Administratieve rechtspraak overheidsbeschikkingen
ASTRON	Astronomisch onderzoek in Nederland
AT	Algemene technieken
ATO	Algemeen technische oriëntatie
AVIS	Automatisering vergoeding investeringskosten scholen
AVO	Algemeen voortgezet onderwijs
AWP	Adviesgroep wetgeving planning hoger onderwijs
BAAZ	Begeleidingscommissie automatisering academische ziekenhuizen
BAG	Beleidsadviescommissie automatisering gezondheidszorg
BAZIS	Centrale ontwikkel- en ondersteuningsgroep ziekenhuis informatiesysteem
BBO	Beroepsbegeleidend onderwijs
BC	Bijzondere commissie voor het georganiseerd overleg
BD	Branchedifferentiatie
BION	Stichting voor biologisch onderzoek
BIK	Begeleiding interne koördinatoren
BKE	Beroepskwalificerende educatie
BO	Basisonderwijs
BOA	Beroepsonderwijs analyse project
BOEDE	Biologisch onderzoek Eems-Dollard estuarium
BOLABO	Begeleidings- en ontwikkelingscommissie laboratoriumonderwijs
BOS	Basic operating system
BOVO	Aansluiting basisonderwijs-voortgezet onderwijs
BPCO	Besturenraad Prot. Chr. Onderwijs in Nederland
BT	Bedrijfstechisch
BUO	Buitengewoon onderwijs
BUOZ	Beleidsnota universitair onderzoek
BUWP	Beleidsnota universitair wetenschappelijk personeel
CAGO	Commissie voor het alpha- en gamma onderzoek
CAFA	Coördinatiecommissie financiële administraties
CAPLAN	Capaciteitsplanning h.b.o.
CASO	Commissie automatisering salarisadministratie onderwijs
CAVMO	Commissie algemene variant m.o.-opleidingen
CAVWO	Commissie algemene vraagstukken wetenschappelijk onderzoek
CBAN	Commissie voor de spelling van de buitenlandse aardrijkskundige namen
CBL	Commissie besturen letterenfaculteiten
CBOO	Contactcentrum bevordering openbaar onderwijs
CBS	Centraal bureau voor de statistiek
CCA	Commissie voor consumentenangelegenheden van de sociaal-economische raad
CCAO	Centrale commissie automatisering onderwijsinformatie
CCOO	Centrale commissie voor onderwijs overleg
CCOOP	Christelijke centrale voor overheids- en onderwijzend personeel
CEBEON	Centrum voor beleidsadviserend onderzoek

CEC	Centrale examencommissie
CERI	Centre for educational research and innovation
CERN	Europese organisatie voor kernfysisch onderzoek
CEVO	Centrale examencommissie vaststelling opgaven
CIDST	Comité d'information et documentation scientifique et technique
CILO	Coördinatiegroep informatiesysteem lopend onderzoek
CIO	Contactorgaan voor de innovatie van het onderwijs
CIP	Cataloguing in publication
CISO	Centraal informatiesysteem onderwijsinstellingen
CITO	Centraal instituut voor toetsontwikkeling
CLEP	Coördinatiegroep landelijk experimenteerplan middenschool
CMHA	Centrale voor middelbare en hogere ambtenaren
COA	Contactcentrum onderwijs-arbeid
COBIDOC	Commissie voor bibliografie en documentatie
COBO	Centraal orgaan beroepsbegeleidend onderwijs
COCMA	Centrale opleidingscursus voor middelbare akten
COCRA	Commissie centrale registratie van aanmeldingen in het h.b.o.
COCOMO	Coördinatie commissie m.o.-opleidingen
COGVO	Centraal orgaan voor het gemeentelijk voortgezet onderwijs
COI	Centrum voor onderwijs en informatie technologie
COLO	Centraal orgaan van de landelijke opleidingsorganen van het bedrijfsleven
COM	Contactgroep ontwikkelingsplannen en meerjarenafspraken
COMT	Centrum voor onderzoek van maatschappelijke tegenstellingen
COOP	Coördinatiecommissie opleidingen basisonderwijs
CPWVO	Centraal overlegorgaan personeelszaken wetenschappelijk onderwijs
CORO	Centraal orgaan van de regionale organen
COSO	Commissie opleiding speciaal onderwijs
CRL	Centrale registratie leermiddelen
CRM	Cultuur, recreatie en maatschappelijk werk
COOV-h.b.o.	Commissie overleg onderwijs-volksgezondheid voor het h.b.o. in de sector gezondheidszorg
CRA	Centrale registratie aanmeldingen
CSS	Commissie situering en spreiding m.h.n.o./m.s.p.o.
CT	Commercieel technisch
CUM-AR	Commissie universitaire milieukunde van de Academische Raad
CUMI	Culturele minderheden
DBK	Differentiatie binnen klasverband
DGBO	Directoraat-generaal voor het basisonderwijs
DGBI	Directoraat-generaal voor de diensten onderwijs en inspectie
DGHW	Directoraat-generaal voor het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
DGVO	Directoraat-generaal voor het voortgezet onderwijs
DGWB	Directeur-generaal voor wetenschapsbeleid
DIP	Departementale innovatieprojectgroep
ECABO	Stichting landelijk orgaan ter bevordering van opleidingen voor de economische en administratieve beroepencategorie
ECOB	Europees centrum voor de ontwikkeling van de beroepsbevolking
EDOKA	Eénjarige dagopleiding kleuterleid(st)er A
EEG	Europese economische gemeenschap
EG	Europese gemeenschappen
ELM	Experimenteel model leerplan voor het middenschool onderwijs
EMBO	Europese organisatie voor moleculaire biologie
ESA	Europese ruimte agentschap
ESO	European southern observatory
ESRO	European space research organization
ETC	Eigen taal en cultuur
FOBID	Federatie van organisaties op het gebied van het Bibliotheek-, Informatie- en Documentatiewezen
FOM	Stichting voor fundamenteel onderzoek der materie
GAB	Gewestelijk arbeidsbureau
GADO	Gemeenschappelijke adviescommissie detailhandelsonderwijs
GEON	Gedifferentieerd onderwijs voor kinderen van 4-12 jaar
GGC	Gemeenschappelijk geautomatiseerd catalogiseersysteem
GLO	Gewoon lager onderwijs
GO	Georganiseerd overleg

GROC	Commissie voor geofysica en ruimte-onderzoek
GSB	Stichting georganiseerd schoolwezen beroepsonderwijs
HAVO	Hoger algemeen voortgezet onderwijs
HBO	Hoger beroepsonderwijs
HEWET	Hervervakeling van de examenprogramma's wiskunde I en II v.w.o. in wiskunde A en B v.w.o.
HGZO	Hoger gezondheidszorgonderwijs
HOE	Herziene opleidingen examens
HRP	Harmonisatie rechtspositie exploitatie personeel
HSPO	Hoger sociaal-pedagogisch onderwijs
HTO	Hoger technisch onderwijs
HUG	Homogene uitgavengroep
HZS	Hogere zeevaartschool
IAEA	Internationaal atoom agentschap
IC2	Informatie- en communicatiecircuits
ICBM	Interdepartementale commissie voor beleidscoördinatie ten behoeve van migranten uit Suriname en de Nederlandse Antillen
ICE	Interdepartementale coördinatiecommissie emancipatiebeleid
ICES	International council for the exploration of the seas
ICJ	Interdepartementale coördinatiegroep jeugdwerkloosheid
ICP	Innovatiecommissie participatie-onderwijs
IHNO	Individueel huishoud- en nijverheidsonderwijs
IISG	Internationaal instituut voor sociale geschiedenis
INFOHBO	Werkgroep informatie voorziening h.b.o.
INTAS	Interim algemene schakelopleiding
INIS	Internationaal nucleair informatie systeem
IOE	Interuniversitair overleg energiegeleerd onderzoek
IOO	Instituut voor oecologisch onderzoek
IOWW	Introductie open school-werkwijze
IOW	Interdepartementaal overleg over het wetenschapsbeleid
IOWO	Instituut voor onderzoek van het wetenschappelijk onderwijs
IPAC	Interim programma adviescommissie
IPB	Informatiepunt basisonderwijs
ISO	Interimwet op het speciaal onderwijs
ISOVO	Interdepartementale stuurgroep voor onderwijs samenwerking met ontwikkelingslanden
ISP	Integraal structuurplan noorden des lands
ISS	Institute of social studies
ISVE	Interdepartementale stuurgroep volwassenen-educatie
ISWWO	Interdepartementaal stafoverleg sociaal wetenschappelijk onderzoek
ITC	International training centre for aerial survey
ITH	Integrale tijdelijke huisvesting
ITO	Individueel technisch onderwijs
ITQZ	Inter-t.h.-overleg over onderzoek
ITS	Instituut voor toegepaste sociologie
IVB	Integratie voorbereidende bijscholing
ITSWO	Instituut voor toegepast sociaal-wetenschappelijk onderzoek
IWRV	Interdepartementale werkgroep residentiële voorzieningen voor jeugdigen
KASKI	Katholiek sociaal kerkelijk instituut
KB	Koninklijk besluit
KBO	Kleuter- en basisonderwijs
KIVI	Koninklijk instituut van ingenieurs
KLOS	Opleidingsschool voor kleuterleiders
KNAW	Koninklijke Nederlandse akademie van wetenschappen
KNMI	Koninklijk Nederlands meteorologisch instituut
KO	Kleuteronderwijs
KSW	Kaderwet specifiek welzijn
KUN	Katholieke universiteit Nijmegen
LASOM	Landelijke stuurgroep onderzoek milieuhygiëne
LAVO	Lager algemeen voortgezet onderwijs
LBO	Lager beroepsonderwijs
LEAO	Lager economisch en administratief onderwijs
LEP	Large electron positron faciliteit
LHNO	Lager huishoud- en nijverheidsonderwijs

LLO	Lager landbouwonderwijs
LLP	Landelijk leerplaatsen project
LMBO	Lager en middelbaar beroepsonderwijs
LMO	Lager middenstandsonderwijs
LO	Lager onderwijs
LOCV	Landelijke organisatie christelijk vormingswerk
LOG	Landelijke ontwikkelingsgroepen
LOM	Leer- en opvoedingsmoeilijkheden
LOPG	Landelijk overleg praktijk- leerperiode gezondheidszorgopleidingen
LOVWJ	Landelijke organisatie vormingswerk werkende jongeren
LPC	Landelijke pedagogische centra
LSA	Landelijke samenwerkingsactiviteiten
LSEO	Landelijke stuurgroep energie-onderzoek
LSOB	Landelijke stichting opleidingen bejaardenwerk
LTO	Lager technisch onderwijs
LWDM	Landelijke werkgroep doorstroming middenschool
LWUV	Landelijke werkgroep uiterlijke verzorging
MAP	Meerjarenactiviteitenplan
MAVO	Middelbaar algemeen voortgezet onderwijs
MBL	Medisch biologisch laboratorium
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MDGO	Middelbaar dienstverlenings- en gezondheidszorgonderwijs
MDGNO	Middelbaar diensten, gezondheids- en nijverheidsonderwijs
MEAO	Middelbaar economisch en administratief onderwijs
MENT	Meisjes en natuurkunde en techniek
MGZ	Maatschappelijke gezondheidszorg opleidingen
MHNO	Middelbaar huishoud- en nijverheidsonderwijs
MHO	Middelbaar horeca onderwijs
Mikojel	Scholen voor de opleiding van jeugdleiders
MLK	Moeilijk lerende kinderen
MMO	Middelbaar middenstandsonderwijs
MO	Middelbaar onderwijs
MOS	Commissie methodieontwikkeling sectorraden wetenschapsbeleid
MSPO	Middelbaar sociaal-pedagogisch onderwijs
MSS	Middelbare school voor scheepswerktuigkundigen
MTO	Middelbaar technisch onderwijs
MTS	Middelbare technische school
NBC	Nederlands bibliografisch centrum
NCC	Nationale centrale catalogus
NCO	Nationale commissie voorlichting en bewustwording ontwikkelingssamenwerking
NEVIS	Nederlandse vereniging van internaatsbesturen schippersjeugd
NFO	Ned. federatie van onderwijsvakorganisaties
NGOLB	Nederlands genootschap tot opleiding van leraren voor het beroepsonderwijs
NIH	Nederlands instituut voor hersenonderzoek
NIKHEF	Nationaal instituut voor kern- en hoge energiefysica
NIOZ	Nederlands instituut voor onderzoek der zee
NIRIA	Nederlands instituut voor register-ingenieurs en afgestudeerden van hogere technische scholen
NIVOR	Nijmeegs instituut voor onderwijs research
NKSR	Nederlandse katholieke schoolraad
NLO's	Nieuwe lerarenopleidingen
NOBIN	Nederlands orgaan voor de bevordering van de informatieverzorging
NRIT	Nederlands research instituut voor recreatie en toerisme
NTIS	National technical information service
NUC	Nationale unesco commissie
NUFFIC	Netherlands universities foundation for international cooperation
OAP	Onderwijs arbeidsplaatsen plan
OBC	Overlegraad van bijzondere commissies middelbaar onderwijs in de lichamelijke oefening
OES	Stichtings- en exploitatiekosten kleuteronderwijs
OESO	Organisatie voor economische samenwerking en ontwikkeling
OLEGG	Opleiding voor eerste graads leraren in de sector gezondheidszorg
ODOO	Overlegorgaan docentenopleiding
OPM	Opleiding pedagogisch medewerker
OPPO	Ondersteuningsgroep projecten primair onderwijs

OPSO	Ondersteuningsgroep projecten speciaal onderwijs
OSM	Onderwijs en sociaal milieu
OTO	(Studiecentrum) overlegorgaan tertiair onderwijs
OVD	Stichting opleiding en vorming detailhandel
OVO	Overleggroep voortgezet onderwijs
O en W	Onderwijs en Wetenschappen
OZIS	Onderzoek informatiesysteem
PA	Pedagogische academie
PABO	Pedagogische academie opleiding van leraren voor het basisonderwijs
PAC	Programma-advies commissie
PALGA	Pathologisch-anatomisch landelijk geautomatiseerd archief
PCBB	Pedagogisch centrum beroepsonderwijs bedrijfsleven
PG-CN	Projectgroep communicatie netwerk
PG-LOB	Projectgroep leerplanontwikkeling basisschool
PG-OLM	Projectgroep ondersteuning leerplanontwikkeling middenschool
PGM	Plaatsen - geld - model
PICA	Project integrated catalogue automation
PICOO	Project intercultureel onderwijs op de opleiding
PION	Projectgroep 'interim algemene schakelopleiding'
PLON	Project leerpakketontwikkeling natuurkunde
POO	Planning overleg orgaan
PUDOC	Centrum voor landbouwpublicaties en landbouwdocumentatie
RAWB	Raad van advies voor het wetenschapsbeleid
RAWOO	Raad voor het wetenschappelijk onderzoek in het kader van de ontwikkelingssamenwerking
RCC	Rijkscomputer centrum
REO	Raad voor het energie-onderzoek
RIB	Rijksinkoopbureau
RIN	Rijksinstituut voor natuurbeheer
RION	Research instituut voor het onderwijs in het noorden
RITP	Research instituut voor toegepaste psychologie
RIVO	Rijksinstituut voor visserij onderzoek
RKCOP	Roems-katholieke centrale van burgerlijk overheids- en semi-overheidspersoneel
RMNO	Raad voor milieu- en natuuronderzoek
RPD	Rijksplanologische Dienst
RUL	Rijksuniversiteit Limburg
RWO	Raad voor het wetenschappelijk onderzoek
RS	Rijksstudietoelagen
RZA	Werkgroep realisering ZWO-accres
RZM	Stichting radiostraling van zon en melkweg
SAM	Stuurgroep audio-visuele media
SARA	Stichting academisch rekencentrum Amsterdam
SBD's	Schoolbegeleidingsdiensten
SCM	Stuurcommissie m.e.a.o.
SCOLT	Structuurcommissie opleiding leraren technische vakken
SEBO	Stuurgroep emancipatiebeleid onderwijs
SER	Sociaal-economische raad
SERC	Science and engineering research council
SG	Scholengemeenschap
SHO	Stichting voor historisch onderzoek
SIB	Stuurgroep innovatie basisschool
SISWO	Stichting interuniversitair instituut voor sociaal-wetenschappelijk onderzoek
SLO	Stichting voor de leerplanontwikkeling
SOG-B	Sectoronderzoeksgroep-basisschool
SOM	Samenwerkende opleidingsorganen in de metaal- en elektrotechnische industrie en de metaalnijverheid
SON	Stichting scheikundig onderzoek in Nederland
SPOS	Stichting proefprojecten open school
SPS	Super proton synchrotron
SRC	Science research council
3S-project	Samenwerkende scholen en scholengemeenschappen I.b.o.
SSWC	Stuurgroep structuur wetenschappelijk onderwijs
STC	Spreadings- en toetsingscommissie
STCN	Short title catalogue in the Netherlands
STOS	Interdepartementale stuurgroep onderwijsstimulering

STW	Stichting voor de technische wetenschappen
SUS	Stichting uitvoeringsgroep streekcentra
SVL	School voor laboratoriumpersoneel
SVO	Stichting voor onderzoek van het onderwijs
TAZ	Tariefcommissie academische ziekenhuizen
TELEAC	Televisie-academie
TH	Technische Hogeschool
THW	Toegepaste huishoudwetenschappen
TNO	Centrale organisatie voor toegepast natuurwetenschappelijk onderzoek
TS	Tegemoetkoming studiekosten
TVC	Taakverdelingscommissie chemie
TVS	Traditionele vernieuwingsscholen
UCV	Uitgebreide commissie vergadering (Tweede Kamer der Staten-Generaal)
UNESCO	United nations educational scientific and cultural organization
VBBG	Vereniging ter behartiging van de belangen van het gezondheidszorgonderwijs
VBBSP	Vereniging ter behartiging van de belangen van het sociaal-pedagogisch onderwijs
VBBTHW	Vereniging ter behartiging van de belangen van de t.h.w.-opleidingen
VBE	Voorlopige begeleidingsgroep emancipatie onderzoek
VBO	Vereniging buitenschools mondeling onderwijs
VBO	Voorbereidingsgroep bestuurlijk overleg
VBO	Vooropleiding hoger beroepsonderwijs
VISO	Vereniging van instellingen voor schriftelijk onderwijs
VJV	Vormingswerk voor jonge volwassenen
VLOG	Voorlopige landelijke onderwijskundige coördinatiegroepen
VMTS	Vereniging voor middelbare technische scholen
VNG	Vereniging van Nederlandse gemeenten
VNZ	Vereniging van Nederlandse ziekenfondsen
VO	Voortgezet onderwijs
VSLPC	Vereniging samenwerkende landelijke pedagogische centra
VVO	Voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
WAM	Werkgroep documentatie, distributie en voorlichting audiovisuele media
WBC	Werkgroep berekening cursusverzorgingskosten
WESP	Werkgroep streekprognose
WLW	Wet op het leerlingwezen
WO	Wetenschappelijk onderwijs
WOB	Wet openbaarheid van bestuur
WOBLO	Werkgroep organisatie beheer lerarenopleiding
WOSA	Wetenschappelijk onderwijs, raming studentenaantallen
WOTRO	Stichting voor wetenschappelijk onderzoek van de tropen
WPL	Werkgroep participerend leren
WPPL	Werkgroep prognose partieel leerplichtigen
WPRO	Werkverband van plaatselijke en regionale onderwijsadviescentra
WSW	Wet sociale werkplaatsen
WUB	Wet universitaire bestuursvorming
WVO	Wet op het voortgezet onderwijs
WWO	Wet op het wetenschappelijk onderwijs
ZIS	Ziekenhuis informatie systeem
ZMOK	Zeer moeilijk opvoedbare kinderen
ZWO	Nederlandse organisatie voor zuiver-wetenschappelijk onderzoek